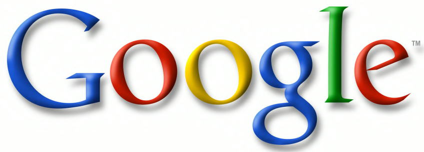
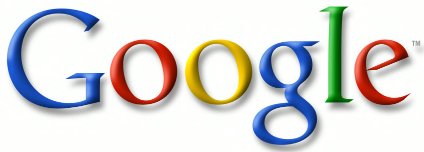
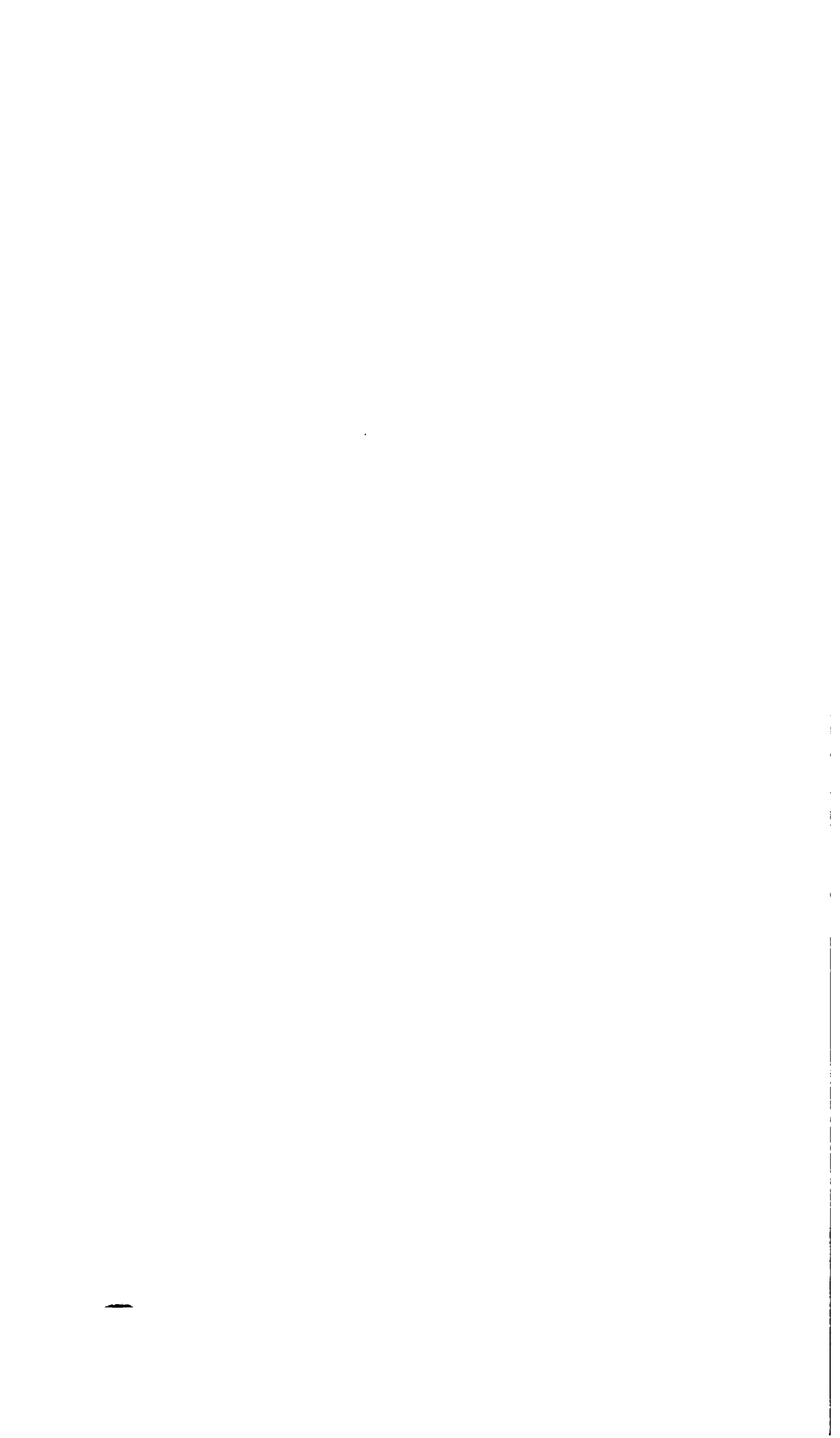

Google

P. C. HOOFTS
NEDERLANDSCHE
HISTORIEN.

7

P. C. HOOFTS NEDERLANDSCHE HISTORIEN,

MET

AANTEEKENINGEN EN OPHELDERINGEN

van de Hoogleeraren

M. SIEGENBEEK,

TE LEYDEN;

A. SIMONS,

TE UTRECHT,

EN

J. P. VAN CAPPELLE,

TE AMSTERDAM.

ZEVENDE DEEL.

MET PLATEN.

J. Smies del. J. E. Zaren sculp.

Te AMSTERDAM, bij

JOHANNES VAN DER HEY en ZOON.

MDCCCXXIII.

P. C. HOOFTS
NEDERLANDSCHE
HISTORIEN.

VIER EN TWINTIGSTE BOEK.

De kryszaaken deezes jaars naamen bynaa met het zelve te gelyk haaren aanvang: vallende d'Oover-ſte Taxis, dien de Grooningers rieden het weeder (want het vroos toen zeer fel) en 't afweezen van Graave Willem niet te verzuimen, op den drieëntwintighſten van Louwmaant, tot Vrieslandt in. Zyn' Genaade, des verkundſchapt, oft maakende van zelfs die giſſing, trad t'Enkhuizen, in een' ſchuit, zulx toegeſtelt, dat zy ook voor ſleede kon dienen: en raakte daarmeê, nu getrokken oover 't ys, nu gevoert door het waater, tot Staavere. Juiſt 's daaghs te voore was de vyandt, uit dien hoek, dieper in 't landt getrokken, met derdhalf-duizent mann' te voet, en vierhondert paarden. Waar door Graaf Willem zich den wegh naa Leeu-waarde zagh afgeſneeden, ende niet by zynen Oover-ſten Steedehouder, Stein van Malts, eenen Deenſchen Eedelman; te koomen; die zich meede, met duizent knechten, een' vaan ruiteren, in 't veld, en t'Oosterluttens geleeghert vond. De Kooningſchen, hebbende meeſt al de laaghe landen der Wolden door geſtroopt, ende voorts verby Sneek heen, wendden 't oogh naa de hooghte van 't Bilt, en diens gebuuren. Stein, waanende meer hinders te kunnen doen, zoo hy naader by Leeuwaarde laaghe, brak op, met het krieken van den zeeven 1597.

Bl. 1057. entwintighſten, en rukte naa Buxum, een' halve myl van de ſtadt. Eenighe Hopluiden rieden hem tot Hillaart te toeven, tot dat het bleeke, werwaarts Taxis het gemunt hadde: dewyl men hier, binnen den ſingelwal en de graft van eenes Eedelmans (1) zaate, al de troepen veiliglyk legheren kon. Maar hy toogh voort, met den vyandt op de hakken. Want Taxis, verneemende dat het Vrieſche volk zich, uit zyn voordeel, op het vlak begeeven had, rend' het daatelyk naa met zyn' paarden, en (2) tornde aan de ſtaart: waar oover veele knechten, om te beeter aan te ſtappen, hunne waapenen van zich worpen. Zy braghten 't echter tot Buxum aan: dan zoo wanſchikkelyk, dat hen de Hopluiden niet weeder in orde konden kryghen, om zich te verzetten teeghens des Kooninx voetvolk; 't welk hun ſtrax op den arm quam, hebbende, door dwang van Taxis, den meeſten roof wegh geſmeeten. De busſchieter, eevenwel, gaf vuur, uit vier veldtſtukken, en joegh etlyke yzers door de genaakende ſchaaren. Een goedt getal ook van roerdraaghers en moskettiers queet zich eerlyk, doende in 't eerſt veele beſpringers ſneevelen. Maar zy werden oooverſtelpt; ontrent zeshondert mann', eensdeels gevelt, eensdeels gevangen. Stein vertoogh zich op de poort van een Eedelmans huis, daar hy in 's vyands handen viel. Gelyke weederſpoedt hadden Hopluiden (3) Grouwſtyns

(1) *Zaate*, anders geſpeld *Sate*; eene bezitting, een landgoed. Wij hebben dit woord nog in *Haveſate*. Zie het *Woordenboek* van den Heer WEILAND en de *Taalk. Bijdr. tot den Frieſchen tongval* van den Hoogleeraar E. WASSENBERGH, I St., bl. 83.

(2) *Tornde aan de ſtaart*. Het woord *tornen* wordt bij onzen Schrijver dikwijls gebezigd in den zin van *aanvallen*, *verontrusten*, *geweld aandoen*. TAXIS verontrustte de achterhoede.

(3) *Grouwſtyns*, anders geſchreven *Groveſtins*, van welk oud

ſtyns en Willem Willemszoon; ook de Wacht- meeſter Michaël Haaghe: doch deez ontliep onderweeghe. Steins broeder, Hopluiden Weſſel Mekkamans en Hidde Zybrands werden verſlaaghen. Jan Babtiſt van den Heuvel, Aadelborſt, broeder van Willem Bartelot van den Heuvel, meinde t'ontkoomen door een eng ſteeghken, maar vond het weedereindt dicht, en verloor'er het leeven: een moedigh jongeling, die, opgetooghen tot koophandel, den ſchryfbank geſchupt had, met zeggen, dat hy zich liever wilde lam laaten ſlaan, dan lam zitten. De vendrik Otho Klant, te fors om leevendigh van zyn vendel te ſcheiden, weigherde zich gevangen te geeven, en ſtarf gewonden daarin. Aan d'andre zyde, deed een Vrieſch vendel, gevat by Graaf Oswaldt van den Berghe, hem vóór eenen Staatſchen vendrigh aanzien, en doorſteeken van zyn' vrienden. Graaf Harman, zyn broeder, werd gequetſt. Kaarel van Deekama, en Hopman Henrik van Delde, die van den kleermaakers winkel door zyn' dapperheit was opgeklommen, bleeven'er; met meer gemeene ſoldaaten (zoo 't ſchynt) dan de Staatſchen gelooft hadden. Want Verdugo, op ſchryven van Graave Willem om de gevangens, antwoordde, met eenen trooſtenden trek van heuſcheit, dat 's Kooninx volk meede geen' geringen afbrek geleeden had. Wyders, uit het veldt, waaraf Taxis door de waapenen was meeſter geworden, dreef hem een enkle ſtofreeghen. Deeze, beginnende met de neêrlaagh, recht op den middagh, joegh hem zulk een' anxt aan voor 't benarren zyner paarden door krenking van 't ys, dat hy, als zelf geſlaaghen en vlughtigh, ten lande uit ylde, (1) laaten- 31. 1057. — 1058.

oud geſlacht in *Vriesland* nog tegenwoordig afſtammelingen gevonden worden.

(1) *Laatende al zyn' dooden leggen, de veroverde veldſtukken ſlaan en 't hooghe landt — ongeroert.*. Deze ganſche

Bl. 1058. tende al zyn' dooden leggen, de verooverde veldtstukken staan, en 't hooghe landt, oover de vaart tusschen Dokkum, Leeuwaarde, en Fraaneker, ongeroert; daar nochtans de meeste rykdoom gezeeten was. Als men thans onderzoek op de gedraaghe schaaden deed, bleek dat die van Koudum, Molquerum, en Workum, hebbende standt gehouden met hunne persoonen en goederen, in toeverlaat op 's vyands brieven van * veilighe hoede, meest geplaaght en geplondert waaren, en schier al de gevangens, tot driehondert toe, uit dien oordt gelicht. Want andren, onvoorzien van diergelyke bescheiden, hadden zich tydtlyk door gemaakt, ontbindende hunne beesten, op dat de zelve moghten aan de hooyblokken hun voeder vinden. Het branden en blaaken, de wreedtheeden, bedreeven met schenden van wyven en maaghden, met vermoorden van oudt en jong, met meesleepen van kraamvrouwen, gestorven onder weeghe, met doorsteeken en weghwerpen der onlanx geboore kinderen, met pynighen en kneevelen om (1) onvergeldelyk ransoen, deeden den geenen, die ze hoorden verhaalen, de hairen te bergh staan. Deeze schrik braght het gansche gewest onder brandtschatting. Zelfs burghers, jaa Wethouders van steeden, naamen, om gerustelyk hunne dingen ten platten lande te beschikken, oft uit d'eene stadt naa d'andre te vertrekken, in 't heimelyk Verdugos brieven van † veilighe hoede oft § vrye reize. Uit

* Sauveguarde.

† Sauveguarde.

§ Paspoort.

sche zinsnede is weder een voorbeeld van uitmuntenden stijl. Het verhaal is beknopt en zaakrijk; de woorden zijn gelukkig geplaatst, en de tegenstelling van *liggen* en *staan* doet hier eene levendige werking.

(1) *Onvergeldelyk*, onbetaalbaar. Over *gelden* voor betalen werd reeds vroeger gesproken. Zie de aant. (2) op bl. 26 van het II D.

Uit de Vrieſche haavenen voeren naauwlyx eenighe Bl. 1058.
ſcheepen, oft zy verlieten zich op zulke beſcheiden. 'T welk zoo veel als half met den vyandt verzoent was: gemerkt zy, zich mooghende teeghens hem niet ter weere ſtellen, 't gevanklyk weghrukken der andren, onvoorzien van zyn zeeghel, met goeden ooghe aanſchouwden; voorts pooghden eenen ygelyken flaauwmoedigh te maaken; en, waar het erghens pas gaf, tot volkoomen verdragh met den Kooning porden. Verdugo, ziende dit dus gelukken, nam het voor den rechten ſlagh, om den Staat van Vrieslandt allenskens t'onderdelven: en voedde de zucht tot vreede met trekken der gemoeden, door bewys van (1) meêwaardigheit, erbarming, en verfoeying der gruwelen, gepleeght op deezen toght. *Men had hem* (liet hy zich hooren) *met geduurigh morren en aanmoeyen, verlof*
daar toe afgedrongen: wel teeghens zyn hart, dat — 1059.
hem de genaakende onheilen tuigde. Deeze gaaven hem voortaan ſtofs genoegh tot ſtyf ſtaan in 't weigheren. Huisluiden, echter, die op veilige hoede zaaten, werden van zyn volk gelicht, ten uiterſte gerantſoent, en alzoo op den meſthoop geholpen: oft by ooghluiking van hem, oft mits hy (gelyk zyn klaaghen was) by de ruiters geen gehoor had.

D'ooverſte Steêhouder Stein, t'huiswaarts ontbooden door den Kooning van Deenemark, al eenighe weeken voor dit verlies, had zijn afſcheidt van Graave Willem en de Vrieſche Staaten genoomen: doch, zynde noch niet vertooghen ten tyde van 's vyands inval, zich tot deezen laatſten dienſt laaten gebruiken. Verdugo, die zecker in alles naa lof van beleeftheit ſtond; miſſchien ook hier in zocht der Majeſteit van Deenemark te behaaghen, hield Stein, in plaatſe van hem daar oover eenighen ondank te weeten, deeze eedelmoedigheit ten beſte; en, als achtende

(1) *Meêwaarigheid*, vriendelijkheid, minzaamheid.

Bl. 1059. tende dat hy, niet om der Staaten, maar om zyner eere wil, gevochten had, ontslaakt' hem zonder losgeldt. Door den zelven, ook sedert door een' gevangen Eedelman, bood hy Graave Willem den brandtschat der Ommelanden aan, mits dat zyn' Genaade hem dien van Vrieslandt liete toekoomen; op dat men de boeren niet behoefde, met opzeinding van soldaten, te bederven: voorts, dat d'een in den oordt des andren niet zoude laaten rooven, hy en waare kloek genoegh om steeden oft sterkten te beleegheren. Maar de Graaf oordeelde, dat, wen, schoon de zaaken, aan zyne zyde, met d'Engelsche hulpe, gelyk hy hoopte, op beeter voet raakten, de luiden, eens verlekkert op de gesmaakte rust, met geen gemak weeder tot weighering van brandtschat zouden te kryghen zyn; en hot buiten, zoo 't aan zwakke troepen verbooden wierde, voor eerst alleenlyk den vyandt vry staan; dewyl hy, hebbende 's Koonings buidel te baat, met minder moeite een heir te velde kon brengen. Derhalven sloegh hy het een en 't ander af: hoewel t'oover bezessende, dat dit der landtzaaten gunst, van hem tot Verdugo, die zulx daar uit verwachtte, keeren zouw. Midlerwyle vermaand hy de steeden en bezettingen tot vlytigh waaken; acht geeven op verdechtighde persoonen: en dat men zommighen der zelve deede vertrekken op onpartydighe gewesten; ten minste op 't platte land, met belofte van eenen yghelyke, die zich stil hielde, zyn inkoomsten te laaten volghen. Dan dit werk haaperde. Want, niemandt zoo zeer in 't oogh, oft hy vond onder die van den Hervormden Godsdienst eenen, die voor hem bad, met aanbieding van borghtoght. En 't weigheren scheen te hard in een' regeering die om haar' zachtigheit gewilt werd: harder, indien de verborghde zich quaame te (1) verloopen, den geenen,

(1) *Verloopen*, oudtijds ook verwisseld met *ontgaan*, wordt

nen, die zich met goede meening borgh gestelt had, Bl. 1059.
te straffen. En, wien 't licht stonde zynen vaader-
lande trouw te breeken, zouw ze zynen vrienden
niet houden: nochte, wie zyn eighen gevaar ver-
gaate, om dat van eenen andren denken. Alzoo
gedeegh deeze artzeny tot omroeren, en geen afdry-
ven: wordende d'uitgeweezenen niet gelost, maar
bet verbittert door 't schandmerk van oopenbaaren
twyfel aan hunne vroomigheid, en geterght tot ar-
gher dan zy misschien te vooren in den zin hadden.
Ook verworp hierom Graaf Willem dit middel, als
men 't naamaals weeder voordroegh. Thans zond
hy gemaghtighden naa alle steeden, om, ten oover-
staan van de Majestraat, de eetwaaren, van huis tot
huis, te bezightighen, en elken burgher op een
zeeker gedeelte te zetten, dat hy gestaadelyk in
voorraadt te houden had. Wyders, alzoo 't op
nieuw aan 't vriezen sloegh, deed hy alle vaarten,
van Dokkum af, naa Leeuwaarde, Sneek, Sloten,
en Lemmer, meer dan zes mylen weeghs, oopen
byten: schreef ook aan d'Algemeinschap om by-
standt: waar toe Norrits (1) onthiet kreegh. Voorts — 1060.
ontbood men den derden der huisluiden op: 't welk
in Vrieslandt drieduizent mann' uitleeveren kon. Jaa
de schrik scheelde zoo weinigh van wanhoop aan 't
uitkeeren des vyands, dat achtbaare luiden spraaken
van de vetste en rykste oorden des landschaps tot
een eilandt te maaken, met slechten der dyken tus-
sen *Kuinder* en Lemmer, Dokkum en Kollum, en
loop geeven aan de vloedt uit d'eene zee in d'an-
dre, door de (2) delling die van Kuinder en Lem-
mer

wordt doorgaans gebruikt van een slecht gedrag. Zoo von-
den wy het teeds in de redevoering van den zachtmoedi-
gen FRESNEDA, II. D. bl. 69: „ Dat de Nederlanders zich
lasterlijk *verloopen* hebben."

(1) *Onthiet*, bevel.

(2) *Delling*, laagte, van *del*, verwant met *dal*, van
daar ons werkwoord *delven*. Zie HOOGSTRATENS *Geslacht-*
lijst

Bl. 1060 mer naa Dokkum ftrekt: mits dat alvooren op de Noordwefter zyde der zelve een dyk geleit wierde, waar toe verfcheiden' ouwde konden te ftaade koomen. Hiermeede zouden alle fteeden van Vrieslandt, uitgezondert Slooten, bewaart geweeft zyn; ook ganfch Weftergoo, en 't befte van Oostergoo: dan de Zeevenwolden, en de Heidekant van Oostergoo, verlooren. Maar Graaf Willem zagh noch het qtraadt voor zoo zorghlyk niet aan, dat het affnyding zulker lidtmaaten van 't ligchaam vereifchte.

Korts naa den ramp te Buxum, onderwond zich een wyf den Steêhouder, die Lemmer bewaarde, om te koopen, tot ooverleevering der fchanfe aan 's Koonincx bezettelingen van Steenwyk. De Steehouder gaf dit zynen Hopman Dodde van Laar aan, die tot Slooten lagh: deez Graave Willem, door brieven: en zyn' Genaade hem berichting, hoe de Steêhouder, (1) met gelaat van naa 't geldt te luisteren, zouw zien de meêplightighen te betrappen. Maar Dodde had nocht fchryven nocht leezen; en zyn' huisvrouw, die hy daar toe gebruikte, geen zwyghen geleert. Dies werd de toeleg ruchtbaar, en flechts d'eerfte (2) maakelfter gekreeghen, die, tot Leeuwaarde gebraght, met een' geelfeling vry raakte.

In dus eenen ftandt der Vriefche zaaken; zynde de boeren door de veilighe hoedeniffen vergiftight; de Roomsgezinden al' van ouds den Spanjaarde toegedaan; de Mennonyten, die fchier een vierendeel van 't volk maakten, verbittert teeghens de Hervormden;

Kjst door KLUIT op *delling*, en de *Taalk. Bijdr. tot den Frieschen tongval* door E. WASSENBERGH.

(1) *Met gelaat*, een gelaat aannemende, in fchijn.

(2) *Maakelfter*. Achter het zakelijk deel van het voortd. werkw. *makelen* is hier de bekende uitgang van het vrouwelijk geflacht gevoegd, even als in *drijver*, *drijfter*, enz. *Makelen* beteekent bemiddelen, door tusfchenkomst, over en weder met partijen handelen.

den; deeze ten platten lande zeer dun gezaayt, laf- 31. 1580.
moedigh, en ingenoomen van een gevoelen dat aan hun vreedigh zitten niet dan 't vertrek der Staatsche soldaaten ontbrak; de (1) geloovelooozen welfeligh tussen party en party; liet Verdugo geen' list onbeproeft, die tot stooken van 't vuur moghte dienen. Fransois Bodimont, eertyds * geheimschryver des Prinsen van Oranje, en daarnaa door diens aanbeveeling Griffier des Hoofs van Vrieslandt, had, in den jaare vyftienhondert tweeëntachtigh, zeeker schryven van den vyandt ontfangen; en 't zelve aan zyn' Doorluchtigheit getoont, verzoekende oorlof om aanmoedighlyk te antwoorden: alzoo hy zich sterk maakte, etlyke hondert Kooningschen naa Leeuwaarde te lokken, en in een' strik te helpen. En dit was hem van zyn' Doorluchtigheit toegestaan, mits dat alles gehandelt wierde by kennis van Meeroode, toen Stadthouder oover dat gewest, en van eenighe Gemaghtigden. Maar de Stadhouder, beducht voor uitleeken van 't geheim, heeld' het den Gemaghtighden: en, als ten laatste de vyand vraaghde, wat meedestanders van aanzien Bodimont hadde tot Leeuwaarde, en oft zy vermooghen zouden een' poort, en welke, te leeveren; zoo verbood Meeroode aan Bodimont, meer brieven te wisselen. 'T welk hy (myns oordeels) deed, oovermits het den vyandt, indien men hem blinde naamen in de handt staake, aan geen' spieden kon mangelen, om de geleeghenheit naa te speuren, en het bedrogh t'ontdekken: en van zelfs te gaan eerlyke luiden tot verraadt bekooren, te haatlyk een' trek, jaa een soort van verraaderye geweest waare. Want, te waanen dat Meeroo-

* Secretaris.

(1) *De geloovelooxen.* Dit woord is hier niet hetzelfde als *ongeloovigen*, dat is, die geen godsdienst hebbeu, maar beteekent eenvoudig zulken, welke zich bij geen Kerkgenootschap voegen, — gelijk ook het volgende: *Weifeligh tusſen party en party* genoegzaam te kennen geeft.

Bl. 1060. roode (1) (gelyk zeeker Schryver wil, die anderzins in oordeel, ervaarenheit, en kennis der Vriesche zaaken uitmunt) vreezde voor aankoomen der Spaanschen, ten getaale van drieduizent op 't minste, (2) om zich, als moetende zoo diep te lande in-
— 1061. trekken, aller Vriesche bezettingen te trooften; en dat zy, wen men schoon twee oft driehondert mann' der hunnen afmaakte, met het overschot het heele gewest door den brandt verwoesten, en tiendubble wraak neemen mogthen; schynt ydel: zynde niet te gelooven dat hy (ik zwygh van den Prinse en zyn' groote omzightigheit) op zulx, indien het te bezorghen stonde, van 't eerst af niet zoude gegist hebben, en den handel onbegost gelaaten. Bodimont, echter, antwoordde den vyandt; en verantwoordde, als dit in 't licht quam, zich zelven, met voorwenden, dat hy 't verbodt in den windt had geslaghen, om dat hem de Stadthouder, naar den aardt des hooghen ouderdooms, al te zwaarhoofdigh docht. Deeze reede werd blaauw geacht: hy nochtans niet gepynight; maar, etlyke maanden, eerst in de gevankenis, daarna in zyn huis, gehouden; eindtlyk ten lande uitgeweezen. Thans verstonden de Raadsheeren van Staate dat hy zich t'Amsterdam onthield; en gaaven hunnen geheimschryver, Heere Christiaan Huighens, orde, om hem van daar te haalen. Doch hy ontging dier zwaarigheit; en hebbende de borst vol oevelmoeds, reeds kennis met Verdugo gemaakt, liet zich van hem gebruiken tot strooyen van zeekere boexkens door

(1) *Gelyk zeker Schryver wil* enz. De bedoelde Schrijver is EVERARD VAN REYD, in zijne bekende en door HOOFT met regt geprezene *Historie der Nederlandsche oorlogen*, IV B., bl. 70 en 71.

(2) *Om zich — aller Vriesche bezettingen te troosten*; dat is, om tegen alle Vriesche bezettingen bestand te zijn. *Zich eens dings troosten* is zoo veel als *iets niet behoeven te ontzien*.

door Vrieslandt. In deeze maald' hy de Staaten af, voor baatzuchtighe menschen, zich behelpende, om in 't bewindt te blyven en zich zelve te zeeghenen, met de bekoorlyke naamen zoo van vryheit als Godsdienst, en met Nassausche Hoofden, dien geenszins 't heil des Lands, maar eighe gloori ter harte ging, en d'oude wrok oover de doodt van Kaizar Aadolf noch in den krop stak. Tot verzoening (zeid' hy) der gemeente met haaren Kooning, behoefde zy niet, dan slechts weinigh blooden boeven (zoo noemd' hy de Staaten) den kop aan tween te slaan. Boovenal ried hy haar, zich van den handel met Engelandt te wachten, die haar aan eindeloos oorlogh, eeuwighe slaaverny zouw (1) vertuyen. Etlyke hondert druxels van deezen inhoudt werden t'Oostmahorn in een Emder schip gevonden, en Graave Willem toegeschikt. Bl. 1061.

Ontrent het midde van Loumaant bemaghtighden de Kooningschen de huizen te Blitterswyk en Gystere, twee mylen van Venlo: beschansten zich ook in het dorp Blierik, en braghten 'er eenige stukken geschuts: maar staaken, naa acht daaghen marrens tot Gystere, 't vuur in 't Slot. Hebbende te Blitterswyk tien vendels vergaadert, tooghen ze, van daar, door Wansum, naa Lottum; en zonden tweehondert oude Spaansche soldaaten oover de Maaze, die zich in 't klooster Beeterswaart leegherden. D'ooverste Schenk, des verkundtschapt, trok, in der nacht, met eenigh volk te paard' en te voet, uit Venlo; oovervjel hen, ving'er tien oft twaalf, leide 't meeste deel ter needer, het klooster aan koolen; zoo dat ook zommighe Spanjaards in den brandt bleeven. Hunne spitsbroeders, hoorende tot Lottum deeze tyding, en ziende de vlam opstyghen voor hunn' ooghen, vielen, verwoedt van smart en spyt, op zeekre Staatsche knechten, hunne gevangens, en braghtender twee om hals. Tien andre, dien 't zelfste beschooren was, werden, door

(1) *Vertuyen*, vast maken, binden.

Bl. 1061. door tusſenkoomſt van de Bevelhebbers, geberght. Onlanx te voore had ook Schenk de Kornet van Appio Conti (1) getrent, acht ruiters (2) doodt gesmeeten, twintigh gevangen. Weinigh weeken hiernaa, besłooten hy en Harman Kloet, Ooverſte van Nuis, alzoo zy beide laſtbrief van den verdreeven Keurvorſt Truxes hadden, op de ſtadt Werle in Weſtfaalen eenen aanſlagh, ontworpen by zeekren * beampten Schryver, gebannen van daar door den regeerenden Aartsbiſſchop, Ernſt van Beyere. Op den neeghenden in Lentemaant, met den aavondt, ſcheiden ze uit Nuis, en rukten, met vyfhondert mann' te paarde, vyfhondert te voet, — 1062. den Ryn oover, naa Werle. Dicht daar by gekoomen, te vier uuren des naaſten morghens, ontſtaaken z'een huis: op welk teeken terſtondt met brandt van een huis in ſtadt geantwoordt werd. Toen, terwyl binnen de burghers liepen om 't vuur te leſſchen, beklommen die van buiten de veſte, wat verre van 't Slot: en, zynde lichtelyk oover geraakt, floeghen een' poort oopen, waar door de ruiter in quam. De burghery, ziende de ſtadt verlooren, week naa 't blokhuis: maar werd uitgeslooten van den Burghvooghdt, die niet dan den Burghermeeſter en noch eenen perſoon in liet, vreezende dat de vyandt neevens de ſteedelingen zouw doordringen. Schenk eiſchte 't Slot op; doch vergeefs: en, eer hy 't wel omving, ſchikte de Landtdroſt van Weſtfaale hondert knechten, en eenighe waaghens met voorraadt, van achtre daar op te kryghen. De zelve braght, voorts, uit d'omleggende plaatſen, wel vierduizent, zoo boeren als eedelluiden en burghers, op de been, om de ſtadt te beleggen. Maar Schenk, laatende goede bezetting

* Notaris.

(1) *Getrent*, geſcheiden, uiteengejaagd. Zie de aant. (3) op bladz. 37 en bl. 123 van het III D.

(2) *Doodt geſmeeten*, dood geslagen.

ting daarin, voerd' hun de reſt der zynen te gemoet, met orde om voor eerſt ſlechts op Aadel en ruitery te vallen. 'T welk zulx gelukte, dat zy, keerende ſtrax de rug, ook hun eighen voetvolk op de vlucht braghten. Dies werden der meer dan vyfhondert gevelt, en verdronk noch een groot deel. Eevenwel, mits de regeerende Aartsbiſſchop den Heer van Hautepenne met een' goede zeenuwe krysvolx te hulpe kreegh, etlyke benden daar by voeghde, en de gevloode Weſtfaalingen vaſt weeder verzaamde; zoo vond Schenk ongeraaden te blyven, daar hy nocht meeſter van 't Slot worden, nocht eenigh ontzet verbeiden kon. Hy deed dan, op den achtienden der maant, de ſtadt geſlooten, en zulx bewaakt houden, dat niemandt van daar moght: inmiddels de zelve uitplonderen, en den roof op waaghens laaden. Met deeze, en dertigh de ryxten van den Raadt, ſamt etlyke welgeſtelde burghers, gevanklyk weghgeſleept, vertrok hy 's aavonds te neeghenen, en quam, zonder eenighen afbrek te lyden, binnen Berk. Van daar vervoeghd' hy zich by Leiceſter, die hem pleghtelyk Ridder ſloegh, en met een goude ketting van tweeduizent gulden beſchonk. — Bl. 1062.

Maar Graaf Kaarel van Mansveldt, hebbende, door laſt des Prinſen van Parma, in Sprokkelmaant, met vyf blokhuizen en een' brug oover de Maaze, ook toepaaling der zelve zoo onder als booven, de ſtadt Graave, waar in vier vendels onder Lubbrecht Turk, Heer van Heemert, laaghen, begoſt te prangen, ſtond nu om ze door verraadt te bekoomen. Want eenighe Steêhouders en ſoldaaten waaren, uit armoê en ongeduldt oover quaade betaaling, met hem in handeling getreeden. Doch het ſtuk werd ontdekt, de ſchuldighen geſtraft. D'andre queeten zich eerlyk, doende by wylen kloeke uitvallen. Thans als Mansveldt (1) toereedde om

(1) *Toereedde.* Dit woord, zaamgeſteld uit *toe* en *reeden,*

Bl. 1062. om noch een' schans in dien oordt op te werpen, deed de Graaf van Hoohenlo de dyken door steeken, en kreegh, op den neeghenden van Grasmaant, met schuiten, oover 't verdronke landt, eenighe eetwaaren in stadt. Om dit getyde hoorde men, dat de vyandt volk in Duitslandt worf, en vierduizent Italiaanen verwachtte: doch deezer storf bynaa het derdendeel op de reize. Leicester, bezeffende dat de voorraadt, in Graave gebraght, niet veel strekken kon, en hebbende een deel volx tot Niekerk verzaamelt, stuurde Hoohenlo en Norrits, met tweeduizent mann', eensdeels Engelschen, eensdeels Neerlanders, om de zelfste boodschap. Te Littoye, drie mylen van Graave, had de vyandt een' vesting. Die wonnen z'hem af, en een' stuk geschuts daarin; tooghen opwaarts aan, tot dat een hoop Kooningschen zich teeghens hen quam te kanten. Daar viel een hart gevecht; doch de Fortuin den Staatschen toe, die meer dan driehondert Spaanschen, daar onder etlyke Hopluiden en
— 1063. andre Bevelhebbers, versloeghen. Zy lieten daar, zeeker, bynaa half zoo veel der hunnen: zelfs Norrits werd gewondt met een' spiets op zyn' borst; den Ridder Borris een vinger afgeschooten. Deeze ooverhandt, echter, holp hen aan de Huizen te Baatenburgh en Empel, en aan eenighe schanskens: waar naa zy, op nieuw, met dertigh oft veertigh schuiten, de stadt genoeghzaamlyk van spyz' en krysbehoefte verzórghden. Farneeze, des verwittight, en achtende daarom kleene vrucht te kunnen doen met blokkeeren, zond alles te velde wat hy uit de bezettingen missen moght: en, zelf in 't leegher gekoomen op den twaalfden van Bloeymaant, stichtte strax beukeryen aan d'ooverzyde der Maaze: van waar hy beide de hoeken der

den, wordt gemeenlijk van het uitrusten van schepen gebezigd, en beteekent hier *zich gereed maken*, *zich vaerdigen*, *verdig worden*.

der stadt, aan 't waater, uit vierentwintigh zwaare stukken beschoot, die de huizen, toorn, kerk, strykweeren, zeer beschaadighden, en reedelyke oopening maakten. De Spaanschen, doende daar op eenen aanval, werden nochtans, te elen maale, manhelyk afgekeert. Maar, als het heele heir zich 's andren daaghs geschaart vertoonde, in schyn van dreighen met het uiterste geweldt, ging den steedelingen oevle angst aan, 't geschrey van wyven en kindren op, en zelfs, door dit misbaar, de moedt der soldaaten t'zink. De Majestraat, (1) neemende plooy naar de nyghing der gemeente, onderwond zich eenighe Hopluiden tot haar (2) verstandt te trekken, en belas die zoo verre, dat zy den heere van Heemert de verbaastheit der burgheren, het flaauwen des krysvolx, de hachlykheit des weederstands, voorstelden. De Ooverste, hebbende, slechts eenen dagh te voore, aan Leicester geschreeven, dat hy de stadt genoeg zagh te verdaadighen, luisterde nochtans terstondt: 't zy dat hem eighen gevaar, oft erbarming oover de weerlooze gemeente, oft het smeeken zyner boele (want hier af werdt sterk gesprooken) week in den boezem maakte. Hy leidt de zaak in beraadt, en voeght zich tot de meeste stemmen; gedraaghende dat men verzoeken zouw oft de vyandt tot een billyk verding gezint waare. Teeghens dit besluit, ylings genoomen, verzette zich heftelyk Hopman Denys de Charrette, met aantuighing, dat d'oovergift eener plaatse, die geen gebrek van yet noodtlyx, geen weerlooze veste, geen twyfel aan spoedigh ontzet had, eeuwelyk stinken zouw, en met geenerlei glimp te verantwoorden zyn. *Beter* (zeidt hy) *dan met schande*

Bl. 1069.

(1) *Neemende plooy*, dat is: zich voegende. Wij bezigen nog het woord bij de zegswijze: *in den besten plooi*, dat is, *vouw*, *brengen*. Ook gebruiken wij nog in die beteekenis het woord *plooijen*.

(2) *Verstandt*, meening, oogmerk, bedoeling.

Bl. 1063. *de van hier te ſcheiden, dat ons, indien 't 'er op aan komt, de kling in de vuiſt beſterve, en onze zielen een' eerlyke uittoght ten lichaam doen.* Kleene kracht baarden deeze woorden op harten eens getroffen van de ſchokking der vreeze. Men laat zich by Parma, en Parma zich rekkelyk vinden, weetende dat Leiceſter op wegh was. *Hy gunde den krysvolke te vertrekken in vol geweer, met hunne paarden, pakkaadje, wyven, kinderen, doch ſtomme trommels, doove lonten, gevouwe vendels: waar toe zy zich van de ſcheepen, leggende binnen Graave, moghten dienen, onder borghtoght voor getrouwe weederleevering. Des hadden zy de ſtadt, met allen voorraadt van mond en porlogh, in zyn' handen te ſtellen; alle gevangens, ingebraght ſeedert den aanvang van 't beleg, t'ontſlaaken zonder ranſoen: uitgezeidt een, voor wien het reeds belooft was. Den ſteedelingen gaf hy quytſchelding van alle voorighe misdaaden; keur om te vertrekken met al hunne goederen, oft te blyven, en naar de inſtellingen der Roomſche kerke te leeven.* Op deeze voorwaarden, geteekent den zeevenden van Zoomermaant, ontruimde d'ouwde bezetting daatlyk de ſtadt; en deed'er Farneeze drie vendels van Spanjaarden, een van Hooghduitſchen, in koomen. De enkle maare van 't verlies joegh eenighe Staatſche knechten uit het onhoudbare ſteedeken Meeghen. Die op 't huis Baatenburgh laaghen, toefden tot dat hen de vyandt dwong, zonder geweer met witte ryskens, af te gaan.

— 1064. De graaf van Leiceſter, noch ſterker niet dan drieduizent knechten, en dertienhondert ruiteren, doch verwachtende zeeven vendels van nieuwlyks overgekoome Engelſchen, en vierhondert Schotten, behalven de tweeduizent mann' onder Hoohenlo en Norrits, toogh naa Arnhem, en van daar, met den aanvang der voorzeide maant, in de Beetuw. Etlyke Engelſche, voor heen geſonden, beſchooten, teeghenoover Niemeeghen, de ſchans Knodzenburgh, deeden'er twee vergeefſche ſtormen

op,

op, en ſtelden zich 't ſchrap tot den derden. Die werd niet afgewacht: neemende de verweerders genoeghen aan uitgaan met tromſlagh en brandende lonten: 't welk men hun toeſtond. Hierop voeren ze de Waal oover, en vorderden hunnen wegh buiten Niemeeghen om, daar men weigherd' hen in te laaten. Quaalyker queeten zich de bezettelingen van 't blokhuis aan 't Berghſche hooft, die, neevens 't zelve, hunnen Hopman, met zynen Steêhouder en Vendrigh, aan de Engelſchen ooverleeverden. Als Leiceſter, naa 't veroovcren van deeze ſterkten en eenighe Slooten in dien oordt, meinde oover de Maaze te zetten, om de Kooningſchen, door belet van toevoer, oft by aantaſting eenigher goede plaatſe, van Graave af te wenden, werd hem 't verlies der ſtadt aangekundight. Dies daald' hy, ziende zynen toeleg te niet, met een verſtoort gelaat naa de Bommelerwaart, en leegherde daar zyn volk. Den Heer van Heemert, Hopluiden Denys, Koeboekum, en Du Ban, gekoomen binnen Bommel, om reekenſchap van hun bedryf te geeven, beval hy in hechtenis te neemen; zeggende voorts, dat hy, wen de beſte van Engelandt dier maate mishandelt hadde, dien zoude doen boeten; en geevende naadruk aan die woorden met ſlaan op zyn borſt, gelyk in 't uitſpreeken van yet ernſtighs zyn' (1) zeede was. Zeeker, de bezwykende kryst ucht kreet om onderſtandt, en zoo wel de Staaten van Hollandt, als d'Algemeine, oordeelende dat een ſoldaat, om vroomelyk te dienen, zyn' Ooverheit bet dan zynen vyandt ontzien moeſte, porden den Graaf tot bevordering van ongekreukt recht. Hy dan, weedergekeert tot Uitrecht, ontbood de Graaven van Hoohenlo, en Nieuwenaar, den Heer van Hooghenſaxen, den oudtveltheer Johan Norrits, Rit- Bl. 1054.

(1) *Zeede*, gewoonte. Zie het *Woordenboek* van den Heer WEILAND, waar men eenige voorbeelden van dit gebruik aantreft.

Bl. 1064. Ritmeester Johan Bax, en etlyke andre Hopluiden zoo te paard' als te voete, derwaarts: die, op den zesentwintighsten den Heer van Heemert, Hopluiden Koeboekum en Du Ban, als wel niet behecht in verraderye, maar hebbende, uit ontydighe vertzaaghtheit, hunnen eed en plicht te laffelyk betracht, ter doodt verweezen: zich gedraaghende nochtans tot Leicesters bescheidenheit, noopende 't uitvoeren oft uitveeghen van 't vonnis. Hopman Denys, ook eenighe Steêhouders en Vaandraaghers, meede gevangen, deeden hunne zuiverheit blyken. Voor den Heer van Heemert, die een hoofttak van den Gelderschen aadel, en staatlyk vermaaghschapt was, werd zeer geloopen. Hy zelf erbood, met zoo veele jaaren dienens tot eighe kosten, als de Kooningin van Engelandt hem opleggen zouw, zyn leeven te betaalen, en de behaalde schandtvlek, met rustigh waaghen zynes persoons voor haare Majesteit, hier oft elders, te land' oft te waater, af te wasschen. Maar, nochte dit, nocht bidden van bloedtverwanten, nocht smeeken van achtbaare vrienden, nocht zyn' beklaaghlyke jonkheit, deelende de schuldt met de geenen, die hem, te onervaaren, tot zulken last beroepen hadden, nocht erbarming oover zyn' bedrukte gemaalin, eenighe dochter van aanzienlyken huize, golden genoegh om de genaade te doen plaats grypen. 'S daaghs naa de uitspraak des krysraads, braght men hem op 't schavot; daar hy, in Neêderduitsche, en Fransche taale, bekende, door meêdooghen met de kermende vrouwen en kinderen, in bloodigheit vervallen te weezen, zich van ontrouw ontschuldighde, en staan-
— 1065. de onthooft werd. Koeboekum en Du Ban droeghen de zelfste straf.

In Bloeymaant verzaamelden zeekre luiden uit de landen van Luik, Gulik, en Kleef, by 'S hartoghenbos meenighte van rog, om ze, neevens andre waaren, onder * geleide van soldaaten, naa Ant-

* Convoy.

Antwerpen, daar 't kooren zeer dier was, te markt Bl. 1065.
te brengen. Dit vernaamen de Ritmeesters Paulus en Marcellus Bax, leggende tot Berghen op Zoom; en gaaven den Baroen Willoughby te bedenken, oft zulk een' geleeghenheit tot winst van eer en buit te verzuimen stonde. Willoughby prees hun 't stuk aan, en, willende zoo wel (1) gelder als raader zyn, zeide dat hy zelf met hun zouw ryden. Toen zenden ze spieden uit. Die keerden met bescheidt, dat het getal zoo der waaghenen als karren ontrent vyfhondert was: de dagh, benaamt tot de reize, de zeevenentwintighste. Daar op trekken de toeleggers, 's nachts te voore, met drie hondert ruiters en eevenveel knechten, uit Berghen; en gaan toeven t'eener plaatse, genaamt S. Antonis kappél, aan den wegh. De daagheraadt deed zich zoo mistigh op, dat zy, als de waaghens genaakten, niet bekennen konnen hoe sterk het geleide was, dat omtrent duizent mann' zoo te ros als te voet moght uit maaken. Zy vielen 'er echter op, sloeghen 't, verjoeghen 't; plonderden schier al de waaghens en karren; braghten'er veele kostelyke koopmanschappen, vierhondert paarden, hondert en tachtigh gevangens af. 'T meeste graan, op d'aarde gesmeeten en vertreeden, lieten ze leggen, duchtende voor eenen uitval der Antwerpsche bezettelingen, die, aangevoert door Mondragon, het wel haast van daar haalden. Thans deeden de Graaf van Hoohenlo en d'Engelsche Maarschalk Willem Pelham eenen inval tot Brabandt, op hoope van eenighe sterkten te bemaghtighen: en beroofden, als hun het geluk nerghens dienen wilde, de Langestraat. Op deezen toght leide Hoohenlo, by Bredaa, een' laaghe, waar meê hy de vaan paarden van Camillo del Monte betrapte, en den Engel-

(1) *Gelder*, eigenlijk schuldenaar, die mede voor iets boeten moet. Zie de aant. (2) op bl. 26 van het II en de aant. (1) op bl. 61 van het III D.

Bl. 1065. gelſchen Hopman Weltz gevangen kreegh, die eertyds de ſtadt Aalſt verkocht had, en ſeedert geſtaadelyk den vyandt gedient. Deez, gezonden door Hoohenlo aan Leiceſter, om ſtraf te lyden, werd niet alleenlyk van hem in vryheit geſtelt, maar ook, daarnaa, onder zyn lyfbenden ontfangen, en aangehouden. 'T welk Hoohenlo, en andre, zoo Hooghduitſche als Neederlandſche Ooverſten zeer oevel naamen, morrende, *waar toe de Heer van Heemert zyn' erbarmelyke flaauwhartigheit met den halze geboet had, en wat die ſcherpheit tot handthaaving der krijstucht helpen kon, daar men eenen oopenbaaren verraader met ongewoonlyke gunſt en eere ſtreelde? Oft was het Engelſch geſlacht aller ſtraffe ontwoſſen; aan andren geen verbeuren?*

Booven dit bewys van kleinachting dat (gelyk het de braave gemoeden voorneemelyk terght) de harten der Hoofden van hem vervremde; deed hy noch eenen misſlagh, die, met ſmaadt en achterdeel, teffens de geringen niet min dan de grooten afkeerigh maakte, en felle nydt teeghens de nieuwgekoome Engelſche heeren baarde. Te weeten; Prins Willem, hooghloflyker gedachteniſſe, had voor een gewoonte onderhouden, elken krysman, by trappen, van laagher tot hoogher gezagh, te laaten opklimmen, en oover Duitſchen, Neêrlanders, Franſoizen, Engelſchen, gelyke Bevelsluiden te ſtellen. Maar Leiceſter, vindende 't Kornelſchap des heeren van Hautain, die aan den Kouweſteinſchen dyk gebleeven was, oopen ſtaan, bekleedde 't met den perſoon van Sidney, zoon zyner zuſtre. En hierop volghde, dat de Graaven, Philips van Naſſau, Georg Eeverhardt van Solms, Jan Philips van Ooverſtein, en verſcheiden' andre Ooverſten, ten getale van tweeëntwintigh in alles, den Graaf van Hoohenlo met een ſmeekſchrift aangingen, verzoekende, *Dat hy, als hebbende hun belooft, eer zy eedt aan Leiceſter deeden, hen in hunne voorighe gerechtigheit te handthaaven, by zyne*

Door-

Doorluchtigheit bemiddelen wilde, dat men hen hielde en handelde op den ouden voet: naamelyk zonder den eenen landtaardt met den andren te vermengen, ende hen, door 't begeeven der vervallende ampten aan uitheemschen, gelyk onlanx, met schyn van hun min te vertrouwen dan eertyds, geschiedt was, van alle hoope tot vordering te versteeken: ofte, zoo hen zulx niet gebeuren moghte, dat dan zyner Genaade gelieven zoude, hen aan ordelyke ontsoldighing, afreekening, en betaaling te helpen; op dat, zy, by mangel van dien, geen verwyt van de ruiters en knechten hoefden te hooren. Hoohenlo behandighde dit schrift aan Leicester; die zich des, als oft het naar muitery gesmaakt hadde, bitterlyk belghde; en bezonderlijk om dat daarin de Engelsche heeren, gekoomen met hem, uit hun vaaderlandt, ten dienste der Vereenighde gewesten, voor vreemdelingen gereekent werden. Ook liep zyn bedryf nu in andre zaaken zoo verre buiten 't spoor der voorighe regeeringe, dat de Staaten van Hollandt ongeraaden vonden het zoo te laaten floeren. In hunne vergaadring werd voorgedraaghen, hoe hy, zich der voorrechten luttel bekreunende, vast plakkaaten, ordeningen, en lastbrieven, strekkende tot achterdeel van de gewesten, inzonderheit van Hollandt, uitgaf: jaa zelfs 't verbondt, gemaakt met de Kooninginne, niet naaquam. En 't zeggen was, dat zommighen, die Hollandt geen goedt gunden, hem hier toe opstutsten; en wisten te besteeken, dat de Hollandsche gemaghtighden om d'een' oft d'andre boodschap verzonden wierden, als men yets wilde aanvangen, waarteeghens zy zich verzetten moghten. Hieroover schreeven de gemelde Staaten, op den achtsten in Zoomermaant, aan den Heere van Breederoode, Meester Sebastiaan van Loozen, en Meester Willem Bardes, gezet van hunnent weeghe in den Raade van Staate, dat zy, tot verhoeding van zoodaanigh (1) misquaam, Bl. 1066.

(1) *Misquaam*, ongemak, ongerijf.

Bl. 1066. quaam, zich hadden te doen verschoonen van alle verrichtingen, die hun, oft den meerdeele van hun, beletten zouden den Raade gestaadelyk by te woonen. Zy bevaalen ook, by schryven van den zelven daaghe, hunnen gemaghtighden ter vergaadringe der Algemeine Staaten, te bevorderen by Leicester en den Raadt van Staate, dat tot gelyke bezendingen voortaan gebruikt wierden andre persoonen, geene Leeden van dien Raadt, ofte, ten minste, luiden, daarin gestelt uit Landtschappen, dien aan de daaghelyksche handelingen van den Raadt niet zoo veel, als den gewestc van Hollandt, geleeghen was. De heeren, waaraan men deeze brieven gericht had, verzochten bescheidelyke aanwyzing der zaaken, waarin men waande (1) mishandelt te weezen. En, dewyl de Staaten van Hollandt toen al gescheiden waaren, zoo zonden hunne gemaghtighde Raadsluiden, den tweeëntwintighsten van Zoomermaant, aan de Hollandsche Leeden der Algemeine Staaten, een antwoordt van deezen zin. *De Engelsche bezettelingen, in den Briele, vervorderden zich, teeghens 't verdragh, aangegaan met de Kooninginne, onderzoek op de scheepen te doen, die ter Maaze in oft uitvoeren. Met de betaaling van 't volk haarder Majesteit, ging 't aldaar zoo slappelyk toe, dat des gemeinen Lands middelen diesweeghe werden aangeslaaghen. De steeden en dorpen, waar in de ruiters en knechten, staande ter besoldinge van haare Majesteit, geleeghen hadden, konnen van de groote sommen der afgeteerde penningen, en zelfs van 't geene hun by zyne Doorluchtigheit beloofd was, geen' voldoening bekoomen; nochte daarom hunne schattingen opbrengen. In plaats van orde, teeghens d'ongereeghcltheit der Hopluiden en soldaaten, ook op het stuk der munte, en der monsteringe, te stellen, liet men de wanorde daaghelyx toeneemen. Hollandt, daar 't meer, dan 't geen dat by de Kooningin enkelyk ver-*

(1) *Mishandelt*, verkeerd gehandeld.

verschooten werd, moest opbrengen, scheen men N. 1066.
weinigh oft niet te achten: onaangezien de verklaaring, gedaan by haare Majesteit zelf, in jeeghenwoordigheit zyner Doorluchtigheit, der andre Hee- — 1067.
ren van den Raade, endt der Gezanten, dat zy die van Hollandt, als hebbende niet alleenlyk zich zelve zoo loflyk beschermt, maar ook andre Landschappen geholpen, in zonderlinge waarde hield. De kundschappen, betreffende 't stuk der zeevaart en des koophandels, behoorden, wen zy aan den Raadt van Staate quaamen, vooral geoopent te worden in 't byweezen der Raadsluiden uit Hollandt; op dat zy alles ten beste moghten helpen stieren, en met goede reedenen den ondergank van dat gewest verhoeden: dewyl d'andre, als hebbende eensdeels geen' kennis van die zaaken, eensdeels kleine geneeghenheit tot Hollandt, zich luttel daar aan lieten geleeghen zyn. Hoewel zy, die dit schreeven, zich niet gelast vonden van de Staaten, om de bezwaarnissen, ryzende uit eenighe plakkaaten en besluitingen, (1) *eighentlyk te verklaaren; zoo wilden zy nochtans niet verzwyghen, dat eenighe steeden vastelyk geloofden, dat het plakkaat, gemaakt den vierden van Grasmaant, op de zeevaart, indien al de Raadsluiden uit Hollandt jeeghenwoordigh geweest waaren, geenen voortgang zouw genoomen hebben; immers niet, zonder verzeekering van 't goeddunken haarder Majesteit, aan 't welke, uit verscheide kundschappen, noch getwyfelt werd: en daarentusschen deed het gemelde plakkaat den Landen grooten afbrek van neeringe, den ingezeetenen geene geringe schaade. By 't plakkaat, gemaakt op de * geleigelden, bleek nu zeeker geschil beslecht, tot groot achterdeel zoo van d'Algemeinschap als van Hollandt: naamelyk dat de geleigelden te betaalen stonden ter eerste plaatse des*

* Convoygelden.

(1) *Eighentlyk*, bepaaldelijk, in bijzonderheden.

1667. *des Lands, daar de goederen door quaamen: waarteeghens die van Hollandt zich altyds verzet hadden, dryvende dat de betaaling behoorde te geschieden, ter plaatse, daar ze gelaaden en geloft wierden: ende, hoewel 't verdrag, seedert geraamt dien van Gelderlandt te gevalle, meêbraght, dat men d'eene helft aldaar, d'andre ter plaatse van de lossing, betaalen zoude; zoo was nochtans het zelve slechts ingewilligt by maniere van voorraadt, om beeters wille, en de beslechting te beletten geweest door teeghenwoordigheit van al de Raadsluiden uit Hollandt. Ten eenen daaghe schreef men hun om waaghens, ten andren om paarden, ten derden om delvers, daarnaa dat Hollandt zelf zyne grensplaatsen sterker van nooddruft bezorghen moest; in allen schyne, oft de Landen, die zyner Doorluchtigheit volkoomen gezagh opgedraaghen, hunne middelen en 't meerendeel van hun geloof in handen gestelt hadden, noch schuldig waaren een oorlogh bezonder te voeren: waarteeghens genoegh te zeggen zouw vallen, wen al de Raadsluiden uit Hollandt zich jeeghenwoordigh vonden: maar het stond te beduchten, dat zulx te weeghe gebraght werd, door luiden, die zochten Hollandt in ongunst by zyn' Doorluchtigheit te brengen. Zy, die schreeven, wilden nu verby gaan, hoe men, by verscheide * byteekeningen, om eenighen te behaaghen, die men, ten aanzien van Hollandt, voor † enkelingen behoorde te houden, zulke beveelen; in zaaken van groot belang, deed, dat het veelen verwonderde: als, naamelyk, geschiedt was, in 't recht, voorgewendt door den Graaf van Nieuwenaar, ten opmerke der geschillen van Workum en Altena: tot afdoening der welke men scheen met opstaanden zeile te willen voortvaaren; zonder acht daarop te geeven, dat die van Hollandt, in zaaken, waaraan den Lande zoo veel geleeghen was, niet*

* Apostillen.

† Particulieren.

niet verstonden zich in zulker vooghe te laaten handelen. Zy wilden, desgelyx, ten breedste niet uitmeeten, dat men, al willends, de Hollanders uit alle groote en kleene ampten scheen te weeren, en vreemdelingen daarin te steeken: dat die van de regeeringe 't bewindt oover 't Hollandsche geldt, en het tiende deel van 't Uitrechtsche hadden; daar de Zeeuwen en Vriezen de handeling van 't hunne behielden: dat men, van de schattingen van Gelderlandt, Vlaandre, en de Brabantsche steeden en sterkten, niet oft zeer weinigh in ontfang braght: maar konnen niet ongezeidt laaten, dat, zoo op deeze dingen, door 't beleidt van de Raadsluiden uit Hollandt, en van hun, die, van Hollands weeghe, de vergaadring den Algemeine Staaten waarnaamen, niet bytyds voorzien wierde, veele zorghlyke zwaarigheeden geschaapen waaren daar uit te volghen. By 't vertoogh van al ditte, waarmeê zy hoopten, dat zyn' Doorluchtigheit en de Raadsluiden uit Hollandt zouden eenighzins te vernoeghen zyn, moghten de Hollandsche leeden der Algemeine Staaten 't geene voeghen, dat hun dochte ter stoffe te dienen; ende voorts, in 't oopenen der voorverhaalde reedenen, zulke bescheidenheit gebruiken, als de geleeghenheit der zaaken dan quaame te vereischen. Maar Leicester ging zynen gang. Bl. 1067. — 1068.

De algemeine Staaten, aangemerkt dat hij tot Algemeinen Landtvooghdt beroepen, en de Hooghe Ooverheit by hen gebleeven was, hadden beslooten, dat hy aan alle schriften, die van der Landen weeghe moesten gezeeghelt worden, hun zeeghel zoude hechten: gelyk zyn' voorzaaten in ampte, onder de regeering der Vorsten, met het waapen der zelve plachten te zeeghelen. Hy, eevenwel, gebruikte, tot teeghenzeeghel, zyn geheele waapen. Reingoudt, weetende, als een' wyl bewindsman der * geldmiddelen geweest, scherpzinnighlyk daar af

* Financien.

Bl. 1068. af te kouten, en vlammende op 't algemeın Schatmeesterschap, maakte hem vroedt, dat groot misbruik in dit stuk, onder de Staaten en ontfangers schuilde; en om 't zelve af te schaffen, een' kaamer van geldmiddelen moest opgerecht worden. Naa dat hieraf somtyds onder de Raadsluiden van Staate gesprooken was, en uitgeschooten dat men behoorde dit werk op beeter voet te brengen; verschynt de Graaf, op den zesentwintighsten van Zoomermaant, 's morghens, in hunne volle vergaadring, ende doet daar zeeker schrift, vervaatende een' nieuwe form deezer bedieninge, opleezen. Het noemde tot eerste Hooft eener kaamere van geldmiddelen, den Graaf van Nieuwenaar; tot tweede, den Raadsheer Henrik Killegrey; tot derde, Reinhart van Aazewyn, heer van Braakel: tot Schatmeester, Jacob Reingoudt, heer van Kouwenberghe: tot * Bewindsluiden, Sebastiaan van Loozen, Joost Teeling, en Paulus Buis: tot † Hoorder, Daniel de Burghhraaf. Dit verwekte terstondt verscheide reedeneeringen. Want het streed teeghens 't berichtschrift bezwooren by de Raadsluiden: gaf ook ('t welk een' groote ongerymtheit scheen) aan Reingoudt en Burghgraaf, die geen' leeden des Raads waaren toegang ten zelve, en sloot' er de drie leeden, Loozen, Teeling, en Buis, buiten. Toen werd het schrift wat (1) verhanselt, en eenighe Raadsluiden in 't bezonder aangezocht, zich daar naar te voeghen. De Heeren uit Hollandt, naamelyk Breederoode, Loozen, en Bardes, vindende zich echter daarin bezwaart, gingen Killegrey, als hunnen amptgenoot, met vrundlyke taal aan, om hem hunne reedenen van aanstoot in te scherpen. Maar d'Engelsman borst strax uit tot ongezoute woor-

* Commisen.

† Auditeur.

(1) *Verhanselt.* Dit woord is nog in gebruik, en wordt doorgaans van lapwerk gebezigd.

woorden; en dreef hun, onder ander, toe, dat men Bl. 1068. ſcheen zyn' Doorluchtigheit, gelyk eenen Hartogh van Veneedje, onder vooghdy te willen ſtellen. Zy pynden zich zyn' heevigheit needer te zetten: maar vergeefs. Ten laatſte zeid' hy hun, zy moghten zich tot zyne Doorluchtigheit zelf keeren: vertrok daar meê in grammen moede, en liet hen ſtaan.

Dit gebeurde, den achtentwintighſten, in 's Graaven voorkamer, tot Uitrecht. Geen' ſtadt, geen' oordt, daar 't zaat van weederwil teeghens de pleghtighe regeering breeder wortelen en geiler ſpruiten ſchoot. De Koningin had, al oover een' wyl, den Staaten van dit Landtſchap, met pooverminlyk ſchryven, geliefkooſt, eeven oft haar geen ander zoo naa aan het hart laaghe. Leiceſters vertrouwdelingen, wroetende zonder ophouden, om de gemoeden met oproerighe reedenen (1) t'onderhoolen, en oover zyn' — 1069. zyde te (2) vellen, hadden' er meenighte van menſchen (3) aan hunne koorde gekreeghen: blyvende hy zelfs in geenen gebreeke van vonken in 't opgeſchudde ſtroo te werpen, met klaagen oover zyn' ſmalle maght; met roemen van wonder te verrichten, zoo men hem alleen begaan liete, en diergelyk uitſlaan, dat den volke wyde ooren maakt. En het ſcheen dat de Engelſchen hier de klok dachten te gieten, die met haar brommen al d'andre geweſten, ver-

(1) *Onderhoolen*, ondergraven. Onze Schrijver het deelwoord *wroetende* gebezigd hebbende, wilde in het beeld blijven, en koos daarom het woord *onderhoolen*.

(2) *Vellen*, dat is: doen vallen, zoo als het woord eigenlijk beteekent, als zijnde *vellen* op gelijke wijze van *vallen* afkomſtig, als *drenken* van *drinken*, enz.

(3) *Aan hunne koorde gekreeghen*. Te voren hebben wij reeds aangemerkt, dat de zegswijze: *aan zijn ſnoer of koord krijgen*, doorgaans in een' kwaden zin genomen wordt, en de ſpreekwijze: *ééne lijn trekken*, zoowel ten goede als ten kwade gebruikt wordt. HOOFT is hierin altijd zeer naauwkeurig.

1569. verbaazen zouw, en eenen yghelyke ontraaden (1) aan hunnen stok te baffen. Het was' er althans zoo verre gekoomen, dat onder de Burgherhopluiden, voorgangers tot alle vreemdigheeden, een heete handel smeulde, die, op den laatsten der maant, een verzoekschrift van deezen inhoudt uitbroedde. *Hunne, der geheele goede gemeente, en aller vroomen, enkle wensch was, dat het bestier des bedroefden vaaderlands* (2) *aalyk gestelt wierde in* (3) *'t gewoudt der Kooninginne van Engelandt. Dies baaden zy zeer ootmoedelyk den eerzaamen, wyzen Raadt der stadt, gezaamder handt met de onderdaanen, by zyn' Doorluchtigheit te bearbeiden, dat men, van weeghe der stadt, steeden, en landen van Uitrecht, de gansche regeering, en volkoome maght oover dit gewest, aan haare Majesteit opdroeghe, naar haar eighe geliefte, zonder eenighe voorwaarde oft bepaaling: behoudens den waaren Christelyken Godsdienst, en de voorrechten, waarby haar gezagh niet verkort werd.* Een' zeldzaame bysterheit; alle vrydoomen teffens aan de uitlegging eener vrouwe te hangen; en een' schets van Heerschappye t'ontwerpen, die haars gelyk in Christendoom niet lichtelyk vinden kon. De Vroedschap, wat zouw ze, op smeeken daar dwang achter was? Zy voeghde zich naar 't geschrift; voor zoo veel haar de zaak raakte: en deed'er dat onder teekenen. Die van Aamersvoort en Reenen, aangemaant door de zelfste Hopluiden, volghden, naar den zin, het spoor der stadt Uitrecht ten volle: die van Wyk en Montvoort zoo verre, dat zy zich alleenlyk hoedden van de voorrechten op 't gladde te stellen, met uitzondering der geene, die 't gezagh der Kooninginne deeren moghten. De Raads-

(1) *Aan hunnen stok te baffen.* Het beeld is hier duidelyk, zoo het voorzetsel maar verplaatst wordt: *hunnen stok aan te baffen.*

(2) *Aalyk*, ganschelijk.

(3) *Gewoudt* voor *geweld*, in de beteekenis van *magt.*

Raadsheer Reid getuight, dat de gemelde Hopluiden, aan Leicester, een Latynsch geschrift oover- leeverden, daar deeze woorden in stonden. *Cupimus ut sua Excellentia absolute imperet, & pro sua discretione, salva religione, & privilegiis suam Majestatem non offendentibus.* Dat is, *Wy begeeren, dat zyne Doorluchtigheit een volkomen gebiedt, en naa zyne bescheidenheit, hebbe, behoudends den Godsdienst, en de voorrechten, die haarder Majesteit geen' aanstoot geeven.* De zelve burgherhopluiden pooghden ook, onlangs daarnaa (hoewel 't hun niet gelukte) de burghery van der Goude in hun verstandt te trekken; en zochten, ten gelyken einde, die van Vrieslandt en Oooveryssel aan. Bl. 1069.

Hy dan, met het hooft dus vol winds, verscheen, op den tweeden van Hooimaant, in den Raadt van Staate, met de Graaven van Kuilenburgh en Nieuwenaar; en verklaarde daar, dat hy dien van Kuilenburgh invoerde tot lidt van den Raadt: zonder daar op eenighe omvraagh te doen. Naa wat mondgemeenschaps oover andere zaaken, scheidd' hy van daar, met Nieuwenaar, Braakel, en Teeling. Thans ontbood hy Loozen in de kaamer van 't * Schatmeesterschap; een weinigh tyds daarnaa, ook Breederoode en Bardes. Toen werd hun afgevordert, wat zy hadden teeghens 't oprechten eenes Raads van geldmiddelen, in forme gelyk het boovengemelde schrift luidde. Hun antwoordt gedroegh, dat zy wel goedt vonden het werk der geldmiddelen van 't werk des Raads van Staate af te zonderen: maar de eedt, gedaan op het berichtschrift, hun verbood, zich naar de voorgeslaaghe form te schikken. Voorts haalden ze de punten op, die zulx niet toelieten; en sprak men, oover en weeder, veel van der genoemde persoonen, zonderling Reingouds, onontfanklykheit in deezen: tot — 1070. dat Leicester, gestoort, bestond uit te vaaren; *De Staa-*

* Tresorye.

Bl. 1070. *Staaten hadden met hem niet ter goede trouwe gehandeldt; nocht in 't bescheidt van de opdraght der Landtvooghdye, noch in 't berichtschrift, seedert ingestelt; aan 't welke hy ook, in allen gevalle, niet gebonden was. Hy zoude de zaak by de Staaten verantwoorden.* Eindtlyk begeerd' hy, dat Loozen en Teeling alleenlyk, tot herzeggens toe, op 't behaaghen der Staaten, zouden in de bediening der geldmiddelen treeden. En, als zy zich des ontschuldighden, verklaard' hy andermaals; *Dat hy 't by de Staaten verantwoorden zoude, en voortgaan met het werk. Wie zich daartoe beleedighen wilde, moghte verschynen: wie niet, in de Raadskaamer van Staate blyve.* En daarop ging hy wegh. Ten naasten morghen, quam hy, verzelschapt met Graave Willem Lodewyk van Nassauw, dien van Nieuwenaar, Killegrey, Teeling, Braakel, Reingoudt, en Burghgraaf, weeder in den Raadt. Daar liet zich Killegrey hooren; *Dat men te besluiten hadde, oft by zyn' Doorluchtigheit een' kaamer van geldmiddelen stonde op te rechten, naar de voorgestelde forme. Men zoud' hun doen zien voor hunn' ooghen, wat voordeel, en van hoeveel duizenden, door beleidt van Reingoudt, te haalen waare. 'T welk Reingoudt zelf, 's daaghs te vooren, belooft had, en als noch ooverboodigh was uit te werken, oft zich te laaten aan stukken leggen.* Reingoudt, hier op gemaant om oopening van zynen vondt, hief aan, en propte de plaats met woorden, waar uit men niet, dan deezen zin, kon ziften. *Meenighte van luiden hadden de plakkaaten van Zoomermaant en Hooimaant des jaars vyftienhondert vierentachtigh, en van den vierden in Grasmaant deezes jaars, oovertreeden, met* (1) *lorrendraayen en zeinden van goederen naa den vyandt, onaangezien de borghtoghten by hen gestelt tot verzeekering*

(1) *Lorrendraayen.* Dit woord, bijzonder bij onzen Schrijver gebruikt, werd voornamelijk van sluikhandel en ontduiking van 's Lands belastingen gebezigd.

ring teeghens bedrogh: waar af hy, by getuighschriften, bekoomen in Engelandt, kon doen blyken. Uit deeze misdaadighen, maakt' hy zich sterk, twintigh tonnen gouds te trekken, indien men, met quytschelding der lyflyke peenen, hen alleenlyk wilde in gelde doen boeten, en de bescheiden der borghtoghten in zyne handen laaten koomen, met orde dat de zaaken by geene Majestraaten zouden berecht worden, maar slechts by onpartydighe persoonen, zich met geenen koophandel geneerende, en te kiezen by zyn' Doorluchtigheit tot Raadsluiden ter Ammiraliteit. Te weeten; Reingoudt had den Graave te verstaan gegeeven, dat de treflykste en rykste koopluiden van Hollandt en Zeelandt, jaa zelfs luiden, die ter vergaadringe van de Staaten verscheenen, hieraan vast waaren; en hy zich des arbeids van d'onderzoeking trooftte, zoo 't zyner Doorluchtigheit geliefde, hem te maghtighen, omme, met hulp van onderbewindsluiden, alle koopluiden, * beampte schryvers, ontfangers van tollen en † geleigelden, tot ooverleevering hunner reeken- en schryfboeken, te bedwingen. Dit zelfste middel had hy eertyds den Landtvooghde Requesens geraaden te gebruiken, tot laste der koopluiden, door welke, toen gezeeten onder den Spanjaardt, de Hollanders en Zeeuwen met heimelyken toevoer gesterkt waaren. Maar Don Louis had het verworpen, als een werk dat te verre achterwaarts zagh, en, met omroeren van aller luiden (1) geleeghenheit, te veel verbitterings baaren zouw, en, naa grooten ondank en moeite, ten halve blyven steeken. Wyders, als Reingoudt uit had, zoo braght Bl. 1070.

* Notarisen.

† Convoygelden.

(1) *Geleeghenheit*, dat is, toestand, omstandigheden, zoo veel als het Latijnsche *conditio*, met welk woord KILIAAN het onder andere mede verklaart. Zie de aanteekening van VAN HASSELT aldaar.

Bl. 1070. braght men 't ſtuk in omvraaghe, onder waarſchuwing, dat zwyghen voor toeſtemmen zouw ſtaan. Breederoode en Loozen verklaarden t'hunner beurte, dat ze 't ſtraffen van de lorrendraayers niet quaadt vonden. Bardes vraaghde; *Oft men verſtond, alle oovertreeders der voorzeide plakkaaten te bezwaaren, oft ſlechts de geenen, die den vyandt onderſtandt gedaan hadden: alzoo tuſſen deeze en d'andre, zyns bedunkens, groot verſchil was. Want*
— 1071. *d'andre, ziende dat gelyk verbodt, te doen aan alle volken, uit naam der Kooninginne, waar af men hen verzeekert had, niet te voorſchyn quam, nochte althans geſchaapen ſcheen te koomen, tot maghtighe ſchaade der Landen; waaren daar door tot oovertreeding verrukt.* Men antwoordde, dat alleenlyk de lorrendraayers gemeent werden. Daarop, zeid' hy; *Aan 't ſtraffen der zelve de handt te willen houden, naar vermooghen: doch gaf den Raade te bedenken, oft zulx, zonder gevaar van oproer, ter daadt konde gebraght worden: zynde de zaaken lang te voore geſchiedt, toen alle vaarte en handel bykans ſtil ſtond, en de gemeente, booven den druk der ſchattingen, noch het aanhouden van haar zuivel en andre eetwaaren lyden moeſt. Eevenwel vond hy oorbaar, de geenen, die zich meeſt, en in eenighen tydt herwaarts verlooppen hadden, naar verdienſte te loonen. Noopende 't oprechten der kaamere van geldmiddelen; d'ervaarenis leerde dat alle verandering ongemak maakte; en hy kon niet begrypen, dat daar meede zoo groot een voordeel te doen waare.* Voorts vraaghd' hy, oft het zyner Doorluchtigheit toequam, op 't ſtuk der Ammiraliteit te voorzien, zonder dat de Hollandſche Staaten recht van benoeming, oft eenigh ander, in deezen, konden voorwenden; alzoo hy hieraf geen' kennis had. Hy voeghd' er by, dat de koopluiden, als zich der zaaken van de Ammiraliteit beſt verſtaande, niet wel waaren daar buiten te houden. Daar op werd gezeidt, dat alles, wat der Ammiraliteit aankleefde,

ter beſchikkinge van zyn' Doorluchtigheit ſtond. Bl. 1071.
Toen verklaard' hy, zich daar af voldaan te houden: maar, echter te vreezen, dat, uit deeze nieuwe form, geraamt zonder toeſtemming der Algemeine Staaten, en teeghens 't berichtſchrift, grooter ſchaade dan baat zouw ryzen, en miſſchien eenighe ongeneught tuſſen zyn' Doorluchtigheit en de gemelde Staaten: zynde reeds, hem en zynen amptgenooten uit Hollandt, te laſte geleit, zoo by monde, als by geſchrift (en hy toond' het) dat zy bewilligt hadden in 't begeeven van eenighe ampten aan vreemdelingen, gebooren buiten de vier Landſchappen, die ſchatting betaalden. Als Breederoode en Loozen het zelfſte getuighden, ontſtelde de Graaf zich grootelyx, en zeid' hun; *Dat hy geen' inboorlingen van de Neederlanden voor vreemden hield: en die van Hollandt meer ampten bezaaten, dan d'andren. Uit eenen oprechten yver was hy herwaarts gekoomen, hoewel genoegh verſtendight van de ſoobre geſteltenis der geweſten; die geenszins wenſchen moghten, dat haare Majeſteit daar of zoo goede kennis gehadt hadde, ende zich door zyn toedoen niet weinigh verlicht zaaghen. Hy had'er, in 't eerſte, niet eenen bequaamen Ooverſte oft Hopman gevonden. Maar 't ſcheen, dat eenighe quaadwillighen zochten twiſt tuſſen hem en de Staaten te ſtooken.* Bardes bad hem, zyne vrymoedighe reedenen ten goede te duiden; dewyl hy, als verplicht tot voorſtandt des vaaderlands, behoudens eedt en eere, niet anders had kunnen ſpreeken. Waar op de Graaf hem verweet, dat de woorden goedt waaren, maar de werken gering. Eindtlyk, men moeſt zyn' wil voor een wet aanneemen. De Kaamer werd opgerecht; Reingoudt Schatmeeſter gemaakt: waar toe hem (zoo men mompelde) de Raadsheer Meetkerke, en de geheimſchryver Burghgraaf, voorneemlyk gevordert hadden. Paulus Buis, verwittight van de kiezing zynes perſoons tot * bewinds-

* Commis.

Bl. 1071. windsman der geldmiddelen, weigherdé niet alleenlyk met voorwenden zyner onervaarenheit in die dingen; maar zeid' ook den Graave in 't aangezight; *Dat, wen hy zich schoon bequaam kende tot bediening van 't Schatmeesterschap, zoo zoud' hy noch Reingoudt niet kennen voor* (1) *eenen man van soorte om bewindsman onder hem te weezen. Veel min dan wild' hy, in dien graade, staan onder Reingoudt.* Woorden, zeeker, niet gezult naar de smaak van trotse ooren. Ook bleeven ze

— 1072. Leicester in den krop steeken; en baarden in Reingoudt eenen heeten haat teeghens Buis; zoo dat hy zyn' (2) uitmondigheit, eerlang, zuurlyk bekoopen moest.

'S daaghs naa 't vallen der voorverhaalde woorden in den Raadt van Staate, werden t'Uitrecht de Deeken en andre Kanoniken der kerke van Sante Marie in gyzeling gestelt, op dat zy de drie eenhoorens, die onder hen plaghten te berusten, en (gelyk wy elders gemelt hebben) uit der stadt geschikt waaren, te voorschyn braghten, oft veertighduizent gulden daar voor te berde. Ten zelven daaghe haalde men al de klokken, uit de toorens der kerken van Oudemunster en Sant Pieter; ook uit het klooster van Sant Paulus; en maakte ze korts daarnaa te gelde. Het klooster ten Daal aan de Vecht, en 't vrouwen klooster aan de Bilt, werden meede verkoft; het eerste voor drieduizent eenhondert; het ander, 't welk binnen verbrandt was, voor achtienhondert gulden. Thans brak men 't koor der Buurkerke af, metselde 't eindt weeder dicht, en deilde den ontleedighden boodem aan erven, die verkoft en met huizen betimmert werden.

Op den vyfden in Hooimaant, raamde Leicester weeder een plakkaat, dat, afgekundight op den veer-

(1) *Eenen man van soorte*, van aanzien.

(2) *Uitmondigheit*, onbedachtzaamheid in het spreken. Bij KILIAAN vindt men *uitmondig* door *futilis* vertaald.

veertienden, maghtighe arghernis gaf. 'T schafte *de * veilighe hoeden af, en beval allen luiden ten platten lande van Brabandt en Vlaandre, uitgezondert alleenlyk de Fynaart, Ruighehil, Staat daarbuiten, en Neuzenambacht, binnen tien daaghen ten langste, op te breeken, en zich, met al hunne middelen, te begeeven naa plaatsen, daar zy waanen zouden verzeekert te weezen, zonder nochtans binnen de Vereenighde gewesten te koomen, dan op zyn' * vrygeleisbrief oft verlof; desgelyx, in Gelderlandt, den ingezeetenen 's lands van Kessel, in den oovervordt van Gelderlandt, des Graafschaps van Hoorn ende Weirdt, des Ryx van Niemeeghe, der Ooverbeetuwe, en dien van Maazewaal, uitgezeidt de dorpen van Bammel en Drummel teeghenoover de stadt Tiel; in 't Graafschap Zutven, dien van het ampt van Breedevoort, van de Heerlykheit Anholt, van de Hoogheit Wisch, van de Schoutampten van Zutven en Lochum, van het Rechterampt van Doesburgh, van de dorpen Reurle, Steenre, en Hummel; in de Veluwe, dien van het Kerspel van Voorst en Brummen, Dieren en Spankere; in 't Graafschap van Hollandt, dien van de Langestraat, Hooghe en Laaghe Zwaaluwe; in Vrieslandt, dien van Stellinkwerf, Oostende en Westende, geleeghen in de Zeeven wolden; in Ooveryssel, dien van de geheele Twente, en van alle Heerlykheeden, dorpen, en gehuchten, daar onder behoorende, van 't kerspel van Hardenbergh, Gramsbergh, en hunn' aanhangsels, ook van Omme, Hellendoorn, den Ham, en Holten onder Zallandt, van Steenwykerwoldt, Giethoorn, Schooneworldt, Paesloe, Ysselham, Oldemarkt, Wanneperveen; in het ampt van Steenwyk, dien van Kallenschoot en Tsveen onder Vollenhoove, en van 't vlek Vollenhoove; dien van de gansche Ommelanden, van 't Oldeampt 't Goegerichte; dien van* Bl. 1072.

* Sauvegarden.

Bl. 1072. *van Westwoldingerlandt, van de Heerschappy van Lingen, ende van al de* (1) *dingspelen, Heerlykheeden, en gehuchten, behoorende onder de Drenthe; ook dien van de Heerlykheit Reunen: al dit op peene van, naa 't verstryken der gemelde tien daaghen, met d'uiterste vyandtlykheit vervolght en bedorven te worden.* Voorwaar een wreedt gebodt, waar by hy, om den vyandt t'ontryven, veele duizenden van huisgezinnen den lichaame der Algemeinschappe afsneed; veelen duizenden, die, t'hunnen groote verdriete, door 's vyands geweldt, daaraf gescheurt waaren, den wegh tot de (2) verheeling opdolf; en alles ongenaadelyk op den mesthoop zette. Doch deeze grouwzaamheit had den gewaanden voortgang niet. Want, voor eerst hielden de Staaten van Ooveryssel, en gemaghtighden van de Drenthe, met deerlyke klaghten en vertooningen, zoo ernstelyk by hem aan, dat hy, by schryven van den laatsten der zelve maant, het uitvoeren des
— 1073. plakkaats in die oorden schorste. En Graaf Willem Lodewyk nam oover zich, in Vrieslandt en de Ommelanden ook dien voet te volghen. In Brabant nam 't woeden eenen aanvang. Dan de Ooversten, daar toe gelast, speinden zich van veel bernens: 't zy uit erbarming; oft uit baatzucht, en dat zy slechts hier en daar een kleen dorpken aanstaaken, op dat de groote en ryke, daar by geleert, diergelyk onheil onder den duim quaamen afkoopen.

Midlerwyle toogh Leicester, op den neeghentienden, 's uchtends heel vroegh, van Uitrecht, met die van den Raade van Staate, die van de * geldmid-

* Financie.

(1) *Dingspelen*, geregtsbannen. Dit woord, nog in *Drenthe* gebruikelijk, is zamengesteld uit *ding*, *twist* en *spel*, kreits beteekenende. *Ding-* en *Kerspelen* verschillen van elkander: de eerste benaming geeft het geregtelijk, de tweede het kerkelijk gebied te kennen.

(2) *Verheeling*, vereeniging, aanhechting.

middelen, naa den Haagh. Hy was zoo ras niet buiten, oft een Vlaaming, geheeten Jaques de Potter, toen Scheepen der ſtadt, en zeeker 's Graaven bewindsman, gebynaamt Webbes, koomen op Korneelis Gysbertszoon van Kuilenburgh, eenen der Burgherhopluiden, begeeren, dat dat amptgenootſchap terſtondt vergaadert wierde; aangezien zy dien, door bevel van zyne Doorluchtigheit, yets hadden voor te draaghen. Als Kuilenburgh dit in der haaſt bevordert had, verſchynen de gemelde twee in de zaamening; verklaaren van Leiceſter gelaſt te weezen, om Meeſter Paulus Buis, Raadsheer van Staate, ſtrax, dewyl hy (zoo men meende) ook op zyn vertrek ſtond, in hechtenis te neemen; verzoeken daartoe der Hopluiden hulp; en dreighen, zoo zy die weigherden oft verwylden, hen met * aantuighing van ongehoorzaamheit. De Burgherhopluiden, zonder naa eenigh ſchriftelyk bewys van dien laſt te (1) vereiſchen, gaan met hun naa 't huis eenes Oudburghermeeſters, daar Buis geherberght was; vallen, tuſſen vier en vyf uuren, met groot gedruis, ter ſlaapkaamer in, daar hy, hebbende 's aavonds te voore goede ſiere gemaakt, noch te bedde lagh; doen hem opſtaan; werpen al zyn' papieren in een koffer; drukken daar 't zeeghel van eenen Burgherhopman op; en brengen 't, eerſt in hunne kaamer, thans op het Hof, in bewaaring des Graaven van Nieuwenaar. Buis werd in de voorzeide kaamer gezet; drie oft vier uuren daarnaa, in de huizing, genaamt ſtads wynkelder; alwaar hem eenighe burghers geſtaadelyk bewaakten, tot op den vyftienden van Oeſtmaant. Toen leide men hem op 't Huis Haazenbergh, ſtads kerker: van waar hem, ten opmerke zyner weekelykheit, op den achtſten in Slaghtmaant traagh- Bl. 1073.

* Proteſt.

(1) *Vereiſchen*, vragen. Zie de aant. (2) op bl. 254 van het II D.

Bl. 1073. traaghlyk genoegh gegunt werd, te gaan zyn' gevankenis houden ten huize van den onderschout, op den Plompen tooren, onder borghtoght voor vyventwintighduizent gulden, te verbeuren indien hy ontweeke. Tot dien tydt toe moght hy nocht penne nocht inkt gebruiken, nocht met eenighen vriende oft vreemde spreeken, dan ten aanhooren van Potter en twee andre gemaghtighden der Majestaat, oft van eenen der drie. Want North, een Engelsch heer, die Leicesters dingen t'Uitrecht, in zyn afweezen, dreef, gaf den Wethouderen te verstaan, dat zyn' Doorluchtigheit den persoon van Buis scherpelyk wilde bewaart hebben, zonder yemants toegang t'hemwaarts te gedooghen. Wyders, men wist, uit voorgegangen bedryf, zoo luttel t'zyner bezwaarnisse voor te brengen, dat men zocht zich daar toe te behelpen met eenighe reedenen, gevoert by hem (zoo een enkel * Pleitbezorgher tuighde) in de gevankenis, die voornemelyk hier op uit quaamen: *Dat d'Engelsche Kooningin de Vereenighde Neederlanden wel nimmermeer verlaaten zoude, maar nochtans te geenen tyde de Hoogheit daar over aanveirden; en dat zyn' Doorluchtigheit zelf, met het ontwerp der opdraght van onbepaalde Heerschappye aan haare Majesteit, gegekt had; dat het ook teeghens de Uitrechtsche Vereening streed, die geenen geweste toeliet zich eenighen vreemden Heere t'onderwerpen, zonder bewilliging van al d'andere Leeden des verbonds.* Leicester, verneemende hoe qualyk deeze manier van handelen teeghens Buis den Staaten van Hollandt

— 1074. beviel, speelde den onweetende, en loochende rondtuit, eenighe orde daar toe gegeeven te hebben. Echter zond hy zyne geheimschryvers Athi en Burghgraaf, neevens den Raadsheer Leonardt Kaazenbroodt, naa Uitrecht, om te bezoeken, oft, uit des gevangens papieren, yetwes t'zyner beschuldighinge te raapen waare. Maar, verscheide teekenen

* Proçureur.

nen deeden Kaazenbroodt vermoeden dat het koffer was geoopent geweest; waar oover hy, naa een maal bezighrighens van de papieren, zich niet vorder daarmeê moeyen wilde. Naaderhandt werd het koffer in Leicesters kaamer bestelt. Hierentusschen verzuimden de vrienden van Buis niet, om zyne verlossing den Graave aan te loopen, tot dat zy schryven van hem, quansuis te dien einde, aan de Burgherhopluiden van Uitrecht verworven. Maar, als zy daar quaamen, beval de brief, waar af hun dubbelt geweighert was, den Hopluiden, hem t'ontslaan, indien zy geene reedenen daar teeghens hadden. Dus werden ze vast omgesleurt, zonder erghens troost, oft ten minste oopening van de oorzaak, en alzoo middel tot weederlegging der zelve, te kunnen erlangen. Van deezen handel, werd, zoo buiten als binnen 's Lands, luide geroepen: en 't verwonderde meenighen mensche, dat men in zulke maniere met hem omsprong. Want hy ging voor eenen man van welachtbaare verdiensten op den Staat; had, eenen ruimen tydt, het ampt van Hollands voorspraak bekleedt; dapper voor Engelandt geyvert, en teeghens Vrankryk aangearbeidt; was, door de Kooningin zelf, met loflyk getuighenis van zyn' bequaamheit, den Uitrechtschen Staaten aanbevoolen; een lidt van den Raadt der Regeeringe; en daar toe gekooren, niet op benoeming van eenigh Landtschap, maar enkelyk by Leicester. En, hoewel hy, in deftigheit van zeeden, oft spaarzaamheit van wellusten, op d'uiterste proef niet bestaan kon; jaa, in 't eerst, den Graaf, meer dan 't behoorde, had ingevolght; en, daarnaa, uit spyt dat hy alleen by den zelven niet alles vermoght, hem scheen teeghens gevallen: veele eerlyke luiden trokken zich zyn' quelling aan, bezeffende genoegh dat men, in weerwraak van zyn smaalyk spreeken op Reingoudt, en van andre taal, teeghens Leicester en diens behaaghen gevoert, hem, om allen voorstanderen der vryheit den mondt te snoeren, dien beeker drinken deed. Bl. 1074

 Op

Bl. 1074. Op den drieëntwintigsten der gemelde maant, werd, van Leicesters weeghe, aan de Staaten van Hollandt en gemaghtighden van Zeelandt in 't breede vertoont. *Hoe de kosten der oorloghe, zoo te waater als te lande, verre de loopende middelen, hem toegevoeght, oovertroffen. Dies verzocht hy, dat men vierhondertduizent gulden, daar booven (maar niet klaarlyk) ingewillight, veirdighlyk opbraghte, zonder hem te wyzen op den onvruchtbaaren tol van de laakenen: ook in zyn' handen stelde, 't geen van de vyftig gulden op elk hondert zouts, van de twee stuivers op de tonnen biers, en van de twaalf stuivers op de tonne zeeps, was ingekoomen sint den aanvank zyner regeeringe, en voortaan inkoomen moghte; zonder dat de gewesten 't zelve van elx aandeel in de tweehondertduizent gulden, aan hem belooft ter maant, zouden afkorten: voorts, dat zy hun aandeel in een' tonne schats, by hem gelicht op voorgegangen verlof, (1) herborgen wilden. Ende, gemerkt eenigh misverstandt tusschen die van Hollandt en Zeelandt draaide, noopende 't begrooten van elx aandeel in de gemeene lasten: zoo begeerd' hy, dat zy 't geschil minlykerwyze te zaamen sleeten, oft, binnen drie daaghen, hunne reedenen weederzydsings aan hem oover gaaven, om daarop naar behooren gedaan te worden. Eindlyk klaaghd' hy, dat hy, van zyn wedde, tot dien tydt toe, niet dan tienduizent gulden ontfangen had, en dat uit de middelen die tot het oorlogh bestemt waaren: en maand' hen om orde, niet alleen tot voldoening van den achterstal, maar ook*
— 1075. *tot maantlyke betaaling.* Hun schriftelyk antwoordt hierop behelsde deezen zin. *Dat by de vier opbrengende gewesten, naamelyk Hollandt, Zeelandt, Uitrecht, en Vrieslandt, op den zeevenden dier maant, volkoomen en verplichtend verlof,*

noo-

(1) *Herborzen*, eigenlijk: aan de beurs terug geven, hetzelfde als het onduitsche *rembourseren*.

noopende de vier tonnen schats, was gedraaghen: Bl. 1075.
doch daarby besprooken en verzocht, dat hem geliefde eenhondert duizent gulden te lichten op den tol der laakenen: 't welk zy vastelyk vertrouwden, dat by zyn' Doorluchtigheit, ten opmerke van de teeghenwoordighe bezwaarnis der Landen, voor goedt zoude worden aangenoomen. Die van Hollandt hadden reeds dertigh duizent gulden, in baaren gelde, te berde gebraght, op reekening hunnes aandeels in de resteerende driehondert duizent gulden; en belooft, met d'andre gewesten, de rest van de helfte, te weeten van hondert en vyftigh duizent gulden, te verschaffen in Oest-, Herfst- en Wynmaant, naastkoomende, t'elker een derdendeel. Hun verzoek was geweest, te mooghen (1) *bestaan met betaaling van de weederhelfte, oft andre hondert en vyftigh duizent gulden, op zeekere korte daghtyden, in den jaare vyftienhondert zeevenentachtigh; om dat zyn' Doorluchtigheit, in Lentemaant lestleeden, meende die som* (2) *op fret te lichten: in welken gevalle, hunnes bedunkens, de betaaling oft herborzing wel zoo lange hadde mooghen uitgestelt worden. Maar, die van Hollandt en Zeelandt, als nu bericht dat die lichting niet voortgegaan was, zouden aanneemen, hoe pynlyk het hun ook viele, hun aandeel in d'andre hondert en vyftigh duizent gulden, meede in de gemelde maanden, by gelyke deelen, op te brengen. Doch, aangezien zy die penningen op schaade moesten haalen; zoo verstonden zy den ontfangeren en andren, door welke zy de opneeming zouden doen, in handen te stellen, t'hunner verzeekringe, de schattingen, ingewilligt om geheeven te worden oover d'onroerende goederen in den jaare vyftienhondert zeevenentachtigh; ende voorts, tot een' toeverlaat, al d'andre ge-*

(1) *Bestaan*, volstaan. Zie de aant. op bl. 273 van het I. D.

(2) *Op fret*, op interest.

Bl. 1075. *gemeene middelen, loop hebbende in Hollandt en Zeelandt. Belangende den tol van de laakenen; de Hollandsche Staaten en Zeeuwsche gemaghtighden waaren te vreede (op hoope van gelyke bewilghing der andre gewesten) dien in zyn' handen te stellen voor den tydt van een jaar, te beginnen met den eersten van Wynmaant naastkoomende; mits dat daaruit betaalt wierden de hondertduizent opgelichte gulden, en 't wedde zyner Doorluchtigheit. Voorts verstonden zy, daarneevens, dat, indien hy * den staupel der Engelsche laakenen alleenlyk deede houden in de vereenighde Landtschappen, alsdan zulk een tol op die zouw gestelt worden, als zyn' Doorluchtigheit, zonder merklyk beswaar der gemeente, moghte goedt vinden: waarinne de voornoemde Staaten en gemaghtighden, van toen af, verlof droeghen. Indien men den staapel hier niet quaame te houden; zoo zoud' hy den tol mooghen doen ontfangen op het inkoomen der laakenen: mits, dat, om verleiding van neeringe voor te koomen, op elk laaken van tsestigh gulden en daar booven, twee gulden, daar beneeden, een' gulde betaalt wierde, zonder meer; en dat de laakenen, gaande oover zee naa vreemde landen, hadden vry te zyn van † geleigeldt. Anders zoud' hy den laakentol (1) op de fleete mooghen doen heffen, zoo hoogh als die toen in fleure was. Ende, indien hy niet gedient waare met den ontvang van dien tol op eene der drie voorzeide manieren; zoo zoud' hem gelieven, den gemelden Staaten en gemaghtighden bekent te maaken, op wat wyze, en tot hoe hoogh een' prys zyn' Doorluchtigheit verstonde den zelven tol te doen heffen. Waarnaa, ingevalle zy zich gelast vonden daar in te bewilligen, zy niet laaten zouden zulx op 't spoedighste te doen; oft anders, binnen*

* De Court.

† Convoygeldt.

(1) *Op de fleete*, op het vertier.

*nen korte daaghen, zulken last van hunne * maghtighers te bevorderen, als van de zaak vereischt werd, tot genoeghen zyner Doorluchtigheit. Belangende de hondertduizent gulden, opgenoomen by verlof der Algemeine Staaten, tot † buitenordlyke bezwaaring der gemeine middelen, de Staaten van Hollandt en gemaghtighden van Zeelandt verzochten, dat zyner Doorluchtigheit gelievede den Raadsheeren van Staate orde te geeven, omme, volghends 't besluit der Algemeine Staaten, en 't berichtschrift bezwooren by dien Raadt, oover te leeveren netten staat van den ontfang, dien zy gehadt hadden, zoo van 't aandeel elkes Landschaps in de ordelyke lasten, als van de buitenordelyke schattingen, seedert den tienden van Louwmaant tot den tienden der loopende maant; ende van de voorzeide gelichte hondertduizent gulden; ook van de uitgift en besteeding der ontfangé penningen: dat meede de zelve staat geteekent, ende in zulke forme als de Raadsluiden dien op hunnen gedaanen eedt zouden meenen te verantwoorden, oovergeleevert wierde, met aanwyzing der § ontfangtaafelen, waarop de gemelde hondertduizent gulden gelicht waaren. Daarnaa zouden die van Hollandt en Zeelandt niet verzuimen, op 't (1) afleggen der gelichte penningen, voor hun aandeel, met den eersten, tot genoeghen zyner Doorluchtigheit, te voorzien gelyk 't behoorde. 'T geschil tussen die van Hollandt en Zeelandt, oover de gemeenschap der krysmiddelen loop hebbende in die gewesten, en 't begrooten van elx aandeel in de lasten der oorloghe, hadden de voorzeide Staaten en gemaghtighden, in 't vrundlyk, volghends de begeerte zyner Doorluchtigheit, niet kunnen neederleggen. Dies verzochten de Staaten van Hollandt,* Bl. 1075. — 1076.

* Principalen.

† Extraordinaire.

§ Comptoiren.

(1) *Afleggen*, zooveel als *afdoen*, welk woord in dit zelfde stuk bij BOR gevonden wordt, II D., bl. 731.

Bl. 1076. *landt, dat zyner Doorluchtigheit geliefde 't zelve (alzoo 't aan haar verbleeven was) by haare verklaaring te beslechten; ten welken einde zy, neevens dit geschrift, de reedenen, dienende tot beweering hunnes verstands, ooverleeverden.* Op den tweeden van Oestmaant quaamen z' hem naader te gemoete, met belofte van eerstdaaghs d'eene helft hunnes aandeels in de driehondertduizent gulden, d'andre in Herfstmaant op te brengen; ende gaaven hem hoope, dat hunne * maghtighers (naardien zyner Doorluchtigheit niet genoeghde aan bewyzing op den laakentol) ook zouden te beweeghen zyn tot betaaling hunnes aandeels in de vierde tonne schats; indien hy eindtlyk, op twee hunne vertooghschriften, aan hem oovergeleevert, billyk besluit maakte, en 't zelve deede uitwerken. Het eene deezer schriften bestreed het plakkaat, geraamt den vierden van Grasmaant op 't stuk der zeevaart; ende werd maar mondelings van hem beantwoordt, met zeggen dat hy niet dan der Landen welvaart zocht, 't welk men behoorde hem toe te vertrouwen. Het ander behelsde deeze zes punten van bezwaarnis. *In 't monsteren en betaalen der Engelsche hulptroepen, werd het tweede lidt van 't verbondt, gemaakt met de Kooninginne, niet achtervolght. Teeghens het vyfde en zeevende lidt van 't zelve, onderwond zich d'Ooverste van den Briel de scheepen op de Maaze aan te houden en te doorzoeken. Teeghens het zestiende, zeeventiende, achtiende, neeghentiende, en twintighste lidt; ook teeghens 't luiden van den lastbrief, ontfangen van zyn' Doorluchtigheit op 't stuk der Landtvooghdye; teeghens de voorwaarden, bedongen in 't inwilghen der schattingen; teeghens 't verding, gemaakt tussen zyn' Doorluchtigheit en d'Algemeine Staaten; teeghens 't berichtschrift des Raads van Staate; was het bewindt der geldmiddelen gestelt op eenen schaadelyken voet, en meest aan Jakob Reingoudt, eenen man zeer besprooken, verdech-*

* Principaalen.

dechtight, en vol ſchulden; voorts, aan zeekere Bl. 1076.
Hoofden; ter beſchikkinge der welke zy vertooners de gelden van Hollandt en Zeelandt, ende, dienvolghends den ganſchen Staat niet moghten ſtellen: dies baaden zy dat zyner Doorluchtigheit geliefde, de gemeine penningen te regeeren met ende door den Raadt van Staate: ofte, zoo haar zulx niet goedt dochte, een ander amptgenootſchap tot waarneeming deezes werx, by bewilghing der Algemeine Staaten, opgerecht wierde, uit vertrouwde perſoonen, te noemen by de geweſten, die hunne gelden door 't zelve zouden laaten bedienen: oft uiterlyk (zoo zyn' Doorluchtigheit, om zeekre inzighten, tot afſchaffing — 1077.
*van 't reeds opgerechte amptgenootſchap niet verſtaan konde, gelyk zy hoopten jaa) dat zy, ten minſte, 't bewindt oover de penningen van Hollandt en Zeelandt weeder aan haar en den Raadt van Staate tooghe. Op veele ſoorten van in- en uitvaarende koopmanſchappen waaren grooter laſten geſtelt, dan de vertooners hadden ingewillight: waaroover zy verzochten, dat de * geleygelden, op goederen, herwaarts koomende uit onpartydighe landen, op welke de handeling niet zouw verbooden worden, oft gaande van hier derwaarts, geheeven wierden volghends de gedaane inwillighingen: ende, zoo zyn' Doorluchtigheit oordeelde dat de kryskosten verhooghing van geleygelden vereiſchten, de vertooners waaren ooverboodigh, eerſtdaaghs daarop zoo vruchtbaar een beſluit te maaken, als de koopmanſchappen en 's Lands geleeghenheit eenighszins lyden konden. Aangezien in Landen, ſchier uitgeput door zoo langduurigh een oorlogh, het vinden der middelen tot onderhoudt van dien zeer kommerlyk viel; zoo verzocht men, dat zyner Doorluchtigheit, in voldoening van 't zeſte lidt des gemelden verbonds, geliefde het* (1) *ooverigh getal van Bevelhebbers en van*

* Convoygelden.

(1) *Ooverigh*, overtollig.

Bl. 1077. *van * wedden af te snyden. Niet alleenlyk veele dorpen, maar zommighe steeden, klaaghden daaghelyx oover d'ongereeghelthelt en 't uitloopen der soldaaten; hoewel die van Hollandt en Zeelandt maanden al hunne schattingen betaalt te hebben: waaroover de zelve baaden, dat zyne Doorluchtigheit, volghends het neeghentiende lidt des voorzeiden verbonds en haar eighe plakkaat, geliefde goede orde te stellen op 't onderhouden der krystught.* Elk deezer punten werd van hem beantwoordt op den zeevenden der maant, met † byteekeningen van deezen verstande. *Noopende 't eerste, tweede, vyfde, en zeste, vond hy billyk hun te believen. Op het derde verklaard' hy, plaats te geeven aan hunne reedenen, en te vreede te weezen, dat de Hollandsche en Zeeuwsche penningen bedient wierden by hem zelven en den Raadt van Staate, tot dat hy een' welghereeghelde kaamer van geldmiddelen, naar goeddunken der Heeren Staaten, opgerecht hadde. Op 't vierde zeid' hy dat eenighe § geleygelden verhooght waaren, om ze alle op gelyken voet te brengen; ende slechts by forme van voorraadt, tot dat d'Algemeine Staaten een' zeekere lyste zouden geraamt en vast gestelt hebben.* Immiddels gaf hy, op den vierden der maant, twee plakkaaten uit. Het eene betrof den gang des gelds, het stuk der munte, en 't geene daar aan kleeft. Het ander luidde, dat niemandt den onderzaaten van den Spanjaardt, in Neederlandt, eenigen toevoer hadde te doen, oft eenige gemeenschap, zoo wel van brieven als andre, met hun te houden: ook niemandt, zonder zyn verlof, eenighe goederen te zenden oft brengen, naa Kaalis in Vrankryk, naa de Sommestroom, oft andre plaatsen aan deeze zyde van Rouaan; naa Embde, Oldenburgh, oft andre haave-

* Tractementen.

† Apostillen.

§ Convoygelden.

venen, geleeghen buiten de Neederlanden, aan deeze zyde van Breemen; langs de Maaze, den Ryn, oft andre zoete waateren opwaarts. Hierenbooven begreep het noch een deel punten, die naar de scherpheit des plakkaats van den vierden in Grasmaant smaakten; maar werd in 't begin des naastvolghenden jaars weederroepen. Bl. 1077.

In de zelve daaghen broedde de blinde bruskheit der Engelsgezinde yveraaren een' nieuwe schennis uit. Ten aanstaan van den boovengemelden Nort, uit Leicesters naam, beval de Vroedtschap een groot getal, zoo van weirlyke als geestlyke luiden, by zonneschyn de stadt te ruimen; en zich een' wyl te gaan onthouden op onpartydighe plaatsen. Zommighen tooghen naa Kuilenburgh, Vyaane, en Yselstein, als weezende bezondre eighene Heerlykheeden; en waanden daarmeê te voldoen. Maar men verklaarde (op dat immers hunne klaghten oover dit onwettigh bedryf nerghens voorstandt van Recht vonden) by afkunding, dat voor onpartydighe plaatsen alleenlyk de geene te houden waaren, die, nocht onder het Staatsche, noch onder 't Spaansche, gebiedt stonden. — 1078. Jonker Niklaas van Zuilen van Draakenburgh, Schout der stadt Uitrecht, Meester Floris Thin, voorspraak van dat gewest, en Jan Robbrechtzoon van Dreunen, geweeken alle drie binnen Montvoort, briefden van daar hun weedervaaren den Staaten van Hollandt oover. Deeze, kennende hen voor persoonen, die zich altyds eerlyk en vlytelyk, voor 't vaaderlandt, zelfs in 't bevorderen des verdraghs met Engelandt, gequeeten hadden, verworven zoo veel by Leicester, dat hy, verklaarende geenen last van hem tot uitzetting der geenen, die voor getrouw gehouden werden, maar alleenlyk der verdechtighden, gegeeven te zyn, hun, ende noch twee andren neevens hen uitgeweezen, toeliet, zich in Hollandt aan Rechte te koomen verdaadighen, en, te dien einde, zyn' * veilighe hoe-

* Sauveguarde.

Bl. 1078. hoede verleende. Hy ſchreef ook aan den Graaf van Nieuwenaar, de Majeſtraat, en Burgherhopluiden van Uitrecht, dat zy hem hunne reedenen, tot het uitzetten der voornoemde en andre perſoonen, waarop hy verſtond geen argh vermoeden te vallen, hadden bekent te maaken; en, midlertydt, het geene, dat teeghens hen was voorgenoomen, te ſtaaken. De zelve Staaten noodighden ook, by zeer minnelyk ſchryven, de heeren, Zuilen, Thin, en Dreunen, naa Hollandt: en zonden hun, korts daarnaa, een beſcheidt, dat allen Amptmannen van Rechte en Majeſtraaten gebood, hen, en eenighe andren, verdreeven uit Uitrecht, voor goede liefhebbers des vaaderlands t'ontfangen. Den brief van Leiceſter ontfing Nieuwenaar t'Aamersvoort, ende zond dien den Raade en Burgherhopluiden van Uitrecht toe. De Wethouders ſchooven den laſt van 't antwoorden op de Hopluiden. Deeze deeden 't met vinnigh uitvaaren teeghens de Staaten van Hollandt. *Hun verwonderde grootelyx, dat die zich, met het geen men tot verzeekering der ſtadt Uitrecht aanving, meer bemoeiden, dan die van Uitrecht zich bemoeit hadden met het geene t'Amſterdam, Rotterdam, en elders, tot verzeekering dier plaatſen, geſchiedt was. Zy waaren niemandt, dan zyner Doorluchtigheit, reekenſchap hunnes doens ſchuldigh: en zouden haar die, met den eerſte, t'haaren behaaghen, geeven. De vyandt joegh alle verdechtighden uit, om zich van de bezettelingen in 't veldt te mooghen dienen. Wy, vierende de quaadwillighen, moeſten, daarteeghens, hoopen volx, dat ons opat, in de ſteeden houden. Men beroofde (recht anders dan hy deed) d'uitgezetten nocht van goedt, nocht van eere: waaraan hun, zeeker, behoorde te genoeghen.* Leiceſter hield deezen heevighen brief achter, zeggende, daarby niet geantwoort te weezen op het hoofdſtuk der zaake; die hy daarom uitſtelde, tot dat hy weeder t'Uitrecht quaame. Hierentuſſen braght Nieuwenaar de gemaghtighden der Uitrechtſche Staaten, de Maje-

ſtraat

ſtraat, en Bevelsluiden der ſtadt, onder nieuwen eedt van getrouwigheit aan d'Algemeine Staaten, den Graaf van Leiceſter als Landtvooghdt, en hem zelven als Stadthouder oover dat geweſt. Zy beloofden, onder andre ſcherpheeden, geen verſtandt te zullen houden met eenighen ten Lande uitgezet: ook niet te ſpreeken, jaa te beletten (zoo 't mooghelyk waare) alle ſpraak van vreede met den Spanjaardt te maaken, zonder eendraghtighe bewilghing der vereenighde Neederlanden. Thans, gereiſt naa Aamersvoort en andre ſteeden zyner Landtvooghdye, ſchikte hy den Wethouderen van Uitrecht een geſchrift toe, dat, neevens eenighe punten van geringer belang, hun beval, den gemelden eedt allen inwoonderen, hooft voor hooft, af te neemen: en t'ooverleggen met de Burgherhopluiden, oft men noch zeekre perſoonen, hun door zynen raadsman Engelbrecht van der Borght bekent te maaken, en zommighe andren, die hun moghten in 't oogh zyn, hadde uit der ſtadt te zenden. Het eerſte werd zoo verre achtervolght, dat men de ganſche burghery, die onder vendels ſtond, deed zweeren: het ander niet raadzaam gevonden. Op den twaalfden van Oeſtmaant vond zich Leiceſter weeder t'Uitrecht. Daar deeden de vyf verwervers zyner * veilighe hoede hem een ſmeekſchrift behandighen; waar by zy verzochten, dat hem geliefde hunne weederparty, die op ſtraffe van uitzetting verbooden had teeghens d'uitzetting te ſpreeken, tot oopening van haare reedenen te praamen, ende niet te gedooghen dat zy, midlerwyle, aan hunne perſoonen, oft haave verkort wierden. Maar, (1) onverſchoont de voorrechten der ſtadt, daar niemandt, dan met Majeſteitſchennis, al 't zyne verbeuren kon; onaangezien zyn' jee-

BL. 1078.

— 1079.

* Sauveguarde.

(1) *Onverſchoont de voorrechten der ſtadt*, dat is: zonder de voorregten der ſtad te verſchoonen, te ontzien.

Bl. 1079. jeeghenwoordigheid (zoo heet was de bitterheit, oft zoo koel zyn gelaat van mishaaghen aan dit bedryf) men braght, des andren daaghs, t'hunner woonplaatsen zeekre briefkens luidende, *Dat hun, volghends 't bevel, voorgedraaghen door den Heer Nort van weeghe zyner Doorluchtigheit, en het besluit daarop genoomen by den Raadt, belast werd, als noch, binnen vyf daaghen, te trekken naa onpartydighe oorden, op peene van aantasting hunner goederen ten behoeve des Lands, en van plondering hunner huizen.* Hier op verzochten zy, by nieuw smeekschrift, dat Leicester hunner weederpartye bevaale haare reedenen in zyn' handen te leeveren; oft zyne Doorluchtigheit hun onpartydighe rechters gaave, voor welke zy den Graaf van Nieuwenaar, den Baroen Nort, de Vroedschap en Burgherhopluiden van Uitrecht, samt alle andren die hen bezwaaren wilden, (1) verdaaghen moghten. Geen gehoor. Zy moesten, zoo wel als d'andre verdreevelingen, de stadt derven; en lyden, booven dien, dat hunne ampten begeeven wierden aan Brabanders, Vlaamingen, en andre luiden, die t'hunnent de inboorlingen 's Lands van Uitrecht uit alle bewindt weeren. Voor de driftighste aanbinders van dit werk hield men Henricus Agileus, gekoomen van Shartoghenbos, Prounink, en Potter, van welke booven vermaant is. En zeeker schempschrift, toen om her zweevende, noemde Agileus den opruyer, Prounink den aanraader, en Potter den uitvoerder. De Staaten van Hollandt naamen de zaak der uitgezetten zeer ter harte. Zy gingen, op nieuw, Leicester aan, door gemaghtighden, die, enkel te dien einde afgezonden, hem de onbillykheit deezes handels, en de zwaarigheeden geschaapen daaruit te volghen, met klaare en kraftighe reedenen voor ooghen stelden; verzoekende dat men, ten minste, die streng zoo styf niet tooghe, en dat hy,

(1) *Verdaaghen*, dagvaarden, voor het geregt roepen.

hy, zoo hem dienstigh dochte 't recht noch een' wyl uit te stellen, immers de veilighe hoede immiddels deede (1) deughen, die, zonder teffens zyn' achtbaarheit heel t'ontzeenuwen, niet te kneuzen was. Met veel aanstaans hierop, zoo by de regeerders van Uitrecht als by Leicester, wonnen ze meer niet, dan mondeling bescheidt, dat d'uitgezeiden zich, voor eenighen tydt, hadden te gaan onthouden in Vrieslandt; oft men zoude hun ontilbaar goedt verbeurt, hunnen huisraadt tot buit maaken. Echter bleeven z'in Hollandt, en kreeghen daar verlof, om de schaade, die hun, onbehoorlyker wyze, geschieden moghte, te verhaalen by (2) bekommering oft andre wettighe weeghen, op de persoonen oft middelen van de aanstichters en handthaavers der (3) ooverdaadt. Jaa de Hollandtsche Staaten waarschuwden dies de Majestraat van Uitrecht, zonder te heelen hoe 't hun verdroot, dat men, ongedachtigh der goede gebuurlykheit en hulpe, beweezen, in alle nooden, aan die van haare stadt, door die van Hollandt, liever had d'uitgezetten in Vrieslandt te dulden. Bl. 1586.

In dit tommelen der dingen schreef Leicester aan Heer Johan van Oldenbarneveldt, dat hy, op zight des briefs, by hem tot Uitrecht te koomen hadde. 'T welk de Hollandsche Staaten, als weezende vergaadert, en mooghende derhalven hunnen voorspraak niet ontbeeren; maar duchtende misschien voor eenighen slimmen trek, hem te speelen, heuschelyk weigherden. Want zy verlieten zich meest op Oldenbarnevelds kloekheit en arbeidzaamen yver in 't verhandelen hunner zaaken: en hun was toen yet — 1586.

(1) *Deughen*, van kracht zijn, in werking blijven. Wij gebruiken nog dit woord, in vele beteekenissen.

(2) *Bekommering*, aanhouding, beslag.

(3) *Ooverdaadt*, hetzelfde als euveldaad, misdaad. Zie de aant. op bl. 70, van het II D.

Bl. 1080. yet voorgekoomen, 't welk, ſchynende van geen klein gevolgh, van grooter bevonden werd; en, in 't licht gebraght, den Lande wel te ſtaade quam. Te weeten; Steeven Paret, oopenbaar bankbreeker, gevangen geweeſt tot Antwerpen in den jaare vyftienhondert drieëntachtigh, voor inſteller van zeeker oproerigh ſchrift, vervorderde zich op den zeſtienden van Oeſtmaant, binnen Rotterdam daar hy woonde, in gezelſchap van veele perſoonen, te zeggen, *Hy zoude den Algemeinen Landtvooghde aandienen, dat alle, die oorlof tot uitvoer van eetwaaren aan hem verzochten, voor hadden zyn' Doorluchtigheit om Landen en luiden te brengen.* 'T welk te meer vermoedens baarde, dat verſcheide ſmaadighe briefkens, uitgeſtrooyt om de gemeente teeghens de Staaten op te ruyen, in zynen winkel geſmeedt waaren. Dies deeden z' hem voor de Rotterdammer Majeſtraat ontbieden: daar hy, bekennende niet alleenlyk zulx geſprooken te hebben, maar ook verklaarende dat hy als noch zynen woorde ſtond, werd vaſt gehouden. Voorts taſtte men zyn' papieren aan, en vond 'er verſcheide ſtukken onder, die zyn verſtandt met Reingoudt, en hunnen ſchaadelyken toeleg, oopenbaarden. Reingoudt, verwittight van Parets gevankenis, beſchikte dat de Raadt van Staate aan de Staaten van Hollandt ſchreef, men hadde terſtondt Paret naa Uitrecht te zenden, met al zyn' papieren om daar bezightight te worden. Deeze brief, * gebyteekent door Meetkerke, rechtte niet uit. Dies nam Reingoudt zyn' toevlucht tot Leiceſter, leggende toen voor Doesburgh. Maar die van Hollandt veirdighden eenighe gemaghtighden af, om den Landtvooghde en Raade van Staate d'ontdekte ſnoodtheeden te vertoonen. Als zy t'Uitrecht quaamen, was Reingoudt vertrokken, zyn' papieren verſteeken. Doch, men raakte daar eindtlyk achter, en ſpeurd' 'er ſchendighe dingen in. Behalven de ſchriften, die den Staat betroffen, quam

* Geparapheert.

quam'er een brief te voorschyn, waar by hem de Bl. 1080.
vrouw van La Guillaire maande om huwlyxtrouw, haar belooft op verdoemenis zyner ziele, acht jaaren te voore; en weederom, naa dat zy den bedongen tydt van 't ooverlyden zyner huisvrouwe met groot geduldt had afgewacht. En zy praamd' hem met heughenis van de gemeenschap hunner lichaamen; en mengde, gelyk het in minne en misnoeghen gaat, kyven, smeeken, verwyt, ootmoedt, onder klaghten die naa d'uiterste wanhoop smaakten. Veel' afschriften van deezen brief werden uitgegeeven, en zyn' andre (1) ranken niet verzweeghen. De gemaghtighden, voorts tot in 't leegher gereist, beschuldighden hem en Paret met verscheide zaaken, waaruit men deeze drie punten besluiten kon. *Dat zy getracht hadden, zich zelve te verryken tot koste der Landen: de gemeine middelen op eenen bysteren voet, en alzoo te niete te brengen: bitschen haat tussen zyn' Doorluchtigheit en de Staaten te stooken.* Hierop verzochten zy, dat Reingoudt gehoort, en naar verdienste gestraft wierde. Maar Leicester (2) nam 'er dagh aan, beloovende zich naarder van 't stuk te doen berichten, ende dan 't geen behooren zoude. Niettemin, hy bezinde zich wat beeter; deed eerst in zyn' eighe tente Reingoudt eenen dagh bewaaren; en steld' hem thans in handen van den Algemeinen Provoost.

Ontrent den zelven tydt verscheen, ter Goude, een genaamt Niklaas de Dryver, gemaghtight, zoo hy zeide, door Leicester, tot achterhaaling van de Lor-

(1) *Ranken*, treken; bijzonder wordt het van heimelijke minnarijen gebezigd. Zoo vindt men het bij J. DE DECKER in zijne *Rymoeffeningen*, D. II, bl. 40:

Staekt uw' vuyle Venus *rancken*.

(2) *Nam er dagh aan*, dat is: stelde de zaak uit.

1580. Lorrendraayers; en verzocht bystandt van den Amptman van Rechte, om in 't volbrengen van zynen last niet gesteurt te worden. Want hy wilde, zon-
— 1581. der eenighe Scheepenen oover zyn werk te gedooghen, de schryf-, jaa kladboeken niet alleenlyk van * geleigeldmeesters, maar ook van koophandelaars en hunne † bewindsluiden, van maakelaars, van § beampte schryvers, naa zich neemen en door snuffelen; om te weeten wat wisselen op verboode plaatsen moghten gesslooten zyn, wat goederen derwaarts gezonden, wat verdingen daaraf gemaakt. Ook wild' hy by de schippers onderzoeken, wat waaren zy gevoert hadden. Wie weigherigh viele, zoud' hy, met hulp des Amptmans, by den halze vatten, en naa Uitrecht stuuren, aan den Provoost zyner Doorluchtigheit. De Amptman ontschuldighde zich van hem hierin de handt te bieden, zonder voorweeten der Burghermeesteren. Toen eischte men dubbelt van zynen lastbrief en berichtschrift. Hy antwoordde bereidt te zyn tot vertooning van den lastbrief; van 't berichtschrift, geenszins. De zaak werd gebraght voor de Staaten van Hollandt: die den Amptluiden van de steeden bevaalen, diergelyken gemaghtighden (want men hoorde dat'er ook elders koomen zouden) oopening van hunne lastbrieven en berichtschriften te verghen, en de zelve te doorzien met de Majestraat: welke, zoo zy zich daarby bezwaart vonde, zich aan de Staaten hadde te richten. Den geenen, die hunne bescheiden niet ooverleeveren wilden, zouden de Amptmannen hun verzoek om bystandt afslaan. Die van der Goude, niet lang hiernaa, dreeven deezen Dryver t'hunner stadt uit, en dwongen hem, by goeddunken der Staaten, heel Hollandt te ruimen, om dat hy, hebbende den Wethouderen, die hem in den

* Convoymeesters.
† Factoors.
§ Notarisen.

den weeghe waaren, te naa gesprooken, hun daarenbooven styfzinnighlyk ontzeide eenen eedt van getrouwigheit te zweeren, dien zy allen vreemden inwoonderen afmaanden: 't welk de Staaten begeerden, dat men ook in andre steeden zouw doen. Bl. 1081.

In Noordthollandt ontstond meede groote onlust, uit eenen lastbrief, gegeeven van Leicester aan Willem Mostart, om de geestlyke goedren te regeeren: welk bewindt de Majestraaten van dien oordt hem onttooghen hadden, en aan zich genoomen. Voor Mostart was de gunst van den Ooverste Sonoy, en de Predikanten, klaaghende dat de Wethouders, als meestendeels Roomsgezint, hun te schaars een onderhoudt uitreikten: teeghens hem de steeden en dorpen, ook thans de Staaten van Hollandt. Dies moest hy eindtlyk afstaan: hoewel alleenlyk gewraakt als een Brabander, en derhalven tot geen bediening van Hollandsche ampten ontfanklyk.

Op dit pas vond zich in Hollandt de heer Thomas Wilkes, Ambassadeur der Engelsche Kooninginne. En dewyl de Engelschen zich lieten dunken, dat de Hollanders, naar gelang van hun vermooghen, te luttel tot het oorlogh gaaven; zoo oopenbaarde men hem den staat des Lands, ende wat by 't zelve, van jaar tot jaar, sint het vyftienhondert zeevenentseeventighste, was opgebraght. Teffens onderrichtte men hem van Reingouds en Parets bedryf: 't welk hy, ziende hunne schriften en brieven, zeer vreemdt scheen te vinden, en ter harte te trekken, met belofte van in alles goeden dienst te doen. Leicester, niettemin, volghende 't vooríghe spoor, vergaf t'Uitrecht de ampten der uitgezeide heeren, zonder aanschouw van geboorte, zonder naa benoeming te toeven. Jaques Bellechere, een' Vlaamsche Waal, werd Raadshooftman des Hoofs van Uitrecht; Henricus Agileus van Shartoghenbos, Raadsman en * Algemein Bezorgher; Harman Wynhof en

* Procureur generaal.

Bl. 1081. en Jan van den Berghe, Raadsluiden; Philips Ratallér, Griffier; Jakob de Potter, een Vlaaming, Algemein Rentmeester der Landsheerlyke inkoomsten van 't Sticht. Hopman Kaarel van Trillo steld' hy (quansuis by voorraadt slechts) tot Schout der stadt. Thans liet hy verzoeken op de Staaten van 't gewest, dat zy wilden genoeghen neemen
— 1082. aan 't geen hy gedaan had. De * gekoorelingen en Eedelen verklaarden, dat zy, te dien maale, hun recht van benoeminge afstonden, voor zoo veel als de hoofsche ampten aanging; mits dat hy hun, by bescheidt onder zyn' handt en zeeghel, hadde te verzeekeren, dat zoodaane form van kiezing niet meer gepleeght zoude worden, 't en waare ook d'andre Landschappen de zelve quaamen in te willighen. Maar, eenen vreemdeling te zien het Schoutschap bekleeden, 't welk de voorrechten niet dan ingeboorren burgheren toelieten; dat was, zoo wel den Staaten 's Lands, als den Raade der stadt, teeghens de borst. En, oft schoon de heer van Barchon, Steêvooghdt in 't afweezen des Graaven van Nieuwenaar, pooghde Trillo in te voeren; men ontzeid' hem zitting, tot dat een' Nieuwe Majestraat en Vroedschap, gemaakt uit zonderlingen last van Leicester, door den Graaf van Kuilenburgh, den Baroen Nort, en Barchon, geirne 't werk zynen gang liet gaan. En zeeker, 't kon quaalyk belet worden; gemerkt de Burgherhopluiden aan Leicester geschreeven hadden, dat zy Trillo in 't Schoutampt zouden handhaaven, dewyl zy bevonden dat het eertyds door Johan van Kuilenburgh en Geurt van Rheede, den eenen geboortigh uit Hollandt, den andren uit Westfaale, was bedient geweest. Hierenbooven quam Geeraardt Prounink, gezeidt Deeventer, gebooren, als gemeldt is, van Shartoghenbos, tot zyn vermeeten; ende werd, door Leicester, tot tweeden Burghermeester van Uitrecht beroepen, op den eersten van Wyn-
maant

* Geëligeerden.

maant naar den ouden ſtyl, gewoonlyken dagh der verkiezinge aldaar: ende neevens hem, Jonker Pieter Ruiſch, tot eerſten. Bl. 1082.

Onder dit kraaken der middelleeden van den Staat, door Leiceſters raauwe handeling, dien daarom een ooverfraay vernuft onzes tyds zeer geeſtighlyk een grooven leêzetter noemt, dreunden de grenzen vaſt, van het woelen der oorloghe. De Prins van Parma, naa 't inneemen van Baatenburgh, zond den Graaf van Mansveldt, met dertien Duitſche en drie Walſche vendels, om 't huis en de ſchans van Wel te bemaghtighen. Hopman Splinter van Helmich, gebooren van Uitrecht, lagh op het huis, met twee rotten zyner bende: in de ſchanſe zyn Steêhouder, met niet dan een rot. De zwakſte werd eerſt aangeſprooken, verwachtte tachtentigh ſcheuten van vier halve kartouwen; die, hebbende hem en veele ſoldaaten gewondt, den ſerjant met de reſt deeden genaade verzoeken: welke was, dat al de ongequetſten in hechtenis gaan moeſten. Hopman Helmich, voor dat maal, werd niet aangevochten, dan door eenen brief van opeiſching: rukkende, als hy dien weigherde te leezen, Mansveldt voort naa Venlo, voor 't welk de Spaanſchen, zoo aan de Gelderſche als Brabandſche zyde, zich needer ſloeghen. Eenighe Staatſche knechten, op Arſen, wilden naa geen' aanbieding van voorwaarden hooren, tot dat vier groove ſtukken hen d'onhoudbaarheit van 't ſlot deeden bezeffen. Toen ſchikten ze den vendrigh van Hopman Waardenburgh uit om te daadingen. Die liet zich dronken maaken, en ſchreef, zy zouden afkoomen, 't verdragh was getroffen. Zy, ſtellende geloof hierin, begaaven zich naa buiten, en werden alle doodt geſmeeten; hy vaſt gezet; het ſlot geplondert, tot groote ſchaade der huisluiden, die veele goederen daarop (1) gevlucht hadden. 'S nachts te voore viel

(1) *Gevlucht hadden*, door de vlugt geborgen hadden.

Bl. 1082. viel Schenk, met den Engelschen Ritmeester Rogier Wiljams, en twee- oft driehondert paarden, ten Kooningschen leeghere in, op hoope van 'er door te slaan, en by zyn gemaalin te raaken, die hy, neevens haar' zuster, in stadt gelaaten had, gaande naa Sgraavenwaardt, om op den hoek, daar de Waal uit den Ryn spruit, een blokhuis, tot beheering van beide die stroomen, te stichten, eer de vyandt het deede. Hy joegh, met merklyke
— 1083. neerlaagh der Spaanschen, tot aan de herbergh van Farneeze: moost echter zynen toeleg staaken, ziende 't heele heir in roere, en den dagh voor de handt. In 't weederkeeren liep hy, hebbende reeds meer dan veertigh mann' verlooren, en vindende de weeghen bezet, maghtigh gevaar. Doch zyn dappere moedt droegh hem en de rest daar door, tot in Wachtendonk. Sint bouwd' hy de begoste vesting voort op, die noch heeden Schenken schans heet, en van tydt tot tydt zeer versterkt is. Den Hartogh van Kleef, klaaghende, door gezanten aan Leicester, oover den aanvang deezes werks, stilde men met aanwyzen dat het op den Gelderschen boodem geleit werd. Die van Venlo hadden, voor de stadt, op zeeker eilandeken der Maaze, een' sterkte gemaakt, die den vyandt zeer hinderde. Dies timmerde Farneeze, op drie ponten, ontbooden van Maastricht, een houten bolwerk: 't welk, ter stroome afgedreeven, middel aan drie hondert soldaaten gaf, om met kleene schuiten op 't eilandt te koomen, daar zy zich strax wat beschansten. Dit baarde zulken schrik in de Staatschen, dat zy, hebbende een' brug t'hunnen gerieve, naa de stadt vlooden. Niettemin, zy en d'andre bezettelingen, hondert naar dat Hareus, zeevenhondert naar dat Meeteren zeit, (d'andre schryvers zwyghen 't getal) toonden zich seedert rustigh, vertrouwende dat Schenk

Zie over dit gebruik van *vlugten* de aant. op bl. 261 van het I, en bl. 154 van het III D.

Schenk zoo waardt een pandt, als zyn' huisvrouw Bl. 1084.
en gezin, niet in de ly zouw laaten. Maar, alzoo zy zeeker gedeelte der veste, dat uit eenen enklen muur bestond, binnen met aarde bekleedt hadden, op weinigh roeden naa; en Parma juist teeghens deeze zyn geschut planite; viel hun verraadt in. Echter bezweek hun het hart niet, eer de burghery, met de waapenen in de vuist, hen dwong te gedooghen, dat ze met Farneeze in handeling traade, die, den achtentwintighsten van Zoomermaant, op deezen voet gesslooten werd. *De ruiters zouden 'er hunne paarden laaten; de knechten met enkel zydgeweer uit gaan; met hun Schenken huisvrouw en schoonzuster, ook de * gemaghtighde Johan Hoorenkens, die eertyds in den Landtraadt gezeeten had: maar niemandt zyne goederen mee neemen. De poorters kreeghen genaade: en die niet blyven wilde, moght daatlyk, oft binnen zes maanden, met zyn' haave, vertrekken.* Hoorenkens, hebbende (zoo zommighen meenden) veel gouds ingeslikt, starf ten naasten daaghe aan zwaare pyn des ingewants: andren zeiden, aan pleuris. Schenk verloor 'er een' groote som gelds: de soldaaten veel buits, dien Parma den steedelingen, op lyfstraf, beval in 't licht te brengen. Zes dubble kartouwen, geleent van de Uitrechtsche aan de Gelderssche Staaten, bleeven ook in de stadt: en z'ontfing, tot bezetting, elf vendels knechten, met twee kornetten. Tot wraak oover 't misdryf der burgheren, gebood Leicester, hunne persoonen aan te tasten, goedren verbeurt te maaken, waar ze in de vereenighde Landtschappen t'achterhaalen waaren.

Naa 't veroovren van Venlo, deed Hautepenne 't Huis te Wel weeder opeischen, met harde dreighementen. Als die niet golden, omringd' hy 't met zesendertigh vendelen voetvolx en twee benden paarden. Hebbende, op den vierden van Hooymaant, zes kartouwen en een' halve ontfangen, zond

* Commissaris.

Bl. 1083. zond hy, ontrent den middagh, eenen trompetter met een' brief, die gelyken eisch inhield, en eeven luttel by den Hopman, Splinter van Helmich, geacht werd. Maar de soldaaten begosten te morren, en wilden eindtlyk van hem weeten, wat het was dat de vyandt schreef. Hy meldd' het, en bekald' hen zoo verre, dat zy, neevens hem, de rest van dien dagh, en den ganschen nacht, aan 't vullen der poorte en andre werken arbeidden. Van 's andren morghens vroegh, tot middagh toe, werd het slot beschooten, met twee kartouwen en een' halve: ende nam een yzer zeekren soldaat, op den moolentooren, beide zyn' beenen wegh. Toen
— 1084. stuurden de bezettelingen hunne Bevelhebbers, tot drie reizen toe, aan den Hopman, om hem tot verdragh met de Kooningschen te prangen. Doch, onaangezien zy hem ten derden maale lieten aankundighen, dat zy zelve eenen tromslaagher zouden afzenden, 't en waar' hy het deede, en hem aan den tydt van twee uuren beraads bonden; hy bleef onbeweeght. Als de muitery hier oover toenam, beloofd' hy, hoewel zy met spyz' en drank van hem verzorght werden, hun daarenbooven, yder een' maant solds uit zyn' eighen buidel te schenken, indien zy toefden, tot dat belegger hun de eere deede van de plaats noch eens op te eischen, wen hy reedelyke breuk zouw gemaakt hebben. Geen gehoor: zy zingen den ouden zang: zulx Helmich, om tydt te winnen, hun toezeggen moest, dat hy ten naasten daaghe, zoo Hautepenne zynen eisch niet vernieuwde, eenen tromslaagher aan hem zouw schikken. Hier mee paayd' hy ze voor dat pas. Op den zesten der maant schoot de vyandt slechts nu en dan eens in 't wilde; maar had beddingen gereedt voor de vier andre kartouwen; ook zyne naaderrissen tot aan de graft, en hierin etlyke schuiten gebraght, om volk oover te zetten, terwyl 't geschut den wal zouw beuken en de verweerders daaraf houden. 'T welk gemerkt van de bezettelingen; rotten zy t'zaam, en koomen den Hop-

J. Smies inv. et del. J. E. Marcus sculp.

STANDVASTIGHEID VAN HOPMAN SPLINTER.

Hopman om voldoening zyns woords maanen. Hier Bl. 1084.
op hield hy hun dit voor. *Gedwongen eedt is Gode leedt. Dies meen ik ook de beloften, my gister afgeperst, niet naa te koomen. Ik deed ze, van vreeze voor uitbersting uwer weederspannigheit tot een schelmstuk, en op hoope dat ghy, bedaarende midlerwyle, tot betrachting van uwen plicht zoudt keeren. Gaat u die noch niet ter harte; ik zal daarom den mynen niet vergeeten, nocht dus een' sterkte zoo lichtveirdelyk oover leeveren. Liever heb ik (jaa bid het) dat ghy my een' kling oft koeghel door 't lyf jaaght; oft het zelve willends ten doele van 's vyands geschut te stellen. Zoo zal ik ten minste een eerlyk oorloghsman sterven, en van zoo smaadigh een' doodt, als de heer van Heemert en zyn' Hopluiden geleeden hebben, bewaart weezen. Wat u naakende zy, mooght ghy denken. Want, zoo ghy my, zonder andre noodt, tot daadingen dringt; weet, dat ik my met uwe schuldt zal ontschüldighen.* 'T moght niet baaten: hun docht, hield' hy 't leeven niet waarder, zy waaren van ander verstandt. Toen zeid' hy hun, *Ghy hebt my gister een paar uuren bedenkens toegemeeten: nu begeer ik der ook twee oft drie.* Maar de muiters bezeften wel dat hy hier meê niet zocht dan de zaak te sleepen tot 's andren daaghs, en bres te verwachten. Dies verstout zich een aadelborst, geheeten Gyzeler Frieze van Hottingen, den vyandt, van wien hy voor Venlo gevangen geweest, en, zoo thans bleek, omgekoft was, toe te roepen dat men in gesprek wilde koomen. De Hopman, bevroedende dat hy verraaden was, en in gevaar van buiten 't verding gesIooten te worden, vergaaderde de Bevelhebbers, en (1) tuighd' hun aan, dat hy, teeghens zynen dank, moest daadingen.

Zy

(1) *Tuighd' hun aan.* Wij hebben vroeger reeds opgemerkt, dat *aantuigen* doorgaans eene plegtige verklaring te kennen geeft.

Bl. 1084. Zy gaaven hem schriftelyk en ondertcekende verklaaring van al, 't geen hy, om de plaats ten uiterste toe te houden, gedaan had. Daar op liet hy eenen tromslaagher afgaan. Dan, Hautepenne, verkundschapt van de opstending der bezettelingen, wilde tot geen' onderhandeling verstaan, maar dat zy zich genoeghen lieten aan 't geen hy hun voorschreef, en toeveirdighde. *De Hopman zouw vertrekken, met zyn paardt; de zelve, ook de voerder, met hun zydgeweer; de gemeine soldaaten ongewaapent; alle zonder pakkaadje; en, onder geleide, gebraght worden naa Tiel, ofte daar ontrent, tot dat zy zich in veiligheit vonden.* Des aavonds, als zy uittooghen, toonde Gyzeler veele, zoo goude als zilvere, penningen in zynen hoedt; waar meê hy eenen aadelborst en twintigh knechten, tot aanneemen van dienst onder Parma, verlokte. Hautepenne, slaande zyn woordt in den
— 1085. windt, deed den Hopman, en de soldaaten, hem bygebleeven, in bewaarnis houden: ook hem zyn ros, waardigh wel tweehondert gulden, afhandigh maaken, en, in plaatse van dien, 's andren daaghs, een (1) oolyk paardeken geeven. Voorts braght men ze oover de Maaze, in 't klooster van Sant Agatha; daar Helmich gedooghen moest dat men hem, zynen vendrigh, zelfs de zuster zyner huisvrouwe, ontkleedde; en hun al hun goudt en zilver, ook zynen signetring afnam. Zyn schryver, knecht, en jongen, werden op gelyke wyze gestroopt; zyn' dienstmaaghdt geschendt. De Bevelhebbers moghten nocht dag, nocht deeghen, behouden. De soldaaten, die yet goeds aan 't lyf, oft eenigh geldt oover zich, hadden, schudde men ook uit, en liet ze half naakt heene loopen. Onderweeghe droopen 'er tien oft elf, uit anxt voor straffe, van den hoop af, die eindtlyk binnen Uitrecht

(1) *Oolyk*, van geringe waarde. Zie de aant. (2) op bl. 46 en 116 van het II, en op bl. 260 van het III D.

trecht quam. Daar klaaghde Helmich oover de ganfche troep, uitgezeidt Leonardt Blanche van Limburgh, vendrigh, en Pieter Franfois, aadelborft: ende werd den Bevelsluiden voorgehouden, dat zy drie van de muiters, noch fchuilende onder de knechten, hadden naamkundigh te maaken, oft alle te fterven. De ferjant, hier door verfchrikt, noemd' 'er twee. Om den derden uit te maaken, dien hy niet wift te noemen, deed men de reft met teirlingen werpen. Aan dit deerlyk fpel moesten ook de Bevelhebbers, op dat 'er een voor hun allen leede. 'T lot viel op den ferjant, een' Schotsman. Die werd gehangen, met den eerften en derden der foldaaten; de tweede (1) verbeeden, hoewel hy een der genoemden was. Al d'andre, dewyl 't vonnis des krysraads inhield dat ze de doodt verdient hadden, en uit genaade gefpaart werden, liet Helmich verloopen, zonder betaaling, zonder * vryereizbrief; en raakte alzoo van zyn Hopmanfchap, waar toe hy, van enklen foldaat, en trap tot trap, door alle krysampten, zonder verzoek daarom te doen, gevordert was. Doch men maakt' hem daarnaa Monfterheer. Dit zyn bedryf, en deeze zyne ftandtvaftigheit, hoewel befteedt aan een' zaak niet van 't grootfte belang, naamlyk 't bewaaren eener Burgh, heeft my merkwaardigh genoegh gedocht om wat breedelyk vertelt te worden. Bl. 1085

De Koolfche krygh, fchynende herbooren door 't inneemen van Nuis voor Truxes, (2) foolde dat Sticht niet veel min met het ftruikrooven en ftraatfchenden zyns eighen volx, dan met het daaghelykfch loopen en ftroopen der weederpartye. Als, op den derden van Hooimaant, wel drieduizent boeren, koopluiden, eedelen, vergaadert tot Berchem

* Pafport.

(1) *Verbeeden*, door voorfpraak vrijgefproken.

(2) *Foolde*, kwelde, plaagde.

Bl. 1085. chem in 't Vorſtendoom van Gulik, met veele ge-
laade waaghens ter markt naa Koolen trokken, wer-
den ze, by Jonkersdorp, ſlechts een' halve myl
van daar, ſchielyk aangeranſt van vierhondert, eens-
deels ruiters, eensdeels knechten; die eerſt hun geleide
van hondert en vyftigh Gulikſche ſchutten, en wie
zich ter weere ſtelden, verſloeghen, oft verjoeghen;
toen op den onſtrydbaaren hoop, en aan 't plonderen,
vielen; met zulke verwoedtheit, dat 'er ontrent
driehondert, zoo mannen als vrouwen, op de
plaats bleeven. De reſt, naakt en berooyt, mee-
nighte van gequetſten, braght het met de vlucht tot
Koolen aan. Welk laſterſtuk verſcheide ſchryvers
(hoewel andren gelieft daar aan te twyfelen) den
bezettelingen van Bebber en Genaadedal, plaatſen
die onder den Aartsbiſſchop Ernſt van Beyere ſton-
den, met grooten ſchyn van waarheit wyten: de-
wyl Eitſinger, als ſchroomende rond uit te ſpree-
ken, in zyn boek den Neederlandſchen Leeuw, het
onderzoek deezer zaake aan 't Kaamergericht van
Spiers bevoolen laat. Van zulkerley ooverlaſt werd
meermaals gehoort: daar, ter andre zyde, Nieuw-
wenaar, Schenk, en Kloet, niet alleen dit Sticht,
maar geheel Weſtfaalen in geduurighe onruſt hiel-
den, en der maate te plaaghen naamen, dat eens,
onder de ooghen der ſtadt Koolen, by de vyftigh
— 1086. dorpen oft heerenwooningen teſſens in lichte
(1) loogh ſtonden. De Beyer dan, ziende d'onder-
daanen, door het verdriet der oorloghe, afkeerigh
van zyn' regeering worden, bad den Prins van
Parma hem zyne waapenen en beleidt, tot het dwin-
gen van Nuis, te leenen. 'T welk ook de Har-
togh van Gulik en Markgraaf van Baaden verzoch-
ten. Farneeze, hebbende goedt te bewillighen in
't geen, waaraan zynen meeſter zoo wel als hun
ge-

(1) *Loogh*, vlam; voor *loog* schreef men ook *laag*, waarvan wij nog de uitdrukking: *Ter lichter laaije* in gebruik hebben.

geleeghen was, zond in haast den Markgraaf van Bl. 1086.
Guasto, met de ruitery, vooruit, en volghde zelf met het voetvolk, 't welk op den tienden van Hooimaant, in den scheemeraavondt, voor de stadt quam. Hy nam zyn' herbergh in 't klooster Genaadedal. De Hooghduitschen, Waalen, en Borgonjers, onder den Graave van Aarenbergh, Graave Octavio van Mansveldt, Markgraave van Varambon onlanx ridder van 't Gulden Vlies gemaakt, den heere van Liques, den Kornel Bonnink, Don Johan Manrique de Lara, sloeghen zich needer in 't zuidooste, by de Ooverpoort: d'Italiaanen, onder Camillo Capizucca en Don Gaston Spinola, in 't zuide: Graaf Kaarel van Mansveldt, Ooverste van 't geschut, in 't zuidweste: de Spanjaards, onder Mondragon en Françisco de Bovadilla, in 't weste, voor de Needer- en Rynpoort. Alles moght uitkoomen op zestienduizent knechten, en tweeduizent vyfhondert paarden: een bloeyendt heir, en wel ingevolght van lyftoght, uit het Sticht en de stadt Koolen. Binnen Nuis gebood Harman Freederik Kloet, oover ontrent duizent mann'. Op zeeker eilandt, tussen de veste en den Ryn, had hy een' schans doen opwerpen, die ter aankoomste des vyands verlaaten werd, en, door eenen Spaanschen Hopman, met twintigh knechten bezet. Dit zwak getal noodighde de beleegherden tot eenen uitval, waarmeê zy, verslaande meer dan de helft der Spaanschen, het blokhuis weeder, en den Hopman in handen, kreeghen. Maar Parma, terstondt naa 't voltrekken zyner omwallinge, deed zestien ponten t'zaame hechten, met planken vloeren, en daarop een bolwerk van hout en aarde bouwen; onder gunst van 't welke hy eenigh volk ooverbraght, dat (onaangezien de dappere weere der schanselingen) het eilandt bemaghtighde. 'S andren daaghs bestookten de verweerders den oordt der Italiaanen; leiden der etlyke, daaronder den Hopman Jullo Grimaldi, ter needer; en maakten 't hun zoo zuur, dat zy,

Bl. 1086 ter naauwe noodt, hunne (1) besnydenissen behielden. Voorts plantte Farneeze, op het eilandt, aan den oever van 't stroomken Erft, twaalf groove stukken, teeghens de Paapen- oft Kraanpoort, de Rynpoort, en gordyn tussen beide; vier wat achterwaarder, om de borstweeren van den muur af te werpen: op den vasten boodem, in den Spaanschen oordt, vier, teeghens de gordyn by 't waater; tien, teeghens de Neederpoort. Als de beukeryen gereedt waaren, deed hy de stadt opeischen, uit naame des Aartsbisschops, die zich meede in 't leegher vond. Die van binnen verzochten tydt om zich te beraaden. Die werd hun vergunt; en ter weederzyden belooft immiddels alle daadtlykheit te schorsen. Hierop zond hun de Bisschop zeekere voorwaarden by geschrift toe. Parma, als zy, zyns bedunkens, te lang marden met antwoorden, trad zelf naa de beukery der Italiaanen; voorts (2) tot heinde by de veste; en, veinzende zich eenen gemaghtighde van den Keurvorst te weezen, begon die van booven tot spoeyen met hun besluit te porren. Ter zelfste stonde hoorde men eenighe scheuten, gedaan uit het eilandt: waarop strax de steedelingen vinnighlyk vuur gaaven, tot maghtigh gevaar van den Veldtheer en zyn' gezelschap. Want, op de hertredt, die hy niet vergat met een' braave manier te doen, snorden hun de looden zulx om de ooren, dat hy, tot elx verwondering, heels hoofts daaraf raakte. Gekoomen, daarnaa,
— 1087. op het eilandt, vraaghd' hy, in grammen moede, wie oorzaak tot zulk een' onorde gegeeven had, en zich vervordert, geduurende 't bestandt, te schieten. Men zeid' hem, dat het, door last van den Keurvorst en Graave Kaarel van Mansveldt, gedaan was. Hy, zich gelaatende als oft hy dat niet gelooft

(1) *Besnydenissen*, met een onduitsch woord *retranchementen*.

(2) *Tot heinde*, digt. Nog zeggen wij: *heinde en veer*.

looft hadde, dreighde d'oovertreeders van zyn bevel strengelyk te straffen. En daarby bleef het. In deezer wyze, vast, wort dit verhaalt by Campana, Haræus, Carnero, en Meeteren. Bor maakt'er geen gewagh af. (1) Ik, die vier verscheide kaarten oft printen van 't beleg heb, speur nerghens eenighe beukery oft naadernis van de Italiaanen: en laat my daarom voorstaan, dat Parmas gesprek met de bewaarders des muurs ontrent de loopgraaven van de Hooghduitschen, Waalen, en Borgonjers, gebeurt zy. Ook zoud' ik de Kooningschen met de schulde van 't eerste schieten niet darren bezwaaren. Want Meerbeek geeft ze den bezettelingen: Thuanus ook, volghende Jan Petit; doch voeght'er by, dat zy, vermoedende eenigh bedrogh van de Spaanschen, dit lasterstuk, buiten weete van Kloet, aanvingen. En, zeeker, my heught, van hooren zeggen in myn' kindsheit, dat zy waanende den Prins van Parma getroffen te zyn, een gekrys, *Holofernes is doodt*, verhieven, speelende met dien naam op zynen bynaam Farneeze. Welke dartelheit te denken geeft, dat zy, kennende hem beeter dan hy zich inbeeldde, eer en trouw ter zyde stelden, bekoort door hoope van teffens, met het verdelghen zynes persoons, den oorloghe den nek te breeken. Hoe 't lagh, immers de handeling sliet: en Parma, gesteurt, om dat men hem daarmee dertigh uuren ontfutselt had, oft om de gemelde snoodtheit, begon, ter volghende morghenstond, vyventwintighste der maant, met zyn' dertigh bussen te beuken: en maakte, aanhoudende tot by den aavondt toe, twee wydgaapende gaaten. Het heir, inzonderheit de Spanjaardts, die zich dien dagh, als toegeheilight

Bl. 1587.

(1) *Ik, die vier verscheide kaarten*, enz. Zulke bijzonderheden, zoo ter loops medegedeeld, getuigen, welke groote naauwkeurigheid onze Schrijver steeds heeft in acht genomen, bij zijne onvergelijkelijke zucht voor onpartijdigheid en waarheid.

Bl. 1087. light aan Sant Jakob hunnen voorſtander, gelukkigh achten, wilden daatlyk ten ſtorme trekken, vertoonende dat de oopening meer dan genoeghzaam was, en de geleeghenheit niet te verwaarloozen. Dit oover luid: eerlyk geſprooken. In zich zelven zeide elk, *Dat het plondren, by donker, een onbegrenzden gang zouw gaan. Wierde naa 't nieuwe licht gewacht; daar hadde men dan het ſmeeken, het ſchreyen der ſteedelingen: en, voor zynen arbeidt en wonden niet dan den naam van barmhartigheit, en de gloori, ydele dingen, wegh te draaghen. Maar de Kornellen en Hopluiden zouden wel paſſen wat te raaken, en, onder den duim, hunnen zak met den rykdoom der burgheren vullen. De roof van een' ooverrompelde ſtadt was voor de ſoldaaten; van een' oovergegeevene, voor de Hooftluiden.* Farneeze, nochtans, erduchtende 't genaaken der duiſterniſſe, die geirne verbyſtering baart, en den plaatskundighen gunſtighſt is; oft afkeerigh van de gruwelen daar de ſoldaat naa jookte; herhield hunne heevigheit, en beval, voor dat pas, alleenlyk eenen afgeſchooten tooren, gepropt met aarde, in te neemen, waaruit men de zynen, op den grooten aanval, hadde kunnen beſchaadighen. Hier werd Kloet, terwyl hy zich pynt dit voordeel te behouden, oft weeder te winnen, gevelt van een koeghel, die de kuit van zyn rechte been zwaarlyk quetſte. Welke ramp, hoewel men hem terſtondt ophief en in zyn' huizing holp, de beleegherden zeer deed flaauwen. Voorts duurde het donderen der ſtukken den ganſchen nacht, om 't boeten der breuken oft maaken van verſche beſnydingen te beletten: zoo dat, in dit etmaal, drieduizent, zeevenhondert, en drieëntzeeventigh ſcheuten getelt werden. Met het ryzen der zonne, blonken rondom de velden van ſpietspunten, roers, mosketten, en mannen in 't harnas: ende zagh men
— 1088. de ruiters, in volle ruſting, meenighte van rys en takken, gehakt in de naaſte boſſchaadjen, aanbrengen, om de graft te blinden. Toen treeden, by goed-

goeddunken van Kloet, die van groote pyn aan Bl. 1088.
zyn' wonde nocht gaan nocht staan kon, nocht, wen hy schoon gezondt geweest waare, hadde middel geweeten om den vyandt te keeren, een Hopman en Vendrigh uit, verzoekende te daadingen. Maar Farneeze liet hun aanzeggen, *Dat de uur der genaade verstreeken was: zy moghten zich nu ter doodt toe weeren, gelyk zy te zullen doen zich beroemt hadden.* Zoo keerden ze treurigh te rug; en bereidde men zich tot weederstandt. Echter quaamen, korts daarnaa, twee Hopluiden te voorschyn, om de zelfste boodschap. Teffens vertoonden zich veele, zoo soldaaten als burghers, met afgeleide waapenen, gevouwen' handen, en gebooghe knien, in de oopeningen. Hier twyfelt my weeder (want de schryvers verscheelen) oft Parma teeken tot aanloopen deed geeven; dan oft de Spanjaards, toghtigh naa buit, zyn gebodt niet aftoefden. Zoo veel is 'er af, dat zy d'eerste, met ooverheete felheit, naa de bres by den Rynpoort vlooghen, schreeuwende dringt, dringt, en met verlies van slechts vier oft vyf mann', binnen raakten. De Italiaanen, hierop niet marrende, rukten, door 't logh by de Neederpoort, in: zynde Graaf Fulvio van Collalto, een fors jongeling, onder de voorsten, op den bouwval gesteeghen. De bezettelingen, geevende hunne standtplaatsen ten beste, vlooden naa de markt, daar ze achterhaalt en deerlyk afgemaakt werden. By de Ooverpoort, daar de veste niet gevelt was, wisten de wachters van geen wyken, tot dat hen de Kooningschen van achtre besprongen. Toen streeven de Duitschen, Waalen, Borgonjers ook toe, loopende oft zwemmende door 't waater, naa de ontbloote borstweer; klimmen 'er met ladders lichtelyk oover. In deezen hoek dromden zich ontrent tweehondert bezettelingen by een, en stelden zich tschrap: dan werden alle verslaaghen. Het zelve weedervoer twee oft driehondert andren, gevallen oover de muuren, en in handen van de ruiters, die de graften omringt

 had-

M. 1088 hadden. Nu verstrekte de stadt een yslyk tooneel van wreedtheit: gaande de roep dat men niemandt zouw vangen, en de moordt oover alle mannen: zulk de straaten, naar dat de verbaasde menschen zich, in 't vluchten, verspreidt oft t'zaamgeklist hadden; oft oover elkandre gestruikelt waaren, daar dunner, hier dikker, met lyken bezaayt, en als beeken van bloedt, laaghen. Vrouwen en kindren werden aan lyf en eere verschoont, door zorgh van den Veldtheer, die ze, voor zoo veel als hem in zulk een' wanorde mooghelyk was, in een' kerk deed vergaadren, en wel beschermen. Immiddels vielen eenighe Kooningschen in de wooning en kamer van den Ooverste, die zyn bed hield. Zyn' bedrukte gemaalin, en twee haare zusters, zaaten 'er voor, noch onverwittight van d'uiterste noodt; maar niet blyds verbeidende. Als d'andren begosten hem t'ondervraaghen, komt 'er gerucht van brandt, ryzende by de Rynpoort. Kloet, verneemende van waar, en hoe styf de windt woey, oordeelde dat het om den meesten hoop der huizen gewedt was. Naa een kort gesprek, werd hem aangezeidt, dat hy sterven moest, en zich daar toe te bereiden had. Hy, grootelyx verschrikt van dit onverwacht vonnis, bad, dat men hem, als eenen krysman die zynen plicht eerlyk betracht had, het leeven doch gunnen wilde. Men antwoordde, dat hy, eeven als zyn meester de Graaf van Nieuwenaar, in den ban des Ryx was, en derhalven de doodt schuldigh. Als hy zich pooghde met verscheiden' uitvluchten te behelpen, en eintlyk verzocht by den Prins van Parma zelf gehoort te worden, worp men hem een' strop om zyn' hals, toogh hem alzoo van 't bed, en hing hem, geworght, ter venster uit. Zyn
— 1089. Predikant, Christoffel Fosserus van Oppenheim, en twee Hopluiden, daar gebraght, leeden gelyke smart en smaadt. De lichaamen werden aan de koorden gelaaten, en tot asch gemaakt van den gloedt, die dit huis en meest al d'andre, met den besten buit, verslond. Van den oorsprong deezes quaads is niet zeekers te zeggen. Campana wil dat het

het herquám van heimelyke (1) poppen, die door Bl. 1089. de beleegherden, als zy dachten te daadingen, geleit waaren, om de Kooningschen, naa hun intrekken, te beschaadighen. Meerbeek (2) praat wel van etlyke tonnen busskruids, en glimmende lonten daarby, verborghen in een klooster: maar dat ze vroegh genoegh ontdekt werden, en belet yets uit te rechten. Van welke getuighenissen my nocht d'eene, nocht d'andre, waarschynlyk dunkt: gemerkt het al te grof een misslagh geweest waare, de werken t'ontsteeken eer men 't verding met den vyandt voltrokken hadde, en zich ter uittoght gereedt vonde. De Spanjaardt Karnero vermoedt het arghste op zyn' eighe party, en dat de soldaaten, die te spaade aanquaamen om veel van den roof te genieten, het vuur, uit nydt teeghens hunne spitsbroeders, oft uit spyt van misdeelt te weezen, wel moghten gestookt hebben. Andren meenen dat erghens, by ongeval, een' vonk in 't kruidt sprong. Maar de vlam, gedreeven van een wakkre koelte, en gevoedt van 't riedt oft stroo der daaken, hoe groote vlyt de verwinners tot blussching aanwendden, joegh weldigh voort, en de vrouwen, die in de kerk waaren, zulk een' angst aan voor verbernen, dat zy zich met het gevaar van bezoedeling nu luttel bekommerden. En 't stond 'er jammerlyk beschooren, hadde de eedelmoedighe heusheit des Markgraaven van Guasto haar, samt de kinderen, niet uit die benautheit geholpen, ende, neevens Kloets echtgenoot en schoonzusters, onder veilighe hoede naa 't leegher doen leiden; daar hy ook scherpe orde op 't bewaaren haarder kuisheit stelde. Het blaaken duurde dien heelen dagh en de volghende nacht; met een' hitte, die de soldaaten dwong uit hunne oorden te wyken;

(1) *Poppen*, vlasbundels, om brand te stichten. Zie de aant. (2) op bl. 65 van het II. D.

(2) *Praat*, dit woord is hier nadrukkelijk ter beteekenis van de onwaarschijnlijkheid.

Bl. 1089. ken; een licht, waar by men kon zien te leezen, een' halve myl van de ſtadt. Deeze veroovering deed den naam van Parma het uitdyghen dan naar gelang van de daadt, by de geenen, die wiſten dat Kaarel de Stoute, van Borgonje, een rond jaar vruchteloos voor Nuis verſleeten had: maar niet ooverwoeghen dat'er toen achtienhondert ruiters, met een goedt getal knechten in waaren; behalven dat een heir van vyftienduizent mann', beſoldight by de ſteeden aan den Ryn, op den kant der ſtroome teeghen oover de ſtadt; en de meeſte maght van ganſch Hooghduitslandt, onder Kaizar Freederik in perſoon, aan d'andre zyde, een' halve myl van den Hartogh lagh.

In 't laatſte van Bloeymaant had Paus Sixtus de vyfde zynen heimelyken Kaamerling Antonio Grimani, voortreflyken Veneedſchen eedelman, afgeveirdight aan Farneeze, met zeer gunſtigh ſchryven, by een zwaardt en eenen hoedt, gezeeghent naar de Roomſche wyze. Deeze giften werden hem geleevert in jeeghenwoorheit van den Koolſchen Keurvorſt, den Hartoghe van Gulik, en veel' andre doorluchtighe luiden, met groote ſtaatlykheit, in de kerk van de veſting Genaadedal. Hier ontfing ook de Markgraaf van Guaſto, door orde des Koonings, de ketting met den Gulden Vlieze, uit handen van den Veldtheer.

Geduurende 't belegh van Nuis, gebood Leiceſter, om Parma van daar te trekken, den Prinſe Maurits, en den Heere Philips Sidney, met drieduizent mann', zoo te paard' als te voet, in Vlaandre te vallen. Gelandt zynde aan de ſchans Ter Neuze, ſchikten zy den Kornel Johan Piron, die hun oopening van eenen aanſlagh op Axel gedaan had, naa dat ſteedeken: 't welk hy, 's nachts voor den zeeventienden van Hooymaant, met klimmen verraſchte. Van vier vendels Hooghduitſchen, die 't bewaaren zouden, ſtelden zich weinighen
— 1090 tſchrap, ende lieten 'er 't leeven. D'andren, ziende den vyandt binnen, eer zy gehoort hadden dat hy

hy daar ontrent was, ontquaamen 't met de vlucht, Bl. 1090.
oft werden gevangen neevens Hopman Schoonauw hunnen Ooverste. Deez, bezeffende wat hy aan de Spaansche zyde te verwachten had, verliet ze, ende bood zynen dienst den Graave van Leicester aan: maar werd afgeweezen. Voorts bemaghtighden de Staatschen eenighe blokhuizen in dien oordt: ende Hulst scheen te waggelen; als Mondragon, Burghvooghdt van Antwerpen, met een deel volx, ter yl derwaarts gestuurt, de bezetting versterkte. Ter begeerte van Sidney had Prins Maurits deezen toeleg voor Hoohenlo geheelt: 't welk, als geschiedt uit twyfel aan zyn' trouw, dien Graave zeer verdroot, en zyn gemoedt te meer van de Engelschen verwyderde. Dit schielyk inneemen van Axel baarde zulk een' verbaastheit in die van Brabant en Vlaandre, dat zy daatlyk brieven, * by renbooden, aan Parma afveirdighden, om hem te erinneren hoe ontydigh het was, terwyl men t'huis last leed, voor de gebuuren te zorghen. Want hy had weinigh bezettings in de groote steeden gelaaten; zoo dat voor dieper inbrek van Prinse Maurits gevreest werd. Maar Farneeze, die niet, gelyk zy, met een oordeel dat scheemeroogde van schrik, de zaak inzagh, en t'oover begreep, dat het lichten des leeghers van voor Nuis een' krak aan zyn' faam geeven zouw; achtte genoegh te zyn, dat hy den Heere van la Motte, Ooverste tot Greevelinge, beval, uit de naaste bezettingen al 't volk, dat zy eenighzins ontbeeren moghten, te verzaamelen, om Axel strax van alle kanten te besluiten. Doch Prins Maurits belette 't hem met doorsteeken van dyken: en Sidney nam teeghens Greevelinge zelf yet voor. Te weeten; eenighe bezettelingen, schynende t'onvreede te weezen oover quaade betaaling, hadden handeling met hem aangeheeven, door eenen Walschen soldaat, genaamt Niklaas Marchand, en eindtlyk

* Te poste.

Bl. 1090. lyk belooft de plaats in zyn' handen te leeveren. Waarop hy, ten bestemden daaghe, zeevenentwintighsten van Hooymaant, met etlyke uitgeleeze kryssluiden, in platboodemde scheepen, van Vlissinge derwaarts voer. Maar, als 't 'er op aanquam, bleek de handeling dubbel, by 't gereedschap dat binnen gemaakt was. De Engelschen, echter, rukkende flux te rug, raakten, hoewel vervolght van een' drom paarden, weeder t'scheep, op dertigh naa, die doodt oft gevangen bleeven.

Te deezer tydt quaamen de Ammiraal Draak en D'Ooverste Carlile, die in Herfstmaant des lestleeden jaars uitgezeilt waaren, van hunne Westindische reize in Engelandt aan. Zy hadden de stadt Sant Jakob, op 't eilandt van den zelven naame, by de * Groene Kaap, geplondert: ook Sant Domingo, op 't eilandt Hispaniola: alwaar zy, in 't Hof, onder 't waapen des Kooninx van Spanje, een' werelt zaaghen, ter welke een paardt met de voorste voeten uitsprong, spreekende quansuis deeze woorden, die'er by stonden, *Non sufficit orbis:* De werelt is my niet genoegh. Een zinnebeeldt dat belacht werd, en genomen voor bewys van de eindelooze gierigheit en staatzucht der Spanjaarpen. Oovergescheept van hier aan 't vaste Landt van America, waaren ze, met groot gevaar, meesters van de stadt Cartagena geworden, zonder daar merklyken buit te bekoomen, mits d'inwooners, gewaarschuwt door die van Hispaniola, hunne kostelykste goedren naa veerder en veiligher plaatsen gevlught hadden. Hunne meening was geweest, Nombre de Dios ook te bemaghtighen: maar een' quaale, genaamt Calentura, gekoomen onder 't volk, had hun geraaden t'huiswaarts te keeren. De steedekens, nochtans, van Sant Antonio en Sant' Helena, verlaaten van de Spanjaards, hadden zy, onder weeghe, ingenoomen en verbrandt.

Zee-

* Capo-verde.

Zeevenhondert mannen waaren, meest alle aan de Bl. 1591.
voorzeide ziekte, hun afgestorven. Zy braghten tweehondert en veertigh, zoo metaale als yzere, stukken van 's vyands geschut oover. De roof werd op zes tonnen gouds geschat.

Maar Parma, hebbende den Aartsbisschoppe de verwoeste stadt Nuis ingeruimt, zond etlyke benden naa Meurs; 't welk zy, gelyk ook de slooten van Alpen en Kraakou, by verdragh inkreeghen. Van daar wendd' hy 't heir naa Rynberk, en begon op den dertienden van Oestmaant daar voor te schansen. De stadt, behoorende meede onder het Sticht van Koolen, en ingenoomen, drie jaren te voore, door den Graaf van Nieuwenaar, ten behoeve van Truxes, was reedelyk voorzien van nooddruft, en bezet met duizent Engelschen en zeeven- oft achthondert andre goede soldaaten, onder den Ooverste Schenk, en Kornel Morgan. Hierentusschen had Leicester, by goeddunken der Staaten, den Graaf van Nieuwenaar naa Oostlandt gezonden, om tweeduizent ruiters, drieduizent knechten, en duizent delvers aan te neemen, waarmeê men hoopte den vyandt niet alleenlyk, by afsneê van toevoer, het veldt te doen ruimen, maar ook zyn' onderzaaten, reeds deerlyk geknaaght van de dierte, voorts door 't bederven van den oest uit te hongeren. Dan, deeze krachten, verwacht teeghens 't midde van Oestmaant, hoewel ze geworven werden, en de gelden, vereischt tot haar' aantoght, opgebraght waaren, bleeven achter; zonder dat de Raadt van Staate in al een' wyl weeten kon waar 't aan haaperde. Naamaals bleek, hoe Leicester, luistrende naa de geenen, die hem in 't oor bliezen, dat de Hooghduitschen, geschaapen met het Huis Nassau en den Graave van Hoohenlo te heulen, hem eindtlyk oover de handt zouden zyn, het werk willends verbrodt had. Welke snoodtheit aldus besteeken werd. Hy, schroomende 't gemein verlangen naa deeze troepen plompelyk te leur te stellen, ook hun ronduit den dienst op te zeggen, schikte den Ooverste

Bl. 1091. ſte Yſelſtein den Graave van Nieuwenaar naa, om hem quanſuis tot ſpoeying zyner reize te porren, met vaſte belofte van te bezorghen dat de penningen en andre behoeften, t'eenen zeekeren daaghe, op de oorloghſcheepen die de Eems bewaarden, zouden gereedt zyn. Yſelſtein verſprak de Duitſche Ooverſten en Ritmeeſters zoo verre, dat zy zich met hem op wegh begaaven. Maar, gekoomen aan de ſcheepen, vonden ze ſlechts eenen brief van Leiceſter, begeerende dat Yſelſtein het krysvolk zaaghe te beweeghen, om te koomen het geld op den Neêrlandſchen boodem ontfangen: oft, zoo hun zulx niet aanſtonde, dat zy zich dan, teeghens den andren zoomer, zouden willen in der Landen dienſt laaten gebruiken. Yſelſtein, derhalven, en Nieuwenaar, verſtaande dit weifelen wel, keerden zonder 't volk (1) te heim; en d'eerſte ontzagh zich niet, ſeedert dikwyls, oopenbaarlyk, in groote gezelſchappen, te zeggen, *Leiceſter heeft twee groote dingen uitgerecht; Marten Schenk* (deez was Yſelſteins jongen geweeſt) *Ridder geſlaaghen, en my tot eenen leughenaar gemaakt.* Jaa de vereenighde geweſten handelden, in den naaſtvolghenden zoomer, weederomme met de gemelde Hooghduitſche Ooverſten; vergolden, met zwaare koſten, hun, dien geen verzuim kon te laſte geleit worden, de ſchaade, by d'eerſte lichting geleeden; verſchaften (oovermits 't beſteeden van het ouwde, door Leiceſter aan andre zaaken, zulx men ook 't voorzeide volk, wen het ſchoon binnen de Neêrlandſche grenzen gekoomen waare, hadde moeten te rug laaten trekken) nieuw geldt; en beſtelden 't, op dat immers by mangel van dien geen' nieuwe zwaarigheit ontſtonde, tot Breeme, op den Ryxboodem; deeden de ſtadt Meppe, in Weſtfaalen, tot een' veilighen doortoght voor de Hooghduitſchen, door Nieuwenaar inneemen; en volbraghten, in alles, 't verding met de

(1) *Te heim*, naar huis.

de Ooverſten aangegeeven. Echter raakte men niet Bl. 1092.
te rechte, maar in groote ſtribbeling met de ritmeeſters; die, in plaats van ruiters te verzaamelen, en, binnen veertien daaghen naa de aankomſt der penningen tot Breeme, herwaarts te brengen, het aanritgeldt in hunnen eighen buidel ſtaaken, en eensdeels vreemde dienſten aanveirdden, voorwendende, onder ander, t'hunner ontſchuldinge, hoe zy, uit Neederlandt, van hooghe handt verwittight waaren, dat de toght geenen voortgang zouw neemen. Welke trek, ons toen ten tweede geſpeelt door den Engelſchen Landvooghdt, met onnut ſpillen van de gemeene middelen, verwaarloozen van tydt en zeer ſchoone geleeghenheeden, de minſte der oorzaaken niet was, die de Staaten (1) naa zyn bedryf deeden omzien. Wyders, als de Hooghduitſchen niet verſcheenen, braght hy, 't geen hy kon, te hoop, en ſloegh zich, op den zeſten in Herfſtmaant, by Elten in 't Hartoghdoom van Kleef needer. Hy was verzelſchapt met Don Emanuel Prinſe van Portugal; den Keurvorſt Truxes; Prinſe Maurits van Naſſau; Graaven Willem Lodewyk en Philips van Naſſau, broeders; de Graaven van Hoohenlo, Zolms, Ooverſtein, en Eſſex, Ooverſte der Engelſche ruiterye; Johan Norrits, Ooverſte der knechten van dien landaart; de baroenen Willoughby, Nort, Pelham, algemein Maarſchalk der Engelſchen; Sidney, en andre heeren van achtbaarheit. Zyn' troepen moghten tuſſen de zeeven en achtduizent mann' te voet, veertienhondert te paarde, uit maaken. Hier teeghens verſtond men, dat Parma zyne beſnydingen nu voltooyt had, by de veertigh ſtukken geſchuts, twaalfduizent knechten en vyvendertighhondert ruiters, in 't leegher.

De-

(1) *Naa zyn bedryf deeden omzien*, dat is, op zijn bedrijf bijzonder achtgeven, achterdocht hebben. Zoo vinden wij ook de beteekenis van dit woord in ALVA's redevoering, II D., bl. 67, „ maar Barbarië nu geen *omme-* „ *zien*."

Bl. 1092. Deeze kundschap wees genoegh uit, dat 'er geen kans was om Berk met geweldt te ontzetten. Waar oover men raadzaamst vond by weeghe van * afwending te gaan, en voor eerst Doesburgh aan te tasten, daar driehondert Waalen, onder de Hopluiden Samson en Bestel, voorts ontrent eeven veel weerbaare burghers in waren. Hoohenlo, Essex, en Sidney, vooruit gezonden, met vyfhondert ruiters en achthondert knechten, berenden 't by nacht, en omringden 't. Op den neeghenden der maant volghde Leicester zelf, stelde daatlyk de delvers te werke, en maakte, binnen vier daaghen, tien metaale stukken, aan de waaterzyde, op de Waardt, geplant te kryghen; wel duchtende dat Farneeze (1) hem niet lang borghen zouw. De vesten, zeeker hoogh, dan gebouwt van steen naar d'ouwde wyze, waaren te krank om veel beukens te verdraaghen, en quaamen, eerlang, tot twee plaatsen te storten. Maar, zoo de reedelyke wydte der breuken ten storme troonde; de diepte, en breedte der graften van tsestigh voeten hield de Hoofden in twyfel. Niettemin, de vuurigheit der soldaaten (2) won uit, dat Hoohenlo en Norrits last kreeghen, d'een om de Duitschen en Schotten, d'ander om de Engelschen en Yeren aan te voeren: 't zy men hoopte met biezbruggen, oft met rys, en diergelyk behulp oover te raaken: want hieraf zwyghen de schryvers. De bezettelingen, merkende dat het hun gelden wilde, eischten eenighe vorderlyke voorwaarden: doch lieten, als die versmeeten werden, zich genoeghen met uitgaan zonder geweer, zonder Hopluiden, op den dertienden der maandt. Leicester stelde de stadt in bewaarnis van heere Johan

* Diversie.

(1) *Hem niet lang borghen zouw*, dat is, hem geen lang uitstel zou geven, het hem spoedig betaald zou zetten.

(2) *Won uit*, zoo veel als, werkte uit, veroorzaakte.

han Borowes, en Engelſche bezetting; die, oft 31. 1092.
ſchoon 't plondren verbooden werd, zich des niet
ganſchelyk ſpeinde. Het heir, verſterkt met volk
dat de heer van Ryhoove en Hopman Coſmo de
Peſcarengis, om het in Vlaanderen te brengen, ge-
worven hadden, toogh, op den achtienden, langs de
Yſel, naa Zutven, waarinne zich Johan Baptiſta
Taxis, met omtrent duizent ſoldaaten, vond. De
huizen van Hakvoort, Boxberghe, Nieubeek, wer-
den ingenoomen, een' brug op ſchuiten gebouwt
oover de gemelde ſtroom, ſchaars een' halve myl — 1093.
van de ſtadt. Dit beknelde Farneeze tuſſen twee
zorghen; d'eene voor Zutven, 't welk hy wiſt
ſooberlyk van nooddruft voorzien te weezen; d'an-
dre voor zyn' achtbaarheit, die hem geſchaapen
docht, door 't opbreeken van voor Berk, eenighen
afbrek te lyden. Doch hy vond eenen middel-
wegh: naamelyk Berk zulx geblokkeert te laaten,
dat hy 'er niet ſcheene heel af te ſcheiden, en met
de reſt zyner maght te bezoeken oft Zutven te hel-
pen waare. Hy vermeeſterde dan 't ſteedeken Bu-
rik, zette daar oover Ryn met een' ſchipbrugh, en
verzeekerde die met ſchanſen. Leiceſter, te deezer
tydt, werd verwittight van eenighen onluſt tot
Deeventer, jaa dat men' er verſtandt met de Spaan-
ſchen hield. Dies bewillighd' hy, tot derwaarts
gaan, den Keurvorſt Truxes, die hem behendelyk
aan middel holp, om, in perſoon, met twee
(1) kornetten en vierhondert knechten daar binnen
te raaken: 't welk de ſchaaduwen van zwaarigheit
verdwynen deed. T' zyner weederkoomſte vond
hy, door vlyt van Graave Willem Loodewyk en
Hoohenlo, op kundſchap dat de Kooningſchen in
de Heerlykheit van Borkelo, vier uuren gaans va
hun

(1) *Kornetten.* Het woord *kornet* beteekent eigenlijk *ſtandaard*, doch wordt ook genomen voor eene bende ruiters, in welken zin het hier voorkomt. Op gelijke wijze ſpreekt onze ſchrijver van *vendels*, zoo als op de volgende bladzijde van *zes of zeeven vaanen paarden.*

Bl. 1093. hun waaren, het leegher eenighermaate bewalt: en vraaghde, vreemdt toeziende (zoo weinigh wist hy, zelfs uit hooren zeggen, van oorloghen) oft het zyner eere niet te naa ging, dien schyn van vreeze te geeven. Graaf Willem vertoond' hem, hoe die zoo vermaarde Krysooversten, Kaizar Kaarel de vyfde by Ingelstadt, de Hartogh van Alva by Maastricht, zich geenes omheinens geschaamt hadden, en daarmeede den ondergang, die hun dreighde, verhoedt. Neemende dit aan, liet hy de werken voort opmaaken. Hy hield (1) althans ('t welk, gelyk onlanx te voore 't verschoonen van Weltz, verkooper der stadt Aalst, weeder groot onbenoeghen baarde) by zich den Engelschen Hopman Roelandt Jork; die, (2) behecht in den (3) lorshandel van Imbyze, door gunst van den Kornel Tempel tot Brussel in vankenis gespaart was; en, verlost door Parma, sint onder hem gedient had, doch althans zynen zoen van de Kooninginne verworven. Deeze Jork, Roomsgezint, maar een konstigh veinzer, doortrapt, glad van tong, ook niet onervaaren in kryszaaken, wist met zwetsen daaraf den gemelden Graaf zulx te betooveren, dat de zelve naa zynen mondt zagh, als oft 'er eenighe Sibylla uit gesprooken hadde. Deez, (4) luimende om hem schier oft morghen een' neep te geeven, had hem die waan ingeplant, dat het (5) vaddigheit was zich

(1) *Althans*, nu, tegenwoordig.

(2) *Behecht*, betrokken.

(3) *Lorshandel*, bedriegelijken, flinkschen handel.

(4) *Luimende*, zoo veel als op de loer liggende, de gelegenheid bespiedende.

(5) *Vaddigheit*, (vadzigheid) lafhartigheid, traagheid, van het oude *vadden*, verwelken, kwijnen. *Vodde* is van dit woord afkomstig. Zie het *Woordenboek* van KILIAAN. *Vaddig* voor *vadzig* komt ook voor in de *Nederduitsche Poëmata* van A. HOFFERUS, bl. 70.

Doch

zich in 't veldt te beschansen: en zette al by wat Bl. 1093.
baaten moght, om hem en d'andre Engelsche heeren tot zorgheloosheit en kleinachting des vyands te vervoeren. Met dien toeverzight verhief hy ten hooghste de dapperheit zynes landaards; die (naar zyn zeggen) den Spaanschen, wiens wyze, gestelteniss, beleidt, hy, in den tydt van zynen dienst aan die zyde, grondtlyk doorkeeken had, verre te booven ging. *Want de Spanjaards vochten alleenlyk by behulp van geleeghenheit, en deeden, mits hunne lange oeffening, wel veel, daar zy hunne speeren, in aan- en afryden, zonder belemmering gebruikten: maar zouden, wen man aan man quaame, moeten zwichten voor de Engelschen; die, ongelyk kloeker van leeden, beeter opgezeeten en afgerecht te paarde, 't lyf met yzer bedekt droeghen, zonderling 't hooft, waarop d'andren geen helmen konnen lyden. En daarom zouden zy nemmer, zonder merkelyk voordeel te hebben, de Engelschen darren verwachten.* Met welken klap, gesaust naar de smaak van groene en windighe ooren, hy ook uitwraeht, dat de raadt der Ooversten, die te vooren in der Staaten soldye geweest waaren, nooit oft zelden gevolght werd. Ende dus quam het by, dat men de toegangen ter stadt, die geen' eetwaaren voor een' maant in had, niet wel bezette; jaa een schans, leggende by t' ziekenhuis, ter bequaamste aankoomste voor de Spaanschen, reukeloozelyk verliet. — 1094.
Maar Parma, zich dienende van de dwaasheit zyner weederpartye, verzuimde niet de beleegherden op 't spoedighste te verquikken met eenighen toevoer, en hoope van meerder, die ook niet langer, dan den tweeëntwintighsten, toefde. Want, al een' wyle voor 't opgaan van dien dagh, zond hy zes oft zeeven vaanen paarden, tweeduizent mosket-tiers

Doch ghy, ô *vaddigh* mensch laat glyden al uw tyd,
End doet dat uwe ziel geduerigh schade lyd.

Bl. 1091. tiers, en etlyke spietsdraaghers uit, onder den Marggraave van Guasto; welke, gekoomen, met een goedt deel koorens en haavers, tot Warnsveldt, een' halve myl van Zutven, het zelve voor heen derwaarts stuurden. Ditte, 't welk de Engelschen (een' wonderlyke onachtzaamheit) nochte door spieden, nochte door schildwachten, vernaamen, ging wel zoo niet toe, oft men hoorde, mits de stilte der nacht, het ruischen en kraaken der waaghenen en karren in 't leegher; en veirdighde dertigh ruiters af, om t'ontdekken. Maar de duisternis, te dikker om 't mistigh weeder, verbood hun rechte kennis te bekoomen: en blindelings aanrukkende, hadde men 's vyands sterkte te spaade mooghen merken, en in eenighe laaghe loopen. Eevenwel, met het krieken van 't licht, tooghen Johan Norrits, Essex, Willougby, Sidney, Stanley, en Russel, met driehondert mann' te paarde, tweeduizent te voet, naa den vyandt; en vonden dien, mits de domphige lucht, eer zy 't waanden. Daar ontstak, tussen de ruiters, een' heete schermutsing; waarin zich de Engelschen zeeker mannelyk queeten. De kornetten van Graave Annibal Gonzaga en Giorgio Carisea Albanois werden gesloopt en verstrooyt; Gonzaga groflyk gewondt van een zwaartslagh in den hals; Carisea afgeworpen, schendigh vertreeden, en gevangen. D'andre deizden, al vechtende, ende niet wanordelyk, tot omtrent eenighe wallekens: achter welke, opgeworpen om de akkers te scheiden, een deel moskettiers laaghen, die, zoo haast als zy de Engelschen binnen scheuts hadden, vuurighlyk vuur gaaven. 'T welk de Engelschen, een' wyl, met ongelooflyke stoutheit, trotselyk uitstonden. Naa dit bewys hunner forsheit, naamen zy de hertred; die hun de Kooningschen, eeven onweetende van de maght der weederpartye, geirne gunden. Ook hadden zy inmiddels hunne boodschap verricht: zynde de waaghens, door Taxis, die hun te gemoete quam, binnen Zutven gebraght. Dit is 't waarschynlykste, dat ik, uit het meenigherley geschil

van

van de schryvers, noopende deezen stydt, heb kunnen opspeuren. Niet beeter koomen zy oover een in 't schatten der weederzydighe schaaden. Want de Spaansgezinde spreeken 'er onzeekerlyk af, oft tot achterdeel der Engelschen: Meeteren begroot het getal der Kooninsche dooden en gequetsten te zaamen op hondert; der Engelsche op dertigh: Reid, verklaarende dat de Engelschen, met verlies van luttel der hunnen, den Koonigschen hondert en vyftigh mann' afsloeghen, voeght 'er by hoe Leicester, zich beroemende der zeeghe, aan Hartogh Hans Kazimir schreef, hy had met zyn exempel doen blyken dat de Spaansche landaardt niet onverwinlyk was. Echter stond het gevecht hun dierst; alzoo Philips Sidney, 'aan een' wonde daar gekreeghen in zyn' dye, ten vyfentwintighste daaghe quam t'ooverlyden: een heer van omtrent dertigh jaaren, heughlyk vernuft, dapper beleidt, fraaye geleertheit, aardighe taal, zinlyke en minlyke zeeden. Hy was gebooren uit een' zuster des Graaven van Leicesters; zagh, by de Kooningin, zich in blaakende jonste; en in vaste hoope, derhalven, van ongemeine verheffing. En zommighen floeghen'er geen twyfel aan, oft hy zoude, in geval van langer leeven, naa 't merken van den moedt door tydt en ervaarenis, zynen oom, wiens verstandt by 't zyne niet haalen moght, in 't voortvaaren met zyn' onrype aanslaaghen tot verneedring der Staaten, door zyne wysheit en bescheidenheit geschorst hebben. Maar anderen oordeelden, dat zyne nyverheit, wakkerheit, en behendigheit, indien hy ze aan 't ondergraaven der vryheit hadde willen besteeden (gelyk zyn dringen op onbepaalt gezagh voor den Graave, toen men dien de Landtvooghdy eerst aanbood, te erduchten gaf) den Lande quaalyker zouden bekoomen weezen, dan de lossigheit van Leicester, die, met het onbesuist aangaan in zynen toeleg, ten halven weeghe steeken bleeft. Zyn lichaam werd naa Engelandt, en tot Londen, met groote staatlykheit, ter aarde, gebraght. Wyders, op den neeghenen-

Bl. 1094.

— 1095.

Bl. 1095. twintighsten leeverden driehondert ruiters weederom eenen hoop waaghenen en karren in de stadt. Op den laatsten vertoonden zy zich aan een' goede troep Engelsche knechten, die hen koenelyk verwachtte, en met handbussen begroette. Toen lieten de Spaanschen den rug zien: en de Engelschen, vermoedende dat men hen zocht in eenighe laaghe te lokken, deeden wel aan hunne rust te houden. Want (gelyk hun daarnaa eenighe gevangens oopenbaarden) Farneezes meeste volk, hebbende de rest ontrent Lochum gelaaten, was althans onder Zutven gekoomen, ende hy in persoon daar binnen geweest. Ook liet hy, op den twaalfden van Wynmaant, meer dan hondert waaghens met eetwaaren ter stadt in mennen, en spyzde ze ten volle. Waaruit men gissen moght, dat hy zich van 't eerst af kloek genoegh gekent had, omme met louter geweldt het ontzet te bestaan, maar 't zelve, quansuis ter sluik, aangevangen, om door schyn van wanvertrouwen aan zyn' krachten, den vyandt, verwoert van (1) ooverdwaalsheit te doen in zyn bederf draaven. 'S andrendaaghs keerd' hy naa Borkelo, van hier naa Burik, en aldaar oover den Ryn. Thans leid' hy de soldaaten, mat van ongemak, in bezetting; en toogh zelf naa Brussel, om de uitvaart zyns vaaders te houden.

Te weeten; Octavio Farneeze, Hartogh van Parma en Piacenza, had, den achtienden van Herfstmaant, tot Parma, zyn' daaghen geëindight. Zyn' gemaalin, Margarita van Oostenryk, natuurlyke dochter van Kaizar Kaarel den vyfden, was ook, in 't laatste van Louwmaant deezes jaars, tot Ortona, een' stadt haar ten huwelyke gegeeven in 't Ryk van Naapels, uit dit leeven gescheiden. Van de gevoeghlykheit en bescheidenheit dier Vorstinne, Stadthouderesse eertyds oover Neederlandt, heb ik,

(1) *Ooverdwaalsheid*, trotschheid, laatdunkendheid. Zie de aant. op bl. 23 van het I D.

ik, in de voorighe boeken, genoegh vermeldt. Van haar' uiterlyke gedaante valt zoo veel niet te booghen. Octavio had, oover veertigh jaaren, onder den Kaizar, in Duitslandt; seedert in Italie, dan aan de Fransche, dan aan de Spaansche zyde, zich door 't oorlogh vermaart gemaakt. Men schreef hem groote voorzigtigheit toe, en eenen geest, die tot schrandere boertigheit geschaapen scheen. Aan zynen zoone en naazaat, deed, korts hiernaa, Kooning Philips, in erkentenis der treflyke diensten van hem genooten, de burgh van Piacenza inruimen, die, uit mistrouwen op den vaader, eenen langen tydt met Spanjaards was bezet geweest. En Alexander, dien wy voortaan den tytel van Hartoghe schuldigh zyn, stelde ze in bewaaring van Neederlandsche knechten, onder Hopman Hallier van Brussel. Ten derden daaghe naa 't ooverlyden van Octavio, starf ook, in Madril en (1) neeghenentsestighste jaar zyns ouderdooms, de Kardinaal van Granvelle, hebbende, naa zyn vertrek uit Neederlandt, met tytel van Onderkooning 't Ryk Naapels geregeert; sint, eenen tydt lang, aan 't Hof van Roome geleeghen; zich van daar, (2) ten aanstaan zyns meesters, naa Spanje begeeven, en, ten uiteinde toe, in de gunst des zelven gebloeyt. Bl. 1095.

Wyders, Leicester, versteeken van Zutven, wendde zich tot aanvechting der blokhuizen, die de

(1) *Neeghenentsestighste jaar.* Van deze opgave verschilt weinig, hetgeen de geleerde VAN WYN, in zijne *Bijvoegsels en aanmerkingen* op het VI. D. van WAGENAAR, bl. 43, ons uit de echtste gedenkstukken meldt, dat namelijk de Kardinaal, eer hij van het Aartsbisdom van *Besançon*, waarmede hij door den Koning begiftigd was, bezit kon nemen, te *Madrid* overleed op den 22sten van Herfstmaand des jaars 1586, oud zijnde zeventig jaren. Zijn karakter is zeer goed geschetst door den Hoogleeraar TE WATER, in zijne *Vaderlandsche Historie van* WAGENAAR *verkort*, III D., bl. 157 en volgg.

(2) *Ten aanstaan*, ten gevalle, ten believe.

Bl. 1095. de vyandt daar teeghenoover had: naamelyk een op
— 1096. zeeker eilandeken in de Ysel, het groote aan den oever op de Veeluw, en een klein, gemaakt by dit, tot meerder veiligheit, ten zuide. Eerstelyk deed hy, by nacht, het eilandt, en de schans daarop, die maar dertigh mann' in had, vermeesteren; voorts het zelve met een' schipbrug aan de Veeluw hechten; om dien van der stadt het oovervaaren te beletten: ten welken einde hy reeds ook een' sterkte, aan de noordtzyde van de groote schans, had opgeworpen. De kleine, waarin driehondert soldaaten laaghen, werd, op den zestiende van Wynmaant, 's morghens, beschooten, 's naamiddaghs besprongen, en stormenderhandt bemaghtight. Hier haalde de Graaf van Hoohenlo een' quetsuur in 't aangezicht, die hem dacht ter doodt te brengen, om dat 'er 't vuur in quam, en een' koorts toe sloegh: 't zy door ongereegheltheit van leeven, oft mits hy zigh zonder bequaamen * handarts vond, hebbende den zynen naa Arnhem gezonden, om den Heere Sidney te dienen. 'T meeste lof der veroveringe schreef men toe aan Eeduart Stanley, Steêhouder van den Kornel Willem Stanley. Deeze Eeduart greep, in 't bespringen, een' spiets aan, die naa hem stak; en steegh, by behulp der zelve, alzoo ze te rug getoghen werd, op de breuk. Voorts hy aan 't zwenken van 't zwaardt, zyn gezelschap aan 't volghen: 't welk de schrik in de verweerders braght. Hier oover sloegh Leicester hem Ridder op den zelfsten wal, en beschonk hem met zeshondert gulden jaarlyk inkoomens. De bezettelingen der groote, hoewel zy ten minste achthondert waaren, begaaven, laatende 't geschut staan, zich, ter naaste nacht, naa de stadt, door orde van Taxis zelf; die vreesde dat hy hun voortaan geen' hulp zouw kunnen toeschikken, oft hoopte de schans (gelyk het gebeurde) wel haast weeder te kryghen, zon-

* Chirurgien.

zonder verlies van volk; daar hy, om de zelve te houden, dies veel hadde moeten spillen. Dus werd de vesting verlaaten, die de Veeluw en 't Sticht Utrecht al een' wyl met brandschatting geplaaght hadt, en, twee jaaren te voore, een beleg van tien maanden verduurt. 86. 1586.

Terwyl men onder Zutven lagh, verscheen den Oeverste Schenk gelegenheit, om, t'eener morghenstond, zeekere poort van Niemeeghen open te kryghen: weshalven hy zich, met een deel volx, meest Engelschen, naa Elten begaf, en voorts oover den Ryn, die daar nooh ongesplitst is. Zyn trekken naa de stadt begon hy op eenen aavondt, om met den daagheraadt aan te koomen. Hebbende den wegh afgeleit op een' halve myl naa, werd hy gedrongen de Engelschen, die de voortoght hadden, te laaten rusten, en kon ze, als ze hem te lang laaghen, niet weeder op de been brengen. Derhalven, duchtende dat het licht hem betrappen zouw, begon hy de Hoogh- en Neederduitschen voort te stuwen. Maar, de Engelschen, willende hun de voortoght niet toestaan, verzetten zich teeghens hen met gevelde spietsen, zulx de toeleg te loof liep. Wyders, Leicester, alzoo hem nu de herfst het veld, met reeghenen, t'onbruik maakte, voorzagh d'omleggende plaatsen met zulke bezetting, dat Zutven geschaapen scheen allenskens uit te teeren, en in der Staaten boezem te zyghen. Tot bewaarnis van Doesburgh en het Slot Bronkhorst liet hy den Heer Johan Borouwes, met tweehondert mann' te paarde, achthondert te voet. Binnen Deeventer leid' hy tweehondert ruiters, en twaalfhondert knechten, eensdeels Engelschen, eensdeels Yeren; en gaf den Engelschen Kornel Willem Stanley 't bewindt, zoo wel van gerechts-, als van kryszaaken, oover de stadt, zonder hem aan den bezondren Landtvooghdt van dien oordt t'onderwerpen. Jaa Stanley zouw, tot verrichting der aanslaaghen, die hy goedt vonde by de handt te neemen, uit de naaste bezettingen van Gelderlandt en

Bl. 1096. Oovery(ſel mooghen oorloghsluiden lichten: en hun werd ernſtelyk bevoolen, hem te gehoorzaamen;
— 1097. zonder uitneeming van ſtaat, perſoonen, oft landtaardt. Uit kracht van welke woorden, aldus eighentlyk uitgedrukt in zynen laſtbrief, die, teeghens 't verſtandt des Raads van regeeringe, op den achtentwintighſten van Wynmaant (1) verleeden werd, hy oover den bezondren Landtvooghdt zelf te gebieden had. De nieuwlyx ingenoome ſchans, bezet met hondert ruiters en achthondert Engelſche knechten, tot bevryding der Veeluwe, beval de Graaf te verſterken, en ſteld'er, tot Ooverſte, Roelandt Jork: onaangezien 't waarſchuwen en verzoeken der Staaten, dat zyn' Doorluchtigheit doch eenen dubbelen ooverlooper, en oopenbaaren verraader, zonder eerſt bondighe proeve van eerlyker gemoedt en ſtandtvaſtiger oprechtigheit aan hem te ſpeuren, geene grenzveſtingen betrouwen wilde. In Stanley, hoewel niet bekladt met zoo leelyke laſteren, waaren zy niet veel beeter geruſt, om dat hy de waapenen, onder den Hartoghe van Alva, hier te Lande gedraaghen had, en zich alsnoch aan de Roomſche gezintheit hield. Maar 't vertoogh deezer reedenen woegh immers zoo weinigh by Leiceſter. Die meende, 't ſproot uit afgunſt teeghens den Engelſchen landtaardt: al was de een in Alvas, d'ander voorheen in der Staaten, daarnaa in 's vyands eedt geweeſt, zy zouden met hartlyker geneeghenheit den dienſt hunner aangeboore Vorſtinne betrachten: en verklaarde, met zyn gewoonlyk ſlaan op de borſt, dat hy zynen perſoon voor hunne getrouwigheit te pande zette.

Voorts brak hy 't leegher op; quam tot Uitrecht; en ſchreef van daar aan d'Algemeine Staaten, dat hy, om verſcheide zaaken tot voordeel der Vereenighde geweſten te verrichten, en op den aanſtaanden Ryxdagh ter vergaadringe van 't Parlement te

(1) *Verleeden*, uitgegeven.

te verschynen, naa Engelandt reizen moest. Op den zesten van Slaghtmaant quam hy van Uitrecht in den Haaghe. Daar werd hy, door gemaghtighden der Hollandsche Eedelen en steeden, bewelkoomt, met aanspraak vol van uitbundighe eerbieding en erkentenis des arbeids en gevaars, die hy, in 't beschermen der Vereenighde gewesten, had uitgestaan. En, om de woorden te sterken met een aanzienlyk werk, schonken z' hem eenen gedekten kop van verguldt zilver en de hooghte eenes mans, en zoo konstelyk gedreeven, dat hy dien, met een gelaat van zonderling genoeghen, dankelyk aannam, verklaarende, de gifte, ter gedachtenisse van de Landen, te zullen bewaaren voor hem en zyne naakoomelingen. Dus heuschelyk bejeeghende men eenen Heer, oover wien zoo veel te klaaghen viel: 't zy de Staaten oordeelden, dat hy (1) uit lichtgezegglykheit zondighde, (2) en zich by de ooren liet omzwindelen, welke soort van luiden zoo ras herwonnen als verlooren wort: oft hem dien hoonigh op de lippen wilden stryken, op dat hy de reedenen, die z' hem dachten in te geeven, en wisten naar zynen mondt niet te weezen, met te min weersmaaks verzwolghe. Want zy, samt die van Zeelandt en Vrieslandt, stelden hem, op den elfden der maant, een vertoogh ter handt, 't welk, aanwyzende dat op het verzoek van Oestmaant lestleeden, wel gunstigh bescheidt was gegeeven, maar geen' uitwerking gevolght, hem deeze punten afvorderde. Bl. 1097.

1. *De Engelsche hulptroepen te brengen tot het be-*

(1) *Uit lichtgezeglykheit*, omdat hij zich gemakkelijk liet ompraten. Nog noemen wij het kind *gezeggelijk*, dat buigzaam is van aard en zich gemakkelijk laat leiden.

(2) *En zich by de ooren liet omzwindelen*, eigenlijk *omdraaijen*. De spreekwijze geeft te kennen een' staat van zwakheid of weerloosheid, waardoor men anderen gedwee volgt.

Bl. 1097. *bedongen getal, en de zelve alzoo te houden en te betaalen.*

2. De Staaten te onderrichten van de betaaling reeds gedaan aan de zelve troepen: ook de monstering voortaan te laaten doen, ten ooverstaan zoo wel van gemaghtighden der Algemeine Staaten als der Kooninginne; en de betaaling door den schatmeester haarer Majesteit, met kennis van eenen gemaghtighde der voorzeide Staaten, volghens 't verding met haar gemaakt.

3. Het krysvolk te minderen tot zulken getaale toe, dat het, zoo uit den bystandt der penningen van haare Majesteit, als uit de geene die van de
— 1098. *Staaten waaren ingewilligt, moghte worden betaalt en in orde gehouden: en geen' lichting van uitheemsche soldaaten voortaan te doen, dan by verlof der Algemeine Staaten, naar luidt van 't drieëntwintighste punt des gemelden verdings.*

4. Te weederroepen de lastbrieven, waar by eenighe luiden tot Ooversten van plaatsen gestelt waaren zonder voorgaande benoeming: en hiernaa tot gelyke ampten niemandt te kiezen, dan uit persoonen benoemt by de Staaten.

5. De krystucht te beeteren, ende voortaan geen volk van oorloghe door de Landen te laaten trekken, dan met eenen gemaghtighde, die orde hadde, om, in alle steeden en dorpen, waar door het trokke, onder quytschrift van zyn' handt zoo veel eetwaaren, ten behoeve van 't zelve, te lichten, als de noodt quaame te vereischen: behoudends dat de reedelyke waarde daar voor betaalt wierde, oft aan der Staaten ingewillighde schattingen gekort; alzoo men zulke kosten gewoon was den soldaaten af te trekken.

6. Te beschikken dat de bezettingen der grenzplaatsen van Hollandt, Zeelandt, en Vriesland, om alle misquaam te verhoeden, tydtlyk haare soldy ontfingen; aangezien ontrent een vierendeel der Hollandsche schattingen genoegh strekken moght om al de bezettingen der grenzplaatsen van dien ge-

wes-

weste te betaalen; en de helfte der Zeeuwsche, om BL. 1098
gelyke betaaling aldaar te doen; en den anderen Landschappen behoorde genoeg te wezen, dat, aan 't beschermen der zelve, de drie vierendeelen der Hollandsche, en de helfte der Zeeuwsche schattingen besteed wierden.

7. *Te verzorghen dat men niet meer eenighe omsleaghen, lasten, oft zettingen, buiten verlof der Staaten, deede, gelyk onlanx, teeghens de voorrechten en oude gewoonte, geschiedt was; hebbende de Hollandsche, Zeeuwsche, en Vriesche dorpen zeer groote en ongelyke bezwaarnissen geleeden, in 't verschaffen van waaghens en drivers; ende dat den Staaten der drie gemelde Landschappen de reedlyke kosten, gedraaghen by de steeden en dorpen, ter oorzaake voorzeidt, weeder uitgekeert wierden, volghens de bepaaling van hun verlof in de driehondertduizent gulden; alzoo de zelve steeden ende dorpen d'aangeweezе kosten van hunne schattingen aftooghen.*

8. *Orde te stellen dat voortaan geenerley ingezeeten van Hollandt, Zeelandt, oft Vrieslandt, buiten de zelve gewesten in Recht getooghen wierde; en te niete gedaan alle daaghementen, reeds ten teeghendeel geschiedt; ook ingetrokken de lastbrieven, waar by aan yemandt d'onderzoeking oft * beschikking oover ingezeetenen van Hollandt, en Zeelandt, oft Vrieslandt, bevoolen was; en dat men de zelve onderzoeking en beschikking den gewoonlyken Rechteren der Landtschappen bevaale, volghends hunne voorrechten, en de bezwoore beloften zynen Doorluchtigheit; dewyl men, daarteeghens, de voorzeide ingezeetenen daaghelyx buiten de gemelde Landtschappen riep voor de Raadsheeren van Staate, die hen dan aan andren verzonden, jaa, door 't listigh bedryf van eenighe onrustighe geesten, aan d'onderzoekinge en beschikkinge van onbekende luiden onderworpen.*

9.

* Dispositie.

Bl. 1098. 9. *De Algemeine Staaten, de bezondere van elken geweste, en de Majestraaten van de steeden, te herstellen en handthaaven, volghends 't voornoemde verdragh, in hunne achtbaarheit, voorrechten, en gewoonten: welke achtbaarheit niet alleenlyk verminderd, maar, in eenighe Landtschappen, voorneemlyk in dat van Uitrecht, genoeghzaam verplet was; gelyk bleek uit den handel daar gepleeght in de laastleede vier maanden.*

10. *De Landtvooghdy van Uitrecht te doen bedienen door Prins Maurits van Nassau, volgends de vereeniging, by welke gemaakt ten tyde van Kaizar Kaarel, en gestaadiglyk onderhouden meer dan veertig jaaren lang, de geweesten van Hollandt en Uitrecht, ten opmerke van d'onderlinge aan-*
— 1099. *grenzing en hunne geleeghenheit, zulks waaren verknocht, dat ze eenen gemeinen Landtvooghdt gehadt hadden, tot dat, teeghens de gemelde vereeniging, zeer onlangs voor de aankoomst zyner Doorluchtigheit, de Hollandsche Landtvooghdy van de Stichtsche gescheiden werd, niet teeghenstaande dat Prins Maurits, als Landtvooghdt van Hollandt, jaa ook wen de vereeniging ophielde, ten aanschouw van zyne waardigheit en de verdiensten zyns Heeren Vaaders, kenlyk behoorde in de Stichtsche voor andren te gaan.*

11. *Toe te staan dat de inwooners der Vereenighde Landtschappen op der bondtgenooten en onpartydighe geweesten moghten handelen, gelyk de ingezeetenen der omleggende Landen en Ryken deeden: en, te dien einde te weederroepen, neevens andre, zyn verbodt, gedaan by brieven van den achtentwintighsten in Oestmaant, op aangeeven van eenighe onrustighe geesten, naa dat hy, by plakkaat van den vierden der zelve maant, ten verzoeke van de vertoonders voorzien had teeghens de zwaare schaaden, die, by d'ingezeetenen van Hollandt, Zeelandt, Vrieslandt, door 't beletten der vaarte en koophandelinge op onpartydighe en vrienden landen, geleeden werden.*

12.

12. *Den opzight van de toerusting en 't onderhoudt der oorloghscheepen, en alle orde, noodigh tot veiligking der zee, te beveelen den Prinse Maurits van Nassau als Ammiraal, zynen Steedehouder, en den Raaden ter Ammiraliteit; en ter beschikkinge van de zelve te laaten het inkoomen van de * geleygelden, † verlofgelden en buiten; zonder dat de penningen, daaraf koomende, tot yet anders* (1) *bekeert wierden: aangemerkt de maghtighe schaaden, geleeden ter zee by d'ingezeetenen der voornoemde Landen in dat loopende jaar, oovermits men het volk van oorloghe te waater niet had kunnen gebruiken, om de soobre betaaling, gesprooten uit de plakkaaten op 't stuk der schipvaarten, en uit het besteeden der voorzeide penningen aan andere zaaken.* 1599.

13. *Orde te stellen op het handthaaven der loopende middelen, ende niet te gedooghen dat yemand zich onderwinde eenighe nieuwigheit daarin te maaken; immers niet zonder toestandt der vertoonderen; die verstaan hadden, dat zeekre onrustighe geesten niet aflieten van de ooren zyner Doorluchtigheit te quellen, met voorslaan van nieuwe vonden, die, by ervaarenis, oft schaadelyk oft niet* (2) *uitwerkelyk gebleeken waaren.*

14. *Te beschikken dat men afstonde van 't krakkeel, 't welk, van weeghe zyner Doorluchtigheit, door bedryf van gelyke woelgeesten, trachtende naa 't bewindt oover 's Lands penningen, om zich zelve te verryken, teeghens de Staaten was aangevangen, noopende 't bedienen der geestlyke, verbeurtgemaakte, en aangeteekende goederen, hoewel de Staaten dat aan zich hadden gehouden: alle lastbrieven, gegeeven te deeze zaake in Hollandt en Zee-*

* Convoygelden.

† Licenten.

(1) *Bekeert*, aangewend, gebruikt.

(2) *Uitwerkelyk*, uitvoerlijk.

Bl. 1099 *Zeelandt, te weederroepen; en de orde, daar op gestelt by de Staaten, oft die zy noch zouden stellen, goedt te vinden; mits dat zy aanbooden, wen zyn' Doorluchtigheit en de Raadt van Staate moghten koomen t'eenighen beeter en den Landen dienstigher voet te raamen, dien t'achtervolghen.*

15. *Geen gehoor oft geloof te geeven, in stoffe van schattingen, burgherlyken standt, oft eenighe andre zaaken, raakende die van Hollandt, Zeelandt, oft Vrieslandt, aan persoonen geweest in regeering in Brabant, Vlaandre, oft andre onteenighde gewesten, noch ook aan andre luiden, onweetende van de gesteltenis, hoedaanigheit, en aardt der drie gemelde Landtschappen: maar, in al zulke zaaken, te gebruiken den raadt der Staaten, by welken de Prins van Oranje, hooghloflyker gedachtenisse, Hollandt en Zeelandt, door Godts genaade, zoo veele jaaren, met zulk een' glorie, gehandthaaft en beschermt had: daar, ten teeghendeele, Brabant en Vlaandre, door partyschap en verkeerde middelen, zich in zoo deerlyken schyn gebraght*
— 1100. *zaaghen, als al de werelt wist: kunnende ook de vertooners (om vrymoedelyk de waarheit te zeggen) om veele wightighe reedenen, niet anders oordeelen, dan dat veelen der uitgeweekene Brabanderen en Vlaaminghen pooghden geloof by zyn' Doorluchtigheit te winnen, om oover die van Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt, te heerschen naar hun welbehaaghen; ende niet lievers zien zouden, dan de zelve gewesten vervallen in d'ellende, overgekoomen aan hun eighen vaaderlandt: zonder nochtans de vroomen daar onder te begrypen.*

'S andren daaghs begeerde Leicester, dat men eenighe gemaghtighden der Landtschappen, in den Raadt van Staate, met hem, oover dit vertoogh liete te woorde koomen. Daar toe werden gelast, van Hollands weeghe, Heer Johan van Oldenbarneveldt, voorspraak van dat gewest, Nicasius van Sille, en Reinier Kromhout; van Zeelands, Gaspar van Vosberghe; van Vrieslands, Kamminga. De Graaf,

Graaf, als zy, t'zynen vermaane, gezeeten waaren, hield hun eerstelyk voor, dat de kerkenordening, onlangs beraamt, noch niet eenpaarlyk te werke gestelt werd: en verzocht, met hoogh opgeeven van de Godvruchtigheit, zoo zyne als haarer Majesteit, dat men doch op dit stuk besluit wilde neemen. Voorts deed hy 't vertoogh opleezen door den Ambassadeur en Raadsheer Thomas Wilkens. Daarnaa zeid' hy op 't eerste punt, dat by de monsterrollen zouw blyken, het getal, zoo van de ruiters als van de knechten, niet alleenlyk vol geweest te zyn, maar grooter dan de beloften haarder Majesteit meebraghten; en dat hy meinde 't zelve weederom vol te maaken en te houden. Op het tweede braght hy by, dat het monsteren en betaalen der Engelsche hulptroepen, zoo dikwyls als 't behoorde, aan hem niet ontbrooken had, maar aan de Staaten, by ongereedtheit van hun geld, vereischt tot algemeine monstering: dat tot Nieuwkerk, ten ooverstaan van gemaghtighden, gemonstert was; ende hy te vreede voortaan de betaaling, neevens de monstering, te laaten geschieden, volghends 't verding, onder opzight van * gemaghtighden der Landtschappen. Hier op werd hem geantwoordt, der Staaten verstandt te weezen, dat, tot het monsteren der hulptroepen, gemaghtighden, verplicht by eede alleenlyk aan de Staaten, zouden gestelt worden, om de monstering meede te doen, en kennis van de betaaling te neemen. Hier in bewillighd' hy, ende deed voorts verhaalen, hoe goede orde by hem op 't stuk der algemeine monsteringe gestelt was. Op het derde punt wild' hy staande houden, dat de lichting van 't uitheemsch krysvolk geschiedt was by verlof der Staaten; aangezien hun verzoek, aan hem gedaan, om oprechting van een heir, waar toe nieuwe werving vereischt werd: en d'orde, op 't aanneemen van tweeduizent Duitsche ruiters, had hy t'hunner uit-

* Commissarissen.

Bl. 1100 uitgedrukte begeerte gegeeven. Daar teeghens weezen der Landtſchappen gemaghtighden aan, hoe 't voorgewende verzoek der Staaten, tot uitwerking van 't welke men, huns oordeels, wel tweeduizent ruiters, en vyf oft zes duizent knechten, voor eenighe maanden, behoefde te lichten, terſtondt naa den aanvang zyner Landtvooghdye gedaan was, maar de werving zulk eener meenighte van Engelſchen, Yeren, Schotten, Neêrduitſchen, zoo ſpaade in 't jaar, dat, indien men hen alle in 't Landt gekreeghen hadde, de Staat zich althans in d'uiterſte ongeleeghenheit vinden zouw: waar oover zy baaden, dat zyner Doorluchtigheit geliefde, het krysvolk te brengen tot een getal, dat uit de ſchattingen moghte onderhouden worden: en voortaan geen' lichting van uitheemſche ſoldaaten te laaten geſchieden, dan volghends 't verding. Dit ſtond hy toe; eiſchende voorts, dat men hem, op 't vierde punt, verklaarde, wat Ooverſten van plaatſen, naar der Staaten meening, teeghens 't verdragh geſtelt waaren. Daar
— 1101. op zeiden de Hollandſche gemaghtighden, dat aan Sonoy zeer breede laſtbrief gegeeven was, om, als Landtvooghdt van den Noorder oordt, zyn gezagh ook oover zaaken van den burgherlyken ſtandt uit te ſtrekken; 't welk hy pooghde te doen: dat, oover Oudewaater de heer van Morbais, oover Vyaane de heer van Lookre, oover Gorkum en Workum Jeuriaan Kleerhaaghen, als Steêvooghden geſtelt waaren: behalven 't geene men elders moght hebben gedaan, dat de Staaten niet wiſten. Toen liet hy zich hooren, dat, hy waande gemaghtight te zyn, om Vooghden van plaatſen te maaken, zonder benoeming der Staaten, uit krachte van de opdraght der Landtvooghdye, ontfangen van d'Algemeine Staaten, booven 't verding met haare Majeſteit aangegaan. De gemaghtighden beriepen zich op de woorden van 't verding. Naa leezing der zelve, begon hy te dryven, dat men hem immers 't begeeven van geringer ampten niet behoorde te weigheren, dewyl hy aan Prinſe Maurits laſtbrieven

ven van de vooghdy oover Hollandt en Zeelandt, **Bl. 1101.**
en van 't Ammiraalschap der zee, ook gelyke bescheiden aan d'andre Landtvooghden gegeeven had. Hy voeghd' 'er by, dat de lastbrief van Sonoy oover een quam met den ouden, ontfangen by hem van Prinse Willem Hooghloflyker gedachtenisse; en dat hy niet verstond minder maght te hebben, dan die van wylen Oranje geweest was. Daar op erinnerden hem de gemaghtighden, dat de lastbrieven, gegeeven van hem aan Prinse Maurits en d'andre bezondre Landtvooghden, slechts dienden tot verlenging der bescheiden hun te voore verleent van de Staaten, die dethalven daar oover niet klaaghen konnen: dat Sonoys lastbrief, gemeldt by zyn' Doorluchtigheit, hem, in 't begin der oorloghe, als de zaaken noch wildt stonden, gegeeven was; maar verstaan by de Staaten, en goedtgevonden by den Prins, naa 't verwinnen der wanorde, dat de lastbrieven van Sonoy en andre Plaatsvooghden niet veerder moesten gelden dan oover 't volk van oorlogh: dat men ook deezen voet in de tien laatste jaaren gevolght had, ende nu eenen strydenden te neemen zouw strekken tot scheuring van Hollandt en verkorting van Prinse Maurits. Hier op verleed Leicester, den vierentwintighsten in Slaghtmaant, schriftelyk dit bescheidt. *Indien de Staaten van Hollandt bevinden, den lastbrief van den Kornel Sonoy, in yetwes, naadeeligh te weezen, oft mynen heere den Graave Maurits, oft den voorrechten des Lands; zyne Doorluchtigheit gedraaght zich tot de orde by de Heeren Staaten te raamen.* Noopende de Steêvooghdy van Oudewaater, werd slechts van zynent weeghe voorgegeeven, dat de lastbrief aan Morbais om goede inzighten verleent was. Kleerhaaghen verklaard' hy van hem geen' breeder maght ontfangen te hebben, dan der Staaten eighe lastbrief meêbraght: ende dat hy wel bericht was van Kleerhaaghens vroomigheit, gebleeken, zoo tot Shartoghenbos als elders. Van den heere van Lookre sprak men weinigh. Ende, naa

B. 1101. veel knibbelens oover deeze zaak, werd verklaart, dat zich de laſtbrieven der gemelde Steêvooghden zouw inbinden, en enkelyk haaren kracht hebben oover het volk van oorlogh: hoewel de Graaf zulk niet vaſtelyk toeſtond. In 't vyfde punt bewilligd' hy, niet breed uitmeeten zynes yvers tot handthaaving der kryghstucht; maar, onder waarſchuwing dat de lyftoght zeer veel zouw koomen te koſten, en de Staaten derhalven hunne ſchattingen moeten verhooghen. Hierop vertoonden de gemaghtighden, dat de bewooners van 't platte landt in Hollandt en Zeelandt niet min, dan d'ingezeetenen der ſteeden, tot de gemeene beſcherming opbraghten, en daarinne niet volharden konnen, zonder (gelyk ook de billykheit vereiſchte) behoedt te worden teeghens ooverlaſt: om welke reede de Prins, Hooghloflyker gedachteniſſe, orde geſtelt had, dat al 't volk van 1102. oorlogh, door de voorzeide geweſten, te ſcheepe vaaren moeſte, zonder (1) landtgangen te doen. Op 't zeſte punt verklaard' hy, de betaaling van de bezettelingen der grenzplaatſen gedaan te hebben naar gelang van het inkoomen der gelden, belooft by de Landtſchappen: maar, dat, mits 't beſteeden van zeer veele penningen, aan waapenen en ſpyze, noodigh tot oprechting en onderhoudt van de twee heiren des leſtleeden zoomers, de gemelde betaaling, t'zynen verdriete, zoo ſooberlyk gedaan was; en dat de reekening getuighen kon van de oorbaarlykheit der uitgifte. Hierop vermaanden hem de gemaghtighden, dat men voor al op het betaalen der bezettingen letten moeſt, uit mangel van 't welke geſchaapen waaren muiteryen en zwaare onheilen te ryzen. Op 't zeevende werd, van zynent weeghe, voorgegeeven, dat hy de omſlaaghen van waaghuis en delvers, tot noodtlyke behoedenis der Landen, had gedaan; ende beeter was hunne voorrechten daar-

(1) *Landtgangen*, in tegenſtelling van zeetogten, te lande te reizen.

daarinne niet zoo ftips nachtervolghen, dan alles te laaten verlooren loopen. De gemaghtighden dreeven, dat, in allen gevalle, der Staaten verlof moeft voorgaan: dat zyne Doorluchtigheit zich hadde mooghen doen dienen, by prefting van waaghens op reedelyk loon: ende, dat, uit de ongelykheit en laftigheit der zettinge oover 't platte landt, veele zwaarigheeden ontftonden. Op 't achtfte punt begeerd' hy verklaaring der punten, waarin de Staaten eenighe aanftootlykheit vonden. Toen vertoonden de gemaghtighden, dat de Raadt van Staate, teeghens de voorrechten der Landtfchappen, etlyke zaaken, buiten de gewesten daar men ze moeft berechten, in andre betrokken hadden: naamelyk verfcheide pleiten, uitgeweezen by Raadsluiden der Ammiraliteit, op de vonniffen der welke geen' * beroeping moght volghen, maar alleenlyk † herziening door de zelve Rechters en eenighe daar by te voeghen, gelyk hun oudt en nieuw berichtfchrift luidde: dat ook, op aanhouden van Reingoudt, veel' opgeworpe vreemdelingen waaren gefteld als gemaghtighden, om onderzoek te doen, buiten form van Rechte, tot laft der ingezeetanen van Hollandt, Zeelandt, en Vrieslandt; welk bedryf reeghelrecht teeghens de voorrechten, gewoonten, en de beloften zyner Doorluchtigheit ftreed. Oover 't ftuk der § beroepinge viel weinigh ftribbelens: maar, noopende Reingoudt, deed de Graaf zeggen, dat hy hem gebruikt had tot dienft van den ftaat; zoo om de gerechtigheit van den zelven te bewaaren, als om, door zyn toedoen, voorzien te worden van geldmiddelen, noodigh tot befcherming der Landen; dewyl hy beloofde etlyke tonnen fchats te doen opbrengen zonder quetfing der gemeente: doch, dat zyn' Doorluchtigheit verftondt, dat Reingoudt rech-

Bl. 1104.

* Appel.

† Revifie.

§ Appels.

Bl. 1102. rechtelyk zouw te werke gaan. Hierop hielden de gemaghtighden vrymoedelyk staande, dat Reingoudt en Paret, als ouwde dienaars des Kooninx van Spanje, zyn' Doorluchtigheit, met hunne voorstellen, hadden bedrooghen; dingen begost, die dreighden den staat ten val te brengen; voorgenoomen, zaaken buiten form van Rechte te dryven door eenen hoop vreemdelingen: waaromme zyner Doorluchtigheit gelieven zoude goedt te vinden, dat het Recht teeghens hen zynen gang ginge, naar hunne verdiensten; gelyk de Staaten geene verschooning van eenighen oovertreeder der plakkaaten dachten te gedooghen, mits dat hy voor de gewoonlyke Rechters (1) gewroeght wierde. Toen begeerde Leicester, dat men, met geene zaaken, geschiedt voor den aanvang zyner Landtvooghdye, oft Reingoudt oft Paret (op dat zy, door de lastbrieven van hem ontfangen, in geen lyden quaamen) beschuldighen zoude, nochte, 't uiterste Recht teeghens hen gebruiken; maar Reingoudt, onder borghtoght voor zyn lyf, zyne zaak, buiten vankenis, laaten verdaadighen. De gemaghtighden, weeder, vertoonden, dat
— 1103. men den Staaten geen Recht behoorde te weigheren, oover luiden, die, zelfs onder de Landtvooghdy zyner Doorluchtigheit, genoegh verdient hadden aan den lyve gestraft te worden: dat, naar de gewoonte der Landen, aan de Rechters stond te oordeelen, oft yemandt, aangesprooken oover eenighe oeveldaadt, zich buiten oft in vankenis moeste verantwoorden: dat de Staaten hen booven Recht niet bezwaaren wilden: dat, in deeze gewesten, den gewroeghden alleenlyk twee weeghen oopen stonden; de wegh der genaade den geenen, die, schuldigh aan vergeeflyk misdryf, 't zelve bekenden; andren de wegh van Rechte: dat het (onder verbeetering en eerbiedenis) niet betaamde, zulke eerlooze boeven, van welke de Staaten zoo vuilaardelyk en smaade-

(1) *Gewroeght*, beschuldigd.

delyk waaren doorgestreken, booven Recht te begunstighen. De Graaf drong zeer daarop, dat men, ten aanzien van hem, en van den last gegeeven van hem aan Reingoudt, den zelven doch heusschelyk zoude handelen: en zeide, dat Reingoudt de Rechters erduchtte, dewyl hy zich reeds by vooroordeel verweezen zagh. Hiermeê scheidde men, zonder yet zeekers op dit stuk te besluiten. Op den dertienden, naamiddagh, werd het werk achtervolght; ende waaren daaroover de heer van Poelgeest, de Voorspraak Oldenbarneveldt, Sille, Hooghe rbeets, Vosberghe, en Kamminga. Toen eischte Leicester, op 't neeghende punt, aanwyzing der zaaken, waarin de Staaten waanden de achtbaarheit der regeeringe binnen Uitrecht niet gehandthaaft, maar gevelt te weezen. De gemaghtighden zeiden, dat de onordlykheeden, daar gepleeght, der gansche werelt bekent waaren, en derhalven onnoodigh de zelve op te tellen: doch, indien zyn' Doorluchtigheit optelling begeerde, zoo verzochten zy oorlof, om die vrymoedelyk te mooghen doen, uit naame der Staaten. Hy antwoordde dat zy rond uit hadden te spreeken: 't zoud' hem aangenaam weezen. Daarop hief Oldenbarneveldt dus aan. *Elk weet, Doorluchtighste Vorst, en 't wyst zich zelf, dat alle zaaken, betreffende 't gemeine Landt van Uitrecht, behooren gehandelt te worden by de drie Staaten van 't gewest; naamelyk, de Geestlykheit, bestaande nu meest alle uit luiden van den gezuiverden Godsdienst; de Ridderschap en Eedelen; de Burghermeesters en Vroedschappen der steeden. En elk weet hoe althans de Burgherhopluiden, een Predikant Modet, en hunne aanhangers, smytende alle orde, voorrechten, en vrydoomen om verre, ten hooghsten bewinde zyn ingebrooken. Deeze hebben het instellen van 't schrift, noopende d'Opperheerschappy; deeze het ooverleevren van 't zelve aan uwe Doorluchtigheit, doorgedreeven: en 't volle gezagh oover een' zaak van 't aldergrootste gewight aan zich getooghen: daar zy wettelyker wyze, niet* Bl. 1103.

Bl. 1103. *vermaghten de handt eens aan stoffe van staat te slaan. Deeze hebben, buiten form van Rechte, buiten kennis uwer Doorluchtigheit, den persoon van Paulus Buis aangetast, en hem, eenen langen tydt, in hechtenis gehouden: hoewel hun niet geoorloft was (uitgezondert zaaken die de wacht betroffen) yemandt ter werelt, veel min eenen Raadsman uwer Doorluchtigheit, te vangen. Van hun komt her het uitzetten van zoo veele eerlyke, aanzienlyke, vroome persoonen, beproeft en gekent voor oprechte beminners des vaderlands, ernstighe vyanden van den Spanjaardt en Pausdoom. De zelfste Hopluiden en hunne meedegenooten, hebben zy, in hun wanschikkelyk bedryf, zich anders aangestelt, dan oft hun toequaame, over Hollandt en al de naabuurlanden, te heerschen, rechtspraak, en gezagh te voeren? Wie doch anders, dan deeze, hebben uw' Doorluchtigheit beweeght, tot schryven aan de Leeraars der kerke van Gorkum, dat zy den Stedvooghde Kleerhaaghen, in zyne aanslaaghen, met hunne geboeden en met der daadt, zouden bystaan? Waarover zich de vroome Majestraat aldaar in zwaar verdriet en bekommering vindt, niet weetende te denken werwaarts dit heene wil: dewyl haar de voorbeelden van Uitrecht in 't oogh schee-*
— 1104 *meren, en eenighe schutters van andre steeden tot gelyke partyschappen en bysterkeeden zyn aangeport. En, gemerkt dat, door dusdaanighe zydgangen, de pleghtighe orde der regeeringe zouw omgekeert, en 't gezagh der Staaten en Majestraaten aan de Burgherhopluiden en 't gemeine volk gebraght worden; (1) dat van lichten nocht zwaaren, richtsnoer nocht maate, weet; en zonder kennis, zonder oordeel, met allerley winden waayt: zoo verzoeken wy, uit den naame der Heeren Staaten, dat uwer Doorluchtigheit geleve, dit stuk van zoo groot een gewight,*

(1) *Dat van lichten nocht zwaaren — weet*, dat is: dat niet weet, wat ligt, of zwaar getild moet worden.

wight, naar gelang van dien, te betrachten. Hiertee- Bl. 1190
ghens braght Leicester by, *Dat hem, t'Uitrecht, door de Burgherhopluiden, zeeker geschrift, spreekende, in Neederlandsche taale, van de Opperheerschappy des Lands van Uitrecht op te draaghen aan haare Majesteit, was behandight, neevens vertooning dat Paulus Buis en d'andre gemaghtighden, zich, noopende dit punt, in Engelandt niet hadden gequeeten naar behooren. Maar, van de goede vlyt, aangewendt by Buis en d'andre gemaghtighden, had hy Graaf de gemelde Hopluiden bericht; jaa hen teffens berispt oover hun vreemdt bedryf. Het vangen van Buis, verklaard' hy hooghlyk, geschiedt te weezen buiten zyn' kennis; hoewel zich Buis teeghens hem, ook teeghens haare Majesteit had vergreepen. Om 't ontslaaken van den zelven, had hy geschreeven; maar de Hopluiden daar tot niet kunnen verstaan, dryvende dat hy behoorde zyn zaak aldaar aan Rechte te verdaadighen, en den Raadt van 't geweest zyner geboorte niet weigheren. Zich vindende verkundschapt uit verscheiden' oorden, ook door haare Majesteit, hoe de vyandt met eenighen binnen Uitrecht, Amsterdam, Haarlem en Kampen, verstandt hield, zulx de zelve zich vermat die steeden door hunne hulp wel haast in te krYghen; had hy den Graave van Nieuwenaar belast op alle verdechtighde luiden te letten; en van den zelven een' lyst met tachtigh oft hondert naamen ontfangen, die, by hem Leicester, tot minder getal gebraght waaren. Nieuwenaar en die van Uitrecht wilden beweeren, dat de geenen, waar voor die van Hollandt spraaken, wel van de schaadelykste waaren: en dat meester Floris Thin, naa de neerlaagh van Aameronge, zelf in de vergaadring had voorgestelt, dat de tydt gebood met den vyandt te daadingen, hoewel hy Leicester zulx van Thin niet geloovan kon. Doch d'Algemeine Staaten moghten de gemachtighden van Uitrecht, zynde nu in den Haaghe, daarop hooren; om bescheidelyk onderricht te worden van de geleeghenheit der zaake,*

Bl. 1104. ke, en daarinne te doen 't geen tot de meeste wel-
vaart der stadt diende. 'T welk, zyns gevoelens,
althans gemaklyker vallen zoude; alzoo de gemoe-
den, geterght in 't eerst door zeekren scherpen
brief der Staaten van Hollandt, nu moghten be-
zaadight zyn. Wyders, hy was een Vorst van zul-
ken staate als yder wist, en opgevoedt, en staadigh-
lyk gebruikt, in een Kooninkryk, daar men de
achtbaarheit der regeeringe in zonderlinge waarde
hield. Waaroover geenszins te denken viel, dat
hy 't gezagh van de wettelyke Majestraat op an-
dren zoude willen ooverdraaghen. Van zoodaanigh
schryven, als 't geen waaraf men vermaant had,
wist hy niet; immers niet dat 'er yet, strekkende
tot zulk een eind, zouw geschreeven zyn. Hierop
bejeeghend' hem Oldenbarneveldt weeder met een'
reede van deezen zin. Doorluchtigste Vorst, van
onz vertoogh is de meening niet dat uwe Doorluch-
tigheit teeghens de achtbaarheit der regeeringe yet
zouw gedaan hebben, maar alleenlyk zulk doen ge-
dooght, en ongestraft gelaaten. Dat de Burgher-
hopluiden, die in zaaken van Staate noohte te zien
nochte te zeggen hebben, zich onderwinden zouden
eenighe aanbieding van Opperheerschappye te doen;
en zulx van hun te verdraaghen; is voorwaar een'
zaak van te snooden gevolgh. 'T staat hun, buiten
het stuk der wachte, niet vry, den geringsten per-
soon, veel min eenen Raadsman uwer Doorluchtig-
heit, in hechtenis te stellen: en, by 't vasthouden
1105. des zelven, teeghens 't gebodt uwer Doorluchtigheit,
lydt de achtbaarheit der regeeringe meede kracht
en geweldt. Uwe Doorluchtigheit behoort, ten aan-
zien van den Lande, ten aanzien van haar' eighen'
achtbaarheit, ten aanzien van 't * amptgenoodt-
schap des Raads van Staate, d' ontslaaking van
den Heere Buis te verzorghen; ofte dien Raade het
oordeel te beveelen; ten minste op het punt oft hy
wel

* Collegien.

wel oft quaalyk is gevangen; ook oft men stoffe tot aantasting teeghen hem heeft, oft niet. Want (1) *het wilde hem zeer bezwaarlyk vallen, zyn' zaak voor 't Hof van Uitrecht en eenighen uit den Raadt van Staate te moeten* * *gereedt maaken; immers op de ontslaaking: gemerkt de Burgherhopluiden zyn' volkoomene wêederpartyen zyn, ende niemandt in Uitrecht hun zouw darren mishaaghen; gelyk verscheide geschiedenissen klaarlyk te kennen geeven. De wettelykheit van zyn beroep tot Raadsman behoort men niet in twyfel te trekken; naardien hy, gelyk anderen, lastbrief gehadt heeft, in bezit geweest is, en by yder geacht voor een lidt van den Raadt. Yemandt met voorspreeken te begunstighen, die schuldt heeft, is de zin der Staaten niet: maar alleenlyk dat eene yghelyke Recht warde gedaan. De persoonen, gezet uit Uitrecht, gaan, by al de werelt, voor getrouwe beminners des vaaderlands: met naame Floris Thin; die den zelve zoo aanzienlyke diensten gedaan heeft, en der Spaansche tierannye zoo manlyk helpen weederstaan, dat wy geenszins gelooven kunnen de reedenen, verhaalt by uw' Doorluchtigheit, uit zynen monde gekoomen te zyn. In allen gevalle behoort men hun Rechters te verleenen* (2) *tot slyting hunner zaaken. De brief, beveelende den Predikanten van Gorkum verstandt met Kloerhaaghe te houden, en hem, zoo wel met hunne hulpe als met aanroepen der Godlyke, in te volghen, is onder 't eighen handtteiken uwer Doorluchtigheit afgeveirdight, tot groote bedroefnis der Wethouderen; alzoo zy, slaande schoon alles in de beste vouw, nochtans oordeelen moeten, dat uwe Doorluchtigheit aan hunne getrouwigheit twyfelt; daar zy de stadt zoo lang en vroomelyk teeghens den vyant beschermt hebben.* Bl. 1105.

Maar

* Instrueren.

(1) *Het wilde*, het zou.

(2) *Tot slyting*, tot afdoening.

Bl. 1105. Maar de Graaf, kunnende den Burgherhopluiden geen gelyk geeven, nochte de zelve, zonder hen te vervreemden, in 't ongelyk stellen, volstond by zyn voorigh antwoordt, en zeide, de zaaken althans t'Uitrecht zoo verre gebraght te hebben, dat zich geen' stadt in Neederlandt beeter teeghens den vyandt verzeekert vond: 't welk dien van Hollandt tot geen gering voordeel gedeegh. Teeghens Buis voer hy breedt uit: *Dat die niet wettelyk tot Raadsman gekooren was; en 't zelve niemandt beeter bekent dan hem Graave: dat Buis de Rechters van 't Landtschap zyner geboorte niet wraaken moght. Hem verwonderde dat deeze man zoo zeer gedraaghen werd van de Hollanders, en dat hy, indien hy hun zoo wel, als zy tuighden, gedient had, van hunnent weeghe niet in de bezending aan haare Majesteit gebeezight was.* Hier meê bleef dit stuk hangen. In 't verzoek gedaan van weeghe der uitgezeide persoonen, om zich in Rechte ter zuiveringe te mooghen stellen, bewilligd' hy ten laatste, en wees hen aan d'Algemeine Staaten. Met zyn schryven aan de Predikanten van Gorkum, verklaard' hy, by hooghe woorden, niet anders gemeint te hebben, dan de achtbaarheit van zoo dapper een' Hopman, als Kleerhaaghe was, te sterken. Op het tiende punt zeid' hy, dat de scheiding der Landtvooghdyen van Hollandt en Uitrecht in den tydt zynes gebieds niet gedaan was: dat hy wel wenschte al de gewesten zulx vereenight te zien, dat ze by eenen Landtvooghdt alleen moghten geregeert worden: dat hem bevreemdde dat men met deeze klachte dus laat voort quam, nu hy, staande om te vertrekken, geen' orde daarop stellen kon. De gemaghtighden vertoonden, dat die van Hollandt zich altyds, teeghens de scheiding, met aantuighing van d'onbillykheit der zelve, verzet hadden. De heer van Braakel, weederom, dreef, dat die van
— 1106. Uitrecht in de vereening der gemelde Landtvooghdyen geen verlof hadden gedraaghen; en dat men, willende immers de zelve vereenighen, dan behoorde

de den Uitrechtschen Landtvooghde, als eerst gekoo- Bl. 1106.
ren, de Landtvooghdy van Hollandt in te ruimen. Waarteeghens de gemaghtighden hielden staande, dat het schrift, gemaakt op dit stuk, anders luidde, en altyds achtervolght was. Leicester beloofde, by d'eerste geleeghenheit hier in te voorzien. Op 't elfde punt vertoond' hy, dat, voor zyn' aankoomst hier te Lande, het uitvoeren van eetwaaren al verbooden was: dat hy, in dit werk, hem aangepreezen van veele luiden voor 't eenigh middel om den vyandt te krenken, niet had gedaan, dan by goeddunken van den vollen Raadt; ende niet getracht dan 't gemeene heil te bevorderen. *Wy houden ons*, (zoo sprak toen de heer van Oldenbarneveldt) *Doorluchtighste Vorst, genoegh verzeekert van de deughdelykheit uwer meeninge in 't maaken der plakkaaten. Maar, de zwaarigheit, daar in gespeurt, heeft men uwer Doorluchtigheit, zoo by geschrift als by monde, met leevendighe reedenen voorgemaalt, ende daarop, naa 't ziften der zaaken, een nieuw besluit verworven. 'T welk, hoewel pleghtelyk genoomen ten ernstighen verzoeke der Hollandsche en Zeeuwsche Staaten, die, in getaale van zes-oft zeevenhondert persoonen uit d'aanzienlykste der Landen, geraadtslaaght hadden, nochtans vernietight is op aanslaan van eenighe* * *ampteloozе luiden, meest vreemdelingen, voorts, van andre die de zeevaart niet aangaat: en ditte ten aanschouw van Reingoudt, gelyk hunne voorschriften uitwyzen. Een werk, voorwaar, aanstootlyk booven maate. De gemelde Staaten dan, dewyl des Lands behoudenis op hunne voorzorgh steunt, begeeren dat op hun vertoogh warde acht gegeeven. En, zoo uwe Doorluchtigheit twyfelt aan de waarheit van dien, haar gelieve eenighe persoonen te maghtighen, om t'onderzoeken: en men zal hun doen blyken, dat de Landen, in dit jaar, by afbrek van neeringe, verloop*

* Particuliere.

Bl. 1106. *loop van koophandel, schorsing van zeevaart, verlies van scheepen, grooter schaade geleeden hebben, dan in twaalf jaaren te voore.* De Graaf, schynende ontroert door dit verhaal, bekende dat de Landen, zonder de zeevaart en den koophandel, nocht groeyen nocht bloeyen konnen: en beval den Raadsheeren van Staate dit stuk op 't hooghste te behartighen. Op het twaalfde punt liet hy vraaghen, of het geene, dat van * de geleigelden, † de verlofgelden, en de buiten, booven de toerusting der oorloghscheepen quaame oover te schieten, aan geen' onkosten des kryghs moghte besteedt worden. Men antwoordde, dat het, met het inkoomen der geleigelden, en met het oorlogh te waater, heel anders ging, dan met de inkoomsten en het oorlogh te lande: dat, by wylen, in eene maant meer inne quam, dan in vier andre: dat ook de lasten zwaarder in d'eene maant, dan in d'andre, vielen: zulx men geen ooverschot reekenen kon; immers niet dan ten einde van 't jaar, ende naa 't beraamen der aanstaande kosten van toerusting: doch, zoo alsdan yet bevonden wierde oover te schieten, dat niemandt, teeghens 't besteeden van 't zelve aan andre zaaken, yet hebben zouw. Dit oordeeld' hy reedelyk te zyn, en bewillighd' 'er in: desgelyx in het dertiende punt, met belofte van geen verandring, in 't stuk der gemeine middelen, te maaken, buiten verlof der Staaten. Op het veertiende wees hy aan, dat hy, niet door ingeeven van Reingoudt oft Paret, Recht tot de § verbeurtgemaakte goederen eischte: maar by goeddunken van den Raadt, uit krachte van 't verdragh, met hem gemaakt lang voor de koomste van Reingoudt, zyn Recht vertoond had. Hierop vielen veele woorden; dewyl hy zyn voorgewende Recht zocht te beweeren, en de

† Convoyen.

§ Licenten.

* Confiscatie.

de gemaghtighden dreeven dat het in geen' reede be- Bl. 1106.
ſtond. Eindtlyk werd gezeit, zyn verſtandt te zyn,
dat men oover deeze ſtoffe in naader geſprek zoude — 1107.
koomen; en midlerwyle 't bewindt, gegeeven aan Moſtart, Griphius, en andre diergelyke, geſchorſt houden. Op het laatſte punt verzocht hy te weeten, wat perſoonen, daarin, by de Staaten gemeent werden. De gemaghtighden antwoordden, dat de Staaten, betrachtende, booven al, zoo den dienſt haarer Majeſteit en zyner Doorluchtigheit als de behoudenis des Lands, en ziende de zaaken in groote verwarring gebraght, door eenighe geeſten, gekoomen uit Brabant en Vlaandre, goedtgevonden hadden zyn' Doorluchtigheit by dit punt te waarſchuwen; op dat de dingen van Hollandt, Zeelandt, en Vrieslandt, by raadt der Landtzaaten moghten beleidt worden: te meer, dewyl de Brabanders en Vlaamingen ſtaatzuchtigh van aardt en geneeghen waaren naa ampten te ſtaan, en elkandre, door alle weeghen, daartoe te vorderen. Dit nam hy op tot oorzaak om gewagh te maaken van Burghgraaf, dien hy hun hooghlyk aanbeval; verhaalende dat de zelve in dienſt van wylen den Prinſe, hooghloflyker gedachteniſſe, geweeſt, en in Vlaandre gebooren was: dat die van Vlaandre meede met haare Majeſteit gehandelt hadden, Meetkerke, van hunnent weeghe, een' plaats in den Raadt bekleedde; zulx Burghgraaf wel behoorde tot geheimſchryver aangenoomen te worden: en dat het Chriſtenen betaamde, luiden, verdreeven uit hun vaaderlandt en goederen, voort te helpen. Daarop voeghden de gemaghtighden, dat de Staaten zich voorſtaan lieten, zoo groot een' toegang en geloof aan Reingoudt en zyns gelyken, by zyn' Doorluchtigheit, gegeeven te weezen door toedoen van Burghgraaf en Meetkerke; en daarom 't bedryf van de zelve en diergelyke luiden bedenkelyk hielden: dat de Staaten de inboorlingen der andre Landtſchappen geirne ontfangen en Chriſtelyk handelen wilden; maar onreedelyk vonden zich van hun te laaten verheeren: dies zoud' het zyner Door-

Bl. 1107. Doorluchtigheit gelieven goedertierlyk op 't vertoogh te letten, en gunstigh besluit op al de punten, in schriftelyke * byteekeningen, te verleenen. Dit beloofd' hy te doen: doch tuighde daarby, liever te hebben dat het † boexken verbrandt waare, dan dat uit zyne byteekeningen eenighe tweedraght tusschen de Landtschappen ryzen zouw. Toen verzochten de gemaghtighden (1) afscheidt op de zaake van Reingoudt; naamelyk dat hy te Rechte gestelt wierde. Hiertoe gaf hy verlof, en deed hun daaraf een' byteekening gestelt op het verzoekschrift, dat hem t'Uitrecht behandight was, ooverleeveren. Althans begeerd' hy voorts, dat de Staaten ooverleggen zouden, wie, uit de Engelsche heeren, te kiezen stonden, om in zyn afweezen oover 't krysvolk te gebieden: waartoe hy den Oudtooverste van Verlandt Pelham, den Veldtheer Norrits, en den Kornel Stanley voorsloegh. Ook verzocht hy, dat men besluit naame op de bezending naa Engelandt; op vermeering van 't getal der gezanten; op 't instellen hunner lastbrieven, om alle verwyling af te snyden. Tessens drong hy op inwilghing van grooter schattingen, en die voor etlyke jaaren; om haare Majesteit te beeter tot versterking haarer hulpe te beweeghen. Want, dat, uit naame der Algemeine Staate, eenighe gemaghtighden dienden naa Engelandt te gaan, was by die van Hollandt, al in Herfstmaant, goedtgevonden; doch niet volkoomelyk by al de steeden toegestemt: waaroover het werk een' wyl steeken bleef. Wyders Leicester scheidde uit dit gesprek, met een (2) ervoelen van d'onbeschroomtheit der gemaghtighden in 't berispen zyner gan-

* Apostillen.

† Libel.

(1) *Afscheidt*, afdoening, beslissing.

(2) *Ervoelen*, innig gevoel. Dit woord heeft onze Schrijver meermalen gebezigd, onder anderen, V. D., bl. 217. Zie aant. (3) aldaar.

gangen, en inzonderheit van hun styf staan op straf Bl. 1106.
oover Reingoudt: maar met een' gekneuzden moedt, die hem ontried zyn misnoeghen anders te uitteren, dan met deeze woorden van wanhoop, *Nu is 't gedaan met myn' achtbaarheit.* Echter stondt hy daarom noch niet af van zyn voorneemen: maar, — 1108
ziende 't zelve niet uit te werken door ontzagh, keerde zich tot konstenaaryen van slimme treeken, om ('t waare hoe 't wilde) dien boeve 't hooft booven te houden, en het den gerechte t'ontfutselen. Hy had, (gelyk vermelt is) de bewaarnis van Reingoudt, al in 't leegher voor Doesburgh, aan den Algemeinen Provooft bevoolen. Deez, weezende een Engelsman, liet hem nu zonder wacht. Hieroover stelde * d'Algemeine Bezorgher, door orde der Staaten van Hollandt, vier booden van 't Hof in zyn' herbergh, om hem te bewaaren. Daar komt de Provooft aan (1) baaren en buldren; en dryft de booden, naa een deel kaakslaaghen en trekken by de ooren, ten huiz' uit. Jaa hy voer den Bezorgher, die aan 't weghgaan was, in den baart: zoo dat de zelve, ter naauwe noodt, uit zyn' handen raakte. De Staaten, neemende dit zeer oevel, als billyk was, klaaghden 't aan Leicester. Die verklaarde, dat hy, als hebbende niet belast Reingoudt oover te leeveren, den Provooft geen ongelyk geeven kon. Sint verzochten zy hem meermaals, te gehengen, dat de gevangen te Rechte gestelt wierde: en eindtlyk 's daaghs voor zyn vertrek, dat hy dien niet meê naa Engelandt naame. Waarop hy, naa verscheiden' uitvluchten, beloofde, Reingoudt onder den Provooft in den Haaghe te laaten. Windt: als de Graaf naa Dordrecht reizde, paste Reingoudt naa den Briel te gaan. Op klaghten hieroover antwoordde Leicester, dat, buiten zyn weeten, Reingoudt naa den Briel vervoert was: maar dat hy orde gestelt

* Procureur generaal.

(1) *Baaren*, tieren, razen.

Bl. 1108. ftelt had om hem aan te houden, en weeder in den Haaghe te brengen. Echter zond hy hem naa Uitrecht, en bewillighde by monde (gelyk de Raadsheer Wilkes schriftelyk tuighde) t'zynen verzoeke, in weederleevering zyner papieren, leggende eensdeels in den Haaghe. Waarop Reingoudt de geene die t'Uitrecht waaren, vorderde, en ten laaste verkreegh, door toedoen van den Schout Trillo. Naa d'andre, berustende onder den Algemeinen Bezorgher in Hollandt, dard' hy niet koomen taalen; en begaf zich thans met der woone binnen Vlissinge. Van hier liep hy naamaals, als Leicester de Landtvooghdy had (1) opgekundight, ter sluik naa den vyandt. En zoo fyn een man, die geene dienstbooden, dan van den Hervormden Godsdienst, onder zyn gezin plagh te lyden, starf eindtlyk tot Brussel, daar hy zich uit vreeze voor zyn' schuldenaars verhoolen moest houden, in 't Roomsche geloof.

(1) *Opgekundight*, opgezegd.

P. C. HOOFTS

P. C. HOOFTS
NEDERLANDSCHE
HISTORIEN.

VYF EN TWINTIGSTE BOEK.

TErwyl de Staaten van Hollandt, Zeelandt, en Bl. 1109.
Vrieslandt, arbeidden, om den Graaf van Leicester, tot nemen van beeter voet op het beleidt der dingen, te beweeghen; ſtak een nieuw onweeder van Uitrecht op. De Staaten van dien oordt hadden Geeraardt Prounink, anders Deeventer, gemaghtight, om van hunnent weeghe, als een lidt van 't amptgenootſchap der Algemeine, alles, neevens d'andre, te helpen beſtieren. Hy vond zich ook in 't bezonder gelaſt, om hen, ſamt die van Hollandt en Zeelandt, tot gelyk beſluit te (1) verſpreeken, als by die van Uitrecht genoomen was, noopende d'opdraght der Hooghe Heerſchappye aan de Kooninginne van Engeland. Juiſt op den elfden in Slaghtmaant, dagh van 't ooverleeveren des booven verhaalden vertooghs, quam hy zitting ter vergaadringe der Algemeine Staaten verzoeken. Maar men wraakte hem, als ingekroopen ten Burghermeeſterſchappe van Uitrecht, teeghens de voorrechten der ſtadt, die geenen Brabander toelieten aldaar eenigh ampt van regeeringe te bedienen: dewyl de Brabanders,

(1) *Verſpreeken*, over te halen.

Bl. 1109. ders, t'hunnent, zulx geenen inboorlinge van Uitrecht vergunde. Als hem dit aangezeidt werdt, belghd' hy zich des booven maate; en borst, naa een langh vertoogh, eintlyk uit, tot * aantuighing, *Dat hem niet zouden te wyten staan al de onheilen, geschaapen hier uit den Landen oover te koomen, en zoo groot, dat ze* (dit woordt gebruikt' hy) *niet* (1) *t'ontmonden waaren, nochte te begrypen van de daar teeghenwoordighe Heeren, wen ze jaa zoo veele vernuften hadden, als hairen op het hooft.* Hy ried ook den anderen gemaghtighden van Uitrecht, die daar zaaten, op te staan, en de Hollandsche, Zeeuwsche, Vriesche, op zich zelve te laaten arbeiden: verzocht teevens wel te verstaan, wat bescheidt hy aan zyn' maghtighers hadde oover te brengen, om den slagh van 't beschooren (2) misquaam eenigher wyze te breeken. Men gaf hem tot antwoordt, dat de Heeren Staaten hun besluit niet verandren moghten: maar 't ooverdraagen der zaake aan zyn' bescheidenheit stelden, begeerende dat hy daarin den meesten oorber des Lands wilde betrachten. Daarop voer hy weederom uit: *Deeze was de dagh, deeze de uure, die de Landen beschreyen zouden:* vernieuwde zyn' aantuiging, en begeerde dat 'ze te boeke geteikent wierde. De Heeren verstonden, dat hy zelf dezelve op papier zoude brengen. Dat deed hy; doch ten geschrifte dien hoomoedt niet uitkyken, waar mee hy gesprooken had. Onaangezien deeze weigering, onderwond hy zich (3) aanstending

* Nooten.

(1) *T'ontmonden*, uit te spreken. Dit vreemd klinkend woord is niet van HOOFT's vinding, maar door hem gebruikt, als zijnde de eigene uitdrukking van PROUNINK, zoo als nader blijkt uit BOR, II D. bl. 773.

(2) *Misquaam*, ongeval, leed.

(3) *Aanstending te doen*, dat is, er op aan te staan, aan te dringen. Zoo leest men ook beneden, bl. 128: „Ook „hadden zy *aanstending te doen* by d'Algemeine Staaten „om meerder belasting der uitgaande eetwaaren."

ding te doen, om in de vergaadring der Staaten Bl. 1109.
van Hollandt gehoort te worden: maar kon aldaar ook niet te weeghe raaken. Eenighe daaghen hier-naa ontbood Leicester den Algemeinen Staaten, zy zouden vyf persoonen uit hun, neevens Oldenbarneveldt, Voorspraak van Hollandt, by hem laaten koomen. Waar op de Heer van Noortwyk, Barne- — 1110.
veldt voorzeidt, Meester Pieter van der Meer, Adriaan Kooper, Kaspar van Vosberghen, en Kaarel Roorda, in den Raadt, daar hy zich vond, verscheenen. Naa vermaan van eenighe andre zaaken, vorderd' hy hun de reedenen af, waarom de Algemeine Staaten, aan Prounink, geen' plaats t'hunner vergaadringe wilden inruimen. Men vertoond' hem, dat Prounink een Brabander was, ook geen burgher der stadt Uitrecht, nochte gegoedt in dat Sticht, en derhalven niet kiezbaar tot Burghermeester: dat hy, daarenbooven, den Algemeinen Staaten had reekening te geeven van een' merklyke som penningen. Een gemaghtighde van Uitrecht voeghd' 'er by, hoe Prounink, in de zaamening der Uitrechtsche Staaten, zich had laaten hooren, dat, ter zaake van zommighen, willende zoo zeer de voorrechten verdaadighen, noch bloedighe koppen zouden gedraaghen worden: 't welk alleen den Algemeinen Staaten stoffe t'oover gaf om hem af te slaan; naardien zoo lastigh en hachlyk een oorlogh by hen was aangenoomen, en zoo lange gevoert, allermeest voor den Godsdienst en de vryheeden, tot bescherming der welke zy zich ten hooghste verplicht kenden. De Graaf prees grootlyx den yver der geenen, die pooghden de voorrechten te handthaaven: maar begeerde, dat de gemaghtighden oopening van de verhaalde reedenen zouden aan Prounink doen. Waar op hun zeggen was, dat zulx in de goede gelieste zyner Doorluchtigheit stond: maar dat zy, in Prouninks teeghenwoordigheit, niet zouden begeeren oover de zaak te twisten. Dies ontbood Leicester zelf Prounink, en hield hem de reedenen voor. Op d'eerste zeid' hy, niet te gelooven, dat die van

Bl. 1110. Uitrecht zich voorzien vonden met eenigh voorrecht, waar by de Brabanders daar uit de ampten gesllooten werden; gemerkt die van Vlaandre, met aanbieding van veele tonnen schats, zoodaanigh Recht van Kaizar Kaarel niet hadden kunnen verwerven: ende dat hy niet wist, met wat bescheidt de Hollanders alle buitenboorlingen uit hunne regeering weerden. Op de tweede zeid' hy, meer dan vyf jaaren binnen Uitrecht gewoont te hebben, en ooverzulx kiezbaar te zyn tot Burghermeester. Op de derde, dat hy in 't Sticht wel geen' onroerende goedren bezat; maar in Hollandt meer dan voor tienduizent ponden van veertigh grooten 't pondt. Op de vierde, dat d'Algemeine Staaten hem wel vierduizent gulden schuldigh waaren, ende hy hun niet dan reekening, het doen der welke hy nooit, maar zy zelve hadden uitgestelt. Op de vyfde, dat hy zulx, als men hem naagaf, niet gesprooken had; doch, dat, als in zeekre vergaadering der Staaten van Uitrecht verhaalt werd, hoe die van Hollandt meenden verandring van de nieuwe Wethouders der stadt, hechting der Stichtsche Landtvooghdye aan de Hollandsche, en andre diergelyke zaaken te weeghe te brengen; daarop vertoont was, dat men, om aan haare Majesteit en zyn' Doorluchtigheit genoeghen te geeven, niet diende zoo stips, om dingen te vooren geschiedt, op de voorrechten oft verdingen te staan: behalven dat daaruit lichtelyk zwaar misquaam, tweedraght, en bloedstorting ryzen moghte. Op dit antwoordt van Prounink viel wat praatens, zonder vast te stellen wat oorberlyxt te doen waare. Doch, als hy uitsloegh, dat de gemaghtighden van 't Sticht, in de vergaadring der Algemeine Staaten, zonder hem niet handelen zouden, dewyl 't hun, by besluit van de Vroedschap der stadt, verbooden was; zoo ried hem, in 's Graaven teeghenwoordigheit, de Heer Wilkes, herroeping van dat besluit te bevorderen. Op den vierentwintighsten in Slaghtmaant hoorde men Prounink, in byweezen van Leicester, noch eens: ende gaaven hem,

hem, naa eenighe woorden en weederwoorden, d'Algemeine Staaten tot affcheidt, *Hy hadde naa Uitrecht te gaan, om te verzorghen, dat een ander in zyn' plaatse gemaghtight wierde.* Prounink, ziende, nocht in zyn dreigementen, nocht in de gunst des Graaven, klems genoegh om zyn stuk staande te houden, trad, met een krop vol spyts, ter kaamer uit. Kunnende nochtans de gehapte hoope niet slaaken, reizd' hy, neevens Leicester, naa Dordrecht: deed aldaar eenen brief in stellen, naar een ontwerp opgetooyt met zyn' eighene; en kreegh 'er 's Graaven handt onder. In dit schryven, geteekent op den zeevenentwintighsten in Slaghtmaant, en gericht aan de de Staaten van Uitrecht, daalde Leicester, van eenen glimpighen aanvang, waarby hy hun den Godsdienst en de eendraght hooghlyk beval, op de twist gereezen uit het wraaken van Prounink, dien hy zeide, op benoeming der Uitrechtsche Majestraat, tot Burghermeester gekooren te hebben, en te zullen handhaaven; begeerende dat zy 't zelfste deeden, met de meeste bescheidenheit, en in voeghe, dat, nochte d'Algemeine Staaten verbittert, nocht Prouninks achtbaarheit verkort wierde.

Bl. 1110.

— 1111.

Maar, geduurende zyn verblyf in Hollandt, ging t'Uitrecht het onderst booven, door den (1) wantemper der regeeringe en 't hollen der Burgherhopluiden. Deeze, opwroetende 't begraaven krakkeel van 't jaar vyftienhondert tweeëntachtigh, wilden zelfs de persoonen, gekooren om de plaats der Geestelykheit in (2) beleiding van landtzaaken te bekleeden, niet langer gedooghen, maar den eersten staat heel afgeschaft hebben. Ende viel hun hierin de Vroedschap der stadt toe; besluitende, op den eersten van Wintermaant, *Dat men den ge-*

(1) *Wantemper*, slechte gesteldheid, staat, toestand.
(2) *Beleiding*, bestuur.

Bl. 1111. * *gekoorlingen, als weezende in hun † bezonder onderzaaten der stadt, hooft voor hooft, zouw de weete doen en beveelen, niet meer, uit kracht der kiezinge, onder de Staaten te verschynen, nocht eenighe zaameming te maaken, oft op verschryving, oft naar daaghelyksche gewoonte; op verbeurte hunner § voordeelgelden; alzoo de Raadt hen hield voor afgezet; dat men ook voorts d'andre steeden, en de Heeren van de Ridderschap, hadde te verwittighen van dit besluit, met verzoek eener byeenkoomste, om gelykelyk nieuwe orde op het stemmen in de vergaadring der Staaten te raamen.* Thans quam Prounink in stadt, en verzocht, op den derden der maant, aan den Aadel en der steeden gemaghtighden, daar zynde, dat hun geliefde 't verslagh van zyn weedervaaren, en den inhoudt van Leicesters brief, te hooren. De Eedelen verklaarden zich ongezint daartoe, 't en waare men alvoore de gekoorlingen, uitbeeldende 't Eerste Lidt der Staaten, t'hunner achtbaarheit herstelde, en ter vergaadringe verschynen liete. De Regeerders der stadt zeiden weeder, dat zy, volghende den voet, gehouden in andre Landschappen, en kennende de bezitters der geestlyke goederen niet dan voor geestlyke luiden, die zich met geen' wereldsche zaaken behoorden te moeyen, behalven dat zommighen der zelve ook op ontrouw teeghens 't gemeine beste bevonden waaren, hun, met goede reede, den ingang ter vergaadringe van de Staaten verbooden hadden; begeerende daarom, dat de Aadel zich naar hun besluit, en tot aanhooring van Prouninks verslagh, wilde voeghen. Maar de Eedelen, hoe zeer de Majestraat ook drong, zoo met voorwenden van 't groot gewight der zaake, als met dreighementen van doch anders daarmeê te zullen voortgaan, bleeven bestendigh in 't weigheren, en tuighden haar aan, dat al, wat zy en die van d'an-

* Geëligeerden.

† Privé.

§ Beneficien of Prebenden.

d'andre steeden daarin quaamen te doen, hadde nietigh en van geener waarde te weezen. Dies onaangezien deed Prounink zyn verslagh in de Vroedschap, en verklaarde de gemaghtighden 's Lands van Uitrecht zyn hardste weerpartyen in d'Algemeine Staaten geweest te zyn. Maar 't afzetten der gekooreslingen mispreees hy, zeeker, ernstelyk, vreezende dat men 't niemandt zoo zeer als hem zoude wyten. Waarop de Vroedschap verklaarde, de afzetting, nochte ten opmerke van hem, nochte by zynen raadt oft toedoen geschiedt te weezen; en dat zy besloten had zulx te doen aanteekenen. Op zyn verslagh volghde, dat men, uit naame van Schout, Burghermeesters der stadt Uitrecht, ook van de gemaghtighden der andre steeden dies Lands, de Heeren Henrik Buth en Bartholomeus van de Waal, hunne gemaghtighden ter vergaadringe der Algemeine Staaten, herriep; schryvende teffens aan de zelve Staaten, dat de gemelde steeden niet zouden voor goedt houden, 't geen, by aanstemming der geenen die zy herroepen hadden, moghte besloten worden, naa dat hun weete van de herroeping gedaan waar. Daarteeghens bevaalen d'andre twee Leeden der Uitrechtsche Staaten den twee voornoemden gemaghtighden, hunnen dienst echter waar te neemen; jaa aan te staan om richting van 't geene, dat, teeghens 't verding met Engelandt gemaakt, teeghens den lastbrief gegeeven, noopende de Landtvooghdy, aan Leicester, ende teeghens de voorrechten en gewoonten des Lands en der steeden van Uitrecht, gedaan oft gehandelt was. Bl. IIII. — IIII2.

Omtrent dit getyde beriep Leicester, tot Algemeinen Schatmeester, Georgius de Bie; tot Algemeinen Ontfanger, Philips Doublet: twee Heeren, zeeker, die de zelve ampten, en daarneevens (eerst Doublet, seedert de Bie) den staat van eersten Raadsman en Reekenmeester der Landsheerlyke goedren van Hollandt, tot hun ooverlyden toe, niet alleenlyk zonder eenighe smet van opspraak, maar met zeldzaam lof van getrouwigheit bedient hebben; en

Bl. 1112. zoonen van eeven zuivere faame naagelaaten: een der welke, Georgius Doublet, gebooren uit een' dochter van den Uitrechtſchen Raadshooftman Georgius Rattaller, om zyn eedel vernuft, hooghe geleertheit, en erntfeſte oprechtigheit, althans voor een doorluchtigh ſieraadt des Opperſten Raads van Gerechte in Hollandt, gekent wort. Op den eenentwintighſten van Slaghtmaant ontbood de zelve Graaf vyf perſoonen uit de vergaadring der Algemeine Staaten, ook den Voorſpraak Oldenbarneveldt, by hem: en hield hun voor, dat hy van zinne was, met den eerſte op wegh naa Engelandt te ſlaan. Zy baaden hem, de Landen, in zoo zorghlyk een gewricht van tyde, niet te verſteeken van den trooſt zyner jeeghenwoordigheit, en ten minſte zyn' reiz yetwes te verwylen. Hy, hebbende gezeidt zulx onmooghelyk te weezen, om reedenen breeder verklaart aan d'Algemeine Staaten, en betreffende zoo wel de Vereenighde geweſten als de kroon zyner Meeſtreſſe, voeghd' 'er by, dat de Staaten in zyn vertrek bekommert ſcheenen, vermoedende 't zelve uit eenigh zyn miſnoeghen, teeghens hen, her te koomen: maar zich moghten verzeekert houden (en dit beveſtighd' hy bynaa met eede) dat het daardoor niet veroorzaakt werd. De Heeren, bekennende 't vermoeden van hem aangeroert, en beloovende dat men trachten zoude hem alle voldoening te geeven, klaaghden dat etlyke Kerkendienaars, welgeleeden en gemeenzaam by hem, van den preekſtoel te verſtaan gaaven, en onder 't volk ſtrooyden, dat men zyne Doorluchtigheit, zeer t'onvreede oover de Staaten, vertrekken liet: geruchten, die tot onſteltenis der gemeente, en oproer, ſtrekten. Zy zeiden hem ook, den Staaten ter ooren gekoomen te zyn, dat de Engelſche Heeren en Eedelluiden, hebbende den Lande in 't gezelſchap zyner Doorluchtigheit gedient, oover quaade betaaling morden: zonder dat de Staaten de reede daaraf wiſten, vindende zich onbericht van de ſoorte der dienſten by hen gedaan, en van 't geen hun daarvoor toequam. Zy vertoonden, dat

in

in zyn afweezen veel misverstands, wantrouwens, Bl. 1112.
naaryvers, zoo tusschen de Engelsche als andre kryshoofden, en daaruit groot onheil dreighde t'ontstaan: dat ongelyk meer vendels soldaaten in dienst waaren, dan men, uit den onderstandt haarder Majesteit, en de schattingen der Landen, met goede orde onderhouden kon: zulx noodigh bleek, der een deel, zoo wel van Engelschen als anderen landaardt, by gezagh zyner Doorluchtigheit, af te danken: om al welke en meer andre reedenen, die zyn' Doorluchtigheit van zelfs genoegh speuren kon, de Staaten groote zwaarigheit in zyn vertrek zaaghen. Hierop zeide de Graaf, dat hy de reedenen oooverweeghen zouw, en hun, naa den middagh, bescheidt geeven. Daarentusschen wild' hy hun niet heelen, dat hy, hoewel hem geen onbenoeghen tot de reize beweeghde, zich nochtans, by 't vertoogh van den elfden der maant, geprikt vond. En hy maakte veele woorden van dat men zyne plakkaaten op 't stuk der zeevaart wraakte, en 't vordren van Reingoudt en Burghgraaf ten quaadste duidde: daar alles nochtans uit goede meening geschiedt was. Ten laatste quam'er uit, dat de Staaten van Hollandt (zoo hy verkundschapt was) hem, oover 't maaken der voorzeide plakkaaten, en oover den handel teeghens Paulus Buis, aan de Kooningin zwaarlyk hadden doen beschuldighen: doch, dat hy, verwittight door den Voorspraak Oldenbarneveldt, hoe 't eighentlyk met die zaake lagh, den Staaten dies geen' ondank wist. De Heeren pooghden hem te paayen, met reedenen elders van my genoegh aangeweezen, ende naamen daarmeê hun afscheidt. 'S naamiddaghs begeerd' hy op hen, door mondt van den heere Wilkes, dat men, ten opmerke van zyne en 's Lands achtbaarheit, den Engelschen Heeren en Eedelluiden, alzoo zy, ten aanzien van hem, zich herwaarts vervoeght, diensten gedaan, en groote kosten gedraaghen hadden, genoeghen gaave; op dat zy en andren, daardoor aangemoedight, teeghens den naasten zoomer, weeder oover

Majesteit: — 1113.

Bl. 1113. quaamen, om zich te laaten gebruiken. Dit, overgebraght aan d'Algemeene Staaten, werd van hun goedt gevonden. Noopende de loopmaaren, verwekt en onder 't volk gezaayt door eenighe Leeraars, van dat hy zeer op de Staaten gestoort was, deed hy, in twyfelzinnighe woorden, zeggen; *Dat men ze wel anders zouw doen preeken.* De misverstanden, begost te spruiten onder de Engelsche kryshoofden, zeid' hy, door zyne vlyt beslecht en gesmoort te weezen, zulx van dien kant niets te vreezen stond: en dat hy, voor den tydt zyns uitblyvens, dacht den Oudtveldtheere Norrits, ten aanzien zyner voorighe goede diensten, zyner kennisse van 's Lands geleeghenheit, en zyner geneeghenheit tot de Staaten, het beleidt des oorloghs te beveelen. Het afdanken oft verkleenen van eenighe vendels verklaard' hy noodigh te zyn, en reeds orde daarop gestelt te hebben. Voorts begeerd' hy, dat men de afhandeling met den Graave van Nieuwenaar en zyne Ritmeesters en Overstten, vorderde, die in Oostlandt geweest was om de werving te doen, waaraf wy vermaant hebben: dat men ook besluit op 't stuk der schattingen maakte. De Heeren, na verslagh van alles aan d'Algemeine Staaten, verzochten 's andrendaaghs, van weeghe der zelve, als duchtende voor onlust, t'ontstaan, onder de hoofden van andren landtaardt, uit de verheffing van Norrits tot het hooghste gebiedt in kryszaaken, dat zyner Doorluchtigheit geliefde, 't gansche bewindt, zoo van 't oorlogh als van den burgherlyken standt, te stellen in handen des Raads van Staate; om, naar de geleeghenheit der dingen en aanslaaghen, met aanschouw op het krysvolk dat daartoe zouw gebruikt worden, yemandt tot Opperbeleider te mooghen stellen. Daarop beloofd' hy 't heele gezagh den Raade van Staate bevoolen te laaten: maar voeghd' 'er by, dat noodtlyk het opperbestier der waapenen aan een persoon diende vertrouwt te worden. Eindtlyk, als de Heeren hem der twist, gereezen tussen den Graaf van Hoohenlo

lo aan den broeder van den Oudtveldtheere Norrits, Bl. 1113.
indachtigh maakten, verklaard' hy dat de voornoem- — 1114.
de Oudtveldtheer alleenlyk oover de Engelſchen gebieden zouw: en, in de reſt, het verzoek der Staaten plaats grypen. Voor zyn opzet van d'oover-ſchietende vendels af te ſchaffen of te verkleenen, bedankten ze hem, met beede, dat zyner Doorluchtigheit geliefde 't zelve ter daadt te brengen: 't welk hy hun toezeide. Aangaande den Graaf van Nieuwenaar, zyne Ritmeeſters, en Ooverſten, vertoonden de Heeren, dat d'Algemeine Staaten, van die handeling, als gedreeven tuſſen zyn' Doorluchtigheit en zyn' Genaade, gelyk ook van 't geene daarop gevolght was, zich niet volkoomelyk bericht vonden: doch bekenden, zoo van Nieuwenaars en der zynen zyde 't verding voldaan bleeke, dat men hun behoorde reedelyk genoeghen te geeven: doch, dat de zelve Staaten, verkundſchapt van zeekre ſnoode treeken, waarmeê ook zommighe perſoonen, die zich ontrent zyn' Doorluchtigheit hielden, de herwaartskoomſt dier troepen belet hadden, verſtonden dat men onderzoek daarop, en ſtraf daaroover doen moeſt. Onder 't ſpreeken van dit werk werd wel blaauwelyk bygebraght, dat het marren der Hooghduitſchen verôorzaakt was door misverſtandt: hebbende Leiceſter hen doen beſcheiden tot Lochem, ende hy niet dien naame de ſtadt Lochem in 't Graafſchap Zutven; Nieuwenaar 't klooſter Lochem in 't landt van Bruinswyk, gemeent. Meer, voor dat pas, deed men in deeze zaake niet: doch ooverquam, een' wyl hiernaa, met de kryshoofden op tſeeventighduizent gulden. Wyders, in de naaſtvolghende daaghen vielen, van zyner zyde, veele woorden die naa onbenoeghen; van der Staaten zyde, die naa geneeghenheit om hem te paayen, ſmaakten. Hy belghde zich des grootelyx, dat men hem der Staaten voorneemen, belangende de bezending aan de Kooningin van Engelandt, niet bekent maakte: deed hun zulx voorhouden; en daarneevens, *Dat hem, van d'andre gewesten, naa-*

me-

Bl. 1114. *melyk Gelderlandt, Ooveryssel, Uitrecht, en Vrieslandt, de Opperheerschappy, ten behoeve van haare Majesteit, was aangebooden: maar niet van d'Algemeine Staaten, nochte van de Hollandsche en Zeeuwsche: 't welk tot verneedring van hem scheen te strekken, die niet bezinnen kon wat de Staaten daarmee meenden, en oft zy van elders beeter bystandt, dan van zyn Meestresse, verwachtten.* Men vertoond' hem hierteeghens, *Dat de Staaten, van den lastbrief en 't berichtschrift der geenen die naa Engelandt zouden gaan, noch met hem niet gesprooken hadden, eensdeels om de verandering gevallen in die zaake, eensdeels om hunne hoope op uitstel zyner reize, ook om dat zyn voorstel van 't getal en den last der gezanten te vermeerderen scheen uit te wyzen, dat zyn' Doorluchtigheit van den inhoudt hunnes berichtschrifts genoegh verstendight was. Zoo die van Gelderlandt, Ooveryssel, Uitrecht, en Vrieslandt, eenighe aanbieding van de Opperheerschappye gedaan hadden; dat moest men meer voor bedryf eener muitzuchtighe gemeente, dan voor een wettigh werk houden: dewyl het den Algemeinen Staaten toequam besluit op dat stük te maaken; en de Naarder vereenighing geenen Leede der landen toeliet, zoodaane aanbieding op zich zelf te neemen. Die van Hollandt en Zeelandt hadden hunne geneeghenheit om zich aan de Kooningin t'onderwerpen meermaals betoont; ende zouden daarin, wen men quaame te verstaan dat haare Majesteit begeerde de Hoogheit der Landen, op reedelyke voorwaarden, t'aanveirden, de laatste niet weezen.* 'S achtermiddaghs hiernaa, gaf men hem den lastbrief en 't berichtschrift, ingestelt op de bezending, te leezen; die hem niet quaalyk behaaghden. Maar hy verzocht dat Prins Maurits hem, op de reize, zoude verzelschappen, als hooft der bezeindinge, om haar des te meer aanziens en naadrux te geeven. Dan de Eedelen van Hollandt zaaghen dit voor zeer bedenkelyk aan: en, hoewel 't meeste deel der
— 1115. steeden voorshands daarin geen' zwaarigheit speurden,

zy

zy lieten zich omzetten door den Voorſpraak Olden- Bl. 1115.
barneveldt; en deeden 't, volghends beſluit genoomen by oovertal van ſtemmen, beleefdelyk afſlaan. De weêrſmaak, gevonden by hem in deeze boodſchap, en zyn' (1) krop teeghens Barneveldt (want yemandt had ſtrax alles aan hem oover gedraaghen) liet hy blyken, met zeggen, dat hy genoegh wiſt hoe 't in de vergaadering was toegegaan. Op den vierentwintighſten der maant borſt hy wel bet uit, klaaghende, *Dat zommighen zochten al zyn bedryf ten arghſte te duiden, en onluſt tuſſen hem en de Staaten te verwekken: waaraan zy zeer quaalyk deeden, en ſtraf verdienden. Hem ging geen ding zoo diep, als de behoudenis van den Godsdienſt en de Landen, ter harte. Booven de penningen, hem verſtrekt van de Kooningin en de Staaten, had hy meer dan drie tonnen ſchats geſpilt; zonder ooit te trachten naa eenigh bezonder voordeel: gelyk miſſchien wel van andre Lantvooghden gedaan was, oft gedaan zoude worden. Maar wat dank men's hem wiſt, kon hy daaraan ſpeuren, dat niemandt hem eens in 't bezonder darde aanſpreeken, uit vreeze voor ondank, te begaan by de Staaten.* Hierenteeghens werd, met groote eerbiedenis, van der Staaten weeghe, gezeidt, *Dat allerley verſlagh niet voor waarachtigh ſtond aan te neemen. Een perſoon niet onder de Staaten, oft hy bezefte t'oover, dat het heil der Landen enkelyk, naaſt God, aan de gunſt haarer Majeſteit en zyner Doorluchtigheit hing; en dat het middel hunner behoudeniſſe beſtond in goedt verſtandt tuſſen hem en de Staaten, gelyk geweeſt was tuſſen de zelve en wylen den Prins van Oranje, die de gemeene zaak, daardoor, zoo veele jaaren, teeghens zoo geweldigh een' vyandt*

(1) *Krop.* Dit woord wordt gebezigd in de zegswijze: *het ſteekt hem in den krop*, en beteekent dan: heimelijk gebelgd te wezen en op gelegenheid van wraak te wachten; waarom dan ook *wrok* en *krop* onderling verwisſeld worden.

Bl. 1115. *andt had gehandthaaft. Ook hielden zich de Landen hooghlyk verpligt aan zyn' Doorluchtigheit, en bekenden door haar' achtbaarheit grootlyx geholpen te weezen; wytende, niet hem, maar andren, de (1) mishandelingen. Dies bad men hem, een goet gevoelen te hebben van dn Staaten, die 't zelve, by alle geleeghenheit, zouden pooghen te sterken.*

Aan d'Algemeine Staaten waaren, van hem, eenighe vraaghen schriftelyk oovergegeeven, beroerende 't geen hy, t'zyner koomste in Engelandt, der Kooninginne, van hunnent weeghe, hadde aan te dienen. De wightighste scheenen deeze. *Wat hoope zy wilden dat hy haarer Majesteit gaave tot bewilghing in hoogher schattingen voor twee, drie, oft vier jaaren. Wat besluit zy zouden neemen, zoo de Spanjaardt, hun, oft haarer Majesteit, pais aanboode: en wat verstandt zy begeerden dat met hun gehoude wierde.* Men antwoordde op d'eene, *dat de Inwilghingen eerst plaghten alleenlyk van drie tot drie, daar naa van zes tot zes maanden, te geschieden, en althans van jaar tot jaar gedaan werden: niet om ten uitgange van dien de handt te sluiten, ofte te (2) engen; maar op dat elk gewest juistelyk moghte begrooten wat het betaalen konde: 't welk niet doenlyk viel voor eenighe jaaren teffens, dewyl zich de staat der Landen, door oovervál van den vyandt, faaling van soldaaten, verwoesting des eenen oft des andren oords, oovervaatering, groote sterfte, en andre zwaarigheeden, aan maghtigh verloop in een' korte wyle onderworpen zagh: en op de beeden, eertyds den Vorsten toegestaan, moest men geen' aanschouw neemen, alzoo de zelve (behalven dat ze in tydt van vreede, ook onder verscheide voorwaarden teeghens d'onzeekerheit der toevallen, waaren vergunt geweest) niet zoo veel in een heel jaar hadden uitgebraght, als teeghenwoorde-*

(1) *Mishandelingen*, verkeerde handelingen.

(2) *Engen*, krimpen.

delyk de lasten der schattingplichtighe Landschappen in eene maant bedraeghen. Op d'andre verklaarden de Staaten, *Dat zy, by de voorighe handelingen met Spanje, geleert hadden, geene versoening met dien Kooning te kunnen plaats grypen, zonder uitrooying van den waaren Godsdienst, niet alleen hier, maar ook in de naastgeleeghe Landen, en zonder den geheelen staat deezer gewesten te zien storten, met een' smak, waaraf zich de gebuuren ontvoelen zouden: ende dat zy zyne Doorluchtigheit baaden, allerley onderhandeling van verdragh met den vyandt te verhoeden; alzoo men daarin, zonder merklyk gevaar, niet treeden kon, om dat, daar door, de gemeente, zeer bezwaart met de lasten des oorloghs, zoo (1) toghtigh naa verlichting moghte gemaakt worden, dat zy, zich vergaapende aan d'uitwendighe glimp eenigher aangeboode voorwaarden, zonder 't vergif, daar onder schuilende, te merken, quaame tot aanveirding der zelve haare Oeverheit te dwingen, ofte, ten minste, een flinx vermoeden op deeze te vatten.* 1115. — 1116.

Ten zelven daaghe, vierentwintighsten der maant, beval hy, by schriftelyk bescheidt, ter begeerte van d'Algemeine Staaten, het gansche bewindt, zoo nopende den * burgherlyken standt, als den krygh te Lande, aan den Raadt van Staate; mits dat het beleidt der oorloghe te waater zoude blyven by den Ammiraal Prins Maurits, en de amptgenootschappen der Ammiraliteit; alles tot dat hy weeder hier quame, oft d'Algemeine Staaten andre orde te stellen. Maar een ander schrift, geteekent by hem op den zelfsten dagh, en verhoolen gehouden tot naa zyn vertrek uit Zeelandt, deed, als het opdonderde, de Staaten wel vreemdt toekyken; alzoo het den Raadsluiden, die zy meenden volmaghtight te weezen, in de zaaken van 't meeste belang de handen bond.

* Politie.

(1) *Toghtig*, begeerig, driftig.

Bb 1116. bond. Want, *Hy verbood hun daarby, buiten zyn' kennis en last eenighe verandring te maaken in plaatsvooghdyen, reeds begeeven by hem; oft in bewaaring van sterkten oft slooten; oft in hooghe krysampten; ofte die, leedigh geworden door afsterving, met yemandt te bekleeden, dan alleenlyk by form van voorraadt, om van hem, des verwittight, de orde te verbeiden, die hem te zynen dienste noodigh dochte: zich, noopende 't ontslaan van eenighe gevangenen, oft uitgezeiden t'eenigher steede, yetwes te onderwinden, dan by weeghe van gewoonlyk Recht, en volghends de bescheiden op die zaaken gegeeven: yets te doen in 't stuk der verbeurtgemaakte goederen, buiten zyn verlof; te meer, alzoo besloten was, daarop met d'Algemeine Staaten te handelen. Voorts beval hy hun te bezorghen, dat de lysten, by hem gemaakt van d'Engelsche bezettingen, juistelyk gevolght wierden: uitgezondert, dat men de Engelsche vendels, staande ter betaaling van de Kooninginne, moghte zien vol te maaken. Ook hadden zy aanstending te doen by d'Algemeine Staaten, om meerder belasting der uitgaande eetwaaren, voorneemlyk van inlandsch gewas; en om verhooghing der * geleygelden. Belangende 't punt der Regeeringe; zelfs het benoemen der persoonen tot Raadsluiden van Staate; zouden zy een waakend oogh houden teeghens alle inkruiping, strekkende tot afbrek van 't gezagh aan zyn' Doorluchtigheit gegeeven.* Dit schrift, zoo naamaals door veel onderzoeks bevonden werd, en de handt meldde, was ontworpen door den Heer van Braakel. Op de lysten, waaraf het gewagh maakt, stond het getal der Engelsche knechten, onderhouden van de Kooninginne, en der Engelschen en Yeren trekkende der Staaten soldy; met verdeeling van 't zelve, en aanwyzing der plaatsen, die by hun wilde vertrouwt hebben. Den inhoudt wel-

ker

* Couvoygelden.

ker beide ik hier goedt vind meede te melden; op Bl. 1116.
dat men aanmerken mooghe wat kraften, die zyn'
ſtem volghden, hy in onz ingewant, wat veſtingen
in zyn bedwang had, oft met een woordt waande
te krygen. By de eerſte lyſt, dan, beval hy,
van de hulptroepen zeshondert mann' te leggen in
Arnhem; hondert vyftigh in Waagheninge; acht-
hondert vyftigh in Ooſtende; vierhondert in Har-
linge; driehondert in Tiel; zeshondert in Does-
burgh; zeshondert in Uitrecht; vierhondert in Kam-
pen; zeshondert in Zwol; driehondert in Kuilen-
burgh; hondert vyftigh in Aamersvoort; hondert
vyftigh in Reenen en Wyk te Duurſteede: welke
getaalen ter ſomme van vyfduizent koppen beloo-
pen. By de tweede begeerd' hy, dat men in Ber-
ghen op Zoom veertienhondert mann' hielde; in — 1117.
Gorkum vierhondert; in Willemſtadt tweehondert;
in Deeventer twaalfhondert; in Vyaane tweehon-
dert; in Lochum tweehondert; in de Schans voor
Zutven zeshondert; in Sluis vierhondert; in Har-
derwyk tweehondert; in Elburgh en Hattum twee-
hondert: alle, Engelſchen en Yeren, betaalt by de
Staaten, en maakende meede de ſom van vyfdui-
zent uit.

Wyders, op den naaſtvolghenden morghen (1) ont-
bood hy den Algemeinen Staaten, dat zyn' mee-
ning was, naa den middagh t'hunner vergaadringe
te verſchynen, om zyn afſcheidt van hun te nee-
men; en ſteld' 'er het uur toe. Maar, als het
quam, liet hy hun aanzeggen, dat zyne beezig-
heeden hem belet hadden middaghmaal te houden,
en althans zyne quaal van graveel hem verbood hen
te gaan vinden: dies zoud' hy hen verwachten. Zy
voeghden zich naa die weete: en, in 't neemen van
oorlof, vielen, ter weederzyden, veele reedenen
van heusheit, in allen ſchyne oft de harten veel
ver-

(1) *Ontbood hy den Algemeinen Staaten*, dat is, deed
hij den Algemeenen Staten aanzeggen.

Bl. 1117. verheldert, en van de vorighe misverstanden waaren ontleedight geweest. Op 't laatste beval hy hun den Godsdienst aan, die, wel betracht zynde, de Landen zouw doen bloeyen: en hy begeerde dat immers de ordening, geraamt by den kerkenzaameninng in Zoomermaant leslleeden, en bevestight van hem, by form van voorraadt, op den zesten van Oeslmaant, ingevoert wierde. De Graaf van Hoohenlo, als hy hoorde dat de Landtvooghdt op zyn vertrek stond, deed zich, hoewel noch krank van de wonde, gekreeghen by Zutven, naa Delft voeren, denkende meede zyn deel in de groete des afscheids te vinden. Maar Leicester nam zynen wegh verby Delft, oover Maazlandssluiz, zonder hem aan te spreeken oft yets t'ontbieden: daar nochtans de Veldtmaarschalk Pelham, en zyn eighe kaamerling, Hoohenlo in zyn' herberghe gingen bezoeken. Hoohenlo, speurende hieruit eenighe steurnis van Leicesters gemoedt, vertoond' hem by eenen brief, dat hy bereidt was, zich, voor hem, teeghens alle aanklaght en valsche beschuldighing te verdaadighen: en, als hy geen antwoordt kreegh, vernieuwde die aanbieding door eenen Hopman daartoe afgeveirdight. Echter vernam hy niet naaders; dan dat Leicester gezeidt had nerghens af te weeten, en dat Hoohenlo den Hopman Eduart Norrits verongelykt had.

Dit maant my om verhaal van den oorsprong eens krakkeels, 't welk, tussen dien Graaf en deezen Norrits, broeder van den Oudtveltheer, met groote heevigheit, voorneemelyk van de zyde des Engelsmans, gedreeven werd. 'T was dan gebeurt, dat Pelham voornoemt en Eduart Norrits, genoodight van Hoohenlo op zeeker banket binnen Geertruidenbergh, oover taafel in geschil raakten, en elkandren, met spytighe woorden, te beschelden. Hoohenlo, dien 't verdroot dat de blydschap zyner gasten gesteurt werd, gebood hun beiden het kyven te staaken, en vreughde te voeden. En, als

Nor-

Norrits hierop (1) batsch antwoord gaf, worp de Bl. 1117. Graaf, die korzel van aardt, en toen reeds wel by drank was, naa hem met het dexel van een gouden kop, dat hem aan 't hooft quetste. Norrits verbeet zich voor dat pas: maar, broedende wraak in zyn' borst, quam, t'eener stonde als hy wist dat zich Hoohenlo in den Haaghe vond, bedektelyk aldaar met een deel moskettiers: 't zy wat hy in den zin had. Immers de Algemeine en Hollandsche Staaten, zulx verneemende, deeden hem vertrekken. Seedert daaghd' hy, by eenen (2) ontzegbrief, den Graaf uit, om teeghens hem te vechten met deeghen en dag. Hoohenlo antwoordde, dat hy, hoewel genoegh kennende zyn' eighen' afkoomst, achtbaarheit, en staat van gebieden, niettemin, zoo haast als hy geneezen waare, hem zoude voldoening geeven. Norrits, nu, nam dit aan: doch Leicester, hem, op dat het niet hoogher liepe, meede naa Engelandt: hoewel hy, aan verscheide uitleekingen zyner gezintheit, luttel tot Hoohenlo — 1118. geneeghen scheen, ende zelfs deezen Norrits, daaghelyx, geirne zyn hof en taafel gunde; jaa hem, voor zyn vertrek noch, Ridder sloegh. Zoo bleef de zaak hangen, en baarde, van tydt tot tydt, nu d'eene dan d'andre (3) brabbeling, tot dat ze, in 't volghende voorjaar, door toedoen van Prinse Maurits en den Heere Bukkenhorst, Ambassadeur der Kooninginne, beslecht werd.

Wyders, Leicester, zynde van Maazlandssluiz koomen vernachten tot Dordrecht, maghtighde daar, by lastbrief van den zeevenentwintighsten, eenen Johan Kouway tot Ammiraal van den Vlaamschen oordt, en tot oprechting eenes Raads van Ammirali-

(1) *Batsch*, norsch.

(2) *Ontzegbrief*, een uitdagingsgeschrift; van *ontzeggen*, vijandschap verklaren.

(3) *Brabbeling*, moeijelijkheid, twist.

Bl. 1118. liteit in Oostende, met verlof om het deel van de buiten, dat hem Graave was (1) toegevonden, aan 't vestighen dier plaatse te besteeden. Maar dit werk haaperde: willende die van Hollandt en Zeelandt geen Ammiraliteit in Vlaandre gedooghen. Van Dordrecht voer hy naa Zeelandt; schreef van hier aan verscheide zyne vertrouwdelingen; maakte de bezetting van Kampveer afkeerigh van Prinse Maurits, dien die stadt toequam; gaf last, aan Hotman zynen meester van de verzoekschriften, om, als zyn * bewindsman, hier te Lande te blyven, ende Sonoy en andre Ooversten van plaatsen, by monde en by brieven, uit zynen naame, te liefkoozen. Tessens quaamen in 't licht eenighe penningen, waarop, aan d'eene zyde een' sim zat, die haare jongen, geknelt tussen armen en borst, met troetelen verstikte. Daar stonden deeze woorden by: *Libertas ne ita chara ut simiæ catuli:* dat is, Hebt de Vryheit zoo niet lief, gelyk de sim haare jongen. Aan d'andre zyde zagh men eenen man, die, pooghende den rook t'ontgaan, in 't vuur viel; en dit byschrift: *Fugiens fumum, incidit in ignem:* dat is, Vliedende den rook, valt hy in 't vuur.

Geduurende zyn verblyf tot Vlissinge, daar hy twee weeken naa goeden windt wachtte, werd in dien oordt een vuil en gruwzaam schelmstuk bedreeven. Een zoon van den Baroen Nort had krakkeel met eenen Webbes; eedelman wel bezint van Leicester, en bestelde dat zeekre vrienden van beide de zyden Webbes uittroonden om buiten te gaan wandelen. Daar grypt hy hem, met hulp van vyf oft zes dieners, aan; bindt hem, achteroover geworpen, op een bank vast; spalt hem de neus-gaa-

* Agent.

(1) *Toegevonden*, toegelegd, toegewezen. Van *vinden*, in den zin van regterlijk *uitwijzen*, hebben wij nog *vonnis*, bij verkorting voor *vendenis*.

gaaten oopen; en, boorende, eindtlyk, met beide Bl. 1118.
de duimen, tot de hoolen des gezights in, drukt hem de ooghappels uit, tot dat ze op de kaaken hingen. Webbes, daarnaa ontbonden, duwde ze zachtelyk weeder innewaarts, en ontging, hoewel ter nauwe noodt, de blindtheit. Voorts quam hy zich, met het aanschyn, zoo bebloedt als 't was, voor Leicester vertoonen, en Recht verzoeken. Nort, vliedende naa den Briel, om van daar op Engelandt oover te scheepen, werd gevangen by den Schout. Maar de Landtvooght, gevraaght hoe men hadde te handelen, beval hem los te laaten: en voeghd' er by, dat de zaak, als uitstaande tussen twee Engelschen, ter kennisse van haare Majesteit behoorde.

Wyders, Leicester, in Engelandt gekoomen, werd, van de Kooningin, met ongemeene feestlykheit ontfangen. Waaraf terstondt zyner partylingen een, geheeten Willem Herle, aan de Burgherhopluiden van Uitrecht, om hen te styven in 't houden van den genoomen voet, kundschap gaf. De Ridder Fransois Draak, zich vindende, op deezen tydt, in Hollandt, met tytel van Ambassadeur der Kooninginne, moeyde d'Algemeine Staaten aan, om twintigh oorloghscheepen, te voeghen by etlyke van haare Majesteit, tot bystandt van Don Antonio, verdreeven Kooning van Portugal. Dan de gemelde Staaten, kennende zich zelve meer behoeftigh van hulpe, dan maghtigh om andren yets by te zetten, sloeghen 't verzoek af. Niettemin, dewyl op dit stuk zeer door Leicester gedrongen werd, zoo docht hun goedt, te proeven: oft eenighe bezondre per- — 1119.
soonen, op hoope van voordeel te doen met buiten, een deel scheepen wilden uitreeden. Daarenbooven noodighden de Bewindsmannen van Don Antonio, by aangeplakte briefkens, alle koopluiden, tot zending van lyftoght, krystuigh, en andre waaren, naa Portugal; om, ter plaatse, daar zyne vloot quaame te landen, verkoft te worden, zonder van de zelve goedren, oft van de geene die zy te rug zouden brea-

Bl. 1119. brengen, eenighen tol, voor dat maal, te betaalen: ook tot verkooping, te doen van meêgezondde goederen, aan den gemelden Kooning, terwyl de vloot onder weeghe waare, op eene maant na haar' overkoomst; oft van andre, hier in 't Landt, op acht maanden. Maar 't lustte niemandt zyn' midde'en op d'een' oft d'andre wyze te waaghen; mits d'Algemeine Staaten zelf niet alleenlyk weigherden eenighe toerusting te doen, maar ook zich voor yetwes te verbinden.

Hierentusschen ging vast het oproerigh preeken, waarover aan Leicester geklaaght was, in volle zwang teeghens hen: op welke men 't althans voorneemelyk geladen had, om dat zy zwaarigheit maakten de keuren der Haaghsche Kerkenzaamenkinge goedt te kennen, buiten verlof van hunne maghtighers de bezondere Staaten elkes Landtschaps. Die van Hollandt vooghden zich, in hunne vergaadring van Wintermaant, zoo verre, dat zy, tot herzeggens toe, in de keuren bewilligheden, onder bespreck, *Dat alleenlyk de Lidtmaaten der hervormde gemeente daarin zouden gehouden zyn: de Staaten, Eedelen, Majestraaten van steeden, en andre, blyven by hun Recht en oudt gebruik, noopende 't aanneemen en afzetten der Kerkendienaaren en schoolmeesteren. Des had men niemandt, dan zuiver van leere en leeven, tot bediening des Heilighen woords t'ontfangen; ende stond met bescheidenheit te verzorghen, dat de * Voorleezers, en de meesters, voortaan te stellen in de Hooghe en in de voorneemelykste steêschoolen, zouden zyn van den Hervormden Godsdienst; oft ten minste dien toegedaan. Voorts zouden de Staaten, Eedelen, Majestraaten van steeden, en andre, by de gemelde keuren niet worden verkort in 't Recht en gezagh, hun toebehoorende in hunne Heerlykheiden en 't burgherlyk bestier.; ende de Kerkendienaars, Ouderlingen, † Verzor-*

* Professoren.

† Diaconen.

zorghers der armen, hun keuren onderworpen zyn, Bl. 1119.
gelyk andre poorters en inwooners. Ook zouden de voorzeide keuren niet mooghen verandert worden dan op voorgegaan wettelyk verlof der Staaten. Die van Dordrecht verklaarden, dat zy, noopende de kerklyke ordening, zich genooghden met de verklaaringe zyner Doorluchtigheit; doch niettemin wel lyden moghten, dat de Eedelen en d'andre steeden daarop zoodaanigh besluit naamen als hun goedt dochte. In deeze stadt had gedient, voor Predikant, Harmannus Herberts, die althans ter Goude stond: tussen wien en de gemeene kerken, al een' wyl te vooren, geschil oover etlyke geloofspunten ontstaan was. Van 't zelve had men, in de voorzeide Kerkenzaamening onder ander, meede gehandelt: en zoo verre, dat het genooghzaam vereffent scheen. Dan het verrees haast weeder: en, heftelyk gedreeven, zelfs door de Majestraat van der Goude, die deezen man, als wel ter taale, en van tughtighen wandel, dapperlyk droegh, maakte noch zeeven jaaren t'zoek, eer 't zich volkoomelyk liet neederleggen.

Het euvel bedryf, aangevangen tot Uitrecht, en ingevolght by d'andre steeden van dien oordt, om den Eersten Staat uit het bewindt te schuppen, had nu, door de Vereenighde Landtschappen, eenen roep verwekt, die allen luiden wonder wyde ooren maakte, doende, naa wat' er af worden wilde, de vroomen met vreeze, de snoode met hoope, haaken. Den Algemeinen en bezondren Staaten, Raade van Staate, en elken Leede der Regeeringe, gruwde, in 't bugrypen dat dit het zelfste spoor was, waar langs men Gent, Niemeeghe, en andre plaatsen, had zien verlooren gaan. D'Algemeine, dan, schikten — 1120.
Heer Kaarel Roorda naa Uitrecht, om den Graaf van Nieuwenaar, met reedenen, en belofte van erkentenis, tot handthaaving des eersten Staats te beweeghen, en tot beetring der andre misbruiken daar gepleeght. Thomas Wilkes, Raadsman van Staate van weeghe der Kooninginne, zond Hotman, die van Leicester, tot verrichting zyner zaaken, hier te lan-

 de

Bl. 1120. de gelaaten was, meede derwaarts, met eenen geloofnisbrief, waarby hy den Burgherhopluiden de onheilen der scheuringe voor ooghen stelde, en de rust ernstelyk aanried. Nieuwenaar, zich toonende gewilligh, kon eevenwel, met hulpe van Hotman, dé Hopluiden en hunne Steêhouders niet verder brengen, dan tot antwoorden, naa ooverweeghen der zaake met de Vroedschap, *Dat zy alsnoch behoorlyk oordeelden het Lidt der Staaten, 't welk men 't Kerklyke noemde, uit de Regeering te zetten en te houden: dat zy nochtans zich ter gelieste van zyn' Genaade en hunne Majestraat stelden, en onderdaanighlyk voeghen wilden naar 't geene, by beide die, in deezen zouw gedaan worden.* Hierop deed Nieuwenaar, aan de Vroedschap, op den vierentwintighsten van Wintermaant, eenighe reedenen, by geschrift, ooverleeveren, om welke hy zeide, noch voor alstoen tot afzetting van den eersten Staat niet te kunnen verstaan. Voorts, zonder naa beantwoording der voorzeide reedenen te toeven, doch hebbende eenighe aanbiedingen van partyen gehoort, verklaard' hy by bescheidt ten zelfsten daaghe geteekent, *Dat zoo wel d'Eerste staat als de twee andre, by forme van voorziening, zyne voorighe plaats te bekleeden had. Ende, indien die van der stadt Uitrecht en van d'andre steeden dies Landsschaps teeghens deeze ordeningen stribbelden; zoo zouden de* * *Gekoorelingen en Eedelen, met de steeden die gehoorzaamheit beweezen, te zaamen orde stellen op de zaaken des Lands, en te dien einde vergaadren in d'eene oft d'andre stadt, oft op het huis te Duurstede, daar, ten tyde van de Bisschoppen, de Staaten ook gewoon geweest waaren by een te koomen.* Uit krachte deezer ordeninge, deeden de twee eerste Leeden de Staaten ter daghvaart vorderen, om te beraadslaagen oft men, volghends zekeren brief der Algemeinne Staaten, niet hadde te doen

* Geëligeerden.

doen richten, 't geen, in een' wyl herwaarts, Bl. 1120.
binnen de ſtadt en 't geweſt van Uitrecht, teeghens de voorrechten, teeghens de verdingen met de Kooningin en Leiceſter gemaakt, teeghens de Naader vereenighing tot Uitrecht geſlooten, was doorgedreeven. Dit, ſteekende den nieuwlyx ingedrongen amptelingen recht naa 't oogh, ontſteld' hen, en al hunnen aanhang, te byſter. De Burghermeeſter Prounink, hebbende te vooren het uitbotſen van den Eerſten ſtaat gewraakt, begon althans dit ſtuk met d'uiterſte heevigheit te dryven. En hy wracht uit, dat Philips Rattaller, Griffier des Hoofs van Uitrecht, door den Raadt der ſtadt aan de Kooningin van Engeland en den Graaf van Leiceſter gezonden werd, om beaangenaaming van 't geen in deeze zaake gedaan was. Neevens Rattaller reizde de Predikant Harman Modet, gelaſt van den Kerkraadt, in 't gros, haare Majeſteit te bidden om naader omhelzing der gedreighde en benaude kerke aldaar, vermeerdering van hulpe, en ſpoedighe herzeinding van Leiceſter. Maar de Majeſtraat gaf hem en Rattaller een gemeen berichtſchrift, waarnaa zy zich beide ſchikken zouden: hoewel Rattaller een tweede in 't bezonder ontfing. Deeze ſchriften werden ingeſtelt niet al naar de waarheit; doch wel naar den zin van Prounink, die d'ontwerpſels eensdeels gemaakt had, eensdeels verandert met zyn' eighen' handt. Wyders, dewyl de daghvaarding der Staaten by 't Hooft der Gekoorelingen, naar d'oude zeede, was gedaan, zoo wilden dies te min die van der ſtadt ter zaameninge verſchynen. Eevenwel, als 't 'er op aanquam, bedachten ze zich wat naader en zonden, op den vyf- 1121.
tienden van Louwmaant des jaars vyftienhondert zeevenentachtigh, aan de twee Staaten, die 's daaghs te vooren hunne vergaadring begonnen hadden, een' verklaaring, *Hoe zy, ten opmerke van 't gewight der ſtoffe die te verhandelen ſtond, bereidt waaren met hun voor dat maal te werken; onder voorwaarde dat zulx, nocht in 't meeſte nocht in 't minſte,*

Bl. 1121. *tot verkorting des Rechts van partyen zouw strekken, en dat de herroeping van Buth en Moersberghen, gemaghtighden ter vergaadringe der Algemeine Staaten, terstondt gedaan wierde. Anders deeden zy aantuighing van nietigheit aller handelinge, en van onschuldt aan alle misquaam dat daaruit ryzen moghte.* De twee vergaaderde Leeden, echter, zich dies niet kreunende, besflooten richting der ooyertreedingen, gemeldt in de punten van beschryvinge, aan d'Algemeine Staaten te verzoeken: en verbooden dubbelt van 't besluit aan de Majestraat der stadt te geeven. Als deeze nu het zelve, nocht van den Geheimschryver, nocht van de gemaghtighde Raadsluiden der Staaten, verkryghen kon, quam de Burghermeester Prouninck, gesterkt, zoo met eenighen van den Gerechte als van de Burgherhopluiden, en deed de * geheimschryvery oopen slaan, het besluit daaruit lichten. Hieroover gingen de twee eerste Staaten te zaamen een verbondt in, tot onderlinge handthaaving, en eendraghtighe uitvoering hunner zaaken: en besflooten voortaan hunne vergaadringen op 't Huis te Duurstede te houden. De Majestraat, ter andre zyde, schreef het stuk t'haaren schoonste aan den Raadt van Staate oover: en beval den persoonen, die Lidtmaaten der twee eerste Staaten inwooners der stadt waaren, nerghens daarbuiten ter daghvaart te trekken, oft anders niet weeder daarbinnen te koomen. Zy verbood ook den Geheimschryver der Staaten, eenighe schriften oft zeeghel uit de vergaaderplaats, veel meer uit de stadt, te vervoeren, op verbeurte van tweehondert goude Reaalen.

Rattaller en Modet, nu in Engelandt gekoomen, konnen daar, hoewel hun Leicester zonderlinge gunst bewees, niet zoo ras, als zy wenschten, te rechte raaken, om dat hem 't Parlement met zwaarder zaaken beezigh hield. Thans maghtighd' hy den Graaf

* Secretary.

Graaf van Nieuwenaar, Elbertus Leoninus, Adolf Bl. 1121.
van Meetkerke, Adriaan van der Myle, Jacob Belkehere, en Hessel Aysma, tot slechting van 't krakkeel by minlyke tussenspraak: ofte (zoo die niet vorderde) tot stellen van orde, waarnaar zich partyen, enkelyk by form van voorraadt, zouden schikken. En, op dat het werk te gevoeghlyker beleidt wierde, bad hy den Baroen van Bukkenhorst, gelast om voor Ambassadeur der Kooninginne na Hollandt te reizen, en den Oudkentvorst Wilkes, met hun bywezen en achtbaarheit de Gemaghtigheden te styven. Doch, aleer de twee gezanten weeder t'Uitrecht quaamen, bekoelde daar de Vroedschap wat, in 't bevroeden dat haare brieven, by den Regeerenden Raadt, waaraan zy op nieuw t'haarder zuiveringe geschreeven had, in plaats van (1) trek afkeer baarden; dat ook zy, en die van d'andre steeden, als maakende t'zaamen maar een' enkele stem uit, op daghelyx voorvallende noodzaaken, Staatscherwyze niet raadslaan konden; en dat haar, van alle misquaam, te verwachten uit het loopen der dingen in 't wildt, de wyze beschooren was. Nyghende dan tot daadingen, liet zy zich, op den drieëntwintighsten van Sprokkelmaant, getroffen met verzaamen der drie Staaten gelyk onlanx, by manier van voorziening, en onder zekre voorwaarden, geraamt, wel tot voordeel der stadt, by bemiddeling des Graaven van Nieuwenaar. Doch dit verding week wel haast, om plaats te maaken aan 't geene, dat in 't jaar vyftienhondert tweeëntachtigh gesslooten was.

Maar Leicester, hoe vrundtlyk een afscheidt hy van de Staaten genoomen had, toefde, sint zyne koomst in Engelandt, niet langer dan tot den derden van Louwmaant naar den styl der plaatse, met afzenden van eenen brief, die hen zeer onwaardelyk doorstreek. Niet dat 'er nieuwe stoffe van onbe- — 1122.

noe-

(1) *Trek*, genegenheid.

Bl. 1122. noeghen was voorgevallen: maar, die hem left sprak had hem eerst; en zyne spieden en pluimstrykers kropten zyn' ooren met allerley klap, uitgeslaagben by de gemeente, oft verziert, en zoo blaauw, dat niemandt scheen zich daaraan te kunnen keeren, dan die (1) puurwillends war zocht. Hy voerd' hun te gemoete, *Dat zy, zonder acht te geeven op zynen klaarlyk gebleeken yver tot handthaaving der Landtschappen, hem, in zyn afweezen, (2) ooverhaalden, als oft hy den zelven oorzaak tot scheuring gegeeven hadde, met het stellen van eenen Ontfanger in Vrieslandt, het kiezen van Prounink tot Burghermeester van Uitrecht, het verlengen van den dienst eenes Ontfangers van Brabant. Hy wilde, als ongehouden hun reekenschap van zyn doen te geeven, geen verdaadighing aanvangen; maar hun echter wel zeggen, dat de zaak des Ontfangers van Vrieslandt aldaar in vollen Raade was verhandelt, op goedtvinden des Landtvooghds van 't geweest, en op getuighenis, verleent van veele eerlyke en treflyke persoonen tot voordeel van dien Ontfanger. Hy kende misschien ook de geenen wel, die, denkende dat hun daaraan geleeghen waare, de Staaten ophitsten tot zulke bezonderheeden, om zich met hunnen naame te behelpen. Die van Uitrecht hielden zich met Prounink vernoeght; hem bequaam: en begeerden geenen andren: zulx de geenen, die zich met dat stuk moeyden, geen' reede daar toe hadden; maar te bedenken, hoe quaalyk het betaamde, zich te veel beschiks aan te neemen, in een' regeering, die andren bevoolen was. Ook zoud' hy, wen 't nauwde, wel Brabanders meer weeten te noemen, die in der daadt den Vereenighden Landen dienden, en dikwyls in de vergaadring der Staaten ontfangen werden. D'Ontfanger van Brabant was in dienst ge-*

(1) *Puurwillends*, opzettelijk.

(2) *Ooverhaalden*, doorhaalden.

gehouden, by goeddunken der geenen, die, neevens hem Leicester, de Bommelsche reiz gedaan hadden; voorts op voorslagh en begeerte van eenighe achtbaare heeren en andre vroome luiden, verklaarende zyn' bequaamheit en veeljaarighe bediening van dien staat. Ook was daartoe niemandt anders verzocht geweest: ende had hy Leicester, nooit seedert, van eenighe klaghten oover den zelven yet vernoomen. 'T welk hy Graaf slechts in 't verbygaan had willen aanroeren, op dat zy Staaten hem niet voor zoo onweetende van hunne zaaken zouden aanzien, als zommighen hem waanden te weezen. Ende, zoo de Landtschappen (gelyk hy hoopte neen) zich tot scheiding vervoeren lieten; dat zoude by hem oft de boovengemelde persoonen niet toekoomen; maar by eenighen, die, zich uitgeevende voor de Staaten, alles naar hunne lust wilden dryven, zich ten bewinde van andren indrongen, en alles laakten wat juist van hun niet werd voortgebraght. De Staaten zouden doch, bad hy, om dingen van zoo luttel belangs den wegh t'hunnen ondergange niet baanen: maar, in plaats van zich met zulke leuren te bekommeren, hunne zorghen besteeden aan 't beschutten der gemeente, teeghens de klaauwen des geenen, die niet enklyk den staat pooghde t'onderste booven te keeren, maar teffens eenen yghelyken uit zyn bezit en welvaaren te scheuren. Onder deezen, wierd' hy meester, zouden zy, niet alleenlyk 't roer der regeeringe, maar huis en hof, landt en zandt, moeten afstaan. Hy ried hun, zich te hoeden van de smette der ondankbaarheit, en van valsche lasteringen op den rug van hem te werpen, die, om hun 't hooft op te houden, al 't zyne in gevaar had geworpen. Zy zouden zich doch des armen volx erbarmen, en aan de partyschappen van eenighen den toom zoo lang niet geeven, dat het daardoor in 't uiterste bederf gebraght wierde. Hun stond te bedenken, dat de vyandt alle middelen te werk stelde, om d'eerste in 't veldt te zyn, en landen en steeden te BI. 1122.

oover-

Bl. 1122. *oovorweldighen; ende, dat, terwyl zy raadtslaagh-*
— 1123. *den en krakkeelden om bezondre zaaken, d'algemeine verlooren liepen. Ongerymt was het, te vreezen dat de Kooningin, oft eenigh haar Stadthouder, denken moght hun de vrydoomen t'onbruik te maaken, aan 't voorstaan der welke zy een groot deel van haaren schat had te kost geleit. Wat hem betrof; hy zoude, 't zyner weederkoomste, in geenen gebreeke blyven van hun voldoening te geeven op de voorverhaalde zaaken, en alle andre, zoo 't noodigh viel. Tot nochtoe had hy niet dan gearbeidt om 't hart haarder Majesteit tot meer en meer meedooghens met den deerlyken standt der gewesten te vlyen; ende nooit geklaaght oover yet dat hem in 't bezonder aanging; hoewel hem daartoe oorzaax genoegh gegeeven was. In dit voorneemen wild' hy volharden, zoo z'hem slechts niet te veel persen tot bestaan van het teeghendeel. Want het kon hem niet smaaken, dat zommighen, in zyn afweezen, zich vervorderden hem leedt te doen, bekladdende zyn' faam met zoodaanighen achterklap, en vellende een vonnis oover zyn' handelingen, met een vooroordeel, dat t'zyner verkleeninge strekte. En hy zorghde, dat zulke manieren van doen, beneevens 't lang toeven met de verwachte bezending, daar zy nochtans hunne behoeftigheit van hulpe wel kenden, hunnen Staate oevel bekoomen zouden.* Dit (1) schorre schryven, hoe 't min van hem was verwacht geweest, hoe 't de Staaten meer ontstelde. Niettemin, zy (2) verbeeten hun leedt, en onthielden zich van antwoorden, om ver-

(1) *Schorre.* Onze Schrijver heeft dit woord dikwijls gebezigd, in de beteekenis van ruw, hard, enz. Wij gebruiken het nog van de stem, of ter aanduiding van het geluid.

(2) *Verbeeten*, verborgen, bedekten. Het werkwoord *verbijten* heeft de beteekenis van zich inhouden, bedwingen, gelijk men doet met op zijne lippen te bijten, om niet te spreken.

verder twist te myden. Maar, omtrent vyf maanden hiernaa, ontvouwden zy voor den Ambassadeur Bukkenhorst, t'zyner aanstendighe begeerte, by wat punten, en welker maate, zy zich, in den gemelden brief, bezwaart voelden. Dit geschiedde by zeeker schrift, van 't welke, hoewel wat voor zynen tydt, ik waan hier niet ontydelyk den zin te laaten volghen. *Dikwyls was Leicester, en wel ootmoedelyk gebeeden, naa geenen achterklap te luisteren; immers dien niet aan te neemen dan naa vereischte kennis van zaaken: maar had echter den ooverdraagheren vol geloof gegeeven, zonder 't eene oor oopen te houden voor de geenen die betight werden. Zy verklaarden by hunne eere, nooit in hunne vergaaderinge, nooit buiten de zelve, in 't gemein oft in 't bezonder, het minste woordt gehoort te hebben, waarmee scheene gemeint te worden dat de Bondtgenooten, oft om de oorzaaken bygebraght van hem, oft om andre, last van scheuring leeden. Het ging hun hunne behoudenis ter harte, gelyk genoegh bleek by hun volharden in dit langduurigh oorlogh. En zy twyfelden niet, oft zoodaane oorblaazers, vol nydts en spyts om dat hun gemist was deeze standtvastigheit te verwrikken, pynden zich althans de goede geneeghenheit haarder Majesteit en zyner Doorluchtigheit van de Landen te verwyderen. Dat hy zeide niet gehouden te zyn hun reekenschap van dit zyn doen te geeven, ging hun, voorwaar, te naa. Immers wist hy van wie met haare Majesteit gehandelt, van wie hem de Landtvooghdy opgedraaghen, van wie hem zyn lastbrief verleent was, en op wat voorwaarden; die hy gezwooren had t'achtervolghen. 'T geen op den persoon van Prouninck te zeggen viel, was kenlyk genoegh, en vertoont van hun aan zyne Doorluchtigheit: en die van Vrieslandt hadden, oover den Ontfanger aldaar, in 't bezonder geklaaght: tot welke vertooningen en klaghten zy zich gedroeghen. Noopende 's Graaven zeggen, van misschien de geenen wel te kennen, die dachten dat het hen aanging,*

Bl. 1123.

Bl. 1123. *ging, en de Staaten tot zulke bezonderheeden opruidden, om zich van hunnen naame te dienen: zy Staaten konnen niet verstaan, dat met deeze woorden yet goeds gemeent werd. En 't waare hun lief dat die van Uitrecht, oft het grootste getal der zelve, genoeghen aan Prounink naamen: maar 't geen daar omging, bewees het teeghendeel. Zonder reedt berispte de Landtvooghdt hen Staaten, als luiden zich moeyende met de Regeeringe eenes andren, om dat zy hunnen eedt en plicht betrachtten, bevordrende 't herstellen van de voorrechten der geweesten, en 't onderhoudt der punten zyns be-*
— 1124. *roeps tot de Landtvooghdy: gelyk zy gedaan hadden by vertooning van klaare oovertreeding der zelve, met invoeren van verscheide persoonen tot ampten binnen Uitrecht. Zeeker, niet een der Vereenighde Landtschappen, oft het had, by plechtigh verding en eedt, zich verbonden tot handthaaving van de wetten, voorrechten, en vrydoomen der andre, zoo in 't gemeen als in 't bezonder; en, met naame, van 't geen met haare Majesteit en zyn' Doorlughtigheit gehandelt was. Oover de hoedaanigheit der persoonen, dien men toeliet t'hunner Vergaadringe te verschynen, stribbelde zyn' Doorluchtigheit ook zonder kennis van zaaken, en t'onpasse, om den gemelden Prounink t'onderstutten; zeggende dat hy, ter noodt, wel andre Brabanders noemen zouw, die in der daadt den Vereenighden Landen dienden, en dikwyls t'hunner zaameninge ontfangen werden. Want niemandt vond daar plaats, dan de geenen die buiten allen twyfel aanneemelyk waaren. Hy zeide, dat zommighen van hun Staaten hem hielden voor blindt in 't stuk der regeeringe: 't welk hun leedt waare te denken. Zy hadden hem altyds voor eenen zeer wyzen, voorzightighen, ervaaren Vorst geacht: en enkelyk God en hem alledaaghs gebeeden, dat hy moghte beweeght worden tot handelen der landtzaaken met een Raade van Staate, en tot houden van naader verstandt met hun Staaten, zonder toegang aan luiden te*

gun-

gunnen, die hem anders rieden dan 't heil der Landen vereischte. 'T stiet hun zeer teeghens de borst, dat zyn' Doorluchtigheit sommighen, die t'hunner zaameninge verscheenen, te laste leide dat zy te zeer zochten de dingen naar hunnen zin te doen gaan, zonder onderscheidt te maaken tussen 't geen hun en 't geen anderen toequam; ende geenen raadt goedt oft oorbaarlyk vonden, dan dien zy zelve voorstelden. Want, onder hen kenden zy niemandt, die, voor zoo veel hem in 't bezonder aanging, niet willigh waare, t'aller uure reekenschap van zyn bedryf te geeven aan zyne maghtighers, en zeekerlyk wist dat zy 't looven zouden. En zy hielden zich yder voor zoo eerlyk en ervaaren, dat geen bezonder persoon zich zouw darren vervorderen het teegendeel staande te houden, en dat zy in yetwes hunnen last en eedt hadden te buiten gegaan. De woorden van vermaaning, gesteld in den brief, zouden ter zaake dienen, zoo yemandt ter werelt hun verwyten konde dat zy, uit krachte hunner lastschriften, meer hadden moghen doen, dan van hun, tot handthaaving van den staat, de voorrechten en vrydoomen, gedaan was. Maar, wat viel, van hun, hebbende gedaan en alsnoch doende al wat in hun was, meer te eischen? Dies wisten zy niet te oordeelen dat deeze vermaaning tot eenigh ander eindt strekte, dan hen te beschuldighen van slofheit en verzuim. Zy hadden, nochtans, van hunne vlyt en neirstigheit wel andre proeven gegeeven, vordrende de voorstellingen zyner Doorluchtigheit by hunne maghtighers in zulker voeghe, dat de bewillighingen daarop gevolght waaren. Indien de vertooningen en ootmoedighe gebeeden van hunne maghtighers by zyn' Doorluchtigheit niet waaren aangenoomen, dat moest men hun Staaten niet wyten; alzoo hun slechts (1) toestondt hunnen last te vertoonen, en te doen bly- Bl. 1124.

(1) *Toestondt*, opgelegd was, tot hunnen pligt behoorde.

Bl. 1124. *blyken dat zy zich gequeeten hadden. Zeer bitsch was het, dat men scheen hun te willen opleggen, dat hun bedryf diende om hunne ampten te behouden, en dat zy zich teeghens zyne Doorluchtigheit ondankbaarlyk droeghen. Want, niemandt onder hen, die niet bereidt was zyn ampt af te staan; om den dienst zyner Doorluchtigheit oft de welvaart des Lands; alzoo zy, meestendeels, uit liefde dienden, oft uit dwang van hunne maghtighers: en men behoord' hen niet voor ondankbaar te schelden, om dat zy deeden, 't geen hun ampt, plicht, eedt, meebraghten. Zy waaren zoo verre van den toom te lang te geeven aan de partyschappen, dat zy de aanstichters der zelve voor de allergrootste vyanden van den Staat hielden: en, gaaye God dat ze alle bekent wierden, en gestraft naar behooren. 'T was*
— 1125. *ook een groote onwaardigheit, hun Staaten toe te dryven, dat, terwyl zy raadtslaaghden en stribbelden oover bezondre zaaken, de Algemeine verlooren gingen. Ten laatste gaf Leicester hun een' schrab, met zeggen dat hem geen' stof tot klaaghen oover hen ontbrak: doch dat hy volharden wilde in 't doen van alle goede diensten, om haare Majesteit tot meer medooghens oover den staat der Landen te beweeghen, 't en waare men hem te zeer praamde tot neemen van eenen andren voet. Waarop zy verklaarden, niet te kunnen bezinnen wat hem moghte geport hebben tot eindighen zynes briefs met dusdaane woorden. Want, tot voldoening aan hem te geeven van punt tot punt, zoo hy wilde staande houden dat zy zich, in yetwes, teeghens 't verding gemaakt met haare Majesteit, oft teeghens 't schriftelyk bescheidt van de opdraght der Landtvooghdye, misgaan hadden, waaren zy, voor zyn vertrek uit de Landen, ooverboodigh geweest; met wel ernstighe beede dat zyner Doorluchtigheit geliefde de gewesten in gunstighe betrachting, eendraght en verbandt te houden: dewyl de Algemeine welstandt enkelyk aan dit middel hing. Dies voelden zy, niet zonder groote reede, zich daarmee bezwaart, dat zyn' Doorluch-*

luch-

luchtigheit, geloovende diergelyke valsche en verzierde betichtingen, te weeten dat de Landschappen, om zaaken zoo gering, zouden willen tot scheuring koomen, dreighde, niet alleenlyk haare goede geneeghenheit te laaten verkoelen, maar ook het gunstigh gemoedt haarer Majesteit af te wenden van onderstandt te doen aan deezen Staat. Bl. 1125.

Nu koom ik tot de bezending naa Engelandt; oover welke zoo veel en angstelyk geraadslaaght was. Willem van Zuilen van Nieveldt, Heer van Sheerenaarentsbergh, Burghvooght van Muide en Baljuw van Goeilandt; Jooft van Menin, * Loontrekkend Raadsman der stadt Dordrecht; Nicasius van Sille, Loontrekkend Raadsman der stadt Amsterdam; Jakob Valk, Raadsman van Staate; en Vitus van Kamminga, Ridder; naamen deezen last aan. Johan, Heer van Schaaghe, gekooren om meede te gaan, sloegh het heusschelyk af. Zy hadden bevel, om Joachim Ortel, der Algemeine Staaten bewindsman aan 't Hof der Kooningimme, aldaar in gelyke waardigheit van Ambassadeur, neevens hen te doen dienen. De stof hunner boodschap was, haarder Majesteit, op nieuw, met verzoek om sterker bystandt, de Hooghe Ooverheit der Landen aan te bieden: en, zoo zy daarnaa luisterde, met haaren Raade in gesprek te treeden, oover de voorwaarden: voorts d'Algemeine Staaten te verwittighen van hun weedervaaren, en breeder last te verbeiden. Ik bevind by zeekren brief, geschreeven van Nieveldt en Valk, op den achtsten van Wintermaant des lestleeden jaars, uit Londen, dat zy twee toen al eenwyl in die stadt waaren geweest, om Leicester by goeden wil te houden; en de Kooningin by geduldt, met verschooning van 't marren hunner meedegemaghtighden. Deeze, eindtlyk, quaamen daar op den eenentwintighsten van Louwmaant aan. Naa mondtgemeenschap, gehouden met Leicester en verschei-

* Pensionaris.

Bl 1125. scheide Grooten des Ryx, werden zy t'zaamen gehoort by haare Majesteit, op den vyfden van Sprokkelmaant. Den voorstel deed Menin, verheffende, ten heemel toe, de weldaaden, genooten van haar, by de Vereenighde gewesten; en uitmeetende ten breedste de dankbaarheit der Algemeine Staaten; die alsnoch hoopten, dat haare Majesteit, zich naader bedacht hebbende, de aangeboode Heerschappy, onder billyke voorwaarden, ontfangen zouw; en dit voor 't beste middel hielden om hunne zaak te redden. Voorts wees hy 't verloop der zelve beknoptelyk aan: en besloot met bidden, dat haar gelieven moghte haare hulptroepen te meerderen ten getaale van tienduizent mann' te voet en tweeduizent te paarde: ook de Staaten, met tsestighduizent ponden sterlinx, tot oprechting van een heir, te gerieven.

— 1126 Uit hebbende, leeverd' hy een geschrift oover, waarby de gesteltenis van de dingen der Landen wydluftelyk vertoont werd. *Zy hadden* (luidde 't) *in 't lestleeden jaar, booven de gewoonlyke schattingen van tweehondertduizent gulden ter maant, noch vyf tonnen gouds opgebraght. Teeghens den aanstaanden tydt, diende men dertien oft veertienduizent knechten, en vyf oft zes duizent ruiters te velde te brengen. Tot bewaaring der vaste plaatsen, werden zeevenentwintighduizent knechten, drieduizen speerruiters, en vyf hondert karbyners oft lichtgewaapende paarden vereischt: waaraf haare Majesteit duizent mann' te paarde, en vyfduizent te voete, betaalde; booven de bezettingen van den Briel, Vlissinge, en Rammekens: zulx dat de Staaten, t'hunnen laste, tweeentwintighduizent knechten, tweeduizent speerruiters, en vyf hondert karbyners hielden. De kosten beliepen jaarlyx ter somme van tweeendertigh tonnen gouds, en zesentzeeventighduizent gulden: zoo dat den Staaten, aan hunne gewoonlyke schattingen van tweehondertduizent gulden ter maant, de som van achthondert en zesentzeeventighduizent gulden ontbrak, tot bezetting der steeden en sterkten. Doch moghte men, uit deeze, een een heir*

heir te velde gebraght wierde, zesduizent knechten en drieduizent ruiters lichten: voorts zeevenduizent mann' te voet, en tweeduizent te paarde, daarby voeghen; die, te zaamen, booven de betaaling aan delvers en andre leegher kosten, in den tydt van vyf maanden, op zeshondert en vyventachtighduizent gulden zouden koomen te staan. Maar, terwyl Menin noch sprak, speurde men geen' duistre teekenen van steurnis in 't gelaat der Kooninginne: en, als hy geëindight had, begon zy haaren oevelmoedt, teeghens de Staaten, met bitsche taal uit te bruizen. *Wel had het haar* (zeyde zy) *mooghen op de leeden leggen, dat haar, 't geen althans gebeurde, ontmoeten zouw. Maar de Engelschen hadden een byspreuk van goeden zin: te weeten, dat, wen men voor eenigh quaadt duchtte, hoe 't eerder quaame, hoe 't beeter was. Zy had een vierendeel jaars naa hen gewacht: en zoo treflyke weldaaden, hun beweezen van haar, waaren met groote ondankbaarheit vergolden. Nu schaamden zy zich noch niet, haar, plotselyk, grooter bystandt af te verghen, zonder haar eerst genoeghen te geeven van den omgegangen handel: handel, zoo vreemdt, dat zy zwoer by den leevenden God, dat men geen' argher beraade Staaten, oft volken, op den aardboodem zouw kunnen vinden, dan de Vereenighde Neederlandsche. Zy hadden, sint een jaar, vyftien, zestien, jaa zeeventien oft achtienduizent mann' van haar te hulpe gekreeghen; de zelve niet betaalt; den eenen van honger laaten sterven; den andren gedrongen, zich uit mismoedigheit aan 's vyands zyde te begeeven. Was 't niet een groote schande voor de Staaten, en groote spyt voor den landtaardt der Engelschen, te moeten zeggen dat zy meer heusheits by de Spaanjaards, dan by de Neerlanders, gevonden hadden? Zy wilde hun wel ronduit verklaaren, dat zy veel eerder, dan alzulke weederwaardigheeden te verdraaghen, naar haaren zin zoude doen: de Staaten moghten dan meede den wegh, die hun goedt dochte, ingaan. Zommighen gaaven uit, dat de Koningin van En-* Bl. 1126.

Bl. 1126. *gelandt, 't geen zy deed, noodlyk doen moest tot haar' eighe veiligheit. Droomen. Zy zoude wel eenen vorderlyken handel kunnen sluiten, zonder de Staaten daaroover te roepen; en beeter dan met hun. Doch zy gunde hun zoo veel quaads niet: maar wilde ook geenszins, dat men zoodaane spraak hielde. Zy begeerde, zeeker, den Spanjaardt zoo* (1) *heinde by haar niet, wen hy haar vyandt zouw zyn. Maar zy kon hem te vriende kryghen, en alzoo in vreede leeven: gelyk zy lang met hem gedaan had; zynde zelfs van hem ten huwelyke verzocht geweest, in 't eerst haarder regeeringe. Zy had den Graaf Leicester aan de Staaten gezonden, voor Ooverste haarer krysmaghten, in meeninge dat z'hem oopening zouden doen van de geleeghenheit*
1127. *hunner geldmiddelen en schattingen. De Staaten hadden hem den naam van Algemeinen Landtvooghdt gegeeven, om, onder dat dexel, hunne vuilnis op hem te werpen: hy dien, teeghens haaren dank, en buiten haar weeten, aangenoomen, met gevaar van halz en haave te verliezen, neevens een pandt hem veel waarder, de gunst zyner Vorstinne. Maar hy had het gedaan om hunnen wankelenden Staat te vestighen. En wat doch hadden z'hem toegevoeght, dan eenen enkelen schyn oft schaaduw van gezagh? dit was gegekt met de werelt. Met eenen Heer, en Eedelman als hy, had men niet behoort alzoo om te springen. Bevonden zy dan, dat eenigh vroom persoon hunne treeken in 't licht braght; dien zochten ze noch op alle lyden te brengen; doende zelve, daarentussen, gunst aan den vyandt, en veele snoode diensten; d'een om zyn' goedren te berghen; d'ander om zich met het Spaansche goudt de handen te zalven. Waande men, dat luiden, die haar, voor zoo groote weldaaden, zoo quaadt een hart toedroeghen, der straffe Gods ontgaan zouden, oft de Kooning van Spanje geloof stellen in woorden van verlaa-*

(1) *Heinde*, digt, nabij.

laaters eener partye, die hun zoo veel goeds gedaan had? Dan strooyden ze noch uit, om hunnen bokken aardt te bedekken, dat de Engelsche Kooningin van vreede wilde handelen; en dit buiten hunne kennis. Neen, neen; liever hadde zy te sterven, dan oorzaak te geeven tot dat zy haare beloften niet achtte. Oft Vorsten somtyds d'een den andren hoorden spreeken, dat kon zonder yemands hinder geschieden. Want zy handelden met Vorstlyke wyze en verstandt, waaraf bezondre persoonen den slagh niet wisten. De Staaten waaren wel Staaten, maar slechts bezondre persoonen ten aanschouw van Vorsten. Zy zoude, voorwaar, nemmermeer yet willen, doen buiten hun weeten: ook hun gezagh, hunne voorrechten, hunne gewoonten, geenszins laaten verkorten. Zy hadden onder hen oopentlyk doen verkundighen, dat men van geenen pais moeste spreeken. Zeer wel: maar 't was ook reedt, dat zy andre Vorsten lieten doen, 't geen dezelve tot verzeekring hunner Staaten dienstigh oordeelden: mits dat het tot geen' schaade der Vereenighde Landtschappen strekte. Zy Vorsten wisten zoo konstelyk niet te spreeken, als zy gezanten, maar 't behoord' hun genoegh te zyn, dat men 't hun zeide in weinigh woorden, en daarenbooven verzeekerde. Indien zy yets meer voor hun doen zoude, zoo wilde zy eerbiedelyker bejeeghent weezen. Zy zoude dan, op 't spoedighste, eenighe luiden van haaren Raade maghtighen, om met hun te woorde te koomen. Maar, alvoore, dan op hun verzoek om sterker hulp te antwoorden, wilde zy zelve hooren en zien wat in Nederlandt omgegaan waare, ende daaraf voldoening hebben. En hier by zouw zy 't, voor dien tydt, laaten, zonder hun langer moeylyk te vallen. Bl. 1127.

Ik zoude gelooven, dat deeze haare gal, geloost op de Ambassadeurs en hunne meesters, niet bet door 't oorblaazen van Leicester en zyn' aanhangers verwekt was, dan door de distelігheit der dingen, die haar toen den geest, tussen strydende gedachten gestaadelyk beknelt hielden, oft storm op storm leever-

Bl. 1127. verden. Want het was juist in het heetste haarder beraadinge oover 't spaaren oft verdelghen van der Schotten Kooninginne Maria Stuart. Deeze, verdreeven door de Staaten haares Ryx, had haare toevlucht genoomen tot Elizabeth; waaraan zy, booven de gemeenschap des tytels van Majesteit, door naamaaghschap verknocht was. Echter had zy, ontrent neeghentien jaaren, eerst in ruime, thans in besloote vankenis moeten treuren: ende deed men haar eindtlyk, op den achtsten van Sprokkelmaant deezes jaars, naar den styl der plaatse, (onaangezien dat Leicester zeer op venyn drong) door de byl en beuls handen, binnen de burgh Fodringham, op een schavot sterven. Wat zy, ondersteunt van de Roomsgezinden, gebrouwen hebbe, teeghens den staat en persoon der Engelsche Kooninginne; en door wat prikkelen van opruying, anxt, haat, dee-
— 1128. ze gedreeven zy tot een besluit, dat by veele Vorsten en volken voor wreedt en onmenschelyk gescholden werd; daaraf gedraaghen wy ons tot de schryvers, die eighentlyk van 't vertellen der Engelsche en Schotsche geschiedenissen hun werk maaken.

Wyders, zoo scherp een' reede der Kooninginne sneed, hoewel niet de hoope van yets te verwerven gladt af, den gezanten nochtans diep in 't hart; en ried hun een' schriftlyke verdaadighing der Staaten in te stellen. Waartoe hun eenighe, zeeker zeer quaade, tydingen, ontfangen terwyl zy daaghelyx met den Raadt der Kooninginne handelden, niet quaalyk te passe quaamen. Want, by den droeven uitgang van verscheide Leicesters beschikkingen, bleek nu, hoe schaadelyk den Landen zyn luttel luisteren naa den raadt en vermaaningen der Staaten geweest was; en voorneemelyk zyn' heerschtoght, geuitert met het (1) zwichten van de maght

(1) *Zwichten*, voor *doen zwichten*, behoort weder tot de

maght der Raadsluiden van Staate by heimelyk **Bl. 1128.**
schrift, naa dat hy hun de volle regeering, by een ander, van de zelfste daghteekening, in 't oopenbaar had toegestaan. Hier door vond men zich benoodight eenen Franschen Hopman, genaamt Marchant, hoewel hy zeer in 't oogh was, op het slot Wouw, by Berghen op Zoom, te dulden, tot dat hy 't, om tienduizent gulden voor hem, drie maanden solds voor zyn knechten, verkoft, en aan Parma leeverde: 't welk op den zeeventienden van Louwmaant geschiedde. Mits het zelfste beletsel moest men Willem Stanlei en Roelandt Jork in Deeventer en de groote schans op de Veeluw laaten; daar zy van Leicester, ongeacht der Staaten ernstighe waarschuwingen, tot Ooversten gestelt waaren, en 't vermoeden, te vooren op hen gevat, met zeer bedenklyke gangen van dagh tot dagh sterkten. Jork zond aan Johan Baptista Taxis, Steêvooghdt tot Zutven, dikwyls haazen oft veldhoendren: Taxis aan hem weeder vlessen met Rynschen most, die, moetende toen door de Spaansche bezettingen koomen, onder 't gebiedt der Staaten quaalyk te kryghen was: heusheeden meer gebruikt onder krysshoofden van vyanden, zonder verkoeling van elx yver voor 't gemeen zyner partye. Maar, onder 't bestellen deezer schenkaadjen schuilden brieven en boodschappen van ander belang. De Majestraat van Arnhem quam achter wisse kundschap, en verwittighde die van Deeventer, dat Stanleis Wachtmeester binnen Zutven by Taxis gezien was. Stanlei, hieroover aangesprooken, deed wel den Wachtmeester in hechtenis stellen, dan liet hem, korts daarnaa, zonder ondervraaght te zyn, uitgaan. Zyn Yeren, het wildste, wanzeedighste, moedwillighste volk, dat men ooit in Neederlandt zagh; die half naakt gin-

de voorbeelden van het gebruik van onzijdige werkwoorden in een bedrijvenden zin; die ons te voren in menigte zijn voorgekomen.

Bl. 1128. gingen, dikwyls 't vleesch raauw, oft zonder brood aaten; van geene erbarming oft menschelyke meêwaarigheit wisten; nochte van Godsdienst schier yet anders, dan naa 't uiterlyk gebaar der geestlyken te gaapen, en wat van de Misse te snakken; liepen, om die te hooren, daaghelyx naa Zutven, daar hen Taxis geirne ontfing, en met vruntlyke bejeeghening streelde. Met wat ooverlast, wat quellaadjen zy de poorters plaaghden, 't bleef ongestraft: eeven oft Stanlei zochte de burghery, door onlydelyk sarren, vertwyfelt te maaken, en teeghens de bezetting te doen aanspannen; op dat, terwyl zy te zaamen oover hoop laaghen, de vyandt moghte binnen koomen, en het verraadt onder schyn van ongeval doorsluipen. Wat die van Deeventer klaaghden oft vertoonden, om van de gevoelde ellende verlost, voor de gevreesde behoedt, te worden; men speurd' 'er geen ander middel toe, dan den Oudtveldtheer Norrits te zeinden, om t'onderstaan oft hy behendelyk zoo veel vertrouwbaar volx noch in de stadt helpen konde, dat het den boozen aan maght naar wil ontbraake. De tyding hieraf verylde 't quaadt: en Stanlei, zorghende voor verlies der geleeghenheit, schikte den handel, aangevangen met
— 1129. Taxis, te sluiten. In den Neurenbergher toorn, een rond en ruim gebouw, dat veele vertrekken begrypt, had hy reeds driehondert Yeren geleit; quansuis om de burghery te verschoonen: in der waarheit om meester van de poorte te zyn, die by den toorn stond. Zommighen merkten de meening wel: maar hoe zouden z' hem een' plaats weigheren, die hy teeghens hunnen dank inneemen kon? Daarenbooven waaren de steedelingen gedeelt aan Rooms- en Onroomsgezinden: jaa de Onroomschen zelf niet van eenerley verstandt. Etlyken, kunnende zich noch het snoodste niet inbeelden, versnauden de geenen die beeter lucht hadden, en scholden ze voor neuzwyzen, die alles ten slimste duidden, en, met hun bewys van wantrouw, den Steêvooghdt wel zoo veel terghen moghten, dat hy quaame te doen,

't geen hy anders niet denken zouw. 'S nachts voor den achtentwintighften van Louwmaant hielden de voorzightighfte burghers wacht binnen 's huis, en hunne waapenen veirdigh. 'T welk zoo ftillekens niet toeging, oft Stanlei, dien, in dat gewricht van zaaken, ook de minfte ritfeling ontruftte, rook lont. Dies klaaghd' hy, ten naaften daaghe, der Majeftraat, dat de burghery naa hem omzagh: een bitter loop zyner oprechtigheit, waaraf hy roemde als oft ze geen' weêrgaa gehadt hadde. De Wethouders, neemende meeftendeels zyn zeggen voor vol aan, bidden hem, zich niet te keeren aan 't onverftandt eener gemeente: men moeft, by die, geene befcheidenheit zoeken. Hierop wordt een banket bereidt, en gehouden van den Ooverfte en de Regeerders, met groote vertooning van loutre vriendfchap; en de gemoeden, geftooft in de warmte van den wyn, oopenen zich, met beloften, dat daarin, voortaan, alle arghewaan zouw verfmoort blyven. Stanlei, hebbende hun dietfch gemaakt dat hy op eenen aanflagh toogh; den bezettelingen die van 't geheim niet wiften, dat hy t'hunner verzeekering teeghens de burghery, die hen dacht te oovervallen om dat zy betaalinge eifchten, noch een Engelfch vendel oft twee ging inhaalen; rydt, 's nachts daaraan, met etlyke paarden ter ftadt uit. In de morghenftond, omtrent vyf uuren, keert hy weeder daarin, met den Ooverfte Taxis en neeghenhondert mann', het derdendeel te paarde: die flux naa de markt rukten. Daar ftonden ze reeds gefchaart, als eenighe Regeerders, kunnende noch uit den droom niet raaken, waarin zy, door 't liefkoozen onder goê fier maaken van gifter, gebraght waaren; immers niet haatlykers gelooven dan dat hy, om de burghers in te toomen, zich met wat meer volx van zynen landtaardt moghte verfterkt hebben; eenen Burgherhopman derwaarts zonden, om te verneemen waar 't op draayde. Stanlei, kennende den perfoon, treedt hem teeghens, heet hem goedes moeds zyn; niemandt zoude te kort ge-

Bl. 1129. geschieden. Voorts leidt hy hem met der handt tussen de ryen door, tot aan 't derde gelidt. Daar spreekt hy Taxis by naam en tytel aan, en bidt hem, deezen, als zynen goeden vriende, gunstigh te weezen. De Burgherhopman, hoorende dit, vergat gety van taal te kaavelen, en liet zich, naa een Ach! deeze woorden ontslippen: *Hoe zyn wy zoo jammerlyk verraaden?* 'T verging hem nochtans ten beste, door de bescheidenheit van Taxis, die daarop, zonder Stanleis ooren te spaaren, zeide, *Dat laat ik den geenen verantwoorden, dien het toestaat. Ik dien den Kooning mynen Heere.* Teffens biedt hy den Burgherhopman de handt; begeert dat die de Wethouders doe by een koomen, met belofte dat geenen mensche yet euvels weedervaaren zouw. Een deel, dan, der Regeerderen (want d'andre, gelyk ook veele Onroomsche burghers, hadden strax, vallende oover de muuren, zich op de vlucht begeeven) vergaaderden in een bezonder huis. Eenighe Roomsgezinden, eertyds in de regeering geweest, voeghden zich ongeroepen daarby. Taxis wenschte hun een blyden morghen,
1130. en gedroegh zich voorts tot het geen dat hun Stanlei zouw voorhouden. Die hief, gebruikende eenen Tolk, zyn' ontschuldighing aan, met bybrengen dat zyn gewisse hem gedrongen had de stadt aan den Kooning te leevren, dien ze toebehoorde; ende schaamde zich niet, met een spreuk van Christus zelf zyn schelmstuk te verbloemen. Men moest, zeid' hy, den Kaizar dat des Kaizars, Gode dat Godes was, geeven: en hem, die dat betrachtte, zonder op giften, rykdoom, oft hoogheit te ooghen, voor geenen verraader achten. Maar zyn verbaast gelaat, en moeite om dit uit te staamelen, gaaven geen duister getuighenis van de onrust des harten. En Taxis, merkende dat hij in zyn' reede begon te blyven steeken, (1) voeghd' hem eenen slagh, met

(1) *Voeghd' hem eenen slagh*, dat is, kwam hem te hulp.

met vermaan dat men diende te spreeken van de soldaaten onder dak te helpen. Deeze werden (behalven de geenen, die, daar 't raadzaam scheen, op de wacht gestelt waaren) noch van hunne Bevelsluiden, in volle ordening, op de markt gehouden; onaangezien dat het reeghende, en dat zy, den ganschen nacht, in zeer koudt en quaadt weeder gereist hadden. Aan den middagh liet men ze scheiden, en weez eenen yder zyn huizing aan. Immiddels had Taxis met drie trompetten doen omblaazen, dat de Kooning aan alle burghers en inwooners lyf en goedt schonk. Wie zyner Majesteit getrouwigheit zweeren, en in 't Roomsche geloof wilde leeven, moghte blyven: wie niet, vertrekken met * vryereizbrief, dien men hem verleenen zouw. Het meeste getal der burgheren bleef in de stadt: en niemandt werd beschaadight: uitgezeidt dat beide de Predikanten hunnen haave moesten achterlaaten, en dat een deel van Stanleis Yeren zich vervorderden eenighe huizen te plondren: waaroover hen Taxis met de galghe strafte. Dus werd hy meester van Deeventer, dat veelen voor de derde koopstadt, naast Antwerpen en Amsterdam, in Neederlandt hielden. Men hoord' hem sint bekennen, dat hy deezen aanslagh, niet zonder groote zorghe van door Stanlei bedrooghen en op een' vleesbank gebraght te worden, bestaan had. Stanlei, ziende de klad van verraadery niet af te wissen, dewyl hy soldt van de Staaten getrokken had, zocht zich ten minste van meineedigheit te zuiveren, voorwendende dat hy nooit in der Staaten, maar alleenlyk in Leicesters eedt geweest, en daaruit ontslaaghen was. Tot bewys van dien toond' hy eenen vryereizbrief, geschreeven in fransyn, en bevestight met handt en zee-

* Pasport.

hulp. De uitdrukking, *iemand eenen slag vaegen*, voor iemand te hulp komen, iets ter zijner gunste doen, kwam ons reeds vroeger voor.

Bl. 1130. zeeghel van Leicester, op den zelfsten dagh, als die hem, 't gebiedt oover Deeventer gaf. En, zeeker, by dit bescheidt werd hy bedankt van zyn' vorighe diensten; en alle pligt hem quytgescholden. By wat middel hy dit verkreegh, waare quaalyk te gissen. Misschien dat hy den Graave diedsch maakte, daarop, eerlyker wyze, weeder tot de Spaanschen te kunnen keeren, om hun, by geleeghenheit, een' slimmen trek tot voordeel der Vereenighde Landen, te speelen: oft dat hy hem eenigh geteekent en gezeeghelt blank (1) afging, als willende 't zelve vullen met voorwaarden, te belooven aan den eenen oft andren Kooningschen Ooverste, dien hy, in Leicesters afweezen, tot ontrouw bekooren moghte: oft dat hy, terstont naa 't verwerven van oorlof, veinzde berouw te hebben, en de Steêvooghdy aannam; en de Graaf vergat, oft noodeloos vond, hem vernieuwing van eedt af te verghen. Wyders, in al het doen van Taxis werd de heusheit des Hartoghen van Parma gespeurt: de Majestraat niet (2) verschaapen voor den gewoonlyken tydt; doch toen gekooren uit enkle Roomsgezinden. Ten zelfsten daaghe als Stanlei de stadt leeverde, zeide Jork, des verkundschapt, het zynen soldaaten aan, en dat hy beraaden was de zyde des Koonings te kiezen: die hem byblyven wilden, zouden gelyke belooning, als 't volk in Deeventer, genieten: die 't anders verltonden, moghten vryelyk
— 1131. vertrekken. Dit baarde groote ontroering. Twee Hopluiden vlooden met hunne vendels ter schans' uit. D'andren stelden ze daatlyk in 't vyands gewoudt. De kreet van 't overgeeven deezer twee achtbaare plaatsen verschrikte, ten uiterste toe, de Vereenighde Landschappen, en vervulde de harten met wantrouw op de Engelschen. De Graaf van Nieu-

(1) *Afging*, op eene listige wijze verkreeg, onttroggelde.

(2) *Verschaapen*, veranderd.

Nieuwenaar schreef uit den Haaghe, aan die van Uitrecht, dat zy zich hoeden zouden van de twee vendels, verloopen uit de schans, in hunne stadt t'ontfangen: daar hy 's andren daaghs dacht te zyn, om zich voorts naa Arnhem te spoeyen. Daarentussen scheuren, tot Zwol, eenighe Engelsche knechten, die ter betaalinge van de Kooninginne stonden, hun vendel van de steng, en schooyen naa den vyandt toe: een kornet, van den zelven landtaardt, rydt uit Arnhem, en neemt gelyken wegh. Taxis verzuimde niet de naabuurighe steeden, suffende tussen verleeghenis om de gebeurde, en vreez voor de verwachte rampen, met vlaayende brieven tot omzwaay te tokkelen. Te zyner begeerte schreeven die van Deeventer, booghende zeer van de minlykheit, waarmeê hy hen handelde. Ter andre zyde, stelde de Raadt van Staate drieduizent gulden op de lyven van Stanlei en Jork: en verbood, oover hunne schelmstukken, de Engelschen in 't gemein te lasteren. Dan, 't plakkaat, hieraf gemaakt, weigherden de Hollandsche Staaten te doen verkundighen, om dat het alleenlyk uit den naame der Raadsluiden sprak: en deeze wilden 't, nocht op Leicesters, nocht op der Algemeine Staaten naam uitgeeven. Prounink, woelende zonder ophouden, om Leicesters achtbaarheit, waaraan de zyne hing, t'ondersteunen, deed, by verlof der Vroedschappe van Uitrecht, een boexken drukken; waarin hy, met ophaalen der trouwloosheeden van verscheide Neêrlandsche Heeren, zich pynde te beweeren, dat men, naar den eenen oft den andren verraader, den ganschen landtaardt niet behoorde te schatten. Bl. 1131.

Een foobre trooft, onder zoo zwaare onheilen, was den Bondtgenooten, dat d'Ooverste Schenk, hebbende gemaakt etlyke zyne soldaaten ter sluik in Roeroort te kryghen, dat steedeken, met hunne hulpe, 's nachts naa den zesentwintighsten van Louwmaant, bemaghtighde. Hy begon 'er eenighe bolwerken: doch kon het niet langer dan tot in Grasmaant houden. De Oudtveldheer Johan Norrits,

ver-

Bl. 1131. verkundschapt dat Stanlei noch Steêvooghdt van Deeventer bleef, liet niet te bezoeken, oft hy, door hooghe beloften, tot houden der stadt voor de Engelsche Majesteit te beweeghen waare. Op gelyke wyze ging hy twee Hopluiden aan, om hen tot ooverleevring van den Neurenbergher tooren, oft eenighe poorte, te bekooren. Als dit haaperde, bestond hy eenen aanslagh op Deeventer; die ontdekt werd, en zonder spilling van volke niet afliep.

Leicester, naa dat hy, meester geworden tot Uitrecht en Deeventer, waande met die twee steeden het Sticht en Ooverysel in dwang te kunnen houden, had, om Vrieslandt op gelyke wyze te breidelen, eenighe Engelsche vendels naa Harlinge gezonden, en het gebiedt daaroover den Baroene Nort gegeeven: maar moeten afstaan van zyn voorneemen, mits de Viesche Staaten het wraakten, vertoonende dat het splitsen der Landtvooghdye teeghens 't oude gebruik en den oorber van 't gewest streed. En, zeeker, zy waaren zoo verre van den Engelschen zoo een' plaats in te ruimen, dat hun verveelde de zelve in de maght hunner eighe bondtgenooten te zien. Daar laaghen, en hadden, etlyke jaaren, geleeghen twee vendels, onderhouden van de Hollandsche Staaten, die zich der koste troostten, om dat de Zuiderzee daardoor te beeter verzeekert was. En die van Harlinge hadden hen geirne ontfangen, inziende dat Hollandt best op zyn' betaaling paste. Maar in de lengte werd de Vries
— 1132. met yver bevangen. Nu gebeurd' het, dat Willem Bardes, Raadsheer van Staate, en gelast van Leicester tot het waarneemen der heimelyke (1) verstendenissen, aan den Landtvooghdt Graaf Willem Lodewyk schreef, hoe hy geloofwaardighe kundschap had van eenighen toeleg des vyands op Vrieslandt en met naame op Harlinge: hoewel hem de wegh

(1) *Verstendenissen*, verstandhoudingen, met een onduitsch woord *correspondentiën* genoemd.

wegh te lande derwaarts gestopt scheen. Dies gaf hy zyner Genaade te bedenken, oft niet raadzaam waare de bezetting, die zich met der tydt, door huwelyken, schulden, en anderszins, zeer aan de burghery verknocht had, eens te verwisselen. Op deeze geleeghenheit sliepen de Vriezen niet: maar bestaaken de zaak met den Graave zoo wel, dat zy 't Hollandsche volk uit de stadt, en ander van hunnen landtaardt daarin, kreeghen. Bl. 1132.

Tot sterking des afkeers, dien men reeds had van de Engelschen, deed niet weinigh, dat, ontrent deezen tydt (oft schoon, in 't begin deezes jaars, een plakkaat, gemaakt met vollen toestandt van Leicester, op 't stuk der monsteringe en krysorde, het loopen en stroopen verbooden had) etlyke benden ruiteren in Hollandt vielen, dreighende de soldy, die zy van de Kooningin moesten eisschen, uit den Haaghe te willen haalen. En, een' kornet der zelve was nu, op eenen dagh, van Loopik tot Zoetermeer gekoomen. Dies bezette men de toegangen met een deel soldaaten uit Delft. Thans reed de Graaf van Hoohenlo ongewaapent, met vier paarden, naa Zoetermeer, en vertoond' hun wat zy misdeeden aan zich in Hollandt te werpen zonder wettigh bevel. Waarop zy zeiden, last daartoe van hunnen Ooverste en de Uitrechtsche Staaten te hebben. Zeeker, de spraak ging, dat zy door Nort en den Heer van Braakel waaren opgemaakt. Hoohenlo, keerende, onverrichter zaake, te rug, onderschepte eenen brief, geschreeven by den vendrigh der kornette van Nort aan de ruiters tot Zoeterwoude. Die ried hun, al d'andre paarden, geleeghert tot Zeevenhuizen, Bleizwyk, en daar ontrent, by een te rukken om op het harde te koomen; dewyl hy verstond dat Hoohenlo dacht hen te doen vertrekken. Teffens vernamp men, dat eenighe ruiters tot Zoeterwoude zich vermaaten den Graaf van Hoohenlo te willen koomen bezoeken; en dat zy, te zaamen met een deel voetvolx, wel zeeventien benden konden uitmaaken. Dies voor-

Bl. 1132. zagh de Graaf den Haagh met een vendel van driehondert knechten, en met hondert zyner ruiteren. Toen luisterden d'anderen naa verdragh, en lieten zich met achtduizent gulden, gelicht by den Heer Wilkes op zyn geloof, beweeghen tot belofte van weeder naa hunne bezettingen in de Geldersche steeden en 't Graafschap van Zutven te keeren. Zy hadden 't platte landt, tussen Uitrecht, Amsterdam, Goude, Krimpenerwaardt, en Alblasserwaardt, meest bedorven: en quaamen, toen weeder op 't Sticht van Uitrecht storten. Waarover de huisluiden, verliegende 't geduldt, eindtlyk te zaamen spanden, en etlyke ruiters doodtsloeghen; etlyke zoo teisterden, dat men twee oft drie waaghens met gequetsten tot Uitrecht braght. De Staaten van Hollandt (1) stoffeerden Oudewaater, Woerde, en Schoonhoove, met hun eighen volk, ende deeden 't den Lande en Prinse Maurits getrouwigheit zweeren.

In 't uitgaan van Louwmaant herriep men 't haatlyk verbodt, door Leicester gedaan, noopende de zeevaart, en verooflofde 't voeren van allerley waaren, behalven busskruidt, salpeeter, en waapenen, naa alle onpartydighe haavenen, uitgezeidt Kalis in Vrankryk, en Embde; by plakkaat, ingestelt op den naame van Leicester en den Raade van Staate: hoewel de Engelsche Raadsheer Thomas Wilkes het zelve, als krenkende 's Graaven achtbaarheit, weigherde t'onderteekenen. Thans naamen die van Hollandt een besluit, waarby zy ook
— 1133. den handel op Kalis en Embde oopenden: dewyl doch de Engelschen, Schotten, en andre volken, den hunnen aldaar dreeven. Onlangs te voore, was, door den Onderschout van Uitrecht, op schryven der Algemeine Staaten, Paulus Buis, ter sluik, uit zyne gevankenis geholpen; naa dat zyn' maaghen zich

(1) *Stoffeerden.* Wij hebben boven reeds aangemerkt, dat dit woord doorgaans gebezigd wordt in de beteekenis van *voorzien*.

zich borghen gestelt hadden voor vyfentwintighdui- Bl. 113
zent gulden, te verbeuren, zoo hy, vermaant om aan Rechte te verschynen, dies in gebreeke bleeve. Hierover schreef de Vroedschap der stadt meermaals zeer ervoelighlyk aan de gemelde Staaten, en begeerde dat men hem weeder in de voorighe hechtenis zouw leeveren. Doch haare hooghe woorden werden weinigh geacht. Op deeze handelingen, geduidt by Leicesters aanhang t'zyner verkleeninge, volghde, ten vierden daaghe van Sprokkelmaant, een der Algemeine Staaten brief, die (1) meinde zyn gemoedt tot bezinning te nyghen; maar, (2) gezult in de zuurte van 't versch verdriet, hun overgekoomen door 't stuk van Stanlei en Jork, hem kropte met spyt. Zy haalden 't oude met het nieuw op, en stelden hem, in 't breede, al zyn byster bedryf voor ooghen. *Men had hem, t'zyner komste in 't Landt, de hooghste vertooningen van oprechte geneeghenheit en erbiedenis, zelfs de Landtvoogdy, te gemoete gedraaghen: en de maght (dewyl hy zich eener getemperde belghde) zoo ruim toegemeeten, dat de voorzightighen, op dat pas, lichtelyk bezeften, hoe zeer zy geschaapen was, tot afbreuk van 't gemeene nut ende eere zyner Doorluchtigheit, misbruikt te worden by veele staat- en baatzuchtighe menschen. Ook hadden die, terstondt, door hunne stimme treeken, in hem, teeghens de getrouwsten en aanzienlyksten der Landen, jaa de Staaten en Majestraaten zelf, een wantrouwen verwekt; daarop voorts gebouwt eenen Achterraadt; en, by middel van dien, hunne grootste, gierighe, en oproerighe wroeteryen gevordert: wat ook de Raadt van Staate, d'Algemeine, de bezondre Staaten,*

(1) *Meinde*, ten doel had.

(2) *Gezult in de zuurte van 't versch verdriet.* Dit beeld behoort onder de min gelukkige van onzen Schrijver, die ons voorkomen niet volgenswaardig te wezen, omdat zij gezocht zijn en te zeer een' kunstigen toeleg om te behagen aanduiden.

Bl. 1133. *ten, daarteeghens vertoonden. Deeze luiden hadden 't eerste misverstandt tussen hen Staaten en zyn' Doorluchtigheit gebrouwen, met het munten van den Dubblen Roozenoobel binnen Amsterdam, die, ten aanzien van 't ander geldt, ontrent veertigh stuivers te hoogh gezet was, tot gewin van etlyke hondert duizent gulden, gestreeken, niet by 't Landt, maar (zoo zy Staaten geloofden) by eenighe bezondere persoonen; en verlooren by de gemeente, door de thans gevolghde verlaaghing van den prys der zelve penningen. Het schaadelyk plakkaat op den koophandel en scheepvaart was in hunnen winkel gesmeedt; 't welk het uitvoeren van eenighe goedren, dat den Landen niet schaaden, en den vyandt weinigh sterken kon, belet had; en alzoo 't vinden van middelen daaruit, om hem 't veldt te doen ruimen. 'T welk men, zelfs naa 't oordeel zyner Doorluchtigheit, genoegh hadde kunnen verrichten, indien slechts tydtlyk drieduizent ruiters en drieduizent knechten, Hooghduitschen, waaren geworven geweest. Uit schryven, nochtans, al van den achtsten in Lentemaant des lestleeden jaars, was hun Staaten gebleeken van hondertvyftighduizent gulden, buitenordelyk opgenoomen by zyn' Doorluchtigheit, tot lighting dier troepen. Maar zy hadden met ydele hoope op haare koomste gewacht; en eindtlyk vernoomen, dat, zoo wel hun geldt als 't zelve volk, toen 't een niet min dan 't ander gereedt lagh (z'en wisten door wat smuikhandel) verstrooyt en verstouven was. De Engelsche hulptroepen, zoo te paard' als te voete, waaren, sint de herwaartskomst zyner Doorluchtigheit, nooit gemonstert, naar behooren. Jaa de reekeningen weezen uit dat de soldy van de ruiters der Kooninginne, van haarent weeghe, tot laste der Landen, betaalt was van den twaalfden in Slaghtmaant des jaars vyventachtentigh af; onaangezien dat zy zich, noch drie maanden daarnaa, niet in orde vonden om gemonstert te worden: met welk betaalen van ruitery en voetvolk men grooten ondienst aan den Staat gedaan had,*
— 1134. *en 't geldt haarder Majesteit onnuttelyk verquist.*

Ech-

Echter was den soldaaten zoo luttel onderhouds verstrekt, dat hunner veel zich, van armoê, met loopen en strOopen geneert hadden, tot zwaare schaade, last, en verwoesting der Landen. Het krysvolk der zelve Landen was ook quaalyker gehandelt geweest, dan t'eenighen tyde deezes oorloghs: hoewel de gewesten nooit te voore zoo groote schattingen ingewilligt, nocht hunne penningen zoo veirdelyk opgebraght hadden: waardoor men den Staat in d'uiterste verwarring gestelt zagh. Een deel, zoo uit als inheemsche huichelaars, geveinzde heilighen, en verspaanste geesten, waaren onwettelyk, door beleidt van den gemelden Achterraadt, in d'aanzienelykste ampten, grootste waardigheeden, meeste achtbaarheit, gestelt; en hadden, verby gaande de wettighe Ooverheeden, ooveral begost de inwooners te verdrukken, zonder op eenighe Rechten oft Handtvesten te passen. Persoonaadjen, dien 't gezagh in landtzaaken wettelyk toequam, waaren daaruit geschupt; anderen, onbequaam en niet ontfankelyk naar de wetten, daarin gedrongen: die met vangen en bannen, zonder forme van Recht, zonder verklaaring van reede waarom, voortvoeren teeghens de yvrighste voorstanders der vrydoomen, en de getrouwste beminners des vaaderlands. Het zelfste gezelschap had zich niet geschaamt, by zyn Doorluchtigheit en eenen yghelyken, de wettighe Regeering des Lands in twyfel te trekken; op Staaten, Aadel, Majestraaten, te smaalen; trachtende, door alle weeghen, tweedraght in gewesten en steeden te stooken, bezondre luiden op te ruyen, om, zonder kennis van zaaken, oover den Staat te mooghen heerschen. Van hun quam 't her, dat den wettighen Landtvooghden, by invoering van andren, hun behoorlyk gezagh ontnoomen was: zoo dat luiden, zich niet verstaande op de Regeering, oft ooperbaare vyanden van den Staat, met den zelven, naar hunnen lust en welbehaaghen, hadden gespeelt en omgesprongen. En men had moeten aanzien, dat de voorneemlykste Bl. 1134.

Bl. 1134. *steeden en sterkten der Landen gestelt werden in handen van Ooversten, niet alleenlyk verdechtight by de Staaten om wightighe reedenen, maar zelfs oooverwonnen van verraadery teeghens 't Landt, en hun altyds verdechtight gebleeven, hoewel zyn' Doorluchtigheit haaren eighen persoon voor hunne getrouwigheit te pande zette. Al 't welk men zoo stoutelyk en onbeschaamdelyk gedreeven had, dat ook eenighe oopenbaare verraaders oopenbaarlyk begunstight en den Gerechte onttooghen waaren. De eenighe grondtveste, waarop zoo bederflyk een'* (1) *dartelheit steunde, was de gemelde arghewaan, die zy zyner Doorluchtigheit en zommighen andren Engelschen Heeren hadden ingeblaazen, en gestaadelyk gevoedt, teeghens hen Staaten en alle Regeerders. Waaruit ook twist onder de Engelsche Heeren zelf, jaa onder de inlandsche, die veele jaaren trouwlyk gedient hadden, ontsteeken was. Eindtlyk was door hen uitgewrocht, dat hy de wightighste punten zyns eighen schriftlyken bescheids van den vierentwintighsten in Slaghtmaant, by 't welk de Raadt van Staate, volghends besluit genoomen by hen Staaten, zich gemaghtight vond tot het volle bewindt zoo lang hy buiten 's Lands zoude blyven, weederroepen en aan zich behouden had by een ander schrift, geteekent op den zelfsten dagh, en te voorschyn gebraght een' wyl naa zyn vertrek. Waardoor de eendraghtelyk geraamde orde, noodigh tot behoudenis van de gewesten en veele steeden van belang, gevoert was in Engelandt; en, aan Stanlei en Jork, Ooversten in Deeventer en de groote schans op de Veeluw, stof gegeeven tot wraaking van alle bevel, dat hun uit naame des voorzeiden Raads gedaan werd. En, hoewel hun, op 't vertrek zyner Doorluchtigheit, eenighe betaaling, ook daarnaa lyftoght, tot 's Lands koste, verschaft was; zoo hadden zy nochtans een trotsch, onbepaalt, tierannigh heerschen gepleeght, en*

(1) Dartelheit, wanorde.

en ten laatste beide de plaatsen, t'eenen zelfsten Bl. 1134.
daaghe, ('t welk men tydtlyk genoegh zagh koomen, maar by mangel van gezagh niet keeren kon) — 1135.
verraadelyk aan den vyandt geleevert. Ook stond grootlyx te bevreezen, dat de regeering, gevoert by de Ooversten van Berghen op Zoom en Oostende, geen beeter eindt zoude neemen. Zy Staaten twyfelden niet, oft dit schryven waare om vreemdt gevonden te worden by haare Majesteit en zyne Doorluchtigheit: maar konnen niet verberghen, hoe wel het hun deed, dat, teeghens hunne vertooningen, zelfs gedaan toen zyn' Doorluchtigheit Stanlei voorsloegh tot Algemeinen Veldtheer, die twee grenzplaatsen dien persoonen waaren vertrouwt geweest. Lang, zeeker, voor deezen, hadden zy de gemelde slinksche (1) *beleidingen wel gemerkt, en de onheilen beschooren gezien, die den Lande daardoor althans waaren oovergekoomen. 'T had hun ook niet ontbrooken aan rechtveirdighe reedenen oft middelen om zich daar teeghens te stellen: gelyk dikwyls van hunne voorzaaten teeghens de Vorsten des Lands was gedaan. Maar, om zyn' achtbaarheit, waaraan den Lande zoo veel geleeghen was, niet te zwakken, hadden zy alles, zoo ruim eenen tydt, geduldelyk verdraaghen, met hoope dat hunne vertooningen, en de daaghelyksche ervaarenis, zyn' Doorluchtigheit zouden beweeghen tot acht geeven op 's Lands schaaden en gevaarlykheeden, herkoomende uit zoo snoodt een bedryf, en tot veirdighe voorziening daarteeghen. Maar, aangemerkt dat de staat des Lands, by deeze geleeghenheit, zonder behoorlyk gebiedt niet kon behouden blyven; en dat de gemeente, ooveral zeer ontstelt door 't wantrouwen, gesprooten uit de bysterheit der aangeweezen' handelingen en partyschappen, niet wist hoe zy toe w[illegible]; zoo waaren zy Algemeine, gelyk ook de bezon[illegible] Staaten der Landtschappen, gedwongen geweest [illegible] 't stuk der Regeerin-*

(1) *Beleidingen*, zoo veel als het onduitsche *menées*.

Bl. 1135. *ringe zulke orde te ſtellen, als zy geoordeelt hadden te betaamen. Wyders, vertrouwende dat al de voorzeide zaaken geſchiedt waaren teeghens de goede meening zyner Doorluchtigheit, baaden zy de zelve, by de Kooningin ten beſte te ſpreeken voor de Landen; op dat haare hulptroepen in bequaame orde en bedwang moghten gehouden, en voortaan beeter betaalt worden; op dat ook haarder Majeſteit geliefde, hun Staaten, met een' goede ſom penningen, tot (1) richting der verloope dingen, te baate te koomen. Van hunne zyde zouden zy niet verzuimen, het verbandt, gemaakt met haare Majeſteit, in al zyn' punten t'achtervolghen. Inmiddels moeſten zy niet verzwyghen, dat de * vryereiz- en veilighgeleibrieven, afgeveirdight door Burghgraaf by laſt van zyn' Doorluchtigheit buiten de Landen, met de welvaart en Rechten der zelve geenszins konnen beſtaan. En derhalven verzochten en begeerden zy, dat zoodaanighe ſchriften niet meer wierden verleent. Daarenbooven was hun verzoek, zyner Doorluchtigheit geliefde te beſchikken, dat al 't krysvolk der Landen, uitgezondert de bezettelingen geleit van de Kooninginne in de plaatſen van pandtſchap, beſtiert wierde naar 't bevel der geenen, die zy Staaten zouden ſtellen tot Raadsluiden van Staate, neevens die van haare Majeſteit, volghends 't verding.* Voorts gaaven z'hem kundſchap van 't geen, by hen, in de zaake van Paulus Buis, was gedaan: 't welk, als booven gemeldt, ik hier niet weeder verhaalen zal. Deeze brief werd, voor zyn afgaan, in den Raade van Staate geleezen, en in 't bezonder te doorzien gegeeven aan den Engelſchen Raadsheere Thomas Wilkes; die hem prees, noodigh oordeelde, e[illegible] dubbelt daaraf oover zond aan den Grooten Schatm[illegible]er van Engelandt, man van gerin-

* Pasporten, ſaufconduiten.

(1) *Richting*, herſtel; van *regten*, te regt zetten, verhelpen.

ringe afkoomſt, maar kloek vernuft en ervaaren ou- Bl. 1135.
derdom: waarom zyn raadt zoo veel op de Koonin-
gin vermoght, dat tuſſen hem en Leiceſter daaroover
bittre nydt blaakte. Men hadde, zeeker, dewyl
vlugge woorden, die yemandt op zyn zeer taſten,
lichtlyker te vergeeten, oft wen 't noodigh valt,
te verſchoonen zyn, dan blyvende boekſtaaven,
die, t'elkenmaale, de wonde weeder opkrabben;
den inhoudt van dit ſchryven wel kunnen by monde — 1136.
doen voordraaghen: maar de Staaten, (1) zorghen-
de dat hunne gezanten, uit ſchroomte voor ondank,
de quaal niet zoo naaktelyk, als vereiſcht werd,
ontdekken zouden, vonden dienſtigh. (2) 't zwart
in 't wit te ſtellen, jaa zelfs een' beeltenis daaraf
aan haare Majeſteit te ſtuuren. Voorts beſlooten
zy, alzoo de tydt van den dienſt der Raadsluiden
van Staate verloopen was, dat, by manier van voor-
ziening, voor de naaſtkoomende drie maanden, in
dien Raade te verſchynen hadden, van Gelderlands
en Zutvens weeghe: de Kanſeler Leoninus; van
Hollands, Walraaven, Heer van Breederoode, Se-
baſtiaan van Looze, en Willem Bardes; van Zee-
lands, Jakob Valk, en Jooſt Eeuwoutszoon Tee-
link; van Uitrechts, Paulus Buis, oft een ander,
te kiezen by d'Algemeine, uit twee, die by de
Staaten van dat geweſt zouden benoemt worden;
van Vrieslands, twee, te kiezen uit vier, op gely-
ke wyze; van Ooveryſſels, de Doctoor Derri, oft
een ander, meede alzoo te kiezen uit dubbel getal;
voorts de bezondre Landtvooghden; twee Engelſche
Heeren van weeghe dier Majeſteit; de * Schatmeeſ-
ter:

* Treſorier.

(1) *Zorghende*, vreezende.

(2) *'T zwart in 't wit te ſtellen.* [illegible]t gezegde is hier zeer zinrijk; immers het is niet h[illegible]gewone *zwart* op *wit*, ter beteekenis van ſchrift, maar het *zwart* doelt op de verregaande ſlechtheid en misbruiken onder het bewind van LEICESTER.

Bl. 1136. ter: ende niemandt meer als lidtmaat. Welk beſluit, dewyl Meetkerke en Braakel daarby uit den Raade geweert werden, den Engelſchen Landtvooghde, van wiens handt zy vlooghen, niet dan zeer quaalyk ſmaaken kon: gelyk ook dat de zelve Algemeine Staaten den Heeren Aiſma en Feitſma, meede zynen partylingen, toegang ten voorzeiden Raade weigherden, zeggende hun nooit gebleeken te weezen, dat die van Vrieslandt zich onder de regeering van Leiceſter en den Raadt begeeven, ofte die twee perſoonen wettelyk benoemt hadden.

'T gebeurde, ontrent deezen tydt, dat zoekere bezettelingen, getooghen uit Bergen op Zoom om hun geluk te zoeken, een deel paarden des vyands, tuſſen Bruſſel en Naamen, verſtrooyden, en eenighe (1) luiden van ſoorte gevangen kreeghen. Een der zelve was een jong eedelman, genaamt Cajus Rantzou, zoon van den geleerden Henrik Rantzou, Stadthouder des Koonings van Deenemark oover de drie Hartoghdoomen: aan wiens gedaghtenis ik my, om zeeker boek, genaamt Kalendarium, vereert van hem aan mynen zaalighen vaader, verplicht ken. Deeze Cajus had, als gezant van zynen Kooning, in Spanje eenighen voorſlagh van vreede tuſſen Philips en Elizabeth gedaan; en daaraf ook geſprooken, door nieuwen laſt zyns Meeſters, met den Hartoghe van Parma. De ſoldaaten, kennende nocht den perſoon, nocht zyn' waardigheit, en hebbende zoo wel hem als zyne dienaars zien weere bieden, oopenden onderweeghe zyn' koffers, en verſcheide brieven daarin gevonden, zommighe der welke van den Spaanſchen Kooning en Parma quaamen. Doch, bevroedende in 't leezen van wat belang die waaren, lieten zy de re[illegible]eſlooten; en neemende eenen zynen gouden ke[illegible] naa zich, braghten hem, neevens d'andre ge[illegible]ene, binnen Berghen. Daar beſchikten hunne [illegible]verſten dat hy den ketting weeder kreegh;

(1) *Luiden van ſoorte*, dat is, lieden van aanzien.

kreegh: en zonden hem voorts, met zyn' pakkaad- Bl. 1136.
je, naa den Haagh, aan d'Algemeine Staaten Die ontschuldighden 't stuk met de onkunde der kryslui-den, leeverden hem de schriften, vergoedden al zyn' schaade, en onthaalden hem eerlyk: zulx hy scheen wel vernoeght van daar te scheiden. Maar, gekoomen in Deenemark, mat hy 't geleeden ongelyk zoo breed uit, dat de Kooning zyn Meester, als in weêrwraak van dien, zeevenhondert Hollandsche scheepen in de Zont deed aanhouden, tot dat zy 't beslagh met dertighduizent Ryxdaalers afkoften: van welke somme hy het derdendeel, zoo men zeide, aan Cajus, tot vergelding van zyn gevaar en moeite, schonk. In de vereenighde gewesten, schaarselyk voorzien van kooren op dat pas, vand men zich zeer versleeghen, van anxt voor bystre dierte, om 't (1) bekommeren deezer
scheepen: terwijl de Deenen zelf, mits de groot- — 1137.
heid van 't getal, voor verlies der Zont vreezden, indien 't bootsvolk, vertwyfelt, tot landing en daatlykheit quaame.

De kundschap, geschept uit de woorden en papieren van Rantzou, dreef d'Algemeine Staaten tot instellen van eenen brief, by welken, gericht aan d'Engelsche Kooningin, zy zich heel schuw van allen paishandel met Spanje vertoonden, en de reedenen hunnes afkeers wydluftelyk ontfouden. De wightighste scheenen deeze. *Van drie punten, voorgestelt door den Deenschen Kooning; te weeten, vryheit van Godsdienst in de vereenighde Neederlanden, behoudenis van de voorrechten der zelve, verzeekering haarer Majesteit teeghens 't beschaadighen van haaren staat; had de Spanjaardt het eerste plat afgeslaaghen: de twee andre verzonden aan den Koonink van Deenemark en den Hartogh van Parma, om by hen afgehandelt te worden. Vreeslyker, voorwaar, vonden zy Staaten het enkel vermaan van*

(1) *Bekommeren*, aanhouden, in beslag nemen.

Bl. 1137. *van zulken pais, dan 't oorlogh dat teeghens hen op zyn felste gevoert werd. De meenighvuldighe proeven van 't voorleedene leerden hun, oft zy wilden oft niet, de hachlykheit, gemengt met zoodaanighe handelingen. Nu de vyandt, by mangel van zeevaart, den honger voelde, nu de springaader van 't Spaansche goudt van dagh tot dagh schaarscher vloeyde; zulx hem de minste weederspoedt dwingen kon zynen toeleg te staaken; nam hy zyn' toevlucht tot d'oude treeken, en het punt zyner penne, waarmee hy den Staat, dieper en doodtlyker dan ooit met het scherp van zyn zwaardt, had gegrieft. Men sloeghe vry oover, hoe de Mooren en andre volken zich door de trouwlooze verdingen der Spanjaarden bedrooghen vonden; en maar het oogh eens op dien aanzienlyken paishandel van Koolen, die d' afzondering van Arthois, Heenegouw, Rysel, Mechele, Shartoghenbos, had voortgebraght; en al te klaarlyk uitwees, dat niet alleen uit het sluiten, maar zelfs uit het aanvangen van eenighe handeling met hun, onboetlyke schaade te verwachten stond. Sint had men, in oovervloedt, de vruchten van Escovedos raadt vernoomen, die alle door bezondre handelingen gerypt waaren. Want, daaruit sprooten, onder de Landtschappen en steeden, verdeeling, arghewaan, afgunst, zorghlyke oopeningen, die eenen yghelyken 't gemeine beste deeden ter zyde zetten, en op zich zelven denken, den eenen naa spoedighe verzoening trachten, den andren gereedschap maaken om te vertrekken naa plaatsen, daar hem de Spanjaardt niet betrappen konde. De handelingen van Gent en Brug waaren, in 't eerst, van zeer bekoorlyken schyn geweest; maar eindtlyk zommighen tot lichaamelyke, veelen tot geestlyke doodt der zielen, gedeeghen. En de verraadelyke aanslaaghen, uitgeborsten, in 't midde van die handelingen, tot grooten afbrek van den Staat, hadden niet zoo veel maghts gehadt om die twee steeden, en vervolghends Brabant en Vlaandre ten val te brengen, als het enkele luisteren naa voorwaarden van vreede.*

Maar,

Maar, oft schoon voor de wonde van scheuring, voor de quaale van wantrouw, niet te duchten viele: het minste quaadt, dat hun Staaten door 't handelen moghte ooverkoomen, zoude zyn de onachtzaamheit in 't bezorghen hunner zaaken: gelyk men ten tyde van Don Johan, en ter koomste des Heeren van Selles, gezien had. Booven dien hoe bezwaarlyk wild' het vallen, de Staaten van elken geweste tot inwilghing en lichting van schattingen te beweeghen, zoo 't gerucht van paishandel slechts eens onder de gemeente quaame, die uit luiden van verscheide zinnen en geneeghentheeden bestond? Te zeggen, dat men immiddels geen' toerusting behoefde te verzuimen, was ydel: de slofheit zouw d'ooverhandt neemen. Want de mensch, geloovende doorgaands graatighlyk 't geen daar hy om wenscht, wendde te minder vlyt aan tot verhoeding van 't geen, dat hy behoorde te vreezen. Daarneevens, die zich tot twee dingen te gelyk begaf, beneirstighde geen van beide te deeghe. Waaruit volghen moest, dat men, besteedende 't eene deel van den tydt aan paishandel, den eisch der oorlooghe geenszins zoo wel, als anders, zouw behartighen. De bitterheit des kryghs deed hen genoegh naa een' veilighe vreede verlangen: maar zy zaaghen zoo veele gevaarlykheeden in de voorgestelde punten, dat niemandt van hun lustte daarop aan te gaan. Wen de Kooning van Spanje 't eerste punt, dat hy weigherde, al toestonde; zoud' hy niet echter de zelfste Kooning zyn, die hun Staaten 't zelfste door de Hartoghin van Parma en Don Johan belooft had, en zoo haast laaten t'onbruik maaken, als de trouwloosheit nut scheen? Hier baatte geen bybrengen, dat zoodaane zaaken, gelyk meede de wreedtheeden van Alva, buiten 's Kooninx kennis bedreeven waaren. Want luiden van verstandt wisten genoegh, dat diergelyke persoonen zich wel wachten van hunnen last en berichtschriften (die noch niet al verduistert waaren) t'oovertreeden. Zelfs de eer, beweezen aan dien Hartogh, naa zyn weederkoomst in Spanje, sprak uit, wat de Kooning

Bl. 1137.

— 1138.

van

Bl. 1138. *van zyn bedryf geoordeelt had. Speurde men niet aan de vloekverwantschappen, gebrouwen door zynen bewindsman Bernardyn van Mendosa, in 't midde van 't Kooninkryk haarer Majesteit, teeghen haaren staat, eer, en leeven, dat hy de verbintenissen tussen de twee kroonen, dat hy de beloften aan haare Majesteit gedaan, alleenlyk tot een borsweer gebruikte, waarachter hy schuilen moghte om zynen slagh waar te neemen? Ongelyk lichter zoud hem staan, zyn woordt in den windt te slaan ten opmerke van hun Staaten, dan van haare Majesteit, dien hy nooit woordt gehouden had. Alle banden van eeden sprongen los, van de Paus maar ontslagh verleende; gelyk hy de onderzaaten haarder Majesteit had ontslaaghen. Dan, daar behoefde zoo veel niet toe: de Kooning zouw, zonder zyn' trouw te breeken, zonder Spanjaards, Italiaanen, Hooghduitschen, t'onderhouden, genoegh tot zyn' vermeeten koomen. Want alle luiden van eere, sborte, en verstandt, zouden zich ten Lande uit maaken, oft voor de tiranny moeten zwichten. En men moght wel denken, dat de arme schaapen, wen de honden verdreeven waaren, oft der wolven wil volghden, hun vel niet lang zouden heel houden. Genoomen ook, dat men al dit ontginge, zoo zouden nochtans, mits het vermeenighvuldighen der Roomsgezinden en hunnes oovergeloofs in de Landen, zy Staaten, hebbende den vyandt in 't ingewant, noodtwendelyk veel groover bezettingen moeten onderhouden, en veel zwaarder kosten draaghen, dan teeghenwoordelyk; oft anders van dagh tot dagh verwachten dat zy ter slachtbanke wierden oovergeleevert. Belangende het tweede punt, dat van de voorrechten sprak: die waaren, voor deezen, op veelerley wyze, zoo onbeschaamdelyk en lichtveirdelyk geschendt, als heilighlyk bezwooren van den zelven Vorste, met wien zy Staaten althans zouden te doen hebben. Eenighe dwaazen moghten zich inbeelden, dat de dubbelheit, van hem gebleeken in zyn' jeughd, meer met den ouderdom af dan toe had genoomen.*

Wen

Wen hy hun ook schoon al hunne Voorrechten behouden liete, en brieven daaraf naar hun eighen begeeren verleede; zoo zoud' hy nochtans de zyne daarteeghens willen hebben. Maar zy bezeften genoegh, dat, wanneer tussen hunne Handtvesten ter eene, en zyn' achthaarheit ter andre zyde, quaame strydt te ontstaan; hy, willende den rechter speelen, hun zoodaanigh deel hunner Vrydoomen had toe te wyzen, als van den leeuw, in 't geschil oover de jaght, aan 't paardt en den handt was (1) *toegevonden: zoo dat zy wellicht, neevens 't recht van de jacht, ook de huidt zouden verliezen. En om deeze eenighe reede hadden zy, ziende van hem geen recht te verwerven, maar hunne voortreflykste Heeren ter doodt gebraght om dat zy hem in allen ootmoedt tot zynen plicht vermaanden, eindtlyk, in hunne vergaadring, pleghtelyk verklaart en gezwooren, dat zy zich niet verbonden kenden tot eenighe gehoorzaamheit aan den geenen, van wien zyn eedt, op zoo meenigherley manieren, vervalscht en gebrooken was. By welke* * *aantuighing zy, als luiden met eere, noch standtvastelyk bleeven, en hoopten te volharden met de hulpe van Godt en haare Majesteit. Iemandt moghte hun voorwerpen, dat zy op andre tyden wel tot handeling van vreede verstaan hadden: gelyk tot Breedaa en Gent: maar het onderscheidt, tussen dien en den teeghenwoordighen tydt, was groot; de staat der andre Landtschappen zeer verandert; de vriendschap van veele in vyandschap verkeert. Boovendien had men hen Staaten toen aangezocht om pais: ende dit hun hoope gegeeven van voordeel met den handel te doen. Nu vereischte d'ongelykheit van geleeghentheeden ongelykheit van raadt. Op het derde punt, 't welk, als spreekende van de verzeekering, te geeven*

Bl. 1138. — 1139.

* Protestatie.

(1) *Toegevonden*, toegewezen. Zie de aanteek. op bl. 132 van dit D.

Bl. 1139. *ven aan haare Majesteit, de zelve voorneemelyk raakte; darden zy Staaten zich niet vervorderen meer te zeggen, dan dat zy haar ootmoedelyk baaden te ooverweeghen, oft voor den Kooning van Spanje weinigh zoude gewonnen weezen met zoo eene vreede, wanneer hy, daardoor, de beste deelen der Landen, van de rest haar in verzeekering gegeeven, hadde afgezondert, ende voorts onder 't juk gebraght, door de gemelde middelen. Haare Majesteit wist beeter, dan zy Staaten, hoeveel grooter voordeel, om haar te beschaadighen oft zich te beschermen, hy, zoo 't hem lustte onder 't een oft ander dexel, 't welk zynsgelyken in maght en staatzucht nemmer ontbreeken kon, daarnaa hebben zouw, dan althans terwyl haare Majesteit en de Landen te zaamen verbonden waaren.* Dit schryven was gedaghteekent op den achtsten in Sprokkelmaant.

(1) De stank van Jorks en Stanleis vuilligheeden bezwalkte hierentussen der maate den aadem van Leicesters faame, dat, wie slechts niet gansch (2) reukeloos was, haar naauwlyx langer luchten moght. Veele zyn' eighe partylingen, ontwaakende van walghing, begosten hunnen blinden yver te laaken, der Staaten voorzienigheit te looven. Zelfs het Engelsche krysvolk nam eenen afkeer van hem, door wiens onbesuist aangaan het zich met zulk een' smet gebrandmerkt, met zulk een' smaadt beschouwt zagh. Deeze zwaay der gezintheeden docht dien van Hollandt en Zeelandt een' schoone geleeghenheit om den ramp, waaruit zy gebooren was, tot merkelyk heil der Landen te doen dyghen. Zy naamen dan, gemoedight hierdoor, op den zesten der

(1) *De stank* enz. Wij houden dit beeld, hoe gepast anders, voor een' deftigen stijl te walgelijk, om het na te volgen.

(2) *Reukeloos.* Hier blijkt het duidelijk, dat dit woord, in dezen zin, beteekent *zonder reuk.*

der zelve maant, een manlyk besluit, en dat den waggelenden Staat geweldigh onderstutte. 'T begrip quam hierop uit. *Prins Maurits, als Algemein Landtvooght en Kryshoofd, gestelt, by de Staaten van Hollandt met Westvrieslandt, en van Zeelandt, oover de zelve gewesten, zouw zyn gezagh in der daadt gebruiken, volghens den lastbrief en 't berichtschrift gemaakt. De Graaf van Hoohenlo had, als Stadhouder van Prinse Maurits, in bediening van dat ampt te blyven. Prins Maurits, had het oorlogh te lande in Hollandt en Zeelandt te beleiden, en alle steeden en sterkten te voorzien met bezetting, by raadt der gemelde Staaten oft hunner gemahhtighden. Alle Ooversten, Kornellen, Plaatsvooghden, en Hopluiden, leggende althans, oft zullende naamaals geleit worden in eenighe steeden oft sterkten binnen Hollandt oft Zeelandt, en naamelyk de Kornellen en Ooversten, gestelt oft noch te stellen in Noordthollandt en Zeelandt, hadden lastbrief t'ontfangen van Prinse Maurits, ende, aan hem en de Staaten van Hollandt en Zeelandt, getrouwigheit en gehoorzaamheit te zweeren: 't welk men, in de voorzeide gewesten, ooveral, ernstelyk zouw uitvoeren, met ontsoldighing der geenen die den eedt niet wilden doen. 'T verleggen, vermeerderen, verminderen oft veranderen van de bezettingen der steeden oft sterkten in de voornoemde Landtschappen (uitgezondert de plaatsen, ingeruimt aan de Engelsche Kooningin t'haarder verzeekeringe) stonden te doen op orde van Prinse Maurits, oft van den Graave van Hoohenlo, by goeddunken der voorzeide Staaten oft hunner gemaghtighden. Geenerley oorloghsvolk zoude voortaan, ten platten lande van de voorzeide gewesten, eenighe inleegherring oft doortoght mooghen doen, zonder * oopenen brieve, gegeeven van den Prinse oft Graave voornoemt, by goeddunken der gemelde Staaten oft hun-*

Bl. 1139.

— 1140.

* Patente.

1140 *hun ter gemaghtighden. Weshalven al 't geene naarmaals, by Leicester als Algemeinen Landtvooghdt der vereenighde gewesten, oft by den Raadt van Staate, verstaan wierde, belangende de bezettingen, verandring der zelve, inleegheringen, oft doortoghten, in Hollandt en Westvrieslandt, oft Zeelandt, te moeten geschieden, zouw te richten zyn aan Prinse Maurits, om door den zelven, by goeddunken der Staaten oft hunner gemaghtighde Raadsluiden, uitgewrocht te worden. Ende zouden, tot beleiding der Landtvooghdye, en tot bescherming der voorzeide gewesten en hunner grenzen, terstondt tachentigh vendels knechten, oft zoo veel meer als daartoe noodigh waaren, onder 't gebiedt van Prinse Maurits gesteld worden.* Zoo gestemt, zoo gedaan. Men raamt een' form, volghends welke allerley oorloghsluiden, onder 't bevel van Prinse Maurits, te beloovert en te zweeren hadden, *Dat zy den Algemeinen Staaten, blyvende by de vereenighing en de handthaaving van den waaren Christelyken Godtsdienst, naamelyk den Staaten van Hollandt, Zeelandt, en Westvrieslandt, zouden gehouw en getrouw zyn; gehoorzaam den Prinse Maurits als Stadthouder en Ooverste, den Graave van Hoohenlo als zynen Stadthouder, den Hollandschen, Zeeuwschen, en Westvrieschen Staaten, oft hunnen gemaghtighden Raadsluiden, in 't geene, dat van hun, tot vordering van der Landen dienst en bescherming, gebooden wierde; 't platte landt der zelve gewesten te helpen bevryden van allen ooverlast des krysvolx; voorts, in alles, den eedt, gedaan aan Leicester, als Vooght en Kryshooft der vereenighde Neederlanden, samt de keuren en punten van der oorloghe, naa te koomen.* Die van Hollandt begeeren op den Raadt van Staate, dat de zelve, voor eenighe daaghen, ophoude van * oopene brieven, betreffende 't stuk der bezettingen binnen hun gewest, uit te geeven: al-

zoo

* Patenten.

zoo zy met hunnen Landtvooghdt hadden raadzaam gevonden, op zich zelve daarin te voorzien. (1) Zy schikken, verscheide, zoo oude als nieuwe, Hopluiden in dienst en onder verhaalden eedt te kryghen: laaten door Hollandt de trom slaan, en werven volk op hunnen en hunnes Landtvooghds naam: neemen omtrent tien vendels, elk van tweehondert hoofden, in wartgeldt aan. Voorts doen zy de bende van Kleerhaaghe uit Gorkum vertrekken; en geeven 't bevel oover die stadt aan Graave Philips, broeder van Graave Willem van Nassau: veranderen ook de bezetting tot Woerde. Hopman Johan Bax, gestelt om oover Muide te gebieden, was dien van Amsterdam, van waar het maar twee mylen, aan de monden der Vechtstroome en der Zuiderzee, leit, een doorn in den voet: en te pynlyker, sins dat hy, weigherende van 't Slot te verhuizen om hun eighen volk daar op te laaten, (2) slechtelyk genoegh een schriftelyk bescheidt van Leicester toonde, dat hem beval, nocht om hoogh nocht om laagh die plaats t'ontruimen; en (3) het onthiet verdubbelde en styfde, geevende ook reede daaraf, met de klem deezer twee veirsen: Bl. 1140.

Ziet dat ghy wel bewaart
Den toom van 't groote paardt.

Zy, dan, lichtelyk bevroedende dat het ros hunne stadt, de breidel het blokhuis beduidde, lieten, by Bax, die meening wel als ongemerkt doorgaan; maar

(1) *Zy schikken*, zij zorgen, beijveren zich. Voorts is het kennelijk, dat de zoogenoemde tegenwoordige tijd in dit werkwoord, gelijk dergelijke in de volgende werkwoorden, opzettelijk gekozen is, om den spoed, dien het besluit vorderde, te kennen te geven. Alles wordt daardoor levendiger voorgesteld en krachtiger.

(2) *Slechtelyk*, dom, eenvoudig.

(3) *Het onthiet*, het bevel, den last.

Bl. 1140. maar zich nocht moeite nocht koste verdrieten, tot dat z'hem, dewyl geweldt te groot een' klank zou gemaakt hebben, (1) met gemoede daaraf, en een deel der hunnen in Muiden kreeghen. Het liep nochtans al een' wyl aan, eer zy dit konnen uitwerken: en Willem van Zuilen van Nieveldt, Heer van Sheerenaarentsberghe, die in plaats van Paulus
— 1141. van Loo tot Burghvooghdt beroepen was, (2) moest zich immiddels lyden, met beneeden in 't klooster der steede zyn huis te houden. Wyders, het Zeeuwsche regement, (3) onbehooft mits de doodt van Sidnei, werd, ten verzoeke der Staaten van Hollandt en Zeelandt, den Graave van Zolms gegeeven: tot bittre spyt van Heere Willem Russel, die een zoon des Graaven van Betfort was, en, als gekooren tot Sidneis naazaat in de Steêvooghdy van Vlissinge, zich ook die (4) kornelly had toegeleit. Den Baroene van Hoohensaxe beval men, by bewilghing des Graaven van Nieuwenaar, de toezight op etlyke grenzsteeden van Gelderlandt en Ooverysfel. De Hollandsche Staaten raamden een plakkaat, en gaaven 't, naa 't aanneemen van de wartgelders, op hunnen naame uit: het welk, gedaghteekent op den zesten in Lentemaant, onder andre voorzieningen, allen Amptmannen van Rechte. Wethouderen van steeden en dorpen, kryshoofden en

(1) *Met gemoede*, met zachtheid, bij vriendelijke schikking.

(2) *Moest zich immiddels lyden*, zich behelpen. Zie de aant. op bl. 191 van het III D.

(3) *Onbehooft*, dat is, zonder Overste. Aardig is dit woord van onzen Schrijver gebezigd, dat hier dezelfde beteekenis heeft als *onbeheerd*.

(4) *Kornelly*. Gelijk *Steêvoogdy*, *Stadhoudery* van onzen Schrijver gebezigd worden, ter aanduiding van het bewind over eene stad of een landschap, ook zoo gebruikt hij gelijken uitgang bij het woord *Kornel*, in beteekenis van het gebied over eene bende krijgsvolk.

en gemeinen soldaaten, gebood, de doortoghten, Bl. 1141.
landtgangen, en inleegheringen, gewaapenderhandt te beletten, die, ontrent de plaatsen hunner bezettingen, bestaan wierden zonder schriftelyk bevel, gegeeven van Prinse Maurits oft den Graave van Hoohenlo, by goeddunken der Staaten, en onderteekent by hunne gemaghtighde Raadsluiden. Ook stelden die van Hollandt en Zeelandt, met de Raaden der Ammiraliteit, orde op den krygh te waater, tydtlyke toerusting der scheepen, goede betaaling des volx: 't welk tweemaals, in Sprokkelmaant, tot Rotterdam, met groot gevaar der stadt en der oorloghscheepen, aan 't muiten geslaaghen was; doch eindtlyk gestilt met etlyke duizent gulden, die men ter yl verschafte.

Onder der Staaten beezigheit met deeze beschikkingen, werden hunne zorghen, voor ondank te begaan by de Kooningin en Leicester, niet weinigh verzwaart door schryven hunner beide, aan den Raadt van Staate, om tienduizent lasten rogs, te voeren van hier naa Engelandt: waarop de Raadt, en in 't bezonder de Raadsheer Wilkes, hard aanhield. Zommighen, hoewel geen' oovervloedt van rog in 't Landt was, meinden men moeste haarder Majesteit believen; zommighen dat het getal der lasten tot op de helft moghte vermindert worden. Ten laatste, dewyl de prys der graanen daaghelyx reez, en uit het vervoeren geschaapen scheen groote dierte, uit de dierte, als toegekoomen by schuldt der Staaten, oproer der gemeente, t'ontstaan; zoo vonden zy best, het verzoek, met d'allerheuschste manier, af te slaan. Tessens deeden zy driehondert lasten rogs inhouden, die by eenighe Engelschen gekoft, en reeds op * vryereizbrief des Raads van Staate gescheept waaren; desgelyx vyfhondert lasten, in 't koopen en uitvoeren der welke de zelve Raadt bewillight had; doch naamen den koopluiden 't kooren

* Paspoort.

Bl. 1141. ren af, en betaalden hun ook hunne onkosten. Bysterlyk belghde zich deezes de Heer Wilkes, en riep dat men daarmeê reeghelrecht teeghens de achtbaarheit van den Landtvooghdt en den Raadt aanging. Jaa hy begon te dryven, en pooghde met veele reedenen staande te houden, *Dat den Staaten nocht Heerschappy nocht Hoogheit kon toebehooren; maar dat die, indien der eenighe in de gewesten waare, by den gemeenen man moeste gezocht worden: zoo dat zy zich groflyk vergreepen, aanneemende, onwettigher wyze, de maght om in Leicesters uitlandigheit nieuwe Hoofden op te werpen, zommighe, by hem gestelt, af te zetten; den eedt des krysvolx te vernieuwen en verandren.* Van al 't welk hy een breedt geschrift ooverleeverde, zoo wel aan de Hollandsche Staaten, die 't zelve deftelyk beantwoordden, als aan de Algemeine.

Deeze, sint het verding gemaakt met de Kooningin, hadden begost dikwylser dan ooit voorheen te verzaamen, om, van zaaken die geheelt dienden voor de Engelschen, alzoo der twee in den gemel-
— 1142. den Raadt verscheenen, daarbuiten te handelen. Sint de geschillen, ontstaan uit het vreemdt bedryf van Leicester, met wien ook verscheide Neerlandsche Raadsheeren heulden, lieten zy noch min tyds tussen d'eene daghvaart en d'andre. En allenskens quam 't zoo verre, dat hunne vergaadring den schyn van een geduurigh amptgenootschap kreegh: 't welk, voerende den naam der Algemeine Staaten, die 't uitbeeldt, naar eighe (1) bescheidenheit der Bondtgenooten daaghelyksche dingen; naar goeddunken, verzocht aan de Landtschappen zoo de geleeghenheit tistel toelaat, de wightighste verricht. Met deeze vond onttoogh men den Raade van Staate de Hooghe Regeering: 't welk, zeeker op dat pas, der gemeine vryheit kenlyke deughd deed; maar den maghtigsten gewesten groote schaade; die, verbygezien mits het ooghen op de teeghenwoordighe noodt, zich

(1) *Bescheidenheit*, oordeel, beslissing.

zich naamaals oopenbaarde. Want, in den Raadt BI. 1142. heeft elk Landschap meerder oft minder getal van stemmen; niet ganschelyk, doch eenigher maate naar gelang der middelen die het opbrengt: in de vergaadring der Algemeine Staaten geldt het zeggen van 't zwakste zoo veel als van heel Hollandt, dat alleen in de oorloghslasten achtenvyftigh ten hondert betaalt. Maar het uitvoeren des besluits van den zesten in Sprokkelmaant haaperde aan den Ooverste Sonoy. Uit welke vonk een vinnigh vuur in 't midde van den Staat ontstak, dat my verplicht de geleeghenheit der zaake wat naaktelyker t'ontdekken.

Aangezien dat Leicester, voor zyn vertrek, op der Hollandsche Staaten vertoogh, noopende 't bewindt van Sonoy, geantwoordt had, dat hy, indien de lastbrief des zelven 't behoorlyk gezagh van Prinse Maurits verkortte, zich gedroegh tot het geen de Heeren Staaten daarin doen zouden; zoo verzuimden zy niet den Ooverste naa den Haagh t'ontbieden. Sonoy verscheen: maar, als men hem sprak van lastbrief te neemen van Prinse Maurits, en eedt aan dien te doen; ontschuldighde hy zich met d'onderdaanigheit, gezwooren aan Leicester: hoewel hy geen zonde gemaakt had van hiertoe te koomen, zonder op den Graaf van Hoohenlo eens ontslagh te verzoeken, van den eedt gedaan aan hem, als Stadhouder van Prinse Maurits in de Landtvooghdy van Hollandt. Hierop quam schielyk de bittre maare van Stanleis en Jorks verraadt: waaroover men hem, niet naader gepraamt, belastte, zich naa Noordthollandt, voorts naa Gelderlandt en Ooveryssel te spoeyen, om acht te geeven op de bewaarnis der steeden en sterkten, die volk van zynen regemente in hadden. Terwyl hy aan d'ooverzyde der Zuiderzee zyn boodschap deed, vonden de gemelde Staaten en Prins Maurits raadzaam, 't vendel van Jonker Aarent van Duivenvoorde naa Meedenblik te stuuren, met orde, dat het aldaar hadde bezetting te houden, en een vendel van Sonoy,

Bl. 1142. noy, dat'er onlangs te voore van Kampen was ingekoomen, te vertrekken, om verdeelt en naa andre plaatſen gezonden te worden. Maar een Steedehouder, die binnen der ſtadt het gebiedt voerde, weigherde 't zelve van daar te laaten ſcheiden; ook Duivenvoorde in te neemen; zonder voorweeten des Ooverſten. Deez' verſtaande, t'zyner weederkoomſte tot Meedenblik, hoe men, in zyn afweezen, getracht had zyn volk daaruit te lichten, en ander daarin te brengen, ontveinzde zyn misnoeghen niet. Korts daarnaa quaam 'er een Monſterheer, om hem, by laſtbrief van Prinſe Maurits, in zyn' oordtvooghdye te veſtighen; mits dat hy aan den zelven en de Staaten van Hollandt mondelings zynen eedt vernieuwde, oft dien by onderteekent geſchrift oover zonde. Teffens werd hem een laſtbrief geleevert, waarby de zelve Prins hem, tot weederzeggens toe, vooght der burgh van Meedenblik maakte, in plaats van Jonker Kornelis van Ryswyk, ooverleeden ontrent acht maanden te voore. Dan
— 1143. hy weigherde zoo wel den eenen als den andren te bezweeren, zonder eerſt ontſlaaghen te zyn van den eedt aan Leiceſter gedaan: en bad, by ſchryven van den neeghentienden in Lentemaant, Prins Maurits, deeze reede ten beſte te neemen. Hierop werd goedt gevonden, dat de gemelde Prins in perſoon, neevens den Graaf van Hoohenlo, naa Meedenblik ginge, om Sonoy onder den eedt te brengen; oft, zoo dat met gemoede niet vallen wilde, aldaar andre orde te ſtellen. Sonoy, hiervoor gewaarſchuwt, vond zich byſter bedremmelt. Liete hy de Heeren, hoewel niet verzelſchapt dan met hun hofgezin en eenighe gemaghtighden der Staaten en ſteeden, binnen koomen, zoo zoud' hy zich, tot groote verbittering, teeghens hen hebben te verzetten, en wellicht noch te laagh leggen; oft moeten den eedt doen; oft neevens zyn ampt, de plaats afſtaan; en, in elken gevalle, de wiſſe gunſt van de Kooningin en Leiceſter aan een' twyfelighe der Staaten verwiſſelen. Naa veel ooverleggens der zaake met

zyn'

zyn' vertrouwdelingen, viel zyn besluit op afveir- Bl. 1143.
dighen van twee mannen, om Prins Maurits te bidden, dat hem geliefde, voor dien tydt, zynen wegh van Meedenblik af te wenden: alzoo de Ooverste, hebbende uit den voorighen handel een wantrouwen gevat, zorghde voor eenigh misquaam, dat uit dus een' haastigheit ontstaan moghte, en daarnaa niet zouw te richten zyn. Maar strax hierop kreegh hy kundschap dat de Heeren geen half uur van de stadt waaren: 't welk hem noch bet verbaazde, en pal tot kiezen oft deilen stelde. De weederzydighe zwaarigheeden, te voore van verre beschouwt, oopenbaarden, nu voor zyn' ooghen staande, een yslyker aanschyn: en de wightigheit des werx riep om rype beraading. Maar, 't moest buighen oft bersten: de stonde was daar; hy bars van aart, en gereeder (1) tot dit. Gestyft van deezen, behield zyn' zucht tot hoogheit, die hy dacht by d'Engelsche party te bestyghen, de ooverhandt: en het teeghenwoordigh gevaar, hoe kraftelyk het ook op zyn' zinnen wracht, (2) haalde slip. Op dat hy zich zelve scheene grooter gelyk te hebben, en des te (3) toghtigher wierde, verzierd' hy ook, en geloofde teffens, dat hem, van Hoohenloos toomelooze toornigheit, een euvel ontmoeten te vreezen stond. Hy zeindt dan 't gemelde paar luiden uit, om zyn' verschooning te doen: bezet de poorten, sluit ze achter hen toe, en den Prinse voor 't hooft.

(1) *Tot dit;* tot bersten namelijk. HOOFT schijnt hier het Latijnsche spraakgebruik voor oogen gehad te hebben, volgens hetwelke, zoo als men weet, *hic* altijd tot het naastvoorgaande, *ille* tot het meer verwijderde betrekking heeft.

(2) *Haalde slip*, dat is, had de minste werking. De spreekwijze, te voren (zie III D. bl. 442. aant. 2.) door ons verklaard, is hier, onzes oordeels, minder gelukkig te pas gebragt.

(3) *Toghtiger*, ijveriger, driftiger.

Bl. 1134. hooft. Deez, neemende 't noodigh gedult, toogh naa Enkhuizen, en voorts naa Hoorn. Hier quam Willem Mostart, uit Sonoys naame, spreeken met zyne Doorluchtigheit, die daarop zeekre gemaghtighden naa Meedenblik zond; doch, onverrichter zaake, alzoo Sonoy niet te verzetten was, naa den Haagh moest keeren. Korts hiernaa schikten de Staaten van Hollandt, aan den Ooverste, andre gemaghtighden, die schriftelyk en mondelings met hem handelden: al meede zonder vrucht, dewyl hy daarby bleef, dat hem antwoordt uit Engelandt te verwachten stond, en ongeraaden was zyn leeven, met inneemen van nieuw krysvolk, in gevaar te stellen. Jaa hy begon, onder zachte, nu scherpe woorden te mengen, verhaalende dat hy gehoort had, men wilde geschut voor 't Slot brengen; en daarop gezeit. *Doen z' d'eene zotterny, ik zal d'andre daartegens doen.* Ook beholp hy zich met tusschenspraak van eenighe Predikanten, die, t' zynen verzoeke, schriftelyk verklaarden, dat hy, met zyne weigheing, niet onbillyks dreef, maar de eere Gods, den welstandt der kerke, en 't gemeine beste, hartlyk trachtte te vorderen. Onder dit stribbelen werd hy verwittight, dat men meende de bezettingen van Enkhuizen en Hoorn te veranderen. Dies ontbood hy, willende aldaar geen' knechten van eenigh ander regement lyden, twee zyner vendels uit Ooveryssel; ende schreef aan de twee steeden, dat zy ze,
— 1144. van Leicesters weeghe, hadden in te neemen. Die van Enkhuizen antwoordden, dat de Steedehouder van Hoohenloos vendel, met vyvenveertigh mosketriers, voor hunne poort was; maar zy besloóten hadden, nochte die, nocht eenighe andre soldaaten, wie hen ook zonde, binnen te laaten koomen. Die van Hoorn, ziende hunne gemeente toen grootlyx ontrust, om een Haarlemsch burghervendel, 't welk in twee scheepen voor 't hooft der haavene gekoomen was, wilden meede geen' knechten meer, dan zy reeds in stadt hadden, ontfangen. De Staaten van Hollandt, en Prins Maurits, bericht van al

al ditte door hunne gemaghtighden, vonden raad- Bl. 1144.
zaamst wat toe te geeven, alzoo Sonoy verklaarde geen voorneemen te hebben, dan zich te verantwoorden, en zynen persoon te verzeekeren; ook beloofde geen' plaats, bezet met knechten van zynen regemente, in yemands handen te stellen, buiten hun verlof. Zy schreeven hem dan aan, dat z'hem tydt gunden, tot dat hy antwoordt, uit Engelandt, zouw ontfangen hebben; en daarmeê 't gereezen misverstandt hielden voor needergeleit. Dus bleef de zaak een' wyl steeken: waarentussen Sonoy, door heete brieven van Leicester en de Kooninginne zelf, meer en meer in zyn' weederspoorigheit gesterkt werd

Geduurende dit handelen met Sonoy, beweeghde de Vroedschap van Uitrecht den Graaf van Nieuwenaar tot beroepen eener zaameninge binnen die stadt: werwaarts hy de Geldersche en Ooverysselsche Staaten verzocht gemaghtighden te zeinden, om orde te raamen teeghens zeekre zwaarigheeden, die hen, als naast aan den vyandt gezeeten, meest raakten. De Raadt van Staate, des verwittight, deed hem, door den Heer Bardes, aanwyzen, hoe schaadelyke scheuringen uit zoodaane bezondre vergaadringen te beduchten stonden. Men voer 'er echter meê voort; en de afgezanten der Geldersche, en gemaghtighden der Uitrechtsche Staaten (want die van Overyssel waaren noch niet aangekoomen) schreeven aan de Hollansche en gemaghtighden der Zeeuwsche, ten einde hun ook gelijcfde gemaghtighden naa Uitrecht te zenden. Maar die van Hollandt en Zeelandt zonden den brief aan d'Algemeine Staaten: en deeze beantwoordden dien, met vertoogh, dat men, volghends de wettighe gewoonte, 't geen by eenighen oordt oft stadt verstaan wierde den Bondtgenootschappe oorbaarlyk te weezen, in hunne vergaadring moghte voordraaghen; zonder 't spoor der Waalen te volghen, die, met hun raadtslaan op zich zelve, d'eerste ontleeding der Landtschappen veroorzaakt hadden. D'Uitrechtsche Raadslui-

Bl. 1144. luiden, ziende by dit bescheidt hunnen toeleg haaperen, onderwonden zich dien door te dryven by ophitsing des volx: en gaaven, te dien einde, op hunnen naame, eenen haatlyken brief in druk uit. Het opschrift hield aan de Majestraaten, Vroedschappen, Hopluiden en goede gemeenten der steeden van Hollandt en Zeelandt. By zeekre voorreede klaaghden zy oover oproerighe geruchten teeghens hen uitgestrooyt; en dat men de daghvaart, te houden binnen hunner steede, ten arghste duidde; hoewel'er de noodt toe drong, en de meening was, 't geen t'Uitrecht zoude gehandelt worden, ten laaste ter Algemeine vergaadering te vertoonen, by welke zy, als verre van der handt gezeeten, dus lang door hunne gezanten weinigh gevordert hadden. Koomende daarnaa tot de eighentlyke aanspraak, knorden ze dat men hun niet veel min, dan reeds aangevange (1) daadiging met den vyandt, opdichtte: roemden hooghlyk van hunnen yver tot onderhoudt der vereeninge: trokken de bestendigheit van andren in twyfel: maakten gelaat van te duchten, dat eenighe gewesten het zaayen der valsche loopmaaren tot een middel gebruikten om hen tot hunnen wil te brengen: maaten, ten breedste,
— 1145. hunne trouw, gehoorzaamheit, eerbiedenis ten Graave van Leicester, hunne dankbaarheit jeeghens den Engelschen landtaardt, uit: en scheenen, niet duisterlyk, den Staaten van andre oorden het teeghendeel te verwyten. Hieroover deeden de Hollandsche, meede in druk, een schrift afveirdighen, dat aan Schout, Burghermeesters, Scheepenen, Raadsluiden, en de goede gemeente der voorzeide stadt, gericht was. Dit, weederleggende de aaverechtsche uitleggingen, ontworpen op 't geen in Hollandt en Zeelandt, tot weering van vorder wanorde, gedaan was, wees het onwettigh bedryf der Ooverheit van Uitrecht aan; voorts rondelyk, met heusche taale nochtans, Leicesters vreemde gangen: en meldde, on-

(1) *Daadiging*, onderhandeling.

onder ander, hoe eenighe Ooverſten van Hollandt- Bl 1145.
ſche grenzveſtingen plat uit verklaart hadden, dat zy zich gelaſt vonden, de zelve te bewaaren, niet tot beſcherming der geweſten, maar als toomen om de hengſten te bedwingen: waarmeê de treflykſte en getrouwſte ſteeden van Hollandt gemeent werden. En, zeeker, die van Hollandt voelden zich niet alleenlyk by den gemelden brief aangetaſt; maar daarenbooven by een verdaadighſchrift van den Burghermeeſter Geeraart Prounink oft Deeventer, door wien, zoo vastelyk gelooft wêrd, de brief ingeſtelt, en de bezondre vergaadring tot Uitrecht te weeghe gebraght was, om d'Algemeine, waarin men hem zitting ontzeit had, af te ſchaffen, oft ten minſte dubble vergaadering der Algemeine Staaten in te voeren, op dat hem immers erghens toegang ter zelve gebeuren moghte.

De gemelde Vroedtſchap, laatende zich omzwindelen van Prounink naar zyn' luſt, hield verſtandt met eenighe perſoonen in Ooveryſſel, Grooningerlandt, Gelderlandt; maar voorneemelyk in Vrieslandt: en verzocht aanſtendighlyk, dat die geweſten zich, neevens haar, tot opdraght der Hooghe Ooverigheit aan de Engelſche Kooninginne zouden voeghen: in welke gevalle (haars bedunkens) aan 't volghen van Hollandt en Zeelandt geen twyfelen viel. Te weeten; men wendde voor, dat d'Algemeine Staaten, verlekkert op het bewindt, haare Majeſteit, ſlechts om welſtaanswil, tot aanveirden van 't zelve verzochten: waaromme noodigh was, een bezondre bezending te doen. (1) My gedenkt, dat ik, oover veele jaaren, hoorde leezen zeeker ge-

(1) *My gedenkt, dat ik.* Dergelijke zegswijzen hebben wij dikwijls bij onzen Schrijver, in zijn verhaal, aangetroffen. Zie b. v. bl. 67 van dit Deel: *En, zeeker, mij heught, van hooren zeggen* enz. Bij zulke herinneringen wordt doorgaans iets belangrijks, elders niet te vinden, medegedeeld.

Bl. 1145. geſchrift, meldende hoe, op dit pas, een groot getal van kerklyke perſoonen, in Vrieslandt, raadzaam vond de Heerſchappy aan de Kooninginne in te ruimen, zonder eenighe bepaaling altoos: waarop een oovervlieghend vernuft mij kluchtelyk zeide, dat zy de moeite van het daadingen hadden gezocht te myden. 'T waarſchynlykſt (om met ernſt te ſpreeken) is, dat hunner een deel, vertrukt door onvoorzightighen yver, dus voortſloegh; een deel op verbeetring van wedde, uit de geeſtlyke goederen, ooghde, leggende zich, onder de Kooninginne, geen ſchaarſcher onderhoudt toe, dan zy t'haarent den Bedieneren des Heilighen woords, uit zoodaane inkoomſten, verſtrekte. Immers, om dit getyde werd deeze ſnaar geroert. Maar, wat hen porren moghte, zy vervorderden zich tweemaals vergaadring, oover dit ſtuk van de opdraght, te houden; en ſtuurden, op eighe koſten der kerken, eenen Predikant naa Engelandt: hoe deftelyk ook Graaf Willem van Naſſau hen vermaande, niet, buiten 't hunne, in 't beroep der Heeren te treeden, die zy, met dus een bedryf, ſtilzwyghends van onachtzaamheit beſcholden. Hierop volghde een t'zaamenrotten van weirlyke luiden, die by allerley ſtaatwiſſel gewin reekenden; oft op de Oov erheit geſteurt waaren, om dat zy, hebbende naa eenighe ampten geſtaan, daaraf, ter oorzaake van onbequaamheit, oft oovermits de meenighte van aanzoekers, verſteeken bleeven; oft aan geen' veirdighe betaaling van eenighe ſchulden, by mangel van bewys der deugh-
— 1146. delykheit, oft van voorraadt der ſchatkaamere, konnen raaken; oft eindtlyk, (1) te ſlecht om 's werks belang af te meeten, zich van ſchalker lieten inleiden. Deeze, meeſt gezeeten in Ooſtergo, welken oordt zy zelden een van de vier Leeden des Landtſchaps te maaken, en de voorſtem onder de Staaten te hebben, ſchikten tot Leeuwaarde by een te koomen

(1) *Te ſlecht*, te onnoozel, te dom.

men. Daar vonden zy lichtelyk eenighen van hunne gezintheit, zoo uit andre (1) Goon als uit de steeden; en begosten, zonder op voorgegaane zaamening van Aadel en eighegeerfden wettelyk gelast te weezen, zich uit te geeven voor gemeene volmaghten van Oostergo, samt hunne bondtgenooten van Westergo, Zeevenwolden, en de steeden. En, op deezen tytel, kooren zy twee gezanten, om naa Engelandt te trekken, en der Kooningiinne de Hoogheit van Vrieslandt aan te bieden. De pen van 't kompas, waarop dit volk aanging, was Hessel Aysma, Raadshooftman van 't Hof, die eenen broeder, genaamt Doeko, bedienende een Grieteny oft Amptmanschap van Rechte, in Oostergo had; ook een zwaagher daar woonende. Hy zelf ('t welk hem wonder gezien by de Predikanten maakte) was gebannen onder den Hartoghe van Alva, en eerlyk van leeven: maar onervaaren in stoffe van staat, en graatigh, booven maate, naa Kooninklyke regeering, waaronder hy hoopte dat het bestier der Vriesche landtzaaken weeder (gelyk ten tyde der Vorsten) zouw gestelt worden aan hem en de Raadsluiden zyn byzitters, die althans geen gezagh dan in 't stuk des Gerechts hadden. De gezanten waaren, Wybrandt Ayluwa, en een * Voorspraak genaamt Dominicus Richæus van Postella, mensch van zeer argherlyken wandel. Maar Aysma hield' 'er veel af, uit liefde tot den heeten haat, dien Richæus op de Staaten droegh, om dat z'hem 't ampt van † Algemeinen Bezorgher ontzeit hadden. Want, de (2) lydi- Bl. 1146.

* Advocaat.

† Procureur generaal.

(1) *Gaon*, streken. *Go*, nog in *Oostergo* en *Westergo* behouden, werd ook gespeld *Ga*, *Gae*, *Gauwe*, *Gouw*, beteekenende een landstreek. *Zie de Taalk. Bijdragen tot de naamsuitgangen van eenige meest Nederlandsche plaatsen* door Mr. J. H. HOEUFFT, bl. 48 en 49.

(2) *Lydighe*, hevige.

Bl. 1146. dighe zucht tot verheffing dreef den Raadshooftman zoo verre ooverdwars, dat hy, om zyn' party te sterken, ook eenen hoop lichtvaardigh en besprooken gezelschaps, welkes een zyns gelyk zich billyk schaamen zouw, aanhaalde. Om dit gezantschap, door bewilghing van Graave Willem daarin, te glimpigher, ten minste verantwoordlyker te maaken; oft hem, zoo hy 't affloeghe, ten doele van de (1) klapperny, en van de nydt der Engelschen, te stellen; verzocht men, by smeekschrift, gericht aan Stadthouder, Raadshooftman, en Raadsluiden, dat hun gelieven zoude, 't geen de gemelde Volmaghten gehandelt hadden, by, * kantteekening goedt te kennen; oft anderszins hunne meening schriftelyk daarop te uiten. Maar de Graaf, verzettende trek met trek, gaf, zonder 't werk te looven oft rondelyk te laaken, tot bescheidt; *Dat hy niet lievers, dan de heerschappy der Kooninginne oover deeze Landen wenschte; wel weetende, dat, om den Godsdienst en de Vryheit te berghen, geen ander middel was, en teffens daaraan het heil des huis van Nassau hing. Dies had hy, onlangs, in den Haaghe, met blydschap gezien, dat d'Algemeine Staaten deeze zeer vuurighlyk beyverden, en Leicester, op zyn vertrek, met grooten ernst baaden de beste handt daaraan te houden. Ook hadden zy zeekre Ambassadeurs naa Engelandt afgeveirdight, om t'onderstaan oft daar eenighe lucht van troost te bejaaghen waare. Ende, dewyl hy zich daarom wel verzeekert hield, dat hierin, by zyn' Doorluchtigheit en de gemelde Staaten, niet het minste verzuimt werd; zoo vermaand' hy hen verzoekers, zich met de zelve te voeghen, om scheuring te schuwen, en voor haare Majesteit, met eendraghtighe aanbieding van al de gewesten, te verschynen; die ongelyk meer op haar gemoedt vermooghen zouw, dan van eenen enkelen oordt.*

* Apostil.

(1) *Klapperny*, opspraak, laster.

oordt. Die van 't Hof verklaarden, *Dat zy, voor zoo veel in hun was, der Volmaghten bedryf, als ooverëenkoomende met de verdingen aangegaan van de Landen met de Kooningin en Leicester, goedt kenden.* Hierop naamen Ayluwa en Richæus de reiz aan; ongeacht het vertoogh zyner Genaade, en hoewel die van hunne party, in de voorwaarden, beraamt by d'Algemeine Staaten, oover twee jaaren, op 't aanneemen der Kooninginne, weinigh gevonden hadden, dat hun raadtzaam docht daaruit te laaten oft te verandren. Aangekoomen in Engelandt, werden zy, slechts drie daaghen daarnaa, van haare Majesteit gehoort, buiten weete van der Algemeine Staaten Ambassadeurs; die 't zelve den Graave van Leicester, onder 't stribbelen met hem oover de veranderingen in Hollandt geschiedt, klaghtelyk te gemoet voerden. Hy verschoond' het, met bybrengen, dat haar Majesteit niet gewoon was eenighen gezanten gehoor te weigheren, en de zaak al aangevangen voor zyn vertrek uit Neederlandt. BL. 1146. — 1147.

Ten zelven daaghe ('t was de zeevende in Lentemaant) ontfingen zy, uit Hollandt, en leeverden hem, den booven verhaalden brief van den vierden in Sprokkelmaant, van welken ook dubbel aan de Kooningin bestelt werd. By wat verlet dit schryven hun zoo spaade ter handt quam, waare qualyk te gissen: oft de schorheit des inhouds moest het besluit van 't afzenden een' wyl hebben doen haaperen. Dan, naa 't leezen van dien, beschrobden hen daaroover, niet alleen Leicester in 't bezonder, maar ook de * Geheimschryver en † Schatmeester, dien men voor zynen vyandt hield, in vollen Raade, met bitter verwyt van ondankbaarheit der Staaten teeghens zyne Doorluchtigheit. Jaa Elizabeth zelf,

* Secretaris.
† Tresorier.

1587. zelf, ten naaften gehoore dat zy by haar hadden, dreef hun, in zyne teeghenwoordigheit, wel onwaardelyk toe, dat men hem met zoo fpytigh een' brief loonde, voor 't inbrokken zyner middelen ten dienfte der Landen, voor 't waaghen zynes eighen perfoons, voor 't verlies zyns naaften bloeds (daarmeê meende ze Sidney) welx leeven zy wenfchte met veele tonnen gouds weeder te mooghen koopen. Voorts haalde zy, met trotfe en wrange woorden, der Staaten handelingen op, (1) die den Engelfchen fcheenen teeghens te gaan: en, verhit in het kyven, verklaarde, dat zy den Graave geraaden had weeder naa de Landen te keeren, maar dat hy nu daartoe in geenerley wyze verftaan zouw. Waarop hy tweemaals in quaadt Latyn uitfchoot, *A tali officii libera nos Domine*; willende zeggen, *Van zulken ampt verloft ons Heere.* De gezanten, moetende deezen hoon met gedult opdrinken, ontfchuldighden hunne Meefters met de befte reedenen, die zy wiften te bezinnen. Eindtlyk, alzoo zy zeiden, maght ontfangen te hebben om wat merkelyx meer dan voorheen, tot onderhoudt der oorloghe, uit te looven, fcheiden ze met orde der Kooninginne, dat zy hunne meening, op papier, in handen van haaren Raadt zouden' brengen. En zy fcheen wat bezadight. Maar Leicefter kon zyn' verbolghenheit nocht dwingen nocht dekken: en, daar de gefchillen te voore met eenighe (2) manierlykheit, tuffen hem en de Staaten gedreeven waaren, worp hy nu 't masker daarheen, en pooghde fint zighbaarlyk hun de gemeente op 't lyf te fchennen, en den voet te lichten. Men had, om zyn' achtbaarheit te fpaaren, gezocht den brief verhoolen te houden: maar zyn' eighen' aanhangelingen fchikten affchriften van dien, uit Engelandt, herwaarts; en deeden ze van handt

(1) *Die den Engelfchen fcheenen teeghens te gaan*, dat is: die tot nadeel der Engelfchen fchenen te ftrekken.

(2) *Manierlykheit*, beleefdheid.

handt tot handt loopen, hoopende daar door de Bl. 1147.
Ooverheit in den uiterſten haat der onderdaanen te brengen. Want, men ſcherpte hun in, dat alles, wat de brief meldde, verziert, gelooghen, en enkle achterklap was: en dat Leiceſter, ten hooghſte daarroover vertoornt, niet alleenlyk, miſſchien, zouw niet meer naa 't Landt willen omzien, maar ook de Kooningin afkeerigh van alle hulpe maaken. Dies ſloegh de vlam ten daake uit, met verhitten van d'in zwang gaande, en ontſteeken van nieuwe heevigheeden. Ter eene zyde, riepen d' onweetenden, — 1148.
die den meeſten hoop maakten, dat de vermeetelheit der Staaten geenen meeſter kon lyden, en, om 't onderſte booven, niet van het bewindt wilde ſcheiden. Ter andre, zeiden de zeedighſten en voorzienighſten, dat de Regeerders hunnen plicht betrachtten, zoekende den vervoerden Landtvooght op den rechten wegh te brengen: 't welk, zonder zyn' doolingen vrymoedelyk aan te wyzen, niet te doen was. Wyders, d'Ambaſſadeurs leeverden aan den Engelſchen Raadt het geëiſchte ſchrift, verklaarende dat de Staaten, booven de gewoonlyke twee tonnen ſchats ter maant, en vierhonderduizent gulden buitenordelyk te verſchaffen, noch t'hunnen laſte zouden neemen tweeduizent ruiters, drieduizent knechten, en duizent delvers, Hooghduitſchen, te onderhouden den tydt van drie maanden, oft langer, zoo 't noodigh viele: indien 't haarder Majeſteit geliefde de Landen buitenordelyk te gerieven met leening van vyftigh oft tzeſtigh duizent ponden ſterlinx, tot oprechting eens heirs van dertien oft veertienduizent mann' te voet, zesduizent te paarde, en duizent delvers. Zy behandighden elken Raadsheere in 't bezonder, ook den Aartsbiſſchoppe van Kantelbergh, een afſchrift, op dat hy de zaak den Parlemente oft Staaten des Ryx aanbevaale, die, als graatigh naa uitbreiding der Engelſche mooghenheit, ooverboodigh waaren, de Kooningin, met opbrengen van treflyke middelen, in te volghen, zoo zy beſluiten wilde de Landen aan

Bl. 1148. haar kroone te hechten. Met gelyke beede gingen d'Ambassadeurs den grooten Kanseler aan: die hun zeide, (1) dat haare Majesteit was om de vereenighde gewesten, hoewel men daar quaalyk met de Engelschen leefde, naar haar uiterste vermooghen te handthaaven; dat hy haar 't nutste voor haar en de Landen zouw raaden: maar, in het Parlement diende dit stuk niet gehandelt te worden, alzoo 't ganschelyk aan haare Majesteit en den Raadt stond. De Gezanten antwoordden, hun verzoek niet te zyn, dat men de zaak, uit hunnen naame, in 't Parlement voorstelde; maar, dat hy, indien ze daar quaame ooverwooghen te worden, de zelve gunstelyk vorderen wilde. Thans traaden zy, oover 't voorzeide geschrift, in handeling met den Raadt: daar men hen op nieuw, met aantyging van ondankbaarheit, besnaude, roepende dat Leicester schandelyk gehoont was; zyn' oopene en lastbrieven vernietight, Buis de aanstichter der veranderingen, zonder weete zyner Doorluchtigheit, uit de hechtenis, en weeder in den Raadt van Staate, getooghen. De gezanten vraaghden, oft die van Hollandt en Zeelandt, naa de ontrouw, gebleeken aan Stanlei, Jork, en andren, beeter alles in 't wilde zouden hebben laaten loopen, dan Prins Maurits vermaant tot betrachting zyns ampts in 't afweezen van den Algemeinen Landtvooghdt. Hierop worp men hun voor, dat deez den Raadt van Staate, waarin Graaf (de tytel van Prins moght'er niet af) Maurits als 't hooft zat, tot het bestier der dingen gemaghtight had: en de gezanten daarenteeghens, dat die maght, by een ander schrift van Leicester, genoeghzaam geblusſcht was: 't welk hy, daar teeghenwoordigh, met zwyghen liet doorgaan. Voorts verhaalden zy, tot verschooning der zaake van Buis,

(1) *Dat haare Majesteit was.* Hier is uitgelaten het woord *bereid*, *genegen* of iets dergelijks.

Buis, hoe hy, buiten kennis zyner Doorluchtigheit, was vast gezet; en zes maanden gehouden, zonder zyne beschuldiging oft beschuldigher te weeten; 't welk teeghens de voorrechten der Landen streed: dat men hem ook niet, dan onder borghtoght, ontslaakt had; en, om hem te Rechte te doen staan, bekommert hield. Toen stoof de Graaf op; en dreef hun toe, *Dat, uit zeekre punten, beschreeven en behandight aan hem door die van Uitrecht,* bleek *dat Buis der galghe waardigh was: dat hy zelf ook eenighe stukken teeghens dien had*, (1) *die hem aan 't lyf gingen.* En, hier begon hy (van wien oft wanneer 't hem in 't hooft moghte gesteeken zyn) te buldren, dat Buis de Kornellen en Hopluiden, tot ooverleevering van 't verzoekschrift aan Hoohenlo, by 't welk de vordering van Sidnei gewraakt werd, had opgeruyt. Als de gezanten (2) echter vertoonden, dat zyn' Doorluchtigheit den persoon van Buis nooit (3) bewroeghde, oft last gaf om zulx by form van Rechte te doen; antwoordd' hy, 't was valsch; want hy had de Raadsheeren tot Rechters gestelt, en 't zelve aan zommighen, naamelyk Valk, bekent gemaakt. Wat Raadsheeren hy hiermeê by zich zelven verstond, moghte men billyk twyfelen. Want, zeeker, den Amptgenootschappe des Raads van Staate had hy, noopende de zaak van Buis, by schriftelyk bescheidt van den twintighsten in Wintermaant lestleeden, de handt geslooten. Maar Prounink verklaard' het genoeghzaam in zyn boovengedachte verdaadighschrift, met zeggen, dat Buis uit zyn'

Bl. 1148.

— 1149.

(1) *Die hem aan 't lyf gingen*, dat is: die hem (BUIS) des doods schuldig maakten. Volgens BOR, II D., bl. 931, zeide LEICESTER omtrent BUIS: „ dat hij ook zelfs „ tegen hem eenige *Capitale Crimina* had."

(2) *Echter*, op nieuws.

(3) *Bewroeghde*, beschuldigde.

 zyn' gevankenis ontsloopen was, eeven ten zelven tyde, als hy zich, voor 't Hof van Uitrecht en zeekren gemaghtighden uit den Raade van Staate, hem gegeeven tot Rechters, zoude hebben moeten verantwoorden. De gezanten, hoorende hem alles loochenen wat zy voor waarheit bevestighden, en ziende zyn gramschap bet en het aangloeyen door 't weederspreeken, zeiden eindtlyk, dat zy teeghens hunnen Landtvooghdt niet wilden pleiten. En, hoewel hy, schynende wat bemurwt door dit betoogh van needrigheit, hun beval vrymoedelyk hunne meening te uiten; de Schatmeester viel'er tussen, om tot de stof, vervaat in hun laatste geschrift, te koomen. Naa dat hieraf, ook van 't stuk der munte, en van eenighe reekeningen, wat gesprooken was, noodighde Leicester d'Ambassadeurs ter maaltydt. Daar verzochten ze, dat hy, als een grootmoedigh Vorst, 't geen hem eenighe oorzaak tot steurnis moghte gegeeven hebben, vergeeven en vergeeten wilde. Waarop hy antwoordde, bedroest te zyn om de deerlyke gesteltenis hunner Landsluiden; die hy ooveral zeer goedt, jaa beeter dan in Engelandt, had bevonden; maar, dat'er, onder de Staaten, vier oft vyf verscheenen, die zyne regeering niet lyden konnen, en, al oover acht maanden, begosten teeghens hem aan te (1) myneeren. Seedert quaamen d'Ambassadeurs, noch eenighe maalen, zoo met hem als met de Raadsluiden, in gesprek; doch eindtlyk t'huis, met geen ander, dan dit afscheidt. *Dat haare Majesteit, nocht geneeghenheit tot aanneemen van der Landen Heerschappye had; nocht geleeghenheit voor dat pas, tot verstrekking van grooter hulpe; dewyl zy zich zelve met oorlogh, zoo uit Spanje als van elders, gedreight zagh: doch dat zy, eerst-*

daaghs

(1) *Myneeren*, heimelijk, bedektelijk tot iemands nadeel handelen. Het woord stamt af van *mijne*, ondergraving; van daar nog het woord *ondermijnen*.

daaghs den Baroen van Bukkenborst, om grondighe berichting van de gesteltenis der Neederlandsche dingen, zouw afveirdighen; en daarnaa besluit neemen op 't weederzenden van Leicester en 't meerderen haares bystands. Dit dienden zy, op den lesten van Lentemaant, den Algemeinen Staaten aan. Bl. 1149.

Maar de Griffier Rattaller en Predikant Modet, gezonden naa Engelandt uit naame der stadt en des kerkraads van Uitrecht, als booven gemeldt is, hadden, ontrent veertien daaghen te voore, andre tyding van daar gebraght: naamelyk, dat men Leicester haast weeder hier te Lande, in breeder bewindt en luister dan ooit, zouw zien. Hiermeê, en met zeekeren brief, gericht van de Kooninginne, niet alleenlyk aan Burghermeesters en Scheepenen, maar zelfs aan de gemeente van Uitrecht, maakte zich Prounink en zyn' party zeer blyde. En 't zelve schryven, tuighende dat Leicester, nerghens in Neêrlandt, leevender jonst en oprechter geneeghenheit tot haare Majesteit gevonden had dan t'Uitrecht, waaroover zy zich aan hen grootlyx verplicht kende, werd zonder vertoef voor allenman, gelyk het aan allenman hield, van den stadthuize afgeleezen. De Burgherhopluiden, (1) winden om 't graauw te doen waaghen, vlaayde en styfde Leicester met reedenen mondelings den twee gezanten bevoolen, en met eenen bezondren brief: waarop zy, ten vierden daaghe in Grasmaant, een antwoordt afveirdighden, dat meer uit bysterheit van brein, dan uit — 1150.

(1) *Winden om 't graauw te doen waaghen*, dat is: die geschikt waren om, even als winden, het graauw in beroering te zetten. — *Wagen* voor *bewegen*, *beroeren*, of ook *bewogen*, *beroerd* worden is bij vroegere Schrijvers niet ongewoon. Zie KILIAAN op het woord. Ter vertaling van het Latijnsche *impelli*, wordt het door onzen Schrijver gebruikt in zijnen *Tacitus*, bl. 46. „ En in 't „ eerst, ruischte de stille zee, van 't roeyen van duizent „ scheepen, oft *waaghde* van 't zeilen."

Bl. 1150 uit vuurigheit van yver, scheen hergekoomen: zoo zood het oover van gal, gebraakt teeghens die instellers des verhaalden briefs, die op den vierden van Sprokkelmaant aan hem geschreven was. Het schold hen voor verraaders, en snorkte dat de gemeente, aan 't raazen geraakt van ongedult oover dat onbeschaamt doorstryken zyner Doorluchtigheit, gestaan had om al de Staaten op eenen dagh te verdelghen: waare haar niet daatlyk vertoont geweest, hoe die brief, zonder toestemming der Heeren Staaten, op hunnen naame, by zommighe boozwillighen gedicht bleek. Ontrent deezen tydt, quaamen, zoo gezeit werd, ook uit het Hof van Engelandt eenighe brieven van den twintighsten in Lentemaant, die zeer (1) afdraghtelyk van den zelven brief spraaken, raadende de steurnis, daardoor verwekt in de Kooninginne, met reedelyke plichtpleeghing te stillen. De Algemeine Staaten hielden ze voor verziert: maar de Regeerders der stadt Uitrecht zonden dubbel daaraf; oft immers van etlyke punten, naa andre oorden; voorneemlyk Gelderlandt, Ooverysfel, Vrieslandt, en de Ommelanden, aan verscheide amptgenootschappen: en verzochten dat gemaghtighden naa Uitrecht moghten afgeveirdight worden, om gezaamentlyk raadt te slaan. 'T welk men achtte bekuipt te zyn door den Burghermeester Prounink, hervattende den toeleg op een' bezondre vergaadring buiten die van d'Algemeine Staaten: en trachtende de Landtschappen te beweeghen tot verklaaring, dat zy geenen last, tot schryven des meergemelden briefs van den vierden in Sprokkelmaant, gegeeven hadden. Zelfs de gemaghtighde Raadsluiden der Staaten van Uitrecht lieten zich hiertoe gebruiken; en braghten 't, met schryven, in Gelderlandt zoo verre, dat de Raadsluiden van 't Hof (op deeze komt, gelyk elders op de gemaghtighde Raadsluiden der Staaten, het daaghelyx bezorghen der landtzaaken aan) den Heer

(1) *Afdraghtelyk*, van *afdragen*, volgens de verouderde beteekenis van *verachten*.

Heer Johan van Wynberghen, die toen ter Algemeinschappe dat Vorstendoom (1) uitbeeldde, uit den Haaghe herriepen, om dat hy oover 't afveirdighen van dien brief had gestaan. Doch, met deeze herroeping, gedaan zonder hem eerst te hooren, quaamen zy beschaamt uit: en zyn antwoordt, gebouwt van bondighe reedenen, oovertuighd' hen van 't ongelyk, dat zy deeden aan hem en zyn' amptgenooten, die zich in 't gemein gelast vonden, alles, wat zy den Landen dienstigh oordeelden, te beschaffen, ende, zoo tot het zeinden van den brief, als tot het heelen van dien voor hunne maghtighers, waaren gedronghen geweest van zwaarwightighe oorzaaken: die hy wydluftelyk verhaalde. Met weinigher woorden, maar scherper pen, werden die van Gelderlandt hieroover bejeeghent van d'Algemeine Staaten, zich hooghlyk belghende der onwaardigheit hun weedervaaren in zynen persoon: wiens werken, zeeker, uitweezen, dat hy den vaaderlande getrouw, onbesmet van staatzucht, een verfoeyer van scheurmaaking, voorstander van orde was, en een loflyke telgh der eedele stamme, die ons den niet min heuschen, dan braaven, krysheldt Johan van Wynberghen, althans Ooverste der stadt Rynberk, heeft voortgebraght. Wyders, deeze zaak, waarvan zoo veel geruchts gemaakt werd, viel nu licht te verdaadighen, naardien de Baroen Thomas Bukkenhorst, Ambassadeur der Kooninginne, (want hij was reeds in den Haaghe, en gesprek met d'Algemeine Staate en den Raade van Staate gekoomen) rondelyk verklaart had, dat hy, by berichting, ontfangen op alle beschikken van hun gedaan sint het verlies der stadt Deeventer, zich van hunne goede meeninge jeeghens 't Landt, haare Majesteit, en de Doorluchtigheit des Graaven van Leicester, volkoomelyk verzeekert hielt.

Deezen gezant had men, in Zeelandt en de Hollandsche steeden daar hy doortoogh, zeer staatlyk be-

Bl. 1150. — 1151.

(1) *Uitbeeldde*, vertegenwoordigde.

Bl. 1151. bewelkoomt. Ook was hy, behalven dat haare Majesteit hem in bloede bestond, een lidt haares Heimelyken Raads, Heer van groote geleertheit, en den Landen wel toegedaan. Hy beleedighde zich terstondt, neevens zeekre gemaghtighden der Algemeinschappe, tot raamen der behoeften om alle plaatsen, voor 't heele jaar, wel bezet te houden; en, booyendien, in 't veldt, voor vier oft vyf maanden, een heir van vier oft vyfduizent ruiters, twaalfduizent knechten, en duizent delvers, met den sleep van 't geschut, lyftoght, en andre leegherlasten. Van al 't welke men reekende de kosten te zullen beloopen, booven de betaaling te doen by de Kooningin, aan haare hulptroepen van duizent mann' te paard', en vyfduizent te voete, samt aan haare bezettingen der plaatsen van pandtschap, ter somme van ontrent vyftienhondertduizent gulden. En de Baroen, naa verscheide tzaamenspraaken, liet zich zoo verre gezeggen, dat hy aannam zyn' uiterste vlyt te doen, om haare Majesteit, tot verschaffing van een derdendeel by form van leeninge, te beweeghen, onder voorwaarde dat de Landen d'andre twee deelen zouden opbrengen. Ook schreef hy, niet min aan Leicester dan aan de Kooningin, dat hem bleek, de verandringen in de Regeeringe alhier, niet uit eenighe quaadwilligheit teeghen haare Majesteit oft zyne Doorluchtigheit, maar uit verleegheenis door Stanleis en Jorks misdryf, gesprooten te zyn, en enkelyk tot behoedenis van den Staat gestrekt te hebben. Immiddels gaf, by zyn goeddunken, de Raadt van Staate, op Leicesters naam, een plakkaat uit, dat eenen yghelyke verbood, de Kooningin, den Engelschen landtaardt, de inheemsche Ooverheeden, oft eenighe personaadjen in dienst van haare Majesteit oft der Staaten zynde, by monde oft by geschrift te lasteren: ook eenighe zaameningen te maaken buiten de wettighe vergaaderingen der amptgenootschappen, toegelaaten in de gewesten. Het zelfste plakkaat hield in, dat zeekre wargeesten niet alleenlyk valsche geruchten onder de gemeente uit-

uitstrooyden, maar ook schriften zonder naam van den insteller: en dat eenighe der zelve, hoewel zy onder den schyn van uitheemsheit schuilden, nochtans bleeken binnen 's Lands verziert en gesmeedt te zyn. Hiermeede werden de brieven van den twintighsten in Lentemaant gemeent, met welke, als gezonden uit het Hof van Engelandt, men den volke de ooghen vulde. Want de Hollandsche Staaten, doende, om de waarheit (1) uit te boezemen, veele persoonen, den eenen voor, den andren naa, ondervraaghen, elk der welke zynen man meldde, hadden eindtlyk bevonden dat Hugo Donellus, een Fransois Voorleezer van de Rechten in de Hooghe schoole tot Leide, (2) de dichter moest weezen; alzoo hy, oovertuight van 't uitgeeven eenigher afschriften, weigherde yemandt voorder te noemen. 'T welk oorzaak was, dat men hem zyn ampt opzeide. In den Haaghe werd de Ambassadeur aangesprooken van zeekre gemaghtighden der Geldersche Staaten, opgehitst door de Regeerders van Uitrecht: en quaam daarnaa, in die stadt, op den derden in Bloeymaant, zoo met hun als met eenighe Ooveryssselsche gemaghtighden, en de Staaten van Uitrecht, te woorde, zonder yet van belang te verhandelen. Hy onderstond wel de gemoeden aldaar tot eendraght en maatighing te verspreeken: maar bracht, in dat stuk, ook weinigh te weeghe. 1151.

In de zelve daaghen verzocht Henrik, toen Kooning van Navarre, naamaals ook van Vrankryk, dat men hem in de Vereenighde gewesten een' vrye haaven, en Rechtspraak oover de buiten, in te brengen by zyn volk, zoude gunnen: ook de scheepen laaten vertrekken, die by 't zelve veroovert waaren, en hier te Lande aangehouden werden. Deezes verzoex eerste lidt, als schaadelyk gebleeken by — 1152.

(1) *Uit te boezemen*, als ten boezem uit te halen, aan het licht te brengen.

(2) *De dichter*, die dat verzierd had, verdichtte.

Bl. 1152. by 't verlof te vooren gegeeven aan Don Antonio van Portugaal, floeghen die van Hollandt plat af: en bewillighden in het tweede; behoudens dat geen' Hopluiden oft bootsgezellen van deeze Landen zouden op de scheepen dienen.

Heer Johan van Oldenbarneveldt, Voorspraak van Hollandt, hebbende flaauwe involghers, styve teeghenstreevers, in 't afwenden van Leicesters toeleg; en derhalven zeer ernstelyk aangestaan om ontslagh van zynen dienst; liet zich verbidden tot vyf oft zes maanden blyvens daarin, onder besprek dat hy, indien men tot handeling van vreede met den vyandt quaame, oft tot ooverdraght van 's Lands Hoogheit zonder behoudenis der Voorrechten te bedingen, zich als dan daatlyk zouw afgedankt houden. Zeeker, booven 't licht geschept uit Ransaus papieren, vernamp men dat Andries de Loo, van wien ik booven vermaant heb, nu ten achtstenmaale, van Parmas weeghe, in Engelandt geweest was om (1) voorpraat van paize te maaken, neevens eenen Italiaan, genaamt Augustyn Garafini, oft Graffigna. Ook werd uit Antwerpen geschreeven, hoe 't zich liet aanzien, dat Champaignei oft Assonville naa Londen zouden gaan, om de zelfste boodschap. Dit maakte den Staaten van Hollandt wyde ooren: een ried hun den grondt van Bukkenhorst, door Oldenbarneveldt, eens te doen peilen, om te weeten wat'er af zyn' moghte. D'Ambassadeur verklaarde dat de Kooningin tot pais neegh. Barneveldt, doende verslagh hieraf aan zyn' Meesters, gaf hun te bezeffen, hoe lichtelyk woorden, gesproken teeghens hem alleen, geloochent konnen worden: en verzocht dat men den Heer van Breederoode, den * Raadshooftman van der Myle, en Menin † Loontrekkenden Raadsman der stadt Dordrecht, nee-

* President.

† Pensionaris.

(1) *Voorpraat*, voorloopige onderhandeling.

neevens hem, aan den Ambassadeur liete gaan. Dit geschiedde, en Bukkenhorst deed zyne eerste zeggen gestandt. Maar 's naamiddaghs (1) ontbood hy den Heere van Barneveldt, dat de zaak gezweeghen diende; alzoo haare Majesteit van zin moghte verandert zyn, door een tyding die hy terstondt ontfangen had. Deeze was, dat de Ridder Fransois Draak tweeëndertigh scheepen, gelaaden met lyftoght ter behoefte van 's Koonings vloote, in de haaven van Kalis in Spanje, eensdeels verbrandt, eensdeels (2) gezonken had: ook, in 't stryden, twee galeyen en een schip van neeghenhondert lasten te gronde geholpen: en dat hy vier scheepen met eetwaaren wegh voerde: tot groote verbaastheit der Spanjaarden, die vreezden dat hy der Indische zeer ryke vloote ontmoeten, en eenighen merklyken afbrek zouw doen. Dit ontdekken van 't hellen der Kooninginne tot pais werd naamaals by haar zeer quaalyk genoomen. En Leicester liet zich, t'zyner weederkoomste in deeze Landen, verluiden, dat nooit last om zulke oopening te doen, van haare Majesteit, aan Bukkenhorst gegeeven was: hoewel deez het teeghendeel, aan zommighen, met eighen' handt, en (zoo sint genoeghzaam bleek) met waarheit, geschreeven had. Bl. 1152.

Hierentussen keerden, uit Engelandt, d'Oostergosche gezanten, bedankt van de Kooningin met gemeene woorden, voor hunne goede geneeghenheit. Zy begeerden, op eenen vollen Landtdagh der Vriesche Staaten, zeekren beslooten brief van haare Majesteit oover te leeveren, en voorts verslagh van hunne verrichting te doen: maar werden, als niet wette-

(1) *Ontbood hy den Heere van Barneveldt*, dat is: liet hij den Heer VAN BARNEVELDT weten, aanzeggen. Zie de aant. boven op bl. 12).

(2) *Gezonken had.* Ook dit werkwoord, nu onzijdig, werd voorhenen in een bedrijvenden zin gebezigd. Thans zouden wij zeggen: *had doen zinken.*

Bl. 1152. telyk gemaghtight, afgeweezen. Waaroover men, gespannen van spyt, den Heer Bukkenhorst ter oore liep, vergrootende de zaak met lieghen, de waarheit met uitleggen, eeven oft alles niet zoo zeer om hem en hunne Meesters te hoonen, als der Kooninginne ter trotse, gedaan waar. D' Ambassadeur,
— 1153. zeer bekommert hierin, en reeds beraaden daarom zelf naa Vrieslandt te gaan, bezinde zich thans dat hy beeter, dan zoo raauwelyk in 't werk te treeden, eerst zeekerlyk naa den oorsprong der misverstanden, de gesteltenis der dingen, de inzichten der luiden, zouw laaten (1) vereischen; ende bad den Raadsman van Staate Willem Bardes die moeite aan te neemen. Bardes, dan, voorzien met brieven van zyn amptgenootschap aan den Stadthouder Graaf Willem en de Staaten van Vrieslandt, ook met eenen van Bukkenhorst aan de zelfste Staaten, quam op den achtentwinghsten van Bloeimaant tot Leeuwaarde, en dien aavondt noch te woorde met den Stadthouder. Deez, gevraaght naa de vreemdigheeden, die den Ambassadeur waaren aangebraght, verklaarde, *Nocht van nieuwen eedt, den soldaaten afgenoomen, te weeten; nocht van andre uitzetting, dan der steedelingen, welken, als verdechtight van zucht tot den vyandt, men, al in 't voorleeden jaar, had doen vertrekken. Een vendel knechten slechts was van hem ontsoldight; en dat by goeddunken des Raads van Staate. In de steeden waaren de Wethouders en de burghers eendraghtigh; de bezettingen in goede orde. 'T kribben van eenighe bezondre luiden, om dat men in alles juist hunnen wil niet deed, stond voor geen' scheuring onder de gemeine Landtzaaten te reekenen. Geen' Regeering zoo geruft, oft men vond 'er geemelyke geesten, dien 't nemmer te passe gemaakt werd. 'T quaadt, nochtans, hoewel op veel naa zoo breed in der daadt niet als men 't had uitgemeeten, vereisch-*

te

(1) *Vereischen*, onderzoeken.

te beeternis; voorneemlyk in Oostergo. Verscheiden' eerlyke luiden, 's andren daaghs gehoort by Bardes, spraaken uit eenen mondt met den Stadhouder. Vast met gelyke taale antwoorden, op het schryven van den Ambassadeur, 's Landschaps gemaghtighde Staaten, verklaarende dat eenighe vonken, van 't vuur ontsteeken binnen Uitrecht, tot in Vrieslandt waaren oovergevlooghen: die zy, zonder hem daarmeê te moeyen, wel hoopten te slissen. De Hoofden der klaaghelingen behandighden aan Bardes, op zeekere vraaghstukken hun voorgestelt van hem, een lang schriftelyk antwoordt; dat, snorkende van wonderlyken yver voor Godsdienst en vaaderlandt, nochtans genoegh uitweez van wat geest zy gedreeven werden. Zy hadden 't, met naamen, op Kaarel Roorda en Witse Kamminga gelaaden; verhaalende, dat van den eenen het besluit der Vriesche Staaten, tot opdraght van 't bewindt oover den burgherlyken standt en 't gerecht aan Leicester, die daar alleenlyk in kryszaaken gekent werd, was omgestooten: van den andren gezeidt, tot smaadt der Kooninginne en haarer Amptluiden, dat yemandt, die maar wel met den Geheimschryver stonde, zulke brieven, als men uit Engelandt voortbraght, niet dan een' enkle kroon hoefden te kosten. Voorts weezen zy aan, met groot betoogh van ervoelykheit, dat men de lastbrieven, van hunne gezanten en al de geenen die de stem van Oostergo volghden, gewraakt had; hen uit de stadt Leeuwaarde gezet, gebannen, in hunne huizen verstrikt en met soldaaden bewaart: daarenteeghens, in hunne plaatsen andren ontfangen, die der Engelsche Majesteit een quaadt hart toedroeghen, de Spaansche zaaken zoo binnen als buiten 's Lands bevorderden: welke luiden niet de minste van bedryf op den Landtdagh geweest waaren. Bardes, vindende zich zelven alleen, en zonder genoeghzaame maght om de geschillen af te doen, vermaand' hen tot vreede, en ten minste hunne rust te houden ter tydt toe dat an-

Bl. 1153. anders in de zaake voorzien waar: 't welk zy beloofden naa te koomen. Ende daarop vertrok hy, met goedt genoeghen van yder.

By orde, hierentusschen, der Hollandtsche Staaten, werd, op naame van Prinse Maurits als Landtvooghdt, samt van den Raadshoofman en d'andre Heeren des Hoofs, Adrianus Saravia, Voorleezer der Godgeleertheit tot Leide, neevens twaalf der
— 1154. vernaamste Predikanten van Hollandt, naa den Haagh ontbooden, om, oover zeekre punten, raakende den welstandt des Lands en der kerken, in mondtgemeenschap te koomen, met eenighe der Staaten en der Rechtshooven gemaghtighden. Deeze hielden hun, verscheenen op den veertienden in Bloeymaant, wydluftelyk voor, wat onheilen den Lande en der kerke te beduchten stonden, uit het flink gevoelen en de arghewaan, waar meede 't volk, hier en daar, was ingenoomen teeghens de Staaten: gaaven hun, van weeghe der zelve, hoope van verbeetering huns onderhoudts: en begeerden, dat zy de eenigheit, en het draaghen van behoorlyk ontzigh aan de Ooverheit, hunnen toehoorderen zouden inscherpen. De Godgeleerden, antwoordende dat zy zulx altyds gedaan hadden, en daarin volharden wilden, lieten nochtans al eenighe hunne zucht tot de Engelschen uitkyken; en zich verluiden, dat een groot deel der Staaten zelden ten gehoore des Heilighen woords, het meeste niet ten Aavondtmaale quam; en de vordring van den Godsdienst quaalyk behartight werd. Jaa zy roerden verscheide punten van misbruik aan, die 't Gerecht, de Regeering, de krysorde betroffen; en waaruit, naar hun zeggen, meenighvuldighe klaghten onder den gemeenen man ontstonden. De gemaghtighden, neemende alles met gedult op, verschoonden 't met bondighe reedenen. Maar, als zy meinden hun voldaan te hebben, hielden de Leeraars aan, om in naader handeling oover 't stuk der kerkenordeninge te koomen, en verklaarden, mits de Heeren zeiden daar-

daartoe niet gelast te zyn, dat zy eenighen zouden uitmaaken, om breeder gehoor van de Staaten te verzoeken. 1154.

Weinigh daaghen hiernaa, naamlyk op den vyfden van Zoomermaant, rees t'Uitrecht heftighe oproer, teeghens den Stadthouder, Graaf van Nieuwenaar, die den Predikant Harman Stryker, anders Modet, wilde doen vangen; 't zy uit zaake van het dwersdryven deezes menschen teeghens d'Algemeine Staaten, oft uit eighen haat, en vermoeden dat hy hem zocht den voet te lichten. Zeeker, dat 'Modet hem hiertoe merklyke reede gegeeven had, zal men wel kunnen afneemen, uit het geen ik althans van wat hoogher gaa ophaalen. Als tot Uitrecht, in 't lestleeden jaar, op den eersten van Wynmaant naar styl der plaatse, de Majestraat te verandren stond, 't welk den Stadthouder toekomt, was de Heer van Villers noch 's vyands gevangen, en Nieuwenaar, die tot den tydt zyner verlossinge toe de Stadthoudery had aangenoomen, in Duitslandt om de boovengemelde werving van krysvolk te vorderen. Nocht noodt, nocht vreez praamde tot voortvaaren met de vernieuwing: ook ontbrak 't et aan geen voorbeelt van uitstel t'andren tyde geschiedt: en 't scheen wel billyk dat men aan Nieuwenaar de eere beweeze van te toeven tot zyn' weederkoomst, dewyl hy om 's gemeinen nuts uit was. Leicester, niettemin, maghtighde (1) eighentlyk tot het werk der verkiezinge den Baroen Nort. Deez, uit den voetzande opgeholpen door gunst van Leicester (want zyn grootvaader was een vleeshouwer zyns ambachts geweest) had den mondt gemaakt op eenighen aanzienlyken staat hier te Lande: en men hield het doorgaans daarvoor, dat hy naa 't Stadthouderschap van Uitrecht stak. Welk gevoelen verwekt was,

(1) *Eighentlyk*, bepaaldelijk, bijzonderlijk.

Bl. 1154. was, oft immers zeer gesterkt, door de schoonheit der kanse die hy had om daartoe te koomen, gedraaghen van den Landtvooghdt en reeds ten toon gestelt als een derde, tussen twee die beide (1) kuin ter schuppinge stonden. Want Villers was der gemeente van Uitrecht wat in 't oogh, om dat zyn' gemaalin, zoo gezeit werd, oover de Roomsche zyde helde, jaa misse binnen 's huis hoorde. En de spraak

(1) *Kuin ter schuppinge.* Wij hebben over dit woord gesproken, II D., bl. 456, en III D., bl. 92, aant. (4) en hetzelve als verwant aan, en van gelijke beteekenis met *koen* voorgesteld. De Heer WEILAND, gelijk wij op de eerstgenoemde plaats aanmerkten, kent daaraan de beteekenis van *bloot*, *naakt*, *voor het oog zigtbaar* toe; eene beteekenis, die zeker aan deze plaats, waar die van *koen* geenszins voegt, niet kwalijk past. Liever nogtans zouden wij het hier door *los*, *wankelbaar*, verklaren, in welker zin het mede voorkomt in de *Griane* van BREDERO, bl. 46, waar men leest:

De aertsche sot die stelt sijn saligheydt in lust,
In 't wanckel goet soeckt hy een stantvaste rust,
Die daer niet is te vinden: de blinde wilde Fortuyn
Die dryft soo *kuyn*: sy swengt met alle winden.

Dat intusschen de beteekenis van *koen*, *vermetel* mede tot het woord behoort, blijkt duidelijk uit de volgende plaats van denzelfden BREDERO in zijn *Roderick ende Alphonsus*, bl. 18.

„ Maar de moedighe rots die staat al even *kuyn*
„ En kranst in spijt van hem syn onwinlijcke kruyn."

Misschien wel is de beteekenis van *bloot*, *open* voor de eerste te houden, waaruit de verdere overdragtelijk gevloeid zijn.

ſpraak ging, dat men hem, wen hy al los raakte, zyn ampt niet weeder zouw inruimen: dat ook Nieuwenaar, als daarin gekoomen ſlechts by manier van voorraadt, lichtelyk was af te wyzen. Hierneevens toonden de Predikanten en Hervormde burghers geen' minder geneeghenheit tot Nort, dan oft zy al t'zaamen gewenſcht hadden hem t'hunnen Ooverſte te mooghen verwerven. Modet, moeyziek booven maate, en de voorbaarighſte zyner amptgenooten om zich in landtzaaken te mengen, quam, als de dagh der verkiezinge genaakte, de Graavin van Nieuwenaar vraaghen (een' byſtre onbeſchoftheit) oft zy geen' tyding had van de doodt haares gemaals, dien men zeide in Duitslandt ooverleeden te zyn. Gewiſſelyk, de Graaf was in groot gevaar geweeſt, zoo ter zee als binnen der ſtadt Bruinswyk, waaruit men hem, verdechtight van verſtandt met haaren Hartoghe, dien de burghers waanden op demping hunner vryheit toe te leggen, had belaſt te vertrekken. Als nu de Graavin antwoordde, dat haar van zulk een' zwaarigheit niet zeekers was voorgekoomen, drong Modet noch ſtyver aan, zeggende, *Ik bid u Mê Vrouwe, verberght het ons geenszins; want wy kunnen niet lang zonder Stadthouder blyven, en moeten om eenen andren arbeiden.* Evenwel, waarop Nieuwenaar het nam, oft wat hy voorwendde om de aantaſting te rechtveirdighen, vind ik niet gemelt. Maar de poorten der ſtadt ſtonden'er geſlooten; de ganſche burghery in 't geweer. De acht Burgherhopluiden vertoonden zich, met een deel andre Bevelhebbers, op 's Biſſchops Hof, daar de Stadhouder gehuiſt lagh. Wel ſlaaghd' het, dat de Oudtkeurvorſt Truxes en de Oudtveldtheer Norits juiſt op dat pas binnen Uitrecht waaren: want, zonder de vlyt en voorzienigheit gepleeght by hen tot vellen der heevigheeden, 't ſtond'er ſchendigh geſchooren. Nu wrachten zy, door hunn' achtbaarheit en tuſſenſpraak, uit 1588.

Bl. 1155. uit, dat alles zachtelyk zitten, en de poorten noch 's aavonds te vyven weeder oopen, gingen. De Majestraat beliefde den Graave met afdanken van Modet: en deez (hoewel de Kerkraadt aantuighing daar teeghens deed, begeerende reede te weeten) onthield zich, eenighe weeken, van de bediening des woords. Daarentussen werd het geschil beslecht: en Modet raakte thans, niet alleenlyk weeder op stoel, maar zoo diep in Nieuwenaars gunst, dat zy sint t'zaamen groote gemeenschap van raadt hielden.

Leicester, hebbende nooyt verzuimt zyn' aanhangers, hier te Lande, door middel zyner vertrouwdelingen in hoope en hitte te doen houden, stookte althans, nu hy stond om haast herwaarts te keeren, het vuur met eighen' handt. Brieven, daaraf geteekent, liepen, aan amptgenootschappen, aan enkele personen, kerklyke, kryslyke, Majestraatlyke, door de gewesten, met bescheldinge der Staaten oover de weederwaardigheeden hem toegedreeven: die hy nochtans in vergeetenis, gelyk zyn eighe gemak en genughten ter zyde, wilde stellen, om de arme gemeente, zoo yverigh in geneeghenheit t'hemwaarts, van grondtlyken ondergang te behoeden. Op deezen zin schreef hy aan de Wethouders van Uitrecht, aan den Burghermeester Prounink, aan de Predikanten van Zuidthollandt, aan andren. In eenen brief aan Sonoy, dien hy in zyn' weederspannigheit styfde, sloegh hy uit, dat de Graaf van Hoohenlo, door den Predikant Villers, den Heer Ambassadeur en den Raadsheere Wilkes had doen aangeeven, dat hy Leicester hier te Lande zeekre luiden onderhield om hem Hoohenlo te vermoorden: 't welk, zeid hy, valsch was, en een' vond scheen om, met zaayen van nieuwen onlust, zyn' herwaartsreize te verachteren. Van den toeleg op Hoohenloos lyf bleek, zeeker, nooyt yet: maar wel, dat Leicesters voorgee-

geeven, van de boodschap, bestelt door Villers aan Bukkenhorst, verziert was. Want, niet min d'Ambassadeur, dan de Predikant, ontkende de zelve gedaan te zyn. Villers, ook, zoude, myns gevoelens, naar de wysheit, ervaarenis, en hofkunde, waarin hy uitmuntte, zich wel gewacht hebben van de handt aan zoo distteligh een' zaak te slaan, waaruit den Staate niet goeds, hem kleene eer te verbeiden stond. Bl. 1155. — 1156.

De voornoemde gezant, pooghende alle bobbelen van twist te slechten, sleet in den Haaghe, by toedoen van Prinse Maurits, het geschil dat dus lang tussen Hoohenlo en Eduart Norrits had in zwang gegaan. Aan d'Algemeine Staaten waaren, van hem, zeekre punten behandight, op welke, getooghen uit den meergemelden brief van den vierden in Sprokkelmaant, hy zeide, dat nochte de Kooningin, nocht Leicester, zich met hunne voorighe ontschuldighing voldaan hielden, ende naader verklaaring begeerden. De Staaten, gedrongen van zyn aanstendigh verzoek, leeverden hem een lang geschrift, dat, onder andre hoofdtukken, dienende t'hunner verschooninge, en genoegh hier en daar van ons aangeweezen, deeze behelzde. *Tot betoogh hunner eerbiedenisse hadden zy den Graave van Leicester toegestaan, voor 't eerste maal eenen persoon uit elken geweste te kiezen tot Raadsman van Staate. Op 't verzoek van eenighe, meest uitheemsche Predikanten, was by hem een Algemeine kerkenzaameming veroorloft; daarin besloten 't geen hun goedt docht; het zelve daarnaa bevestight by zyne Doorluchtigheit: alles zonder dies ooyt oopening aan d'Algemeine oft bezondre Staaten, oft Raadsluiden van Staate te doen: waartoe zyn' Doorluchtigheit (zoo zy Staaten vastelyk geloofden) geenszins zoude verstaan hebben zonder geloof te geeven aan de onrustighe geesten, die de voorzeide Staaten en Raadsluiden voor vyanden van den Godsdienst af-*

Bl. 1156. *maalden. Onder 's Graaven gunstelingen wist men maar eenen ingeboorn (1) geldende in de lasten des kryghs: en de amptgenootschappen der Ammiraliteit waaren meest opgerecht uit vreemdelingen in Hollandt en Zeelandt; ende gansch onervaaren in 't stuk der zeevaart en oorloghe te water, jaa in alle zaaken van Regeering. De vooghdy oover Noordthollandt was aan Sonoy, oover Gorkum aan Kleerhaaghe, oover Vyaane aan den Heer van Lookre, oover Muide aan Bax, opgedraaghen; om gehouden te worden van 's Algemeinen Landtvooghds handt: en al dit zonder toestemming des Raads van Staate. De * vryereizbrieven, uitgegeeven by Burggraaf op naame zyner Doorluchtigheit, hadden naar Rechte niet kunnen bestaan; dewyl een Landtvooghdt, wen hy zich buiten de gewesten vondt, nooit toegelaaten was daarinne te gebieden.* Korts hiernaa deeden de zelve Staaten, ter ernstighe begeerte van Bukkenhorst, de verklaaring hunner bezwaarnissen oover Leicesters brusken brief van den derden in Louwmaant lestleeden; waaraf wy, ontrent dien tydt, breedt vermaan hebben gemaakt. Thans toonden zy hem verscheide affchriften van brieven, die, gericht uit het Hof van Engelandt, voorneemlyk aan de Uitrechtsche Burgherhopluiden, snorkten dat Leicester zich toerustte om haast herwaarts te koomen, met groote maght van volke; ruimer gezagh dan te voore; en alsdan een' andre wyze op het werk zouw zetten. Waaruit zy Staaten niet anders konnen oordeelen, dan dat Leicester luiden om zich had, die niet alleenlyk de partydigheit queekten, maar ook aanstichters der zelve waaren;

* Pasporten.

(1) *Geldende in de lasten des kryghs*, dat is: die de belastingen van den krijg mede droeg. *Gelden*, in den zin van *betalen*, kwam ons reeds meermalen voor.

ren; en daartoe zynen naam en handteeken gebruikten. Bl. 1156.
Derhalven baaden zy den Gezant zyn' Doorluchtigheit dies te verwittighen, op dat zy moghten weeten oft zoodaane afveirdighingen door haar bevel geschiedt waaren: ook by de Kooningin te bemiddelen, dat haar geliefde, tot haaren eighen dienst en de behoudenis der Landen, behoorlyken raadt teeghens de scheuringen te schaffen. Indien Bukkenhorst reeds tot pleeghen van deezen plicht goede geneeghenheit had, 't is wel te denken dat ze niet argherde door de erghernis hem gegeeven met eenen brief seedert in 't licht gekoomen. Deez, geschreeven van Daniel de Burghgraaf, en onderteekent van Leicester op den tienden in Zoomermaant, was gericht aan zynen geheimschryver Junius, en van hem, — 1157.
(1) ter smuik, aan verscheiden' onbeampte luiden te leezen gegeeven. 'T welk, niet lang verborghen gebleeven voor 't waakend oogh des Heeren van Oldenbarneveldt, door hem den Staaten van Hollandt geoopenbaart werd, met aanwyzing van wegh, stonde, en plaats; om Junius, met het gemelde schryven oover hem, te betrappen. En 't mangelde den Staaten aan geen' moedigheit om hem, by aantasting van zynen persoon, tot voortbrengen van den brief te praamen: hoewel men hem dien weeder gaf, zich genoeghende met dubbel daaraf genoomen, en aanzeggen dat zy den Landtvooghde behoorlyk vertoonen zouden, wat misquaam den Lande uit zoodaane manieren van handeling te bevreezen stond. De zin des briefs quam hierop uit. *Junius hadde eenen keer door de goede steeden te doen, om de welgeneigden, hem bekent, te vertroosten, en te verzeekeren van de gunstighe gezintheit der Kooninginne tot der Landen hulp, ende van zynen yver t'hunnen dienste.* En

(1) *Ter smuik*, heimelijk, van *smuigen* of *smuiken*, waarmede *smokkelen* verwantschapt is.

Bl. 1157. *En aangezien dat van Bukkenhorst, oft andren, gepooght was den Landtzaaten te doen gelooven, dat haare Majesteit zich beraaden vond pais met den Spanjaardt te maaken, en daartoe hunne bewilghing begeerde: zoo zoude hy Junius hun ronduit zeggen, dat die Ambassadeur nooit zulken last ontfing; ende dat haare Majesteit, zonder eenighe handeling daarover aan te heffen, alleenlyk gezocht had te proeven, hoe verre de Kooning van Spanje machte denken den Landtschappen, om eener vreede wil, te gemoete te koomen: maar dat zy, speurende geenerley verzeekering van 't werk, voortvoer met toerusten t' hunner bescherming; gelyk bleek by 't zeinden eener vloote naa Spanje onder Draak, en by 't weederkeeren van hem Leicester met merklyk getal van volk, betaalt en onderhouden by haare Majesteit, booven de gewoonlyke troepen van bystandt. Ook hadde Junius den geenen, die bevel oover de gemeinten voerden, en andren daar 't hem oorber dochte, te verstendighen hoe hy Leicester weeder herwaarts quam, met betrouwen dat zy, stellende orde teeghens de voorighe zwaarigheeden, hem het gezagh, noodigh tot beleiding der Hooghe Heerschappy, zouden toevoeghen, zonder dat hy (1) echter gequelt wierde met het weederstreeven en dwarsdryven der Staaten. Die behoorden, met behoudenis van 't geene zy voorwendden, onder de Stadthouders van Kaizar Kaarel en Kooning Philips gehad te hebben, ook te genoeghen onder zyne Landtvooghdye; dewyl hy geene zaaken van gewight begeerde te handelen, dan ten ooverstaan der Raadsluiden van Staate, die men wettelyk uit Landtzaaten kiezen zouw. Zoo verstond het haare Majesteit, hebbende hem belast te rugge te keeren, indien hy van de Staaten zoodaanighe maght niet verkryghen konde, als vereischt werd om niet enkelyk Landtvooghdt in schyn en schrift te weezen. Hieraf wild' hy de vroo-*

(1) *Echter*, op nieuws.

woomen verwittight hebben, op dat zy, 't geen Bl. 1157.
hem, teeghens hunne goede meening, t'hunnen ach-
terdeele en bederve weedervaaren moghte, zaaghen
by tyds te verhoeden. Hierop volghden twee brie-
ven der Kooninginne, d'eene van den twintighsten
van Zoomermaant in Fransois, d'andere van den
eenëntwintighsten in Latyn, aan den Raad van Staate:
noch twee van den twintighsten en tweeëntwintighsten
der zelve maant, aan d'Algemeinschap. Geen van de
vier, oft zy verschoonde daarby den Graaf van Lei-
cester, en stelde, zoo den voorzeiden Raadt als de Staa-
ten, in 't ongelyk. Al welk schryven en wryven, met het
heimelyk wroeten en t'zaamenrotten daaruit ontstaan,
de Staaten, zonderling van Hollandt, deed zorghen,
dat hunne hoope, van den Landtvooghdt door goe-
de onderrichting op heilzaamer wegh te helpen, y-
del zouw uitvallen.

In deeze daaghen deed Don Antonio, verdreeven
Kooning van Portugal, aanstendigh verzoek, door
zynen Ambassadeur Diego Botello, om vierentwin- — 1158.
tigh oorloghscheepen, t'zyner hulpe, van d'Alge-
meine Staaten te verwerven. De Kooningin en Lei-
cester by brieven, Bukkenhorst by monde, (1) hiel-
den ernstelyk zyn woordt. Botello verguldde zyn
voorstel met hoogh opgeeven van zaaken, uitgericht
op de Spaansche kust, door den ridder Draak. Die,
zeid' hy, had, staande, in Grasmaant leftleeden,
door eenen hoop scheepen, zes hulken ter stroome
Guadalquivir ingejaaght, en gedwongen zich onder
Sant Lucar en de daarby leggende sterkten te gaan
berghen: meer dan hondert andre, zoo lichte als
zwaare, ledighe als gelaadene; daaronder 't Ammi-
raalschip groot neeghenhondert lasten; ook zeer
vee-

(1) *Hielden ernstelyk zyn woordt*, dat is, spraken zeer
tot zijn voordeel, ondersteunden zijne redenen.

Bl. 1158. veele, gelaaden met hoepen, riemen, balken, en ander hout, noodigh tot uitrusting eener vloote; voorts veele met wyn, koorn, oolie, vyghen, rozynen, en diergelyken voorraadt, op de vlucht gedreeven: een Raguzeeërschip van vyfhondert lasten verovert, dat drieëndertigh stukken geschuts voerde, en vol van allerley kostlyke waaren was: meenighte van touwen, netten, en ander vischtuigh, verdronken oft aan fleetren gescheurt: en deezen ganschen zeekant met vuur en moordt verwoest. Van hier was hy verby Cascais, een' haaven in Portugal, gevaaren, daar de Ammiraal Don Alvares Bassano, Markgraaf van Santa Cruz, met een' toegeruste vloot lagh, ende niet dan van verre eenighe koeghels liet ooverwaayen, zonder te darren uitkoomen. En 't besluit van deezen gezant quam hierop uit, dat men met eenighen goeden bystandt, te voeghen by dien van de Engelsche Kooninginne, de Spaansche waapenen van hier afwenden, en zynen Meester weeder aan zyn Ryk helpen kon: anders der oorlooghe nemmer ontslaaghen worden. De Staaten gaaven orde, in Hooimaant, dat, ten behoeve van Don Antonio, neeghen scheepen, naar gelang van zeshondert mannen, om vier maanden te dienen, zouden toegerust worden, uit het inkoomen der * gelei- en verlofgelden. Dies richtte zich Botello aan Prins Maurits als Algemeinen Ammiraal, en aan de Raaden der Ammiraliteit zoo in Zeelandt als Hollandt. Maar men zond hem van den eenen tot den andren, en worp, met schryven en herschryven, den tydt oover schouder. Eindtlyk betoonden de amptgenootschappen van Zuidt- en Noordthollandt, aan de Staaten dier gewesten, dat het op dat pas niet mooghelyk viel de kosten, noodigh ter voorzeide toerustinge, uit d'aangeweeze middelen te vinden. Waaroover, en dewyl nu 't ge-

ty-

* Convoyen en licenten.

tyde om yet zonderlings in dit jaar te bedryven, IN 1158. verloopen was, d' Ambassadeur zyn vervolgh tot in Wynmaant opschorste. Toen quam hy voort met een' vond, geschaapen (naar zyn' gissing) gelds genoegh af te werpen, om tien oft twaalf scheepen van geweldt in zee te brengen, die, buiten twyfel, vyftien oft twintigh andre, toegerust by bezondre luiden op hun eighen gevaar, zouden meêlokken; jaa om, daarenbooven, een deel krysvolk te werven, en noodighen voorraadt zoo van mondt, als van oorlogh te koopen. Dit meend' hy te haalen uit een lootery van veertighduizent gulden aan pryzen bestaande in baar geldt. Voor elk lootbriefken zouw men twintigh Brabantsche stuivers betaalen: ende elk huisgezin gehouden zyn niet min in te leggen. Maar, wie inleide en geen' prys kreeghe, dien had de Kooning d'ingeleide penningen weeder goedt te doen, binnen een jaar naa 't uitgaan der looterye. Doch, nochte deeze voorslagh, nocht gedrukte reedeneeringen gestrooyt onder 't volk ter gunste van dien Vorst, nocht eenighe naader vertooning uit zynen naame, kon de Staaten, die genoegh te doen vonden aan zich zelve te rechten, tot verstrekking van middel t'zynen onderstande beweeghen.

Hunne onderdaanen, nochtans, hoewel bezwaart met hooghe tollen, opstellingen, en schattingen, van meenigherley soorte, bleeven ongekneust, jaa groeyden teeghens den last aan, in welvaart en rykdoom, — 1159. by 't genot der zee, en des koophandels. 'T sluiten der Zont, door den Deen, gaf hun wel een' gevoelyke neep, steurde de schipvaart grootelyx, en deed het koorn zeer opslaan: maar meer uit vreeze dan uit gebrek, en voor een' korte wyl. En men telde, in Grasmaant deezes jaars, luttel min dan zeshondert scheepen, die uit het Vlie, ruim tweehondert, die uit de Maaz en Zeelandt, Oostwaarts t'zeil gingen. Onder den Spanjaardt, daar-

Bl. 1159. enteeghens zaaten de burghers neeringloos, mits de belemmering hunner haavenen en stroomen: de boeren op een schup, mits de doortoghten en inlaaghen, het ruiten en rooven der soldaaten en vrybuiteren, zoo van d'een als d'andre zyde. 'T welk, neevens d'onvryheit van Godsdienst, die gewesten ontvolkte, jaaghende honderden van huisgezinnen naa Hollandt en Zeelandt toe: daar de berooyde de voorburghen dapper deeden uitdyghen; de welgestelde steeden zulx propten, dat men haare vesten moest uitleggen. Met het verloopen der luiden, bleeven de hoeven ongehaavent, de landen ongebouwt. Wooningen, schuuren, vervielen. 'T kruidt wies oover de puin heen, en bedekte de daaken. Greppels en graften groeyden toe. De ruighte, distelen, doornen, verduisterden weeghen en grenzen. De weelighe gronden gaaven (1) struweelen op: en de wildernis nam zulx de ooverhandt, dat, eindtlyk, bosschen, akkers, weiden, (2) alle uit eenerley oogh ziende, niet te onderscheiden waaren; en nocht eighenaar nocht pachter de werf wist naa te speuren, waarop hy gezeeten had. Heele dorpen werden verlaaten: ende, naar dat de menschen minderden, fokte 't ongediert aan. In de huizen quaamen wolven nestelen, en men vernam hunne jongen geworpen in de bedsteeden. Jaa deeze gruwlyke beesten vermeenighvuldighden der wyze, in Brabant en Vlaandre, dat zy, by schaarsheit van aas, niet alleenlyk het vee, maar wyven en mannen aanranzden; de kindren uit de wiegh oft der ouderen armen schaakten; en, op een jaar (zoo bereekent werd) ontrent Gent, binnen twee mylen in 't ronde, wel hondert menschen verslonden. Groote reekels en doggen, [illegible] der-

[illegible]

[illegible]

(1) *Struweelen*, struiken, heesters, kreupelhout.

(2) *Alle uit eenerley oogh ziende*, dezelfde gedaante hebbende, aan elkander gelijk.

dervende (1) aanhoudt en voedsel, veraardden tot wolven. En ik heb uit eenen ooghgetuigh, dat zeekre vrouw, die men erghens geweighert had by aavondt ter poort' in te laaten, ter naaste morghenstonde gevonden werd, verbeeten van de honden, en haar' borsten van 't lichaam gescheurt. Uit dus byster een' woestheit volghde dierte, grooter verre, dan eenighe ooit hier geproeft buiten beleegherde vestingen. Ook voelden zich die oorden als eensdeels geblokkeert: dewyl de Hollanders en Zeeuwen geen derwaartsvoeren van graan gedooghden, houdende de Vlaamsche kust, en zelfs de Elve, de Weezer, de Eems, met scheepen van oorlogh bezet: uit zorghe voor eighe behoefte, oft op hoope van 's vyands onderzaaten gelyklyk, door d'uiterste benauwtheit, tot afval te brengen. Dan, hierteeghens, voorzagh hy, stoffeerende zyn' grenzplaatsen, daar 't krysvolk lagh, met genoeghzaame eetwaaren; zoo dat de middellandsche steeden, ziende geen' algemeine opstending te bekuipen, en, zonder dat, geen' uitkoomst, haare ellenden met opgedwongen gedult moesten draaghen. Zy kreeghen, nu en dan, wel yet uit Duitslandt en Vrankryk: maar, 't kon zoo veel niet maaken, oft de rog quam ontrent achthondert gulden 't' last te kosten; de terwe naar gelang. Dies biek men broodt van boonen, erweiten, haaver, boekweit: jaa vond der, die raapschellen, geleezen uit de vuilnishoopen, 't binnenste van koolstruiken, en ander gewas, dat by lydelyke tyden verworpen wort, te lyf sloeghen, om 'er de ziel in te houden. Tot Brug (zoo Meeteren meldt) werd een doode hondt opgeraapt en gegeeten. Het snoode (2) not, getoo- Bl. 1159.

(1) *Aanhoudt*, verblijf, woning. Zie de aant. (1) op bl. 114 van het II D.

(2) *Not*, voor *genot*. Voorts verdient de beteekenis van

Bl. 1160. tooghen uit dit onguur en heilloos tuigh, baarde bederf van ingewant, rotting van bloedt, vreemde quaalen, zeldzaame zieken: zoo dat vaake de luiden, naa lang quynen, niet min deerlyk een einde naamen, dan de geenen die van honger versmacht, oft van pest werden weghgerukt. Want deeze was ook een' schaakel aan den ketting der plaaghen, dien 's heemels tuchtende handt tot bedwang der aardsche zonden gesmeedt had. Eenighen, echter, die van gereede penningen voorzien waaren, voelende zich alleenlyk in de burze gegeesselt, kreunden zich der ellende van hunnen naaste zoo luttel, dat zy liever, dan diens raazende maagh yetwes te stillen, hadden hun geldt in eerlooze ooverdaadt te verquisten; nocht schroomende, nocht zich schaamende eenen kabbeljauw tot tweeëntwintigh, drie (1) bollingen tot neeghen gulden, de oesters tot zeeven stuivers 't stuk, te betaalen: 't welk binnen Brussel gebeurde. Maar Eedelen en voortreflyke burghers, belaaden met zwaare huisgezinnen, en gewoon van tydt tot tydt op hunne renten en inkoomsten te teeren, zonder merklyke sommen in kasse te houden, moesten, zouden ze leeven, eerst hunne kleinoodje en kostelykstem inboedel, daarnaa hunne ontilbaare goederen, tot zeer geringen pryze, verpanden oft gansche-

van *snood* voor *slecht*, *verachtelijk*, *niets waardig*, hier onze opmerking. Men vergelijke met deze plaats het gebruik van dit woord bij DE DECKER, in zijne *Rijmoef.* II D. bl. 329.

Wat dunckt my nu gering, en *snood*
Al 't geen wel eertyds in myn' oogen
Zoo breed, zoo prachtig liep en groot!

(1) *Ballingen*, anders ook gespeld *bellincken*, *bolken*, eene soort van wijting, zeevisch.

ſchelyk afſtaan. Een bunder goedt lands ging voor vyventwintwintigh, twintigh, vyftien, jaa tien gulden. De renten, die men teeghens den penning zeſtien, achtien, oft twintigh plagh te koopen, waaren althans te bekoomen teeghens den penning zes oft zeeven. Ryke luiden, hierdoor, vielen in de uiterſte armoê: en men merkte, binnen de beſte ſteeden van Brabant en Vlaandre, dat eenighen, gekleedt in zyden laaken, by donkeren aavondt, uit angſt van anders bekent te worden, om broodt baaden. Een ſchryver, van dien tydt, wil dat de dierte niet uit mangel van graan ſproot, maar gierigheit der geenen, die dien handel dreeven, en koorenbyters van hem genoemt worden. Deeze, naar zyn zeggen, zwoeren, by ſlappe markten, dat zy geenen voorraadt altoos hadden; en, wen de waar wat willighde, wiſten van hunne ſolders, die vol laaghen, genoegh te leeveren. 'T welk, behalven dat het ſlechts by eenen perſoon alleen verklaart wort, lichtlyk te weederleggen is. Want de Majeſtraat, oft zelf de gemeente, zoude, naar allen ſchyn, deeze ſnoodheit wel vernoomen, en, by weeghe van orde oft onorde, raadt daarteeghens geſchaft hebben. Ook getuighen verſcheide aanteekeners der dingen van dit jaar eenſtemmighlyk, dat de boovengemelde belemmering der waateren, en belet des landtbouws, oorzaaken der behoefte waaren, tot uitwerking der welke, zeeker, meer niet behoefde. Dies dunkt my gelooflyker, dat deeze man, miſſchien opgemaakt van de Spaanſche regeerders, gepooght hebbe, met dit uitgeeven, den volke 't gevoelen t'ontpraaten, dat het in de maght der vereenighde geweſten was, den andren de keel toe te knellen. Wyders, gelyk de noodt nyverheit, en trek in koopmanſchap toevloedt baart; men ſcherpte ſint de zinnen bet op weering van 't loopen en ſtroopen des krysvolx; viel met vlyt aan 't ploeghen en zaayen: kreegh ook meer koorns van buiten

Bl. 1160.

Bl. 1160. ten dan te voore. En de akkers betaalden den achterstal, ten naasten jaare, met woeker, in meenighvuldigheit van halm en grofheit van aaren. Boovendien was 't meel zoo voedzaam, dat de menschen toen een derdendeel broods min aaten dan in de dierte. Al 't welk een' ruimte bybraght, die, van twintigh tot een, den prys der graanen deed daalen.

P. C. HOOFTS

P. C. HOOFTS
NEDERLANDSCHE
HISTORIEN.

ZES EN TWINTIGSTE BOEK.

De Hartogh van Parma, zoo wel gevaaren by 't Bl. 1161.
gety der wanorde, vlietende uit de misverstanden tussen de Staaten en Leicester, dat hem in den winter gelukt was 't slot Wouw, de stadt Deeventer, en de groote Schans op de Veeluw, met list te vangen, verzuimde niet, zoo ras als 't weeder hem ook begon te dienen, 't zeil van geweldt daarby te zetten. In 't eerst van Bloeymaant, zond hy, dreighende de Veeluw, en quansuis daar langs tot Hollandt in te breeken, vierduizent mann' te voet' en duizent te paarde, onder den Heer van Hautepenne, naa Gelderlandt: maar, meinende Sluis, begon ter zelfste tydt in Vlaandre, ontrent Brug, (1) zaamening van soldaatye te maaken, die zich verluiden liet, dat haar de Heer van der Motte naa Aardenburgh voeren zouw, omme van daar het uitweiden der bezettelingen, zoo van Oostende als van Sluis, te beletten. Daarentussen (2) vergroofd' hy vast

(1) *Zaamening van soldaatye*, verzameling van krijgsvolk.

(2) *Vergroofd' hy*. Het werkwoord *vergroeven*, dat gewoonlijk in een bedrijvenden zin wordt gebezigd, komt

Bl. 1161. vast van ruiters en knechten, geworven in Italie, door den Markgraaf van Guasto, Camillo Capizuchi, Carlo Spinelli, Alexandro de Monti, en andre Ooversten. Tot Antwerpen werd meenighte van zakken gemaakt: en ruchtbaar dat het was om aarde daarmee te draaghen. 'T welk, kunnende anders bequaamelyker met korven geschieden, gelooven deed dat men ze in 't waater gebruiken wilde, om 't verzyghen en verspoelen der stoffe voor te koomen; en derhalven 't oogh meer op Sluis dan op Oostende had; waaraan te voore getwyfelt was. De Hartogh, eintlyk, vertrokken uit Brussel, den zeevenden van Zoomermaant, quam op den achtsten binnen Brug. Waaroover de Steêvooght van Sluis Jonker Arnout van Groeneveldt, dies verwittight, 's andren daaghs den Hopman De Ridder, met anderhalfhondert mann', uitzond, om de geleeghenheit van 's vyands zaaken te bezightighen. Deeze knechten, verneemende, ontrent Zoomerghem, veertigh vendels Spanjaarden, liepen een huis oopen, dat ter zyd' af en vol soldaaten lagh; naamenden zeeven gevangen; al den andren 't leeven; voorts, uit vreeze van bezet te worden, hunnen wegh te rug. Ziende, by Eekeloo, op de Lieve, verscheide scheepen, onder geleide van etlyke Borgonjers, vielen z' op deeze, sloeghen ze af, en vonden, in de scheepen, tweeëntwintigh kartouwen, veel bussekruids, koeghelen, en ander kryghgereedschaps. Hebbende 't kruidt meest in 't waater geworpen, en denkende van een deel der reste loopend vuur te maaken, om 't ander t'ontsteeken en de scheepen te vernielen, kreeghen zy zes vaanen ruiteren in 't gezight. 'T welk hun ried zich door te spoeyen naa hunne bezetting toe; daar zy 't, zonder afbrek te lyden, maar niet zonder groot gevaar te loopen, aanbraghten. De gevange Spanjers,

hier eenzijdig voor. Parma groeide steeds aan, nam gedurig toe in getal van krijsvolk.

ſers, wel ondervraaght, verklaarden eendraghtelyk Bl. 1161.
dat het op Sluis gemunt was. (1) Dit deed, dat — 1162.
Groeneveldt terſtondt naa Zeelandt, om volk, en
voorraadt zoo van mond' als van oorloghe, zond;
zynde de ſtadt ſchaarſelyk van alles, en zelfs van
koorn voor geen' vyftien daaghen, voorzien: dat
hy zich ook hoedde van eenigh getal zyner bezettelingen, die ongeveerlyk duizent mann' moghten uitmaaken, naa Ooſtende te ſchikken; oft ſchoon
Parma in 't eerſt, om hem daartoe te porren, een
begin van beleeghering dier plaatſe, met inneemen
van veldt daar ontrent en ſtellen van ſchanskorven,
veinzde. De Kardinaal Bentivoglio ſchat het heir
op achtduizent mann' te voet, en weinighe te roſſe. Campana, en de Spanjaardt Carnero, ooghgetuigh der zaake, verklaaren, dat het niet dan uit
zesduizent knechten, maar oudt, geoeffent volk,
en kleen getal ruiteren beſtond: alzoo de nieuwe
troepen uit Italie te ſpaade quaamen om dien zoomer gebruikt te worden, en de paarden van geringen dienſt waaren in 't gebrooken landt van dien
oordt. Doch, hunne begrootinge van 't voetvolk
ſchynt naauwlyx aanneemelyk: gemerkt de zelve
Campana meldt, dat Farneeze naamaals bekende
vyvenveertigh Hopluiden voor Sluis verlooren te
hebben, en meer ſoldaaten dan onder Venlo, Nuis,
en Berk te zaamen. Wyders, des Hartoghen eerſte werk van ernſt was 't bemaghtighen der ſterkte
tot Blankenbergh, die hem, op zight van 't geſchut, werd ingeruimt, verlichtende alzoo zyn' zorghen voor aanſtoot van die zyde uit Ooſtende. Op
den elfden der maandt, naamiddagh, quaamen de
Spaanſchen, oover de drooghte, op 't eilandt van
Kadzandt; en zich neederſlaan ontrent een' plaats
genaamt Ter Hofſteede, op een' dyk, ten midweeghe van de kil, die verby de ſtadt naa zee loopt.
Vallende daar ſtrax aan 't ſtichten eener ſterkte, om
daar-

(1) *Dit deed*, dit veroorzaakte, bragt te wege.

Bl. 1162. daaruit dien van binnen, met kraft van grof geschut, den toevoer af te snyden, pooghden zy, midlerwyl, vergeefs, 't zelve met mosketten te doen. Want een deel lyftoghts, ter haast' uit Zeelandt afgestuurt, raakte behouden oover, onder gelei van een' kromsteeve, die met d'eerste scheut acht mann' van den vyandt velde. Ten zelfsten naamiddaaghe, ontrent zes uuren, quaamen, door de spuy van Blankenbergh, zesentwintigh Eertvelders ('t is een soort van groote schuiten) gelaaden met staketten en ander tuigh, om de vaart te belemmeren. Maar de Staatsche oorloghscheepen naamen der zeeventien oft achttien, en schooten der eenighe te gronde met maatroozen met al. De vyandt, eevenwel, hervattende zynen toeleg, maakte, met een deel diergelijke schuiten, vast t'zaamen gehecht, en wel gestoffeert van bootsluiden, soldaaten, en geschut, het waater te sluiten, wat booven zyn' voorzeide sterkte: ende worp, t'hunner verzeekering, t'elken einde van de rye, aan den oever, een schansken op. Teeghenoover de haaven der stadt, aan ginszyde van 't waater waaren twee voorschansen gemaakt, d'eene ongelyk ruimer dan d'andre; om 't planten aldaar van vyandtlyk geschut te beletten. Daarenbooven bestreek men, uit beide deeze, inzonderheit uit de kleine, genaamt Bekaf, met dwersscheuten oover den Brugschen dyk, den voorgeevel der westpoorte, die op den zelven uitquam: zulx het den beleggere genoeghzaam onmooghelyk was, dit langs (en nerghens anders wild' het de grondt lyden) dicht onder de stadt te raaken, zonder eerst Bekaf vermeestert te hebben. Hy waaght dit dan, met een' deel Waalen, die, onder den Heer van Strepigni, Steedehouder Kornel van Hautepenne, effen voor midnacht naa den dertienden der maandt, den wal beklommen; en, ingebrooken, het weinigh soldaaten, daar gevonden, (uitgezeidt eenighe met zwemmen ontglipt, en een Bevelsman die gevangen bleef) afmaakten; toghtigh naa wraak, om dat'er hun Ooverste, neevens een

goedt

goedt getal hunner spitsbroedren, in den opsprong Bl. 1162.
het leeven verlooren had. Sint viel den vyandt het naaderen wat veiligher: zeer bezwaarlyk nochtans. — 1163. Want, een boodem, zoo smal als de dyk met zyn' enkele (1) bermten, en zonder boghten, liet niet toe lange gangen te gaan met het laveeren der loopgraaven: de korte kostten veel arbeids en tyds. En oft hy schoon, op hoope van in de rechtte te vorderen, zeekre (2) gekanteelde schermen van hout toestelde, die, rydende op raaden, elke van vier soldaaten aangekruit werden, de vond beslaaghde zoo wel niet als zy vernuftelyk ontworpen scheen.

'S daaghs naa 't veroovren van Bekaf, braghten Hopluiden Rogier Wiljams, Fransois Veer, Baskerfielde, en Huntley, bet dan zeshondert knechten in Sluis: en sterkten de borsten met toezeg, zoo van meer hulps en lyftoghts, dat volghen zouw, als van gewis ontzet. Groeneveldt, weetende wat de weêmoedt der wyven vermagh om de mannen murw te maaken, schikte, flux het zyne, neevens die van zyn Hopluiden en van veele burghers ter stadt uit. Men had, des morghens vroeg, uit den Blaauwen Toorn, begost de verloore-schans met grof geschut te groeten. Nu wilden'er de versch ingekoomen' Engelschen naa toe, om ze den vyandt weeder afhandigh te maaken. Maar de krysraadt oordeelde diensligher een' teeghenschoeying voor de groote schans op te werpen: 't welk met groote vlyt werd aangevangen. Thans dacht men aan 's Heemels hulp, en de zelfste Raadt beval, in 't op- en naa 't aftrekken der wacht, 's aavonds gebeeden, 's morghens dankzegging te doen, om en voor de bewaaring der stadt ende sterkten. De be-

(1) *Bermten* of barmten, aardhoopen, opwerpselen van den grond.

(2) *Gekanteelde*, met borstweringen van eene bijzondere soort voorzien. Zie WEILAND op *Kanteel*.

M. 1163. beleggers, zeer gequelt van 't schieten uit den Blaauwen Toorn, pooghden dien, in 't eerst met twee (1) valkonetten, geplant tussen schanskorven, achter Bekaf, te krenken; daarnaa met een' beukery van eenighe stukken, die achtentwintigh pond' yzers worpen. Die van binnen, daarom, vreezende voor 't vallen en bederven der hunne, dewyl de toorn ongevult was, maakten ze daaraf te lichten: en begossen, op vischboots en hoekerboots, die seedert, als onbequaam om hunne hooghte, aan schuiten verwisselt werden, een' brug te bouwen oover 't Pas oft veer tussen 't voorlandt der steêveste en groote voorschans, om den soldaaten, die 'r in laaghen, t'alsen stonde te mooghen bystandt toeveirdighen. Ook deeden zy eenen uitval, slechts met vystigh oft tsestigh knechten, dan zulk een' dapperheit, dat zy, verliezende niet dan eenen man, etlyke Spaanschen om den hals, en al den oordt van 't leegher tot Sant' Anna in roere, braghten. Maar, als, in den aavondt, zeeventien oft achtien scheepen, hebbende krysbehoefte en eetwaaren in stadt gebraght, weeder naa zee keerden, vervielen'er vier op een' plaat, en werden genoomen van den vyandt, die ze ten oorloghe toerustte. Eenige vrouwen en kindren, gevangen onder andren, hield hy drie daaghen, en zond ze toen naa stadt toe. In 't aanbreeken van den zestienden der maant, bestond hy geschut, op de drooghte van 't voorlandt der Kadzandsche duinen, te planten: 't welk een vlieboot van oorlogh, waarop een Hopman Pol gebood, en noch een smakzeil vol krysgereedschaps, benoodighde zich oover te geeven, alzoo zy beide aan den grondt zaaten. Dit deed den moedt der beleegherden eerst wat waggelen; maar wracht, als zy tot hun tweede gedacht quaamen, een' (2) tzaamenklitsing

(1) *Valkonetten*, ligte stukken geschut.

(2) *'t Zaamenklitsing*, vaste verbinding, nauwe aaneenhechting.

sing der harten, om zich, met dies te styver standt, Bl. 1163.
teeghens de schok der weederspoedt 't schrap te stellen.
Elk prikkelt den andren met snerpende woorden: en de
burghers, tot bewys dat zy een' zelfste zaak dreeven,
laaten, onder de vendels der soldaaten, de hunne, op
de bolwerken, vlieghen. Op den zeeventienden, zagh
men, buiten Bekaf, ter zyde, de Spaanschen met
de spaa in de aarde, om der groote schanse te naaderen:
in welke de Staatschen, om ze bet te verzeekren,
een' vlerk afgroeven, die zy Nieuw Bekaf
noemden. Teffens pasten ze hunne wallen te
dikken; eenighe werken in 't Noorde achter 't Slot, — 1164.
en buiten de westpoort op den Brugschen dyk een'
kaade, te maaken, die grootelyx diende om den
vyandt met handtgeschut te beschaadighen, en te
doen afstaan. Tot al ditte gebruikte men, in 't eerst,
de gevange soldaaten en boeren: daarnaa moesten 'er
ook de bezettelingen aan; doch zoo, dat ze, naa
drie uuren arbeidens, weeder drie uuren rusten moghten.
Alle, niet min der burgheren als der soldaaten
wyven, in stadt gebleeven, wrochten, geprest
by uitroep met de trom, aan veste achter de keeten,
tussen den Blaauwen en den Smeetoorn: en
noemden die sterking den Vrouwen-, zommighe den
Venusbergh: waarop, als zy voltooyt was, vier
kartouwen geplant werden, om eenighe schanskorven
te beschieten, die de vyandt, op den Middeldyk,
tussen den Noorddyk en de stadt, gestelt had.
Terstondt naa middnacht voor den twintighsten der
maant, vielen de beleeghers den tweeden maal'
uit: dwongen de aanvechters, met neerlaagh van
eelyken der zelve, hunne voorste besnydenis, tussen
de groote Schans en Bekaf, te ruimen, en keerden
te rug zonder ander leedt te lyden dan dat de
Wachtmeester der groote schanse gewondt werd.
Ter andre zyde braghten, in deezen nacht, de beleggers
hunne schanskorven op een punt van den
Noorddyk, om de westzyde van de groote velling
te beuken. Het vaaren der scheepen was nu ganschelyk
belet; zoo dat men nocht heen nocht wee-

Bl. 1164. der kon, dan met behulp van zwemmen. Door dit middel maakte een Engelsch Hopman, gebynaamt Herts, neevens twee soldaaten, op den eenentwintighsten der maant, in de stadt te koomen, met eenen brief van Leicester, en eenen van den Burghermeester Jakob van der Helst. Die van den Graave hield aan Groeneveldt, en geklagh in, oover d'onbillykheit, waarmeede de Staaten den zelven zouden bejeeghent hebben: voorts vertroosting met belofte van ontzet, waartoe reeds zesduizent mannen geworven waaren, en andre tienduizent naa te zeinden. De Burghermeester schreef niet bezonders, dan dat een zoon van zeekren Engelschen Graave, met brieven der Kooninginne, voor 't gat van Sluis was geweest; maar weeder, oovermits hy niet zagh door te raaken, vertrokken naa haare Majesteit: doch eerst, zoo veel als doenlyk viel, kennis van de gesteltenis der beleegheringe genoomen had. 'S daaghs hieraan stelden de verweerders, op den Vrouwenbergh, twee kartouwen, waarmeê zy meermaals door 's vyands schanskorven, geplant op den Middeldyk, tussen den Noorddyk, en de stadt, schooten. In weerwraak van 't welke, de aanvechters etlyke yzers door de huizen joegen; en, ter zelve tydt meer dan hondert naa den Nieuwen Dam, een bolwerk zoo genaamt; daar, van twee Engelsche soldaaten elk beide zyn' beenen verloor. Dit schieten, vast met gelyke schaade, werd 's andren daags by den vyandt hervat. Den vierentwintighsten der maant vierde men binnen Sluis, met vasten en bidden om een' heilzaame uitkoomst. Des aavonds keerde Hopman Herts, verzelschapt van drie andren, naa Zeelandt, om den Heer Russel, Ooverste tot Vlissinge, en den Oudtveldtheer Norrits, van den staat der stadt te berichten; dien Groeneveldt ook aan den Ambassadeur Bukkenhorst by eenen brief vertoonde; niet zonder de Staaten, stilzwyghens, van onachtzaamheit te berispen, met vermaan dat zy 't beleg maar voor een' blokkering hielden; en dat hy, booven de helft der krysbehoeften, die zy schreeyen hem toegeschikt te zyn,

niet

niet ontfangen had. Voorts vielen de verweerders, Bl. 1164.
omtrent midnacht, nu ten derden maale, uit en tot
in de eerste besnydenis der Spaanschen omtrent Bekaf.
Hiermee (1) was 't aangezien op gevangens, en
kundschap daaruit, te bekoomen: maar de woede
der Engelschen wist van geen maathouden. Zy braghten
't al, wat ze kreeghen, om hals; en zelve 't — 1165.
lyf 'er af, hoewel zich hunner een met een' spiets
in de zyde gegrieft voelde. Ter naaste morghenstonde
quam een man binnen Sluis, die, uitgemaakt
van den Ooverste Russel om 't leegher te bespieden,
vier oft vyf daaghen, als zoetelaar, onder de Kooningschen
verkeert had, en hun, quansuis om haaver
te haalen, tot Aardenburg een' schuit ontleent;
waarmee hy tot heind by de stadt was gevaaren.
Hy meldde nochtans meer niet, dan dat den vyandt
geen volk oover schoot, ende veel aan zyn' nooddruft
ontbrak. In den volghenden nacht, tusschen elven
en twaalven, deeden die van de stadt en van
de schans t'zaamen den vierden uitval, en teffens
grof geschut den vyandt met schroot groeten. Dit
kostte hun eenen adelborst, die gevangen bleef;
maar meenighen beleggere lyf oft lidt. La Motte
zelf, die 't bewindt oover de genaakgraaven had,
werd zulx in den rechten arm getroffen, dat men
hem 't leeven niet verzeekren dorde, zonder dien
heel af te zetten. Andren zeggen, dat hem een
koeghel ter hiel in, en ter teenen weeder uit,
vloogh: andren, dat hy in 't eene zyner beenen
twee wonden ontfing. Acht waaghens met gequetsten
werden na Brugh gevoert. Op den eersten van
Hooimaant begosten de beleegherden, door de soldaatswyven,
een nieuw bolwerk te doen opwerpen,
om, van daar, den wal van nieuw Bekaf te mooghen
bestryken, zoo de Spaanschen dien bespringen
wilden. Dit noemde men 't Kindt van den Vrouwenbergh,
waaraan het gehecht werd. Op den
twee-

(1) *Was 't aangezien*, bedoelde men.

Bl 1165. tweeden braghten eenige bezettelingen, uitgegaan om hun geluk te zoeken, zeekere zoetelaars in, die zy betrapt hadden. Eenighe andre achterhaalden eenen Engelschen ooverlooper, die draatlyk gehangen werd. De zoetelaars, ondervraaght, verklaarden, dat het grof geschut, ten tyde van den laatsten uitval, wel vyf oft zeshondert mannen geveldt had, zeer veele gequetst, en La Motte in zyn' voet. Op den derden pasten die van Sluis (1) echter eenighe booden, met brieven, uit te kryghen. Dien aavondt maakten die van de groote schans gelaat van weeder te willen uitbersten, op dat de vyandt, neemende standt tot teeghenweer, zich bloot gaave: gelyk gebeurde. Toen gingen de mosketten los, en tommeld' er 't grof geschut onder, met lanteirnen vol van spykers, looden, en keyen, waarop strax een akelyk kryten en kermen van soldaaten en delvers volghde, tot duidelyk teeken van schendighe moordt. Immiddels braghten de beleegherden hunne brug, die oover 't Pas lagh, aan de oostzyde van 't hooft der haavene, uit het gezight der Spaanschen, die een' besnyding op (2) 't schor gemaakt, en van daar zommighe oovergangers geschooten hadden. Op den vyfden gaf de vyandt vinnighlyk vuur, zoo teeghens de stadt als teeghens de schans, en sedert wakkerde daaghelyx het spel van zyn geschut. De verweerders, niettemin, toonden zich onvertsaaght, spattende nu en dan ten wall' uit, en ooverromplende zyn' waakers, in hunne eighene werken.

Terwyl de Hartogh vast voet voor voet na Sluis dong, deed de Heer van Hautepenne schielyk eenen sprong, waarmee hy zich eensklaps binnen Gelder worp. De Ridder Marten Schenk, te wiens gebiede de Ooveroordt van 't Landtschap stond, had, om zeekren aanslagh te (3) verzoe-

ken,

(1) *Echter*, andermaal.

(2) *Schor*, *schorre*, onbedijkt land, aanwas, aanwerp.

(3) *Verzoeken*, beproeven.

ken, een deel volx uit die ſtadt gelicht: hoewel hy zelf, Bl. 1165.
en verſcheide heeren van de regeering, aan de trouw
van den Steêwooghdt, een Schot Ariſtote Paton geheeten, zulx twyfelden, dat hem niet anders in
zyn ampt hield, dan Leiceſters meergemelde ſchrift,
verbiedende den Raade van Staate eenighen Ooverſte af te zetten. Paton, nochtans, ſtond niet wel
met Leiceſter. Van wien hunner beide den andre
d'eerſte en wat reede tot onbenoeghen gegeeven
was, vind ik nerghens: maar dat de Graaf, voor
zyn vertrek, hem gedreight had te ſchuppen, en
eenen Stuart in zyn' plaats te planten. Deeze waarſchuwing, die veilighlyk met den ſlagh zouw te — 1166.
doen geweeſt zyn, ried den Schotte, om dien voor
te koomen, oover eedt en eer heenen, en in handeling met Hautepenne, te treeden. En 't was geen
toevens tydt docht hem, die al eenighe lucht van
zyn' verdechtighthei wegh had, booven tyding, dat
de Graaf in Engelandt niet lang toeven zouw. Hy
ſchikt dan heimelyk zynen broeder Willem Paton
uit, om voor tuſſenboode te dienen, en zet de
ſtadt op geldt. Zynde de koop klaar, de nacht
ter leeveringe beſteemt; maakt hy zynen volke dietſch,
dat Schenk toen met een deel ruiters zouw inkoomen, ende hem dies verkundſchapt had: 't welk,
als meermaals gepleeght van Schenk, lichtlyk gelooft werd. Thans vertoont zich Hautepenne met
etlyke paarden voor de poort; wort ingelaaten,
van een deel knechten gevolght; en alzoo gemaklyk
meeſter. Wel ſtelde de burghery zich eenighszins
tot weerbieding: maar, ſpeurende dat het te ſpaade
was, naamen d'eenen de vlucht naa de veſten, en
berghden zich door de graft; d'andren naa 't blokhuis, waaraf zy met ranſoen raakten. Eeverhart
van Reid, verſchillende van d'andre ſchryvers in
den oorſprong deezes onheils, wyt het eenen wangſlaaghe, gegeeven aan Paton, van Schenk: wiens
verlies wel het zwaarſte was; alzoo hy (booven
voorraadt van koorn en haaver) veel' ſchoone paarden, ſierlyke waapenen, koſtlyke ſtukken huisraads,
en

Bl. 1166. en bykans al zyn roerendt goedt, hier had. Hautepenne verschiep terstondt de Majestraat, en braght den Roomschen Godsdienst weeder op den ouden stel.

Ontrent den zelven tydt quaamen Prins Maurits en de Graaf van Hoohenlo tot Brabant in streeven, om te proeven oft erbarming oover het platte landt maghtigh waare den Hartogh van Sluis af te sleepen. Zy verbernden verscheide dorpen en gehuchten; plonderden de Huizen van Loon en Boxtel, bemaghtighden door grof geschut; en vervulden 't gewest met gewelddighen schrik. Maar, 't genaaken van Hautepenne deed hen de hertoght neemen: en Prins Maurits reizde naa Zeelandt, daar Leicester verwacht werd. Hoohenlo, niettemin, worp een brug op de Maaze; en 't leegher om de schans van Engelen, een uur gaans van Shartoghenbos. Daar vervorderde zich Hautepenne, op den dertienden van Hooimaant, hem te bestooken, en sloegh hem (1) aan den kant van driehondert mann' af: dan verloor der noch meer, werd zelf van den paarde geschooten, ende starf aan de wonde, binnen Shartoghenbos, zonder den aavondt te behaalen. Derhalven, naa 't afstaan van weinigh heukens, zwichtte de vesting, en (2) ooverquam met Hoohenlo. Thans gaf men haar hechter form, en den naam Crevecoeur, dat Harteberst zeggen wil. Deeze toeval braght den Graaf in bekooring van yets teeghens den Bos aan te vangen, by weeghe van ooverwaatering der landouwe, en affneê des toevoers: dewyl 't zich, gelyk andre plaatsen aan 's Koonings zyde, op dat pas noch schaarselyk van eetwaaren voorzien vond. Ende, waar' hy wel ingevolght geweest, het scheen geschaapen, dat de vyandt hadde van deeze stadt, oft van Sluis, moeten scheiden. Dan, kryghende het vierendeel niet van

(1) *Aan den kant*, omstreeks, ongeveer.

(2) *Ooverquam*, ging eene overeenkomst aan.

van de benden verwacht uit Gelderlandt, Vries- Pl. 1166.
landt, en 't Sticht Uitrecht, kend' hy zich veel te zwak om dit voorneemen in 't werk te ſtellen. Immers dus luidt zyn verantwoording, naamaals in druk uitgegeeven, teeghens zeeker vertoogh van Leiceſter: en dat het achterblyven des gemelden volx, door eenighe dwersdryvers, die hem zyn eer, en den Landen alle voorſpoedt benydden, beſteeken bleek, uit het zeggen van Hopman Kleerhaaghe, hebbende binnen Uitrecht zich oopentlyk laaten hooren, *Daar waare genoegh in voorzien, dat de Graaf van Hoohenlo niet verrichten zouw.* Hy ſtuurde, eevenwel, al de Engelſche ruiters, die by hem waaren, ende die van de Ritmeeſters Ba- — 1167.
xen, t'zaamen ten getaale van vierhondert en vyftigh, met de Engelſche Vrieſche knechten, uitmaakende ruim driehondert koppen, naa Zeelandt, om tot ontzetting van Sluis gebruikt te worden. De reſt behield hy om de Heemertſche weirdt te beſchermen, en haaſtighe hulp aan de byleggende grenzplaatſen te mooghen toeſchikken. Maar dit ontſtak niet weinigh de twiſt, uitſtaande tuſſen hem en Leiceſter. Want deez (misleidt, zeeker, door eenen brief, niet aandachtelyk genoegh ingeſtelt, en aan hem gericht van twee gemaghtighden des Raads van Staate) gaf hem naa, dat hy vyventwintighhondert knechten, ook eenigh buſſekruidt en geſchut toegezeit had te zeinden, en op zyn woordt niet gepaſt: en d'ander verklaarde geen' beloften geſchiedt te zyn, dan op geval dat de vyandt, binnen drie weeken, niets teeghens de grenzen van Hollandt voornaame, ende de troepen van Norrits, Schenk, en Gelderlandt, tydtlyk aanquaamen: van verzoek der gemaghtighden om buſſekruidt en geſchut wiſt hy ganſchelyk niet.

Tot Hoorn, daar, uit tweezydighe zucht tot de Staaten oft Leiceſter, (1) d'een naa den andren om-

(1) *D'een naa den andren omzagh;* de een den ander wantrouwde, met argwaenende oogen aankeek.

Bl. 1167. omzagh, en veele d'ontsteltenis, verwekt (gelyk booven verhaalt is) door het derwaarts zenden eener bende van Haarlemmer burghers, noch onder de leeden lagh, reez, in deeze daaghen, een' zeer zorghlyke beroerte. Een inboorling, genaamt Dirk Joosten, gelast van Prinse Maurits, bestond binnen der stadt een vendel soldaaten op te rechten: en vermat zich, als Hopman Dirk van Haastrecht zulx niet lyden wilde, het, om 't leeven, niet naa te zullen laaten. Elk had zyn' aanhangers: en 't begon'er zoo hol te gaan, dat men, tot myding van 't beschooren (1) misquaam, geen ander middel speurde, dan de werving te schorsen: 't welk eerst, by orde van den oordtvooghdt Sonoy en de Majestraat, ten ooverstaan der Burghermeestren van Enkhuizen geschiedde; voorts op bevel der Staaten van Hollandt, die zich zoo verre voeghen moesten.

Tot Leeuwaarde werd een Hooghduitsch soldaat onthalst en gevierendeelt, om 't voorneemen eener moordt, te doen aan Graaf Willem Lodewyk van Nassau, Stadthouder oover Vrieslandt. Hy was geheeten Michel Lauterbeek, trompetter geweest onder den Graave van Rennenbergh, en volgher van den afval des zelven, ende, naa diens aflyvigheit, by Verdugo gebleeven; eindtlyk, oover, en in der Staaten dienst, onder 't regement van Graave Willem, gekoomen. Gestelt in hechtenis, op eenigh bedenken, en ter verantwoordinge geroepen naa drie weeken zittens, bekend' hy ongedreight, van Verdugo (2) uitgemaakt te zyn, om den Stadthouder te doorschieten. 'T welk hy, uit een huis aan de veste, wanneer de Graaf dat langs quaame ter kerke te gaan, had gemeint te volbrengen; met hoope van zich te berghen door zeekere waatering, loopende door den wal in de graft. Wordende ter doodt

(1) *Misquaam*, onheil.

(2) *Uitgemaakt*, opgemaakt, overreed.

doodt geleidt, verzocht hy, dat men, van zynent Bl. 1167.
weeghe, Graaf Willem om vergiffenis baade, en waarschuwde voor twee andre schelmen, een der welke zyn broeder was, die ook aangenoomen hadden 't zelfste stuk te bestaan: en maalde hunne gedaante, opzight, en verw zoo bescheidelyk af, dat ze zwaarlyk onbekent konnen blyven. Verdugo, een wyl hiernaa, schreef aan Graave Willem, *Dat hem zoo oevel een' daadt nooit in 't gedacht was gevallen, en de trompetter byster van zinnen geweest. Liever, dan zich daarmee te bezoedlen, zoud' hy hem de laaghen ontdekken, die zynen persoone geleit worden. En, tot bewys van dien, wild' hy hem wel melden, uit monde van eenen, die groot geweest was by Leicester, dat deez op gelegenheit loerde, om hem een' snoode part te speelen. 'T welk hy met reede gelooven moght, weetende hoe hy te hoove by den Engelschen Landtvooghdt stond.* Graaf Willem, houdende Jork voor
den man, die dit uitgaf, op dat de arghewaan hem — 1168.
bekent, tussen de Duitsche en Engelsche Heeren het wiesse en wortelde, zond aan Leicester, gekoomen in Zeelandt op den zesten van Hooimaant, den brief oover: 't zy om zyn gemoedt met gramschap te scherpen teeghens de Spaanschen, die met zoo quaadt een' klank zyn' faam zochten te schenden; oft om hem te doen bevroeden, dat de tydt vermaande tot afstaan van 't inwendigh misnoeghen en onderlinge hindernis, waaruit de vyandt groote vreugd en voordeel raapte; oft om Leicesters billyken haat op Jork, met verhaal deezer nieuwe valsheit, te vlaayen; gelyk dan een gesteurt hart graaghlyk den geenen, die 't hem gedaan heeft, meer en meer hoort verfoeyen. Echter liet deeze oopening, gedaan aan Leicester, niet naa eenigh verwyt te rieken; aangezien zy hem, die, slaande der Staaten hooghernstighe waarschuwingen in den windt, zoo eenen (1) schudde, als Jork, een' der tref-

(1) *Schudde*, schelm, deugniet. Zie de aant. (1) op bl. 17 van het I. D.

Bl. 1168. treflykfte grenzveftingen vertrouwt had, zyn' onverfchoonlyke achteloosheit erinnerde. Leicefter, eevenwel, fcheen het in 't goede te neemen, zeggende dank voor de kundfchap, en beweerende, met yver, zyn' zuiverheit van die kladde. Aan Verdugo antwoordde Graaf Willem, met gelaat van luttel te gelooven aan diens onfchuldt, en niet altoos aan de dwaasheit des verraaders; maar, van geenszins te twyfelen aan de deughd en oprechtigheit des Engelfchen Landtvooghds.

Deez, hierentuffen, (1) maakende gereedfchap om Sluis te berghen, gaf orde tot waapening van eenen hoop nieuwe Engelfchen, neevens hem oovergebraght, die men zeide vyfthalfduizent man fterk te weezen, en de twee derdendeelen by de Kooningin, de reft by d'Algemeine Staaten, te zullen betaalt worden. Voorts veirdighd' hy den beleegherden twee brieven toe, (2) eenen zynen, en eenen van zyn' Vorftinne, by booden, dien 't gelukte, oover Ooftende, deur te flippen; tot geen' kleene verquikking der krysluiden. Want het fchryven haarer Majefteit fprak niet alleenlyk van 't reeds afgezonden oorloghsvolk, maar ook van des meer en meer te zenden, tot dat de ftadt verloft waare, en Leicefter verkundighd' hun zyne neirftigheit in 't zaamelen der Inlandfche troepen, tot fpoeying van 't ontzet: 't welk hy, om geenerley gevaar zyns eighenen leevens, wilde laaten te bevorderen. Dies vielen, ververfcht van moedt, de burghers, niet min dan de foldaaten, aan 't fteuren van 's vyands werken: rukten met dreggen, die aan keetenen hinggen, de horden wegh, waarmeê hy zyn' loopgraaven gedekt had, en worpen 'er brandende hoepen van pektonnen, en ziedende potten met ongebluschte kalk in. Zy begonnen ook met teeghenmynen

(1) *Maakende gereedfchap*, toebereidfelen in het werkftellende, zich gereed makende.

(2) *Eenen zynen*, een van hem.

nen zyne mynen te zoeken, om de groote schans Bl. 1168.
te behoeden. Hy verstoutte zich echter de zelve, naa 't maaken van eenighe oopening des wals, op den zestienden van Hooimaant, tusschen elf en twee uuren, meermaals te bespringen. Maar, vyftien vendels knechten, daartoe gebruikt, werden kloekelyk afgeslaaghen, en verlooren 'er (meende men) wel vyfhondert mann'. De verweerders telden tachtentigh hunner soldaaten, eensdeels doodt, eensdeels gewondt. Dien aavondt deeden de beleggers weeder een' aanloop, met geen beeter geluk. Onder hun stormen op den middagh, hadden zy, om de schipbrug tusschen de schans en de stadt te vernielen, twee ooverdekte pleiten, vol van moskettiers, afgezonden, die, koomende onder weeghe te haaperen, met verscheiden barnstuigh waaren te rug gejaaght. Nu stelden zy zich, om 't zelve met een welgelaaden schip te bezoeken. De beleegherden, derhalven, erduchtende 't verdeilen hunner krachten, en ziende die schier alle vereischt tot bescherming der schanse, scheidden by nacht daaruit, brengende 't geschut met zyn toebehooren naa de stadt, en steekende 't vuur in de hutten. Ter naaste morghenstond toogh
'er de vyandt in, met vlieghende vendels: doch kon — 1169.
te dien daaghe niet uitrechten met arbeiden, om den aanhoudenden haaghel van looden, die uit de stadt (1) op hem bikten. Parma, laatende daarom niet uit het ontruimen der vestinge mindring van moedt te spellen, schikte, om den opeisch te doen, twee tromslaaghers, den eenen weinigh uuren naa den anderen, af; die beide by 't schieten vernaamen, dat men met hunne boodschap niet beholpen was. Het zelfste weedervoer eenen derden; hoewel hy zeide te koomen om voor eenighe gevanghens te spreeken. Midlerwyle poogde Leicester, met brieven, die zy- [illegible]

(1) *Op hem bikten.* Zie over dit gebruik van *bikken* de aant. (2) op bl. 27, en de aant. (1) op bl. 346 van het II D.

uit-
en:
en
iezen
mee-
een stadt
Engelen
twin-
vertaaghen:
om de
te
misschien
deeze vieie
daarmeê
berich-
aan-
jongilee-
veel-
allen
bedenklyk;
burgeren
al
markt,
vooginds
daarroe
de
met
voorluden. Te
uit de
hoofden
ontrent
die
waaren,
daartoe deeze
ze oyt ge-
bruikt

tong toe-
moraelijck

bruikt werden; hoewel men denken magh, dat Par- Bl. 1169.
ma meende zyn volk daarmeê oover 't waater (alzoo 't hier niet te dammen was) ten aanval te mennen. Want, met het kricken van den naastvolghenden dagh, toegewydt aan Sant Jakob, en by de Spanjaards gelukkigh voor hun geacht, begon hy, uit veertigh groove stukken (eenighen zeggen dertigh kartouwen en acht slangen) teffens, doch op verscheide plaatsen, te donderen, en slaakte, tussen de derde uur der morghenstonde en de vyfde naa middagh, ontrent vierduizent scheuten. Wel derdhalfhondert schreeden muurs werden, van de Westpoort af tot aan den Vrouwenbergh, ter neêrgesmeeten. Voor dien tydt, nochtans, baarden de Kooningschen daar geen ander geweldt: maar, zynde nu zeer genaadert langs den Brugschen dyk, besprongen zy 's aavondts, tussen neeghenen en tienen, de dwerskaade daar opgeworpen, ende werden 'er, hoewel eens afgeslaaghen met merkelyk verlies, eindtlyk meesters van. Zy hadden een' dryvende brug tussen de Westpoort en Bekaf geworpen, om uit dit schansken haastelyk aan den Brughschen dyk, by de stadt, te mooghen raaken. Maar de oovertrekkers, geevende zich alzoo bloot voor 't mikken der mosketten, werden meest onder weeghe (1) gekipt. Toen (2) schoor men een deel zeildocks langs de brug: om de scheuten blindt te maaken, en wel op groot gevaar, doch in geen' wisse doodt te loopen. Op den zesentwintighsten 's mor- — 1170.
ghens omtrent tien uuren, vervorderde zich de vyandt, neevens de poort heen, naa de breuk, en ter zelve op, te streeven: maar werd manlyk ontmoet, en gedwongen te deizen. Pooghende, 's andren daaghs,

(1) *Gekipt*, zoo veel als *betrapt*, *getroffen*. Dit *kippen* komt van *kip*, in de beteekenis van *val*, van waar wij nog zeggen: *kip*, *ik heb je*. Vergelijk de aant. op bl. 13 van het II D.

(2) *Schoor*, dat is: spande.

Bl. 1170. daaghs, tussen een en twee uuren, met ladders naa booven te klimmen, had hy geen beter geluk. Op den achtentwintighsten verdronk een boode, gezwommen uit Sluis naa de oorloghscheepen, met brieven, waaruit de Hartogh het uiterste geheim van de noodt der stadt verstond. Hieroover zond hy, om ze op te eisschen, eenen tromslaagher, die tot antwoordt kreegh; *Zyn' Hoogheid moghte dan den Graave van Leicester schryven, naar wiens bevel de beleegherden zich voeghen zouden.* Thans quam een Spaansch Hopman, genaamt Borragon, met zynen vendrigh en een paar soldaaten, door Parmaas last, de breuk bespieden: 't welk der helfte van hun 't leeven kostte. D'andre twee, doch de Hopman zwaarlyk gequetst, braghten 't er af; en (1) miede dat die van binnen een' sterke halvemaan achter den muur gemaakt, en met moskettery gestoffeert hadden. Het bezinnen, alhier, dat de vyandt, naar 't gebruik niet min dan naar de reede, moeste kennis genoomen hebben van de geleeghenheit des bouwvals, eer hy daaraan zyn volk ginge waaghen, geeft my naadenken, dat de onderwindingen van den zesentwintighsten en zeeventientwintighsten der maant slechts lichte aanloopen, om te bezightighen, oft zich erghens in de puinhoopen vast te leggen, en geen' rechtgemeinde stormen om de stadt t'ooverrompelen geweest zyn; hoewel zy hier voor, by der steedelingen daghboekhouders, geacht werden. Tot welk gevoelen ik my te meer genoodight vind, mits de Roomsgezinde pennen (uitgezondert alleen Haræus) niet anders spreeken, dan oft men nooit aanval op de stadt hadde gedaan. Hoe 't zyn mooghe; immers de Veldtheer, betrachtende 't verslagh van Borragon (behalven dat de West-

(1) *Miede*, boodschap, berigt. *Miede* is bij vroegere schrijvers zeer gebruikelijk in den zin van *tijding* en voorts van *loon*, bijzonder dat aan een' *bode* gegeven wordt. Zie de aant. (5) op bl. 386 en 387 van het II D.

Westpoort en de Blaauwe toorn noch stonden, waaruit de verweerders met hun geschut de gevelde gordyn konnen veeghen) besloot zyn' zaaken wat wisser te neemen, en liever der steedé met de konsten van bekruiping behendelyk den voet te lichten; dan, met zoo merkelyk een achterdeel, eerst om den muur, daarnaa noch om de halvemaan te dingen, en de bloem zynes heirs op een' vleeschbank te voeren. Dies begon weeder de spaa te (1) wanken: waarop het vullen der graft volghde, en 't wroeten in den wal. Zeldzaame verandring van zeeden speurde men, te deezer stonde, onder de bezettelingen. In plaatse der gewoonlyke wulpsheit, van (2) woiteren, (3) gachelen, (4) gabberen, golpen en brassen, galmden de hutten van psalmen, lofzangen, klaghliedren, en smeekrymen, oft ruiselden van onderlinge vermaaningen, gebeeden, en aanroeping Gods. Zulk een tuchtmeester is de druk. Zy wesden wat verquikt, door Leicesters en Russels brieven, gedaghteekent den zesentwintighsten der maant, die hun verzeekerden dat de (5) behoeften t'hunner verlossinge gereedt waaren. In der daadt, de Graaf begaf zich, neevens Prins Maurits, met eenighe benden zoo van ruiters als voetvolk, Bl. 1170.

(1) *Te wanken*, eene werkzame houding aan te nemen. Zie de aant. (2) op bl. 64 van het II, en (3) op bl. 264 van het V D.

(2) *Woiteren*, babbelen, snappen, van *wuit*, mond.

(3) *Gachelen*, volgens KILIAAN, *cachinari*, hevig, uitgelaten lagchen. Het woord is blijkbaar naar den klank gevormd.

(4) *Gabberen*, jokken, beuzelen. Het is het voortdurend werkwoord van *gabben*, dat in gelijken zin voorkomt in de *Refer.* van A. BYNS, II B., bl. 30.

Sy blasphemeren, sy spotten, sy *gabben*.

(5) *Behoeften*, noodzakelijke middelen.

Bl. 1170. volk, naa Oostende. En hier quaamen, uit Engelandt, de Ammiraal van dat Ryk, en de Hartogh Kombertandt, hem, met etlyke scheepen en veel Aadels bezoeken: 't welk echter der Staatsche partye meer faams dan krafts byzette. Ook speur ik niet, dat zy yet tot vordering der zaake ter handt trokken. Maar Parma, dryvende zyn' werken vlytelyk voort, bemaghtighde, onder 't schieten op den Blaauwen toorn en de Westpoort, het voorgebouw van deeze buiten de brug: hoewel die van binnen de inneemers dwongen een toorentjen, dat op 't zelve stond, en waaruit zy groote schaade hadden kunnen doen, weêr te verlaaten. 'S nachts hieraan, ontstak men, booven op de burgh, tot blyk van den ontfang der brieven, een vuur; en zeeven andre tot onderwys dat het ontzet gespoeyt
— 1171. diende: waarop by die van Walchere met gelyke teekenen geantwoordt werd. Uit oorzaak, zoo ik gis, van dit en eenigh naader vuuren der stadt, vertoonde zich, in 't gezicht der zelve, op den dertighsten van Hooymaant, meer dan tachtentigh zoo oorlogh- als vrachtscheepen: die, by de beleegherden, geacht werden gezonden te zyn, om hun, voor eerst, eenigh versch volk en andre nooddruft toe te brengen. Doch hier viel niet af: en de Kooningschen, hebbende, met kommer, eensdeels op den dyk, eensdeels beneevens dien op het schor, zes groove stukken geplant, begosten, met d'eene helft de zuid-, met d'andre de noordtzyde der Westpoorte te beuken. Dit duurde van 's morghens te vyf uuren tot gelyk getyde naa middagh; en (1) ging een gat in den voet der poorte, dat hen bekoorde eenen torn te doen om daar te koomen nestelen, En, als hun dit, door braaven teeghenstandt, gefaalt was, beeten ze 's nachts op nieuw aan, met zulk een' felheit, dat ze eenen hoek van den kelder in kreeghen. Zy konnen 't 'er, nochtans, niet dan een' korte wyl harden, wordende staaghs bestookt uit verscheide hoolen, waar-

(1) *Ging een gat*, maakte een gat.

waarin zich de verweerders, met stukken van boomen en balken, beblokt hadden. Op den eersten van Oestmaant braght de vyandt, in boovengemelde voorgebouw, een' kartouw; waarmee hy dwers door de houte deur der Westpoorte schoot, doende geen' kleene neerlaagh onder de bewaarders eener kleene halve maane daar achter, en den moedt der steedelingen zeer zinken. Door een' kaamer, daar de krysraadt vergaadert was, om te ooverweeghen, oft men, in geval van hooghe noodt, tot daadingen te verstaan hadde, oft zich aan 't uiterste lot der waapenen t'onderwerpen, quam, eer dan yet besllooten werd, een koeghel vliegheri, die, bezeerende zeekeren Hopman, genaamt Haame, het gezelschap, zoo bestooven van gruis dat d'een den andren niet kennen kon, verstrooyde. De soldaaten niettemin, weeder gevraaght van hunnen Ooverste en van Hopman Rogier Wiljams, die schier gelyk gezagh door weldoen verworven had, oft zy alsnoch getroost waaren, vier oft vyf daaghen, met hun, 't lyf aan de breuk te waaghen, om het ontzet te verwachten, stemden 't wakkerlyk toe. 1587.

Ten zelven daaghe, verscheen Leicester in persoon, met ontrent tzestigh scheepen, voor 't Sluische gat, en schreef van daar aan de beleegherden, dat hy, booven 't geweldt te waater, en de hulp hun toe te schikken van dien kant, reeds vyfduizent mann' te voet', en vyfhondert te paarde, om neevens andre die volghen zouden, den vyandt te land' aan te tasten, gezonden had naa Oostende. Ook zeild' hy, 's andren daaghs, derwaarts. Maar de brief werd dien van binnen, voor den vierden der maant, niet behandight: en de vloot bleef in zee, zonder yet aan te slaan. Te weeten; de oorzaak haarer koomste was bevel, gegeeven van den Graave, tot oopening van de vaart, ontrent ter Hofstee, om voorts, naa Sluis, eenighe soldaaty en voorraadt te stuuren, met scheepen, die (zoo men zeide) buiten zorgh, in een' diepte, uitgeschuurt binnen de twee laatste jaaren, achter 't Slot, konnen

N. 1171. nen gaan leggen: en haar marren had, tot reede, het strydend gevoelen van veele scheepshopluiden en peilooten; meest Zeeuwen, die, waanende de geleeghenheit best te kennen, knorden dat men hun droomen dacht dietsch te maaken, en, by mangel van den grondt ter aangeweeze plaatse laagh genoegh te vinden, 't volk vergeefs zoude spillen. Naa een' wyl twistens, werd eindtlyk eenen Hopman Banker gevergbt te onderstaan oft 'er kans waare, zoo tot doorbreuk als tot berghing der scheepen; en verslagh zyns bevindens oover te brengen. Banker, hoewel hy d'onzeekerheit van gaan en keeren vertoonde, en dat, geduurende 't vertoeven, de beleegherden tot oovergift moghten gedwongen worden, moest eevenwel den last aanneemen: en hebbende
— 1172. een gedenkschrift ontfangen, waarnaa hy zich schikken zoude, maakte, met zwemmen, 's nachts voor den vierden der maant, in de stadt te raaken. Leicester zette zyn volk uit tot Oostende, van waar hy, op den vierden, naa Blankenberg toogh, waanende daar geen' weederstandt te vinden. Als hem dit uit zyn' gissing ging; zynde 't blokhuis zeer gesterkt by de Spaanschen, en de bezetting vermeerdert met zes kornetten en vyf hondert mann' te voet', op de maar zyner landinge; begon hy 't met twee veldtstukken te beschieten, doende teffens veertigh mosketten speelen van eenen dyk, oft duin misschien. Farneeze, des verstendight, stelde terstondt scherpe orde in zyne omwallingen; en, laatende daar noodighe krachten teeghens 't uitvallen der steedelingen, maakte zich met de rest op de been', om den Graave slagh te leeveren. Immers hy gaf het dien schyn: en verscheide schryvers achten dat het hem ernst was. De Graaf van Aarenberg, nochtans, bekende seedert op den paishandel tot Borborgh (zoo gezeit werd) aan de gezanten van Engelandt: dat de Hartogh, bedwelmt door den roep, die de Engelschen, oovergekoomen met den Ammiraal, op veel' duizenden begrootte, beslooten had van voor Sluis op te breeken, indien

Lei-

Leicester meester van Blankenbergh waare geworden, en op het leegher aangekoomen. Maar, dat die doorkloeke en voorzightighe Veldtheer, wen hy zulx in den zin gehadt, en zyn' eighe maght min dan zynes vyands geacht hadde, verlaatende zyn voordeel, hem onder de ooghen zoude getrokken zyn, van waar het deizen met een geheel heir (gelyk men wil dat hy voerde) naar aller kryskundighen oordeel, zoo gevaarlyk valt, staat naulyx te gelooven. Misschien, dat hy, houdende 't voetvolk een goedt stuk weeghs achter, met zijne ruitery, die de Staatsche verr' oover moght, vooruit stiet, om te proeven oft de Engelsman alzoo te vertsaagen waare. En, tot dit gevoelen, waarmeê Aarenberghs verklaaring bestaan kan, nyght my Bor, tuighende dat Leicester van 's Hartoghen toetoght met al zyn geweldt valsche (1) miede kreegh; en daarnaa, dat Parma eenigh volk uitzond om hem op te houden. Hoe 't 'er meê lagh; 't gaat zeeker dat de Graaf op deeze tyding, van Blankenbergh af, naa Oostende week; waanende 't wit van zynen toeleg getroffen te hebben, naardien hy Sluis te lande voor ontslaakt hield, en met de reste goedt doen te zyn; oft darrende eenen vyandt in 't veldt niet verwachten, dien hy onlanx te voore dreighde uit zyn' vastigheit te dryven. Dan, dit laatste, al wyst het bystre armoê van ooverleg uit, gelykt der waarheit best: aangezien hy gedooghde, dat, in het te rugge keeren, merkelyke afbrek aan zyn (2) hinderhoede gedaan wierd; en, voorts ooverscheepende naa Zeelandt, de Staaten en hunne bewindsluiden haatlyk van onwil oft verzuim in 't verschaffen van volk en geldt beschuldighde; zonderling den Zeeuwschen Ammiraal, en, boovenal, den bezorgher der toerustingen te waater, Marten Droogh, die, in hechte- Bl. 1172.

(1) *Miede*, tijding. Zie de aant. op bl. 244 van dit D.
(2) *Hinderhoede*, achterhoede.

Bl. 1172. tenis gezet door bevel van hem, zich naa 't eindtlyk scheiden des zelven uit deeze gewesten, wel wist te zuiveren. De beleggers, hierentussen, beschietende, uit het voorgebouw, met drie kartouwen, de Westpoort, deeden den middelkelder instorten; zoo dat zommighe soldaaten verplet werden; andre gequest, gelyk ook eenighe burghers. Een kloot, vlieghende door zeeker huis in de Hooghstraat, nam eenen man 't ingewant wegh, daar hy, neevens zyn wyf, in een stoel zat. 'S daaghs hieraan, dwongen die van binnen, met vuurwerk, geworpen uit de voorzeide poort, den vyandt het voorgebouw te verlaaten, en zyn geschut van daar te lichten: ontnaamen hem ook, en verbernden eenen hoop van zijn' zinkrijs. Maar, op den vyfden der maant, quam hy zich (1) kuilen, aan de zuidzyde
— 1173. van de poort, in het dik van een stuk wals, daar een moolen op stond. Toen ging de beleegherden bystre angst aan, in 't bedenken, dat hy, dus naa gekoomen, moghte, bij middel van verscheide mynen, onvoorziens opbreeken in eenighe kelders, alzoo der veele in de stadt waaren, als daar men eertyds den staapel der Fransche wynen gehouden had. Ook zaaghen zy (zoo naamaals de Hopluiden t'hunner verschooninge bybraghten) geen middel om zich met nieuwe besnyding te verzeekeren; gemerkt de moolenwal zeer hoogh en vast van aarde, ook de grondt daar binnen van puin was opgeleit; behalven dat den soldaaten, afgemat door geduurighen arbeidt, kracht, en noodigh gereedschap om te schansen, ontbrak. Zy deeden dan, by een' mast, gerecht op 't hooghe huis der burgh, een zeil op en needer hyssen, tot onderrichting der vlootelingen, dat het meer dan tydt was zeil te maaken, en eenighen voorraadt oover te brengen. En, als zich echter niet een enkel schip roerde, zoo riep de Steêvooghdt, om t'ooverleggen hoe men toe zoude, den

(1) *Kuilen*, nestelen, eigenlijk in een' kuil leggen.

den krysraadt by een. Daar werd aangeweezen, *Dat 'er kruidt ontbrak om eenen algemeinen storm te stuiten. Dat de aanvechter althans, niet min dan de verweerder, de vest voor zich had. Dat de soldaaten schier op de helfte gemindert; dien morghen zeer veele geschooten; de ooverighe, ziende zoo schoon een' hoop scheepen, hoewel men den windt naar wensch, en den springvloedt te baat had, daadeloos aan anker blyven, onwilligher waaren; en, boovendien, te weinigh tot bezetting der groote bresse. Dat de vyandt deeze met tweehondert mann' in 't gelidt; en, te gelyk, de twee kleener, d'eene met veertigh, d'andre met twintigh, bespringen kon.* Hierop stemden ze eendraghtelyk tot uitzenden van twee Hopluiden, om met de weederpartye in gesprek te treeden, op hoope van wat tijds te winnen: welk wit niet betracht werd; 't zy dat zy daaraf slechts om welstaans wil (1) vermaan maakten; oft dat een veirdighe aanbieding van smaaklyke punten hun 't zelve (2) uit den ooghe nam. Want het verdragh werd noch te dien daaghe getroffen; op deezen voet. Bl. 1173.

1. *Al de bezettelingen, zelfs die aan d'een' en d'andre zyde gedient hadden, zouden uitgaan met hunne waapenen, pakkaadje, paarden, slaande trommen, vlieghende vendels, brandende lonten, looden in den mondt; en gevoert worden naa Zeelandt, in scheepen hun te bestellen, mits dat zy, tot verzeekering van 't weederzenden der zelve, eenighe persoonen in gyzeling lieten.*

2. *Alle gevangenen, gekreeghen zoo voor als naa de beleeghering, zouden ter weederzyden ontslaakt worden, betaalende alleenlyk hunne kosten; uitgezeit de geene die reeds ransoen gemaakt hadden.*

3. *Alle inwooners, niemandt uitgezondert, zouden mooghen vertrekken, eeven als 't krysvolk, ende*

(1) *Vermaan maakten*, gewag, melding maakten.

(2) *Uit den ooghe nam*, uit het oog deed verliezen.

Bl. 1173. *de twee maanden tyds genieten, om hunne tilbaare goedren te vervoeren, en orde te ſtellen op hunne koopmanſchappen.*

4. *Al de ſoldaaten, burghers, en inwooners, zoo wel de afweezende als teeghenwoordighe, zouden binnen 's jaars hunne ontilbaare goedren mooghen verkoopen, oft anders vervreemden, en 't geen'er afquaame vervoeren, t'hunnen meeſten voordeele; gelyk ook hunne ſcheepen.*

5. *Allerley misdryf, zelfs teeghens den Kooning, oft de Majeſtraat van Brugge, zoude eeuwelyk vergeeten blyven.*

6. *De Ontfanger der ſtadt zoude niet aangehouden worden om reekening te doen, oft om eenighe andre oorzaak; maar gelyke vryheit genieten als de burghers: alzoo ook alle bevelsluiden en ſoldaaten van de burgh.*

Zynde dit dus geſlooten; quaamen, 's aavonds te acht uuren, driehondert Spanjaards de bres bezetten. 'S andren daaghs vertrok, neevens een deel burgheren, de bezetting, ſterk ontrent zeevenhondert ſoldaaten, waaronder veele gequetſten waaren. Men hield voor gewis, dat de Hartogh, zoo
— 1174. op de ſchanſen als op de ſtadt, oover de zeeventienduizent koeghels van grof geſchut geloſt had; en, tuſſen drie- en vierduizent mann' verlooren.

'T is, in weederſpoedt, de wyze der luiden van oorlogh, dat zy pooghen 't verwelken van de faam hunner manhaftigheit met beding van eerlyke voorwaarden te weeren. Maar deeze eerlykheit vervangt een' laaking van zich zelve; (1) 't en blyke klaarlyk, dat de vyandt, uit ydele vreeze, oft ter eere van des bedingers dapperheit, ende niet ten danke van zyn vroegh zwichten, mild in 't toegeeven geweeſt zy. Leiceſter, derhalven, terwyl hy ommendom naa ſtof, tot onderſteun zyner gekneuzde achtbaarheit, en beſchuldiging van andren oover

(1) *'T en blyke*, dat is: ten zij het klaarlijk blijke.

oover 't verlies der stadt, zoekt, spellende, uit het (1) vorderlyk daadingen van de Hoofden der bezettinge, (2) dat de opgaaf misschien 't rypen der noodt niet verbeidt had; wilde weeten van hun, hoe alles, geduurende 't beleg waare toegegaan, om daaruit van de maate hunnes plichtpleeghens te oordeelen. Zy, brengende, in geschrift, al by, wat baaten moght t'hunner ontlastinge, mengden zwaare klaghten daaronder, teeghens de Bevelsluiden der vloote. *Vloedt, windt, weeder, waaren* (zeiden ze) *den zelven met geweest; ende niet in den weeghe, dan 't schieten van vyf oft zes groove stukken, en een deel voetvolx op den dyk van Kadzandt; daarnaa twee oorloghscheepen, die zy, by Ter Hofsteede, voor 's burghs zouden ontmoet hebben. Door welke beletsels hun licht geweest waare zich altzaamen, oft immers de scheepen van ververschinge te redden, en die te doen koomen zetten achter 't Slot, tot twee plaatsen, bequaam genoegh om der driemaals zoo veel te berghen. Als ook Hopman Bonker hun voorhieldt, dat hy, ten aanzien van de ongewisheit zyns weederkeerens, en van den tydt daartoe in allen gevalle vereischt, oorber vond, by twee verscheiden teekens op de burgh, hen te verstendighen, eerst van de mooghelykheit om door te raaken, thans van de veiligheit der laaghe voor de scheepen; was zyn goeddunken verworpen, met bybrengen, dat zyn Doorluchtigheit wist wat teekens zy met die van Sluis had, ende zy zich daarmet niet moeiden; hy zoude maar 't gedenkschrift, hem ter handt gestelt, naakoomen.* Op welk onbescheiden afscheidt geen gering vermoeden van eerloosheit en verraadt viel. Een vreemde verklaaring, zeeker; die niet lichtelyk valsch

(1) *Vorderlyk*, voordeelig, gunstig.

(2) *Dat de opgaaf* enz. De zin is, dat men met de overgave der stad niet had gewacht, tot dat de nood tot het uiterste was gestegen.

Bl. 1174. valsch kan geacht worden; en, aangenoomen, yet erghers moghte doen denken, dan dat zoo byster een verzuim uit reukeloosheit, hoewel zy onder 't scheepsvolk groflyk in zwang plagh te gaan, zynen oorsprong hadde; en, ten minste, dat de geleeghenheit, uit benyding van 's Graaven gloorie, oft om hem onder te houden, willends verwaarloost zy. Wyders, Farneezes reklykheit, in 't verleenen van zoo wenschelyke punten aan de beleegherden, sproot (naar 't gemein gevoelen) daaruit, dat hy vreezde 't volk van de vloote ter eene zyde, ter andre dat van Oostende, alwaar hy noch niet gelooven kon den Engelschen Ammiraal zonder merklyke maght gekoomen te zyn, teffens op den arm te kryghen, en alzoo tot splitsing zyns heirs benoodight te worden. Meeteren voeght'er by, dat, zes daaghen voor de oovergleevering, zeekre brieven, houdende aan Leicester, en gevonden by eenen verdronken boode, den Hartoghe ter handt gekoomen waaren, die inhielden, hoe de krysluiden altzaam gezwooren hadden, zoo 't ontzet mislukte, en hun geen' eerlyke voorwaarden geheuren moghten, stadt en slot aan brandt te steeken, en door de waateren, moerassen, en oovervloeyde landen, een heenkoomen te vinden, oft vechtende te sterven.

Gedurende 't beleg van Sluis, ging de Oudtveldtheer Norrits den Algemeinen Landtvooghdt in Zeelandt (1) vanden. Maar deez behandighd' hem schriftelyken last der Kooninginne, om zich naa Engelandt, en voorts naa Yrlandt te vervoeghen, — 1175. tot weering van eenighen inval, dien zy duchtte dat de Spanjaardt, (2) op verstandt gehouden met een deel oproerighe landtzaaten, daar doen moghte. Dit nam men voor eenen trek besteeken van Leicester, dien hy scheen oover de handt te zyn, als staande zeer

(1) *Vanden*, een bezoek geven.

(2) *Op verstandt gehouden*, in verstandhouding staande.

zeer wel met de Staaten, om zyn oeffenen van goede tucht oover het Engelsche krysvolk, dat hem grootlyx ontzagh, en eevenwel beminde. En, hoe geirne men hem zoude in 't Landt gehouden en tot Veldtmaarschalk gebruikt hebben, hy moest wegh, om zyn' plaats aan Willoughby oover te laaten, die veelen mishaaghde. Teffens kreegh men andre schaaduwen van eenigh bedenklyk voorneemen des Graaven in 't oogh. Op den zesten van Oestmaant, vertoonden, in de vergaadringe der Hollandsche Staaten, zeekre gemaghtighden van Leide, hoe hunne Burghermeesters, door geloofwaardighe luiden, gewaarschuwt waaren voor eenen aanslagh om hunne stadt te vermeesteren; de getrouwste beminners des vaaderlands uit de regeeringe, en uitheemschen daarin te zetten; voorts, met bannen der beste burgheren, 't spoor van Uitrecht te volghen: ook d'omleggende dorpen te bezetten: met vaste meening, van, alzoo, niet min de gebuursteeden, dan 't platte landt, onder dwang te brengen. Waaroover de Burghermeesters, duchtende voor eenighe beroerte uit de groote meenighte van inwoonende vreemdelingen, om alle ongemak te verhoeden, en gelyklyk de stadt, die, mits 't vernieuwen der Hooghwoerdsche poorte, oopen lagh, teeghens den vyandt te verzeekeren, raadzaam vonden, tot hunne gewoonlyke vyftigh wachters noch hondert aan te neemen; die, aangezien hun onderhoudt den steede Leide te bezwaarlyk zoude vallen, ende zy, met een, tot bewaarnis van andre steeden en 't platte landt hadden te dienen, wel behoorden uit de gemeene middelen betaalt te worden. 'T welk zy gemaghtighden den Heeren Staaten, op dat men daarop verdacht waare, aandienden; verzoekende dat'er schriftelyk kennis af te boeke geteekent wierde. Bl. 1175.

Terstondt naa 't bewelkoomen des Landtvooghds, waaren hem, meest door orde der Hollandsche Staaten, zeekere punten voorgestelt, belangende de onlusten gereezen ten tyde zyner uitlandigheit, inzon-

Bl. 1175. zonderheit uit zynen brief aan zynen geheimschryver Junius; ende had men op alles billyke voorziening verzocht. Welke snaar, hoewel zy noodtlyk moest, nochtans, by trotze en rasgeraakte ooren, voornéemlyk in den aanvang van de nieuwe zorghen des bewinds, nauwelyx zonder quetsing geroert kon worden. Echter had hy niet gelaaten zich tot hervatting van onderlinge verstendenis zeer geneeghen te toonen, begeerende, onder andre zaaken, die den teeghenwoordighen standt des Lands betroffen, by schriftelyken voorstel op d'Algemeine Staaten, dat men eenighe persoonen wilde maghtighen, om, neevens de twee Engelsche en twee Neederlandsche Raadsluiden van Staate, eenen voet uit te vinden tot vernoeghing van haare Majesteit en van hem; zoo dat alle arghewaan en verwyderring moghte koomen te verdwynen. Maar, zyn morren oover laauwe involghing tot het ontzet van Sluis, en zyn dreighen van weeder, zoo 't verweldight wierde, naa Engelandt te keeren, had de Algemeine Staaten beweeght tot vertooning hunner onschuldt door zeekre gemaghtighden: tussen welke en hem veele, en van zyner zyde zeer harde, woorden waaren omgegaan. Hierop volghde nu, dat hy, verkundschapt van 't oovergeeven der voorzeide stadt eer de Staaten daaraf yet vernaamen, eenen Heeraut naa Vlissinge afveirdighde; die, oft uit ontvangen last oft uit eighe quaadwilligheit, de haatlyke tyding, met beschuldighen en betchelden der Staaten, voor alleman uitkraayde. En, als daar thans zeekre gemaghtighden der Algemeinschappe quaamen, om
— 1176. eenighe behoeften tot vordering van 't ontzet te haalen, greep de Heeraut hunne boodschap tot stof aan om het volk uit den bandt te doen springen, met roepen, *Dat die schelmsche Staaten om voorraadt tot verlossinge der steede zonden, die zy wel wisten verlooren te weezen; dat men als nu hunne valscheit met handen tasten, en van al hun bedryf naar dit staaltjen kon oordeelen.* Weshalven dat schichtighe graauw met zulke verbolghenheit opstoof,

ſtoof, dat de gemaghtighden hun lyf, genoeghzaam Bl. 1170. doorgeſchreeven, ter nauwe noodt 'er af braghten. Hierenbooven kon zich Leiceſter niet ſpeinen van uitſlaan, *Dat zommighe Leeden der vergaadringe van Hollandt hem geen goedt hart toedroeghen: dat de Graaven Maurits en Willem van Naſſau, met die van Hoohenlo, Nieuwenaar, en andren, teeghens hem t'zaamgeſpannen waaren; hoewel het den jongen Heere Maurits niet te wyten ſtond: dat hy haare Majeſteit, op dat zy niet bedrooghen werde, verwittighen zouw hoe men 't geldt, opgeleit teeghens zyn' ooverkoomſt, aan 't herwaarts troonen der Hooghduitſche ruiteren en knechten geſpilt had.* Den Ambaſſadeur Bukkenhorſt dard' hy wel eenen nar noemen, die zich had laaten diedſch maaken van de Staaten, wat zy wilden, en verre booven zyn' waardy van hun geëert en onthaalt was geweeſt. Van den Raadsheere Wilkes en Oovérſte Johan Norrits ſprak hy ook zeer (1) afdraghtelyk, ſnorkende dat d'een gevangen was, d'ander in zyn huis (2) bekommert, door bevel der Kooninginne. Al dit, oovergebraght aan de geenen die 't roer der regeeringe hielden, dompeld' hen dieper in angſt voor een zwaar onweeder, dat, huns bedunkens, opſtak teeghens 't ſchip van den Staat. Maar, dewyl men ſcheen de kalmte uit geenen andren hoek te kunnen verwachten, zoo zaaghen zy zich benoodight te dryven op d'Engelſche genaade; en voor 't beſt aan, met ſtryken oft inbinden van zeil, zoo veel als mooghelyk viel, der buye t'ontduiken. Dies werd beſlooten dat men, met allerley ſoorte van eerbiedighe bejeegheningen, trachten moeſt den Landtvooghde (3) te on-

(1) *Afdraghtelijk*, ongunſtig, verachtelijk.

(2) *Bekommert*, gearresteerd.

(3) *Te ondergaan*, bedektelijk te winnen, in te nemen. Zie de aant. (2) op bl. 15 van het IV, en op bl. 102 van het V D.

Bl. 1176. ondergaan, en hem te bemurwen. Onder dit waggelen der dingen, quaamen hem eenighe gemaghtighden der Geestlykheit bewelkoomen; en bidden, indien hy (gelyk de spraak ging) in beraadt stond van weeder te vertrekken, dat hem doch geliefde zich dier gedachten t'ontslaan, en Gods kerken niet ten roove te laaten, die hem alles, wat in haare maght was, aanbooden, met den yver en geneeghenheit, waartoe zy zich, door de meenighvuldighe weldaaden, genooten van haare Majesteit en zyne Doorluchtigheit, verplicht kenden.

De Algemeine Staaten, naakoomende 't voorzeide besluit, raamden, op den vyftienden van Oestmaant, tot Middelburgh, by goeddunken der twee Engelsche Raadsluiden van Staate, een schrift van voldoening, om Leicester te vreede te stellen: 't welk deeze meening behelzde. *De Staaten, (1) waarop het aanquam teeghens verkorting der Voorrechten en Vrydoomen te waaken, plaghten, van allen tijde, de misbruiken, voorvallende in de regeeringe tot naadeel des gemeinen welstands, aan de Landsheeren, oft hunne Stadthouders, vrymoedelyk voor te draaghen, op dat 'er in voorzien wierde. Dienvolghends, hadden, in den lestleeden jaare, de Algemeine Staaten, naamelyk die van Hollandt, Zeelandt, en Vrieslandt, het geene, dat zy oordeelden, tot handthaaving der wetten en gewoonten, en tot beeter bestier der gemeine zaaken, te behooren, aan zyn' Doorluchtigheit vertoont; eenvoudelyk, zonder argh, en met een' Neederlandsche rondigheit. Bleeken daarin de grenzen van 't betaamelyk ontzagh ooverschreeden; zy hoopten, zyn' Doorluchtigheit zoud' het op den aardt der Landtzaaten leggen, en op het verschoonlyk ongeduldt in de versche smart der ongeneeslyke wonde, ontfangen door 't verlies van Deeventer en de groote schanse tee-*

(1) *Waarop het aanquam*, wier pligt en bestemming het was.

teeghenoover Zutven. En zy verzochten, dat de Bl. 1176.
zelve zyn' Doorluchtigheit gedient waare met de — 1177.
misverstanden, onderlings gerezen, in eeuwighe vergeetenis te begraaven: alzoo zy verklaarden, en heilighlyk voor God en de werelt (1) *optuighden, dat hun nooit in den zinne quam, het aanzien oft het gezagh, haar toegevoeght, te verminderen, en haar een' oprechte liefde, als te vooren, toedroeghen; willende haar alle schuldighe gehoorzaamheit en eere bewyzen en doen bewyzen, van eenen yghelyke: zonder te twyfelen, oft zyn' Doorluchtigheit zoude weeder, van haare zyde, hen Staaten, in hunne achtbaarheit, rechten, en waardigheeden, handthaaven. En hierop verzochten zy, dat zyne Doorluchtigheit, vertrouwende hun gelyke goedwilligheit toe, geliefde de zaaken der Gewesten geneeghentlyk* (2) *aan te vaaten, en, in 't beschikken der zelve, goedt onderling verstandt te houden met de Staaten, die niet (gelyk zommighen ydelyk waanden) uit tien, oft twaalf persoonen, maar uit de Ridderschap, Eedelen, en de Raadsluiden oft Vroedschappen der steeden van de Gewesten, bestonden, ende, door hunne Gemaghtighden in de vergaadring der Algemeinschappe, worden uitgebeeldt.* Leicester, hebbende dit bescheidt doorleezen, ende voorts eenen brief, beraamt naar den zelven zin, om van d'Algemeine Staaten aan de Kooningin gezonden te worden, loofde beide de schriften, met verklaaring, dat hy zich, voor zoo veel als zynen persoon belangde, vernoeght hield, de Heeren Staaten grootlyx bedankte, en de dingen voortaan, bij gemeenschap van raadt, met hun beleiden wilde. Van de blydschap, gebooren uit deze verzoening, gaf men daatelyk deel aan yder der Landtschappen, op dat zy, uit de kloeke hoope tot gezeeghender beleidt on-

(1) *Optuighden*, betuigden.

(2) *Aan te vaaten*, aan te vatten.

Bl. 1177 onder de gunste der eendraght, nieuwen moedt greepen. Thans verbood een plakkaat, uitgaande op Leicesters naam, smaadigh te spreeken van de Engelsche Majesteit oft dien landaardt, van d'Algemeine oft bezondre Staaten, van de Eedelen, Majestraaten, Vroedschappen, oft yemandt die in dienst der Landen oft steeden waare: ook eenighe t'zaamenkoomsten te maaken buiten de wettighe vergaaderingen. Des zoude een yder, die oover yetwes te klaaghen hadde, dat mooghen doen aan den Raadt van Staate, by vertoogh in geschrift, onderteekent van hem zelven, ofte, zoo hy niet schryven kon, van twee bekende getuighen; zonder zyn' Doorluchtigheit oft den raadt, op andre wyze, om dierghelijke dingen, aan te moeyen. Alles op lyf- oft geldtstraf, naar geleeghenheit van zaaken.

De naaste zorgh, hieraan, was, de onlust, smookende tussen Leicester en Hoohenlo, te smooren. De Engelsche Heer hield zich niet vreemt van verdragh; de Hoogduitsch, ooverfier: en men kon hem met zeinden en herzeinden van Gemaghtighden zoo verre niet brengen, dat hy zich vlyen wilde, om, van Kampveer tot Middelburgh, en aldaar met den Landtvooghdt in mondgemeenschap, te koomen. Tot reedenen zyner weigheringe gaf hy; *Dat hy zyn' Doorluchtigheit zeer partydigh teeghens hem, in 't krakkeel met Eduart Norrits, bevonden had, en haar derhalven niet betrouwen moght. Zeekre dingen, ter kennisse van hem Hoohenloo gekomen door eenen Dankerts, geheimschryver van den Oudtveldtooverste Norrits. Dat Leicester gepooght had, eenighe bezettingen, die ten gebiede van hem Hoohenlo stonden, te verandren. Dat zyn' Doorluchtigheit haare beloften, ten opmerke van verscheide zaaken, niet volkoomelyk genoegh gehouden had.* Welke deeze zaaken waaren oopenbaard' hy niet: en, blyvende by 't afslaand antwoordt, zeide voorts: *Dat hy, zeer wel bezeffende hoe onmooghelyk het den Landen zouw vallen te bestaan zonder de hulpe van haare Majesteit en de goede geneeghenis van zyn'*

zyn' Doorluchtigheit, hun daaromme ried, zich M. 1177.
altyds daaraan te houden. Hem, begeerd' hy, dat men reekenen zoude voor doodt en ooverleeden; en, met een eerlyk (1) *ontsoldingschrift, naa Hooghduitslandt laaten reizen, oft naa den Kooning van Deenemark, vaartoe hy onlanx verzocht was, gelyk de brieven, die hy toonde, uitweezen. In welken gevalle hy ooverboodigh stond, de steeden en sterkten, hem vertrouwt, oover te leeveren aan de geenen dien hy diende; naamelyk Prins Maurits, en de Heeren Staaten van Hollandt en Zeelandt: mits dat men dezelve eerst herstelde in 't genot van de voorrechten hunner gewesten, en de regeering in den standt waarin zy geweest was ten tyde van wylen Prinse Willem Hooghlostyker gedachtenisse. Want hy zagh hen verkort in dat stuk: 't graauw, by ooghluiking en straffeloosheit, zich verheffen teeghens hen en de wettighe Majestraaten: om welk werk te vorderen, noch kortelings die bengel Junius, en veel' andren gearbeidt hadden. Zelfs eenighe bedieners des Heilighen Woords, en verscheide kerklyke leiden pooghden, door heimelyke beleidingen, en uitstrooyen van valsche geruchten, d'onderdaanen, uit haat en smaadt, te doen inspannen teeghens de Ooverheeden, om deeze tot verandring hunner heilzaame besluitselen* (2) *te praamen. Wen deeze misbruiken gebeetert waaren, en eenighe persoonen uit het hof des Landtvooghds gezet, daar zy tot noch toe te veel geloofs vonden; zoo wilde hy Hoohenlo zich niet alleenlyk tot ontruiming der voorzeide plaatsen bereidt toonen, maar ook toe koomen geloopen, om zich voor de voeten zyner Doorluchtigheit needer te werpen, en zich in alles te verkleenen, ter gehoorzaamheit en eere*

(Marginal note beside "Deenemark ... gelyk": — 1178.)

(1) *Ontsoldingschrift*, een geschrift, waarbij hij uit den dienst en de soldij werd ontslagen.

(2) *Te praamen*, te persen, te dwingen.

Bl. 1178 *eere van haar, en voorneemelyk van de Majesteit der Kooninginne, van de welke hy zich, tot eenen ootmoedighen en zeer toegeneighden dienaar, voor eeuwighlyk oover gaf.*

Wyders, de Landtvooghdt, ziende zoo een' zeehaaven op de Vlaamsche kust verlooren, dacht, naardien hy de zelve den Spaanschen niet had kunnen onthouden, veel min wist weeder t'ontneemen, op middel om ze hem t'onbruik te maaken, en Sluis alzoo voor een' landtstadt te laaten leggen. Zommighen waanden dat zulx lichtelyk, met zinken van scheepen, waare uit te werken. Maar de Raadsluiden der Ammiraliteit in Zeelandt, dien hy verghde dit aan te vangen, vernaamen, uit de beste kenners der geleeghenheit, dat de kosten zeer hoogh zouden loopen, en echter alle scheepen, gaande niet dieper dan tien voeten, gemaklyk uit en in raaken, oover de zinkelingen heen: welke, behalven dat ze de vyandt, ten laaghsten waatre toe, afbreeken kon, ook het geweldt der stroomen moghte weghspoelen; zoo 't niet erghens ter zyde den grond uitschuurde, en een' nieuwe kil groeve. Leicester, verstendight van deeze bedenkingen, scheen daarom niet van zyn' meening te wijken; tot dat men veirdigh bleek om hem, wen hy immers daarmeê deur wilde, met verschaffen van vyf oft zes oude hulken in te volghen. Toen liet hij zich gezeggen. Voorts werden etlyke benden, zoo te voet' als te paarde, bescheiden, om met den Graave van Nieuwenaar te trekken, en de nieulyx geworve Hooghduitschen, uit Oostlandt, herwaarts te haalen: hoewel de Graaf van Ooverstein, met drieduizent landsknechten, die hy, neevens d'andre ruiters en knechten, had oover te brengen, noch ter zaamelplaatse niet aangekomen was. Het volk van Nieuwenaar trok naa 't Sticht van Uitrecht, en pooghde tot Eemenes in te breeken. Maar die van het dorp, en de Gooyers, tzaamgespannen, vielen hun te kloek; zoo dat zy, laatende veertien oft vyftien dooden achter, met wel twintigh gequetsten te rugge moesten keeren.

Maar

Maar drie van de rykste huisluiden lieten'er ook het leeven; en een goedt getal quam'er niet af dan gewondt. Bl. 1178.

Op deezen tydt klaaghden Dykgraaf en Heemraaden van de Alblasserwaardt en 't Landt van Arkel, den Staaten van Hollandt, hunne onmaght om den Diefdyk genoeghzaam te verzwaaren; en verworven twintighduizent gulden tot onderstandt; alzoo men reekende dat die van Hollandt, by doorbrek van den voorzeiden dyk, wel tzeeventighduizent gulden — 1179. jaarlyx van hunne verpondingen en andre middelen verliezen zouden.

Graaf Willem, hierentusschen, beezigh met Vrieslandt bet en bet teeghens inval des vyands te veilighen, verzocht daartoe wat meer schattings: waarin de Staaten mildelyk bewillighden, gedachtigh der schaade van het lestleeden jaar. Uit dit middel rechtte men eenighe vendels op. Zommighe Eedelluiden berispten hem hieroover, als wien 't niet betaamde den Geweste grooter lasten te verghen. Maar 't meeste deel loofd' hem daarom, en reekend''er dubbel voordeel by: alzoo niet alleenlyk 't Landt daardoor beeter zoude beschermt worden, maar ook den huisluiden, mits deeze bezwaaring, te meer oorzaaks gegeeven om den vyande brandtschat te weigheren. De Staaten hadden dus lang eenighe ruitery onderhouden, waaraf men zich, in dat gebrooken Landt, niet dan (1) by enkle wyle van vorst kon dienen. Dies ried de Stadthouder de zelve af te danken, en de soldy aan voetvolk te besteeden, dat, doorgaands 't heele jaar, nut en noodigh bleek. Dit stonden ze meede toe; inziende teffens, dat men alsdan d'oude gewoonte van in schielyk gevaar den derden huisman op t'ontbieden, 't welk oover 't heele Landschap drieduizent persoonen maakte, asschaffen moghte, tot merklyke verlichting der ingezeetenen: al-

(1) *By enkle wyle van vorst*, enkel ten tijde van vorst.

Bl. 1179. alzoo zy, (1) onzoet op den waapenhandel, en ooverweeghende hun verzuim teeghens de kosten van andren in hunne plaatsen te leeveren; liever, dan zelve op te trekken, hadden eenen huurlinge vyftien oft twintigh stuivers 's daaghs te geeven. En voor dit geldt kon men (vertoonde zyn' Genaade) twee oft drie soldaaten houden: behalven dat deeze zich beeter beheeren lieten. Sint dit aanneemen van nieuwe knechten, werden alle aankomsten zulx gestoffeert, dat de Spaanschen, hoewel 't ys hen scheen aan te lokken, nerghens inbraaken; uitgezeit dat Graaf Harman van den Berghe, die zich gewaardighde zoodaane oneedele toghten te beleiden, waarmeede 't niet dan op buit en boerenplaagh gemunt was, t'eener nacht, met gezwinden rit, oover de Ee quam, en het dorp Halm plonderde. Een eedelman, genaamt Scheto van Ebbinga, Roomsch en Kooningsch gezindt, werd, daarom te min niet, weghgesleept en geransoent, booven 't berooven van zyn huis. Weedergekoomen, verteld' hy veel hoons en spyts, hem toegedreeven van de Kooningschen; 't welk, onder andre zyn' geloofsverwanten, geen' kleinen afkeer van die partye maakte. Op de hertoght, al in den zelfsten nacht, werd Graaf Harman, rydende verby een * wachtburghken dat aan de Ee stondt, door den arm geschooten. Villers, een van zyn' ritmeesters, bleef 'er doodt. Wijders, Graaf Willem, laatende zich voortaan niet genoegh weezen zyn' grenzen te beschutten, oovertrad ze; en, voerende den schrik, die de Vriezen plagh te prangen, tot wel diep in Grooningerlandt, braght het zoo verre, dat de dorpen aldaar, van dien tydt af, zich vlydden tot brandtschat aan der Staaten zyde te betaalen. (2) Thans veld' hy 't oogh weeder

* Redult.

(1) *Onzoet op den waapenhandel*, niet gesteld op den wapenhandel.

(2) *Thans veld' hy 't oog weeder*, dat is, volgens de eigen-

der, op de ſtadt Grooninge zelf, en zond, om te Bl. 1179.
beſpieden hoe verre daar d'eene ſchildwacht van d'andre ſtond, eenighe ſoldaaten uit. Die vonden zoo lang een eindt wals onbewaart, dat zy drie oft vier maalen, om zeeker te zyn van de volbrenglykheit des aanſlaghs, tuſſen beide, door de graft zwommen, en ter veſte opklommen, zonder gewagh te hooren. Waaroover hy voornam, hondert zwemmers, geleezen uit zyn gansche regement, naa binnen te doen ſtryken, met roers, en gereedſchap om poortſlooten te breeken, 't welk men in kleene baxkens door de graft zoude ſleepen. Teeghens den beſtemden dagh ſteld' hy orde op 't bezetten der weeghen, en niemandt door te laaten die naa Grooninge wilde. Tot Nyezyl, om 't krysvolk oover 't waater te brengen, deed hy een' ſchipbrugh ſlaan, door zeekeren Hopman daar leggende, die 't ambacht van timmeren gepleeght, ook eertyds der eene — 1180.
ter zelve plaatſe gebouwt had, en de diepte van den grondt, ſamt den aardt van 't getyde der ſtroomen, wel behoorde te kennen. Een' ſpringvloedt, nochtans, te heevigher door aandrift van een' weldighen Noorden windt (en 't ging nu in Herfſtmaant) beweez dat het werk niet genoeghzaam bezorght was; zoo dat de Graaf, aankoomende met zyn troepen, zich geſtuit zagh, en de toeleg te loore liep. De Grooningers, hieraf eerſt ten tweeden daaghe verkundſchapt, (1) gridzelden, ooverdenkende in wat gevaar zy geſlaapen hadden; beheinden terſtondt den voet der veſte met een ſtaaketſel, en leiden een ſchans neevens de poort, waarop het gemunt was geweeſt.

Maar Leiceſter, blyvende noch eenighe daaghen in Zeelandt, beſcheidde d'Algemeine Staaten, teeghens

eigenlijke kracht van het woord *vellen*, thans liet hij het oog weder vallen.

(1) *Gridzelden*, ſidderden.

1586. ghens den vier- oft vyventwintighsten van Oestmaant, tot Dordrecht: en schikte immiddels zynen geheimschryver Junius aan die van Armuide, met eenen geloofnisbrief, luidende dat hy, beweeght door verscheide geruchten, die om her zweefden, hem derwaarts gezonden had, om uit hun te weeten hoe zy ten dienste van haare Majesteit geneeghen waaren. Dit, koomende, gelyk het moest, tot kennis der Staaten, worp, als een wis bewys van de loosheit der zoene, weeder alles in 't war: en, van toen af begosten de bekommeringen en steurnissen, van dagh tot dagh, in te kerven; en de partyen elkandre met (1) luipender en luipender oogh aan te zien. De vreedehandel, waaraf, door den Ambassadeur Bukkenhorst, oopening gedaan, en (2) thans geraaden was te zwyghen, raakte op allemans tong: en, die der faame pooghden den mondt te stoppen, zonder haar wel in dwang te hebben, deeden niet, dan haar uitbersten niet dies te grooter geschal. Men koutte van den pais, als oft Engelandt en Spanje dies half eens waaren geweest. Leicester hield, terwyl hy in Zeelandt marde, groote gemeenschap van raadt met Russel, Ooverste tot Vlissinge. Morgan koos hy tot * Vooghdt van Zeevenberghen, en beval Prinse Maurits hem daar in te voeren. Maar hierteeghens verzetten zich de Hollandsche Staaten, zeggende dat men dien tytel, in Hollandt en Zeelandt, niemandt dan den Vooghde dier gewesten, naamelyk den gemelden Prinse, toekende. Uit de woorden van Bukkenhorst had men een vast vertrouwen geschept, dat zyn Mees-

* Gouverneur.

(1) *Luipender. Luipen* beteekent zoo veel als *loeren*, *bespieden*, het zij met eenig boos opzet, het zij, gelijk hier, ten gevolge van opgevat wantrouwen. Zie het *Woordenboek* van den Heer WEILAND.

(2) *Thans*, straks, kort daarna.

Meestres vyf tonnen gouds aan de Staaten verstrekken zouw, indien zy buitenordelyk in het dubbelt deezer somme bewillighden. Dit was van hunne zyde geschiedt, en al een deel van 't geldt opgebraght. Maar, verneemende dat de Kooningin weigherde meer dan hondert en vyftigh duizent gulden uit te keeren, hielden zy hun verlof voor ontbondigh, dewyl de voorwaarde, waarop zy 't gedaaghen hadden, onvoldaan bleef: en verstonden, dat men de reeds verschafte penningen, als verschooten op goede reekening, moest afkorten van 't geene, dat tot de kosten van 't loopende jaar zoude ingewilligt worden. Dit ging den Graave ook uit zyn gissing: en de minste weederstandt, dien zyn wil vond, schokte 't gemoedt, dat geenen goeden grondt had. Als hy tot Dordrecht quam, waaren'er noch d'Algemeine Staaten niet alle. Dies belghd' hy zich weederom, en stuurde, op den zeevenentwintighsten van Oestmaant, den Raadsheer van Staate Willem Bardes aan de Hollandsche Staaten, om, naa vernieuwing der oude klaghten over quaade involghing, hun, alzoo zy 't meeste vermoghten en opbraghten, af te vorderen, wat middelen van volk, geldt, krysbehoeste, waaraf hy zich, maar gelang van 't gezagh hem opgedraaghen, zouw mooghen dienen, men gezint waare hem toe te voeghen. De Staaten, antwoordende in 't kort, dat zy dachten zyner Doorluchtigheit op alles reedelyke voldoening te geeven, het opgedraaghen gezagh te helpen handthaaven, de verzoening van Middelburgh naa te koomen; gedroeghen zich voorts tot een vertoogh, by 't welk al gereedt zynde, zy, door hunne gemaghtighden, zouden (1) richting van 't geene begeeren, dat men, in den leftleeden jaare, teeghens de Voorrechten der Landschappen had doorgedreeven. Dit vertoogh werd hem, tot Dordrecht, op den dertighsten van Oestmaant, ter handt gestelt, en behelzde neeghen punten.

Bl. 1180.

— 1181.

1. Dat

(1) *Richting*, teregtbrenging, herstel.

Bl. 1181. 1. *Dat hunne ernstighe meening was, het Verding, gemaakt met haare Majesteit, getrouwelyk t'achtervolghen; en zyn' Doorluchtigheit, zoo wel in 't gezagh haar opgedraaghen van d'Algemeine Staaten, als in 't geene dat haar uit krachte van 't gemelde Verdingh toequam, te handthaaven.*

2. *Maar, naardien eenighe onrustighe menschen pooghden verwarring in 't gezagh zyner Doorluchtigheit, der Staaten, en der bezondre Landtvooghden, te brengen; zoo zoude zyner Doorluchtigheit gelieven te weeten, hoe by de Ridderschap, Eedelen, en Steeden van Hollandt en Westvrieslandt altyds verstaan was, en alsnoch verstaan werd, dat, wen'er een Vorst komt t'ontbreeken, de Hooghe Ooverheit der Gewesten weeder aan hen keert: ende dat zy, ooverzulx, alle bedryf van Opperheerschappye, sint het verlaaten des Kooninx van Spanje, wettelyk gepleeght hadden; ook, op deezen grondt, met verscheide Mooghentheeden, zelfs met haare Majesteit, neevens d'andere Landschappen, gehandelt, en zyn' Doorluchtigheit tot Algemeinen Landtvooghdt beroepen.*

3. *De voorzeide woelgeesten, nu, ziende niet lichtelyk der Staaten achtbaarheit, met recht aangaan teeghens hen, (1) te zwakken oft te vellen, zochten 't door omweeghen uit te werken, voorgeevende dat de Staaten niet uitgebeeldt werden by de geenen, dien het, naar de Rechten en gewoonten der Landen, toestond, maar by eenighe baatzoekers, (2) lorrendraayers, en luiden quaalyk geneight tot den gezuiverden Godsdienst, haare Majesteit, 's Lands welvaart, en zyn' Doorluchtigheit.*

4. *Weshalven noodigh viel zyner Doorluchtigheit*

(1) *Te zwakken of te vellen*, te verzwakken of neder te werpen.

(2) *Lorrendraayers*, bedriegers. Bijzonderlijk wordt het van zulken gezegd, die verboden' handel drijven.

heit aan te wyzen, dat de Staaten niet by eenighe Bl. 1181.
* *bezondre perſoonen, maar by Gemaghtighden der Ridderſchappe, Eedelen, en Steeden, werden uitgebeeldt: zoo dat de geenen groſlyk doolden, die waanden dat de Staaten uit eenighe* † *bezondre perſoonen beſtonden, ende dat men de mishandelingen, die zy hun wilden wyten, den Staaten met recht te laſte moght leggen: te meer, aangezien dat de Staaten verſtonden, indien yemandt der geenen, die t'hunner zaameninge verſcheenen, zich quaame in yetwes te buiten te gaan, den zelven, booven andren, aanmerkelyk te doen ſtraffen: 't welk zyner Doorluchtigheit blyken zoude, wen 't haar geliefde hun de reedenen, ſtrekkende tot beſchuldiging van eenighe Lidtmaaten hunner vergaadringe, t'oopenbaaren.*

5. (1) *Ende, naardien de voorzeide onruſtighe geeſten zochten het wettelyk gezagh der Staaten in onzeekerheit te ſtellen, om dat men, in 't opdraaghen*

* Privée.

† Privée.

(1) *Ende, naardien de voorzeide* enz. Men wordt uit dit artikel, dat, volgens de juiste aanmerking van den Hoogleeraar KLUIT, vrij ingewikkeld en duister is, gelijk uit vele andere verklaringen der Staten van *Holland*, ten duidelijkſte ontwaar, dat deze, berouw hebbende van den overijlden ſtap, dien zij met de overigen in het opdragen eener te uitgeſtrekte magt aan LEICESTER, bij zijne eerſte komst hier te lande, gedaan hadden, dezen misſlag door beperkende uitleggingen dier opdragt, zoo veel mogelijk, hebben getracht te herſtellen. Voorts leze men hetgeen de genoemde Hoogleeraar over dit en de volgende artikelen heeft aangeteekend in zijne *Historie der Hollandſche Staatsregering*, II D., bl. 337 en volgg. Niet minder verdient dit ganſche D., over het tijdperk van LEICESTER loopende, tegen wien onze HOOFT miſschien eene te ſterke vooringenomenheid aan den dag legt, met het door hem en WAGENAAR daaromtrent gemelde vergeleken te worden.

Bl. 1181. *ghen der Landtvooghdye aan zyn' Doorluchtigheit, en seedert op haaren naame, veele zaaken zagh verricht, niet in zulke wyze, gelyk, ten aanzien van d'Algemeine Landtvooghden, ofte op hunnen naame, ten tyde van Kaizar Kaarel; maar gelyk ten aanzien van hem zelven, als Vorst der Landen, ende op zynen naame, gedaan was; ende, dat daarovver veele luiden in twyfel trokken, oft de maght, gegeeven aan zyn' Doorluchtigheit, zich eeven wyd uitstrekte als die van wylen Kaizar Kaarel, ofte niet wyder dan die van de Landtvooghden, by hem, t'zynen tyde, gestelt; waaruit verscheide misverstanden reezen: zoo zoude zyner Doorluchtigheit gelieven t'aanmerken, dat, hoewel nochte de Staaten, nochte de bezondre Landtvooghdt, nochte de Amptluiden en Rechters, zich, ten tyde van Kaizar Kaarel, oft van de Vorsten zyne voorzaaten, plachten by eede te verbinden aan den*
— 1182. *Algemeinen Landtvooghdt; nochtans de voornoemde Staaten, zich, den bezondren Landtvooghdt, de Amptluiden en Rechters, van Hollandt Westvrieslandt (booven d'onderhouding van 't verdragh met haare Majesteit gesloten) aan zyne Doorluchtheit (wen zy zich in de Vereenighde Gewesten vonde) verplicht hielden, omme haar, als verheeven tot de maght van Algemeinen Landtvooghdt en Kryshooftman, te gehoorzaamen, en daarin te helpen handthaaven, zoo lange als zyn' Doorluchtigheit de zelve wettelyk gebruikte; zonder echter daarmeede zich zelve eenighszins, noopende de Hooghe Ooverheit der Landen, te willen verkorten; zoo dat, dienvolghends, ter beschikkinge van d'Algemeine, ende van de Staaten der Gewesten in 't bezonder (booven 't gezagh, hun toebehoorende van alle oudtheit her, ende gebruikt ten tyde van Kaizar Kaarel) zouden blyven alle zaaken, niet bevoolen van den voornoemden Kaizar aan de Hartoghinne Margarite, de Kooninginne Marye, den Hartoghe van Savoye, oft andre Algemeine Landtvooghden; maar behouden aan hem zelven; uitgezon-*

zondert het geene, 't welk verandert bleek by 't verding gemaakt met haare Majesteit; alzoo de Staaten zich aan 't zelve verbonden kenden. Bl. 1182.

*6. Maar alle zaaken, gestelt by Kaizar Kaarel ter beschikkinge van d'Algemeine Landtvooghden, hadden te staan ter beschikkinge van zyne Doorluchtigheit en den Raade van Staate, volghends * 't bescheidt van de opdraght der Algemeine Landtvooghdye; behoudends dat men, in het doen van de afveirdighingen, zich rishten zoude naar het berichtschrift, daarop gemaakt, oft noch te maaken: ende 't geen, dat op 's Kaizars naam plach † besllooten oft uitgegeeven te worden, stond uit te geeven op den naam, zeeghel, teeghenzeeghel, en signet der Algemeine Staaten, wanneer de afveirdighingen de Landschappen in 't gemein betroffen; ende, wanneer zy het gewest van Hollandt en Westvrieslandt in 't bezonder aangingen, op den naam, zeeghel, teeghenzeeghel, signet van 't zelve.*

7. Alle bezondre Landtvooghden, algemeine en bezondre Ooversten, andre Bevelsluiden, en krysvolk, zouden den vereenighden Landtschappen in 't gemein, zyner Doorluchtigheit als Algemeinen Landtvooghde, ende den gewesten, steeden en leeden der zelve, waarin zy quaamen gebruikt te worden, in 't bezonder, huld en trouw zweeren: voorts alle Ooversten, Ritmeesters, Hopluiden, Bevelhebbers, en andre soldaaten, gehoorzaam te weezen aan zyn' Doorluchtigheit, en de bezondre Vooghden der gewesten waarin men hen quaame te beezighen, ook aan de Steedehouders der zelve, en aan de Hop- en Bevelsluiden, oover hen gestelt oft noch te stellen.

8. Belangende de § volkoomene maght, toegestaan

* Acte.

† Gedecreteert.

§ Absolute.

Bl. 1182. *staan aan zyn' Doorluchtigheit. In 't beleidt der oorlooghe, verstonden zy Staaten, de zelve te strekken tot gebiedt oover al 't krysvolk, te waater en te lande, zoo wel oover 't geene dat soldy van de Landen trok, als oover de hulptroepen van haare Majesteit, om het te werke te stellen tot krenking van den vyandt, ende recht en krystucht oover 't zelve te oeffenen: zonder, nochtans, dat men daar onder verstaan moghte, dat zyner Doorluchtigheit toegelaaten waare meer krysvolx te lichten, dan uit de hulpe haarder Majesteit, en uit der landen schattingen (volghends der Staaten besluit) konde betaalt worden: ende verzochten zy Staaten voorts, dat zyner Doorluchtigheit geliefde de kryszaaken te waater te doen beleiden door den Ammiraal van de zee, en 't verleggen der bezettingen door de bezondre Landtvooghden van elk gewest.*

9. *Om voortaan beeter eendraght, onderling verstandt, en vertrouwen, tussen hen Staaten en zyn' Doorluchtigheit te stichten en te queeken, zoude haar gelieven, vooral, te doen richten het geene, dat, in 't lestleeden jaar, door bedryf van eenighe ongeruste menschen, oft uit onverstandt, op*
— 1183. *den naame zyner Doorluchtigheit gedaan was in 't stellen van eenighe vooghden oft * opzieners oover steeden oft oorden, ende in 't begeeven van eenighe voorneemlyke ampten zoo van Regeeringe als van Rechte, teeghens † 't Bescheidt van de opdraght der Landtvooghdye; ook te doen volbrengen het geene, 't welk, oovereenkoomende met het verding gemaakt tussen hen en haare Majesteit, en met het voorzeide § Bescheidt, de Staaten, zoo in 't gemein als in 't bezonder, by voorgegangen vertoogh, aan zyn' Doorluchtigheit verzocht hadden; ende dat zyner Doorluchtigheit, te dien einde, geliefde geen*

* Superintendenten.

† Acte.

§ Acte.

geen geloof in landtzaaken te geeven, maar bevel om van haar te vertrekken, zoo wel den in- als uitheemschen persoonen, die zich vervorderden twist en wantrouwen te verwekken tussen de Staaten en zyn' Doorluchtigheit, ende, dienvolghends, de landen in verwarring, de eer en achtbaarheid zyner Doorluchtigheit in gevaar, te stellen. Bl. 1183.

Dit vertoogh beantwoordde de Landtvooghdt, op den eersten van Herfstmaant, met byteekeningen van deezen verstande.

Noopende d'eerste zes punten: nooit had hy naa meer gezaghs getracht, dan hy aan zich toegestaan vond by de Bescheiden vermeldt in 't vertoogh; hield zich ook alsnoch daarmeede vernoeght, zonder eenighzins het gezagh, dat den Heeren Staaten toequam, te willen vermindren, oft in twyfel trekken; zulx het inhoudt deezer punten hem niet raakte: maar hy begeerde alleenlyk, dat zyn voorzeide gezagh geheel aan hem bleeve, volghends de bepaaling gemeldt by 't verdragh, ende gelyk het bezit meebraght, waarin de Heeren Staaten hem gestelt hadden; zonder dat hy daaraan eenighe verkorting, vermindring, oft enging wilde gedooghen: waaromme men geen' verandring behoorde te maaken, ten aanschouwe van de tyteling oft het zeeghel, die hy gewoon was te gebruiken, en dat naa beraading en uitgedrukt verlof der Heeren Algemeine Staaten, en naar de wyze, gepleeght by zyne voorzaaten in d'Algemeine Landtvooghdye.

Belangende 't zeevende punt: hy vond onbehoorlyk, dat eedt gedaan wierde aan de Landschappen, steeden en leeden der zelve; alzoo deeze nieuwigheit gevaarlyk was, en meenighte van eeden verwarring en kleinachtingh baarde, waarteeghens voorzien diende, volghends het neeghentiende punt van 't verding met haare Majesteit gemaakt: welverstaan, dat het krysvolk, koomende bezetting in steeden te houden, te zweeren hadde, in de steeden (booven den eedt gedaan aan hem en 't Landt) dat zy de voorzeide steeden ende plaatsen getrouwlyk bewaaren

Bl. 1183 *zouden, voor de Staaten en den Algemeinen Landtvooghdt, ende niets bestaan tot achterdeel der zelve steeden: hy, echter, begeerde de bezettingen daar uit te lichten, wen 't hem goedt dochte.*

Het inhoudt van 't achtste punt stond hy toe; ende zouw zorgh draaghen, dat alzoo gedaan wierde, voor zoo veel als de tydt en geleeghenheit moghten koomen toe te laaten; zynde onbehoorlyk, by nieuwe onderhouding van ditte, den dienst der gemeine zaake te verachteren oft te verkorten.

Aangaande 't neeghende punt: de vertooners hadden in 't bezonder te verklaaren, wat zy meinden dat behoorde gebeetert en volbraght te worden: waarnaa hy doen zoude 't geen, dat, in reede en billykheit, bleeke te betaamen.

Eene naader verklaaring, hierop gedaan van de Staaten, denken wy, t'haarder tydt te verhaalen. Ten naasten daaghe hieraan, verscheenen ter zaameninge van Hollandt, door Leicesters last, meester Jakob Valk en Joost van Menyn, geevende den Staaten te bedenken; *Oft, indien men de Landen met eighe middelen, en de hulpe hun verleent van de Kooninginne, niet zaaghe te beschermen (gelyk zyn' Doorluchtigheit, bevindende jaarlyx ontrent vyf tonnen schats aan 't bezetten alleenlyk der steeden en sterkten t'ontbreeken, meinde neen) niet raadzaam waare, pais, op reedelyke voorwaarden,*

— 1184 *met den Spanjaardt te maaken. Waartoe, zoo d'Algemeine Staaten het goedt vonden, haare Majesteit zich geirne voeghen zoude, ten meesten oorber van de Gewesten. Oft, zoo zy hoopten, handelende, zonder haar, met den Hartoghe van Parma, meer voordeels te verkryghen, zy moght het ook wel lyden. Doch zy was niet gezint met Parma te daadingen, (1) wiste men maar het oorlogh t'achtervolghen met de inkoomsten der Landen, neevens haare gewoonlyke hulp, die zy hun, in zulken geval-*

(1) *Wiste men maar*, zoo men maar wist, kans zag.

valle, niet ontrekken wildt. Dit laatste (1) verhaalden de voorzeide twee heeren meermaals, en drongen met zulk een' (2) aanstendigheit op spoedigh antwoordt der Vergaadringe, dat zy haar den naasten Donderdagh tot uiterst bestek van tydt stelden. Voorts gaaven zy hun aanmelden by geschrift in: van 't welke dubbelt aan de Hollandsche steeden, ook aan Vrieslandt en Uitrecht, werd oovergezonden. 'T was zoo verre gekoomen, dat niet min de amptelooze luiden, die eenighe ervaarenis oft kennis van zaaken hadden, dan de Leeden der regeeringe, alle verdragh met Spanje voor een' valstrik hielden, en hun de naam Pais, yslyker dan 't gruwzaam woordt Oorlogh, in de ooren klonk. Dies baarde, op een bot, het gerucht van dit aangeeven, dat zoo wel den geenen (3) die den Engelsman droeghen, als hun dien de achtbaarheit der Staaten waardt voorstond, vreemd inviel, bystre beroernis der gemoeden. Hy, derhalven, kryghende spaad berouw, hadde den Staaten geirne zyn' meining weeder ontpraat, en schreef hun, ten vyftienden daaghe daarnaa, dat ze van Valk en Menyn niet recht was gevat geweest, en quaalyk voorgedraaghen, tot geen' geringe verkorting der eere van haare Majesteit en van hem. Maar, Menyn, hieraf verwittight, en merkende dat men hem en zyn' meegenoot in den last dacht te laaten, zette den voorstel, gelyk die schriftelyk aan de Staaten geleevert was, in Italiaansch oover, welke spraak de Graaf, toen hy hun beval dien te gaan doen, gebruikt hadt: en leid' hem 't vertaalde voor ooghen. Waarop de Landtvooghdt, hebbende dat doorleezen, en yetwes daarin verandert, zeide dat het zeer wel

(1) *Verhaalden*, zoo veel als *herhaalden.*

(2) *Aanstendigheit*, aandrang.

(3) *Die den Engelsman droeghen;* die de Engelsche zyde hielden.

Bl. 1184 wel was. In Engelandt zelf, behaaghde eenen ygheIyke dit peinzen op paismaaken niet eeven-wel; ende werd der Kooninginne een schrift in de handt gesteeken, dat het gevaar, geschaapen haaren Staate uit zoodaanighe handeling te naaken, inzonderheit zoo de Vereenighde Gewesten, verlaaten van haare Majesteit, uit wanhoop quaamen met den Spanjaardt op te slaan, wydluftelyk aanwees. Immiddels deed Leicester een vertoogh in Fransoisch en Neederlandsch drukken, en gaf het, gedaghteekent op den zesten der maant, 's andren daaghs, in teeghenwoordigheit des Raads van Staate, aan d'Algemeine Staaten oover. In 't zelve, naa breed uitmeeten zyns yverens voor den Godsdienst, en der moeite aangenoomen by hem ter liefde van de Landen, samt zyner verdiensten op de zelve, ook zyner onschuldt aan 't verlies van Deeventer en de groote schanse by Zutven, met bybrengen dat men hem voor den eersten niet houden kon die door verraadt bedrooghen was: zwaayd' hy om tot d'oude klaghten oover de weederwaardigheeden hem toegedreeven. Inzonderheit schrold' hy op den brief van den vierden in Sprokkelmaant, en zeide te gelooven, dat d'Algemeine Staaten wel wisten wie dien gedicht had, en dat by veelen hunner daartoe geen verlof was gedraaghen. Het faalen der ontleegheringe van Sluis leid' hy op die van d'Ammiraliteit, en de geenen die in gebreeke gebleeven waaren van volk en voorraadt van oorlogh daartoe te verschaffen: ende nam den Algemeinen Schatmeester tot getuigh, dat hy, van hondertduizent gulden, belooft in gereede penningen tot het ontzet, niet meer, dan dertienduizent, oft daarontrent, ontfangen had. De verzoening tussen hem en d'Algemeine Staaten, en 't plakkaat daarop gevolght teeghens besmaalers der Ooverheeden wild' hy hun aanreekenen voor een gewis bewys, dat zyn' meening nooit geweest was de gemeente op te ruyen, om zich alzoo, oft oover hen te wreeken, oft hen, door die omweeghen, onder zweep te

— 1185. (marginal, beside "volght teeghens besmaalers")

bren-

brengen. Van den Graave van Hoohenlo ſprak hy, als van eenen wiens woorden en werken teeghens elkandre ſtreeden. Koomende voorts tot de teeghenwoordighe geſteltenis der zaaken, worp hy den Algemeinen Staaten voor; *Dat, in Zeelandt, een ſtaat van aanvechtend oorlogh, voor twee maanden, geraamt was; en belooft by hen, in elken gewéſte bewilghing tot opbrengen der penningen te beneirſtighen; en beſcheidt te zyner aankoomſte tot Dordrecht te brengen. Maar hy had alstoen de dingen niet in den gehoopten ſtandt gevonden, en daarooverˆ naa den Haagh gezonden om onverwylt beſluit op het ſtuk van den krysvolke en gelden te vorderen; ook teſſens verſcheide noodtlykheeden te vertoonen. Doch, teeghens zyn verwachten, waaren ten laatſte zeekre gemaghtighden uit Hollandt by hem verſcheenen, met eenighe punten betreffende de opperſte maght der landen, en ſtrekkende tot inbinding van 't gezagh hem toegekent van d'Algemeinſchap by de opdraght der Landtvooghdye. Hem, Algemeinen Stadthouder haarder Majeſteit, deeze verkleening te verghen, daar men nu onlanx de landen met grooter byſtandt, van haar, begenaadight zagh, was, zeeker, in zynen zin, een wonderlyke vreemdigheit. Weshalven hy, ooverweeghende deeze ſukkelingen, teeghenbouwingen, en tydtquiſting, gedwongen geweeſt was den Raadt van Staate.* aan te tuighen, omme dies verſlagh aan de Staaten van Hollandt gedaan te worden, dat, indien eenigh ongeluk, in Gelderlandt oft elders, aan d'eene oft andre plaats ooverquaame, 't zelve nocht hem, nochte den Raade zouw te wyten ſtaan, alzoo 't verhoeden der onheilen niet aan hunne dienſtyeirdigheit, maar aan 't volk en de penningen, belooft tot Middelburgh, ontbrak. Nu vernam hy, dat zommighen de noodt en armoê der Landſchappen; andren zeekren vreedehandel, dien men*

* Proteſteren.

Bl. 1585.

Bl. 1185. *men zeide tusschen haare Majesteit en den Hartogh van Parma aangevangen te zyn; voor de oorzaak van dit marren en mangel uitgaaven. Op dat dan zy Algemeine Staaten, bericht van de waarheit, te beeter tot besluit moghten koomen, had hy, door eenighe Raadsluiden van Staate, den Hollandschen Staaten doen aanzeggen, dat zy, by zich zelve, hunne middelen overleggen zouden; ende (gelyk ook, hun Algemeinen Staaten, van hem, tot Middelburgh, volghends den last haarder Majesteit, was verklaart) indien hun vermooghen kloek genoegh tot het voeren des kryghs bevonden wierde, en hem dies blecke, niet by woorden oft op papier, maar by de daadt zelf, dat alsdan haare Majesteit de Landen van haare hulpe niet dacht te versteeken. Dat zich ook, wen hunne middelen te zwak wierden geoordeelt, geen schyn van reede vertoonde, waarom haare Majesteit meer moeste doen dan 't verding meebraght; aangezien 't zelve alleenlyk strekte tot onderlingen bystand, in gevalle dat zy Algemeine Staaten hunnen plicht naaquaamen; zulx het wel ongerymt waare, dat zy Staaten den weederstandt, beloofd ten tyde van het verding, zouden mindren; en al den last op de schouders van haare Majesteit schuiven. Want hun stond te bedenken, hoe groote kosten zy deed, om haare Kooninkryken van Engelandt en Yrlandt te beschermen; ende dat zy, voorneemlyk ten aanschouwe van deeze Gewesten, in vyandschap met Spanje getreeden was; dat ook, ter oorzaake van de bekommeringen hier gedaan om der Staaten plakkaaten te handthaaven, haare onderdaanen in Vrankryk aangehouden en gequelt werden; waaromme het geenen schyn altoos van billykheit had, haar, benoodight om der Landen wil zoo zwaare lasten te draaghen, yet booven die te vergen. Indien dan hunne middelen, neevens de hulp van haare Majesteit, niet toereiken konden om 't oorlogh naar zynen eisch te voeren; zoo vond hy zich gelast hun aan te geeven, dat haar, door den Hartogh van Parma, noch sint het verlies van*

Sluis,

Sluis, eenighe oopening van vreede gedaan was: waarop zy nochtans niet had willen voortgaan, nocht eenigh besluit neemen zonder hun; maar hun aanbieden, zich te voeghen met hun, ende met de Heeren en Eedelen hier te Lande, die 't stuk meest raakte. Dies strooyde men, met een' te zeer oopenbaare valscheit, onder 't volk, dat zoo een' zaak zoude besllooten, oft eenigh verdragh daaraf gemaakt zyn, oft Gemaghtighden te dien einde uitgezonden: en zoodaane klappernyen had nu de tydt, ontdekker der waarheit, voor opgezochte lasteringen verklaart. Haar' Majesteit, nochtans, had zich, by 't gemelde verding, de handen niet zoo laaten binden, dat zy geen' handeling aangaan moghte; hoewel zy te vreede was ganschelyk niet te handelen zonder hun, oover zaaken die hunnen Staat betroffen, en hun daarom deeze oopening deed doen. Hun moght gedenken, zoo uit de verklaaring van andren, als van den Baroen Bukkenhorst, onlanx Ambassadeur van haare Majesteit, met hoe ernstighen en aanstendighen verzoek haar broeder de Kooning van Deenemark zich tot middelaar van den pais erbooden had: en zy zelve wisten wel (meend' hy) wat reedenen, van dien Kooning, hunnen Gezanten laastmaals waaren voorgehouden. Ten opmerke, echter, van hun voorigh gevoelen, dat, om 's vyands onreklykheit, noopende zoo de oeffening van den Godsdienst als de verzeekeringen, op geen' vreede te hoopen viel, was hun verklaart geweest, dat haare Majesteit geenszins dacht hen te bedrieghen: 't welk ook bleek by 't afveirdighen van den Ooverste Draak naa Spanje, ende by zyne, Leicesters, weederkoomst om 't oorlogh t'achtervolghen, hadde hy daartoe genoeghzaame middelen gevonden. Maar, zoo zy die niet vermoghten op te brengen; wat wilden zy dan dat hy deede, oft wat konden zy meer van haare Majesteit begeeren? Dit had hem goedt gedocht hun voor te draaghen, gelyk dien van Hollandt in den Haaghe gedaan was. Vonden zy dan oorber, volghends hunnen eighenen brief van opdraght, hem

Bl. 1186.

Bl. 1186. *de Landtvooghdy te laaten, met het bewindt oover de schattingen, ter * beschikking van hem en den Raadt; ende wiste men hem te doen blyken, dat zy, met den gewoonlyken onderstandt haarder Majesteit, den krygh konden dryven; zoo was hy gansch willigh alle diensten te doen naar zyn beste vermooghen, zoo aan den Staat der Landschappen in 't gemein, als aan elk in 't bezonder. Want, hoewel andren zouden op de behoudenis van een oft twee Gewesten mooghen toeleggen; 't Verding, nochtans, gemaakt met haare Majesteit, begreep ze al te zaamen; zulx hy, als haar Stadthouder, voor alle die moest zorgh draaghen. Ook hing aan de behoudenis oft ondergang van 't eene de behoudenis oft ondergang van 't andre Wilde men yet ten teeghendeele verstaan; 't zelve streed teeghens 't voorzeide Verdragh, en teeghens hun verbondt, ende zouw, hoe langer hoe meer, den val van 't geheel vorderen. Vonden zy zich ongezint zyn gezagh in de voorighe kracht te laaten, en hunne middelen te gering; zoo moest hy, om de eer zoo wel haarder Majesteit als de zyne te bewaaren, hun weederom aantuighen, dat, indien'er eenigh verlies oft ongeluk viele, de schuldt en schand, niet zyner Meestresse oft hem, behoorde gegeeven te warden, maar den geenen, die haare Majesteit met zulke kleenachting en onheuscheit bejeeghenden. Verstonden zy ook, in hun † Bescheidt van de ordelyke schattingen der tweehondertduizent gulden, hem eenighszins meer dan voorheen te bepaalen; zoo meind' hy 't zelve niet te aanveirden. Boovendien had hy hun meermaals verklaart, en zy zelve bekent in den staat daaraf gemaakt als Bukkenhorst zich hier vond, dat, aan de voorzeide tweehondertduizent gulden ter maant, om de gewoonlyke bezettingen (die men nochtans, zyns bedunkens, niet ver-*

* Dispositie.

† Acte.

vermindren moght) te betaalen, zesthalfhondertduizent gulden ontbraaken: welke som by buitenordlyke inwilghingen moest gevonden worden. Wat ordelyke schattingen konde men dan (1) *bekeeren aan 't oprechten en onderhouden eenes heirs te velde, en aan andre kosten, die zy wisten dat noodwendelyk, tot bescherming der Landen, moesten vervallen worden? Hy zoude de kosten, vereischt tot het hermaaken hunner scheepen en toerusting ter zee, hier by voeghen: maar,* (2) *oft men nu, tot de betaaling der burghervendelen, onlangs opgerecht, buiten zyn verlof, tot Middelburgh en elders, zoo hy hoorde, verstonde eenighe afkorting te doen van de ordelyke schattingen; waarmee meinde men dan de gewoonlyke bezettingen te betaalen? Ende wat geldt wilde koomen in handen van den Schatmeester, tot betaaling van de zelve bezettingen, ofte van andre kryskosten? Derhalven, dewyl men geenen beeter staat van middelen wist te maaken, nocht meer schattingen op te brengen; zagh hy niet waartoe zyn' teeghenwoordigheit hier nut waare, oft wat hy goedt, onder hen, zoude kunnen verrichten. Waarover hy hen gansch hartelyk bad om onverwylde kundschap van hun eindtlyk besluit, op dat hy daaraf, zonder meer tyds te verliezen, haare Majesteit, gelyk zyn plicht vereischte, verwittighen, en zy op haare zaaken voorzien moghte. Ten laatste, aangemerkt dat haare Majesteit, van den beginne af, tot onderhandeling van hen te helpen, eensdeels beweeght was, mits men d'oude * Oovereenkoomsten van vriendschap en koophandel niet alleenlyk vond gemaakt tussen de Vorsten, maar ook inzonderheit tussen de Landschappen en steeden van d'een' en d'andre zyde, gelyk bleek uit de voorrede*

BL. 1186. — 1187.

* Contracten.

(1) *Bekeeren*, te koste leggen, besteden.

(2) *Oft*, indien, in welke beteekenis *of* bij de ouden zeer gemeenzaam is.

M. 1587. *de van 't zelve Verding, en van de Verklaaringe, uitgegaan, diesweeghe, op den naam haarder Majesteit; ende dat de brieven, * papieren, en † bewyzen van veele steeden en Gewesten, als, onder andre, Dordrecht, Delft, Leide, Haarlem, Amsterdam, Briel, Middelburgh, Kampveer, Sierixzee, noch in hun geheel bevonden werden: zoo had hy last, hun dit te doen weeten, ende gedroegh (1) de goede geliefte zyner Meestresse dat men dies de voornoemde en alle andre steeden verstendighde, op dat zy daaruit te zeekerder kennen moghten den goeden wil en 't verlangen van haare Majesteit, om, van haare zyde, alles te voldoen, wat behoorde, zoo wel uit kracht der zelve § Verdingen, †‡ Oovereenkoomsten en ** Bewyzen, als des laatsten Verdings van bystandt, indien zy gelyken yver en †† medverstendenis, oovereenkoomende met de zelve §§ Verdingen, en noodigh tot zoo wightighe zaaken, aan deeze zyde speurde.* Dit schrift zond hy voorts, in druk, op den neeghenden der maant, aan de bezondre Gewesten en steeden, ook aan de Heeren des Hoofs van Hollandt, met eenen brief van de naavolghende meening. *Naa veel uitstellens van der Algemeine Staaten besluit noopende 't beleidt der zaaken, waaren eenighe Gemaghtighden van Hollandt, zonder ter vergaadringe der Algemeinschappe te verschynen, oft hun besluit in te brengen, hem zeekre punten koomen voordraaghen, die van de voorighe beloften, en van 't geene waartoe hen 't Algemein verbondt verplichtte, verre ver-*

* Charteren.

† Instrumenten.

§ Tractaten.

†‡ Contracten.

** Instrumenten.

†† Correspondentie.

§§ Tractaten.

(1) *De goede geliefte*, het welbehagen.

*verscheelden. Daarentussen had hy ook verstaan, hoe zommighen zich vervorderden, in oopenbaare vergaaderingen (gelyk voorheen by faamstrooying gedaan werd) uit te geeven, dat hy, naa besluit van haare Majesteit tot pais met den Spanjaardt, herwaarts oover gekoomen was om zich in 't bewindt te vestighen, en, by dien middele, de Landen en steeden in 's vyands handen te leeveren. Dingen, valschelyk erdicht, teeghens de eer en 't ontzigh, die zy haarder Majesteit schuldigh waaren, en teeghens 't vertrouwen dat zy op hem behoorden te hebben; alles om de gemeenten te verleiden, en daarmeede hun voordeel te doen, t'eenen anderen einde, dan 't geene, waarop zy zich gelieten te ooghen. Dies moest hy hem hiervoor, amptshalven, waarschuwen, en zond hun zyn vertoogh aan d'Algemeine Staaten gedaan, belangende zoo wel 't geen de staat der Landen vereischte, als den pais dien haare Majesteit zoude denken te maaken: op dat zy, naa ryp ooverweeghen des zelven Vertooghs, hen van hun besluit daarop, by vrymoedigh en schriftelyk antwoordt, zeekerlyk verwittighden en volkoome verklaaring gaaven; ende hy haare Majesteit dies te beeter van de waarachtigheit hunner meeninge onderrichten moghte. Hy verzeekerd' hen, op de trouw, die hy Gode en der Kooninginne zyner * Opperste schuldigh was, dat men, tot nochtoe, in de zaake van den vreedehandel, niet anders gedaan oft bevordert had, dan 't gemelde vertoogh uitweez. En de voorzeide † ooverdraaghers zouden nemmermeer, 't geen zy ten teeghendeele hadden uitgegeeven, kunnen doen blyken. Gewisselyk, zyn' Meestres zouw geenszins in 't goede weeten op te neemen, dat, in plaats van haare weldaaden met dankbaarheit te erkennen, haar' achtbaarheit zoo weinigh werd aangezien, dat zulke onbeschaam-* XL. 1587. — 1588.

* Souveraine.

† Rapporteurs.

Bl. 1188. *schaamde menschen haarer Majesteit zoo vuil een' klad darden aanplakken, als het waare de Landen, en dit door middel van zyn gezagh, onder het Spaansche juk te helpen. Jaa, 't moghte haar lichtelyk tot daartoe verdrieten, dat zy niet alleenlyk hem quaame weederom naa Engelandt te roepen, maar ook haare geneeghenheit tot verlenging haares bystands merkelyk te minderen: 't en waare men haar' eer en achtbaarheit beeterde, straffende, naar verdienst, de uitvinders der lasteringen: te meer, dewyl hy de Staaten en eenen yghelyken meermaals van het teeghendeel onderweezen had, en daarom onmooghlyk viel anders te oordeelen, dan dat zommighe booze geesten pooghden, door zulke omweeghen en * bekallingen, twist te stooken, en haare Majesteit te verbitteren, en de handt te doen aftrekken van de Landen, op dat zy zelve, op hunn' eighene, den pais, dien zy althans veinsden geenszins te begeeren, moghten bevorderen en invoeren.* Ten zelven daaghe schikten de aanweezende Gemaghtighden, die, van Gelderlands, Vrieslands, en Uitrechts weeghe, ter vergaadringe van d'Algemeine Staaten verscheenen, eenighe Leeden hunnes amptgenootschaps aan de Staaten van Hollandt, om hen tot besluit op het stuk der schattingen, en 't vernoeghen van Leicester, te praamen. Het antwoordt der Hollandsche luidde; *Dat zy, ziende de bekende misverstanden daaghelyx aangroeyen, der Staaten wettighe maght* (1) *in de kyve stellen, en d'andre Gewesten hun verzoek, om gezaamentlyk den Landtvooghdt, met vertoogh van die zwaarigheeden, aan te gaan, niet ten harte trekken, 't zelve uit hunne naame alleen hadden moeten doen. Maar met de † byteekeningen, gezet*

* Persuasien.

† Apostillen.

(1) *In de kyve stellen*, in twijfel trekken; wij zeggen nog: *de zaak is buiten kyf.*

zet op hun vertoogh door zyn' Doorluchtigheit, was 1588.
niet alles gericht, nocht mooghelyk te richten. Zy maakten ook vermaan van meer andere zaaken, die elk den zynen in bedenken had te geeven: en zeiden eindtlyk, dat het bevorderen van 't gemeine beste aan hen niet ontbreeken zouw; doch alles met goede orde geschieden moest, om grooter bitterheit te verhoeden.

In dit beloop der dingen, raakte Graaf Willem van Nassau, by geval, aan een pakket, waarin hy, neevens Leicesters gedrukte Vertoogh en schryven aan de Staaten van Vrieslandt, drie brieven vond, welke aan die van Oostergoo, Westergoo, en de Zeevenwolden, elke in 't bezonder hielden, en hun den tytel van Staaten gaaven; andre, gericht aan de acht vaste steeden; noch eenen aan 't Hof. De drie, alzoo zy aan Staaten in Vrieslandt quaamen, en de Staaten uitgebeeldt worden door hunne gemaghtighden, oopend' hy in teeghenwoordigheit van deeze. Daar vernamp men uit het inhoudt, en uit een schriftelyk onderwys geraamt voor den boode, dat dit door Dominicus Richeüs, zich bynoemende De Postella, besteeken was, om de scheuring, aangevangen tussen de landtzaaten, (1) te wyen: ende dat hy daar roem op droegh. 'T zelve papier meldde hun de belhaamels zyner partye. Want de persoonen, dien de afveirdingen zouden behandight worden, waaren deeze: in 't Hof van Gerechte, de Raadshooftman Hessel Aisma; in Westergoo, Ubbe Ailua, Eepe Ailua, Tzaalingh Sixma; in Oostergoo, Wybrandt Ailua; in de Zeevenwolden, Johannes Sauves, Grietman in Schellinkwerf; in 't Westeindt, Jakob Tiebbes, Grietman in Oosterlandt; tot Leeuwarde, de geheimschryver oft de Burgher- — 1189.
meester Jakob in de Valk; tot Franeker, de geheimschryver, oft de Burghermeester Jakob Franszoon; tot Harlinge, de geheimschryver, oft de Burghen-

(1) *Te wyen*, wijder te maken.

1584. ghermeester Klaas Flokkertszoon; tot Bolswaart, de geheimschryver, oft de Burghermeester Jakob Simonszoon; tot Sneek, de geheimschryver, oft de Burghermeester; tot Dokkum, de geheimschryver, oft de Burghermeester Pieter Janszoon, oft Mainse Gratema; tot Slooten, de geheimschryver; tot Staavere, de geheimschryver. Hieruit, nu, kan men afmeeten, hoe hachelyk het in dien gewesse stond, daar de haakers naa nieuwigheit aller steeden geheimschryvers aan hun snoer hadden. Noch vond men, in oft by 't voorzeide pakket, eenen brief, gedaghteekent den eenentwintighsten in Zoomermaant, van de Engelsche Kooninginne aan de Staaten van Vrieslandt, en een oopen dubbelt van den zelven, neevens eenen van Postella aan den Raadshooftman Aisma. De Kooningin, beveelende Leicesters persoon den Staaten hooghlyx aan, prees hen, als hebbende zich t'zynen aanziene wel gequeeten, en gehoedt van de flinksche listen, waardoor by zommighen getracht was hen te misleiden. Postella paste deeze scheldwoorden op eenighen der gemaghtighden van Vrieslandt en van d'andre gewesten; zonder nochtans yemandt te noemen; ende ried het schryven van haar Majesteit niet aan der Staaten gemaghtighden, die 't moghten achter houden, maar aan de Staaten zelf oover te leeveren. Van de Heeren des Hoofs sprak hy, als oft de Raadshooftman hen altzaamen op zyn' handt gehadt hadde, en met hun lichtlyk eenen Landtdagh konde te weeghe brengen. Noch was 'er een brief van des Raadshooftmans broeder Doeke Aisma, die de Staaten stoutelyk beschuldighde, en niet duisterlyk te kennen gaf dat Leicester yet vreemds brouwde. Wyders, van dit hun weedervaaren verwittighden de Stadthouder en gemachtighden der Staaten de acht steeden. Ook schreeven, aan Leicester, de zelve gemaghtighden zeer klaghlyk, dat zy de zorghlyke brieven hadden opgehouden: maalden voorts, (1) met leevendige er-

(1) *Met leevendighe ervoelenis*, met openbaring eener levendige gevoeligheid.

ervoelens, den voorzeiden Richeus af, voor eenen Bl. 1189.
lichtveirdighen leughenaar en den ongebondensten deugheniet van 't landt, die met God en den Christelyken Godsdienst spotte. Geen beeter lof gaaven zy den persoone van Johannes Sauves naa; als eenen bankbreeker, die den * Voorspraake der Landsheerlyke goederen noch omtrent zeevenduizent gulden schuldigh was; ook daaroover in hechtenis geweest, en ontslaakt ter oorzaake van krankheit, onder eedt van niet te wyken; den welken hy gebrooken had. Daarnaa baaden zy zyn' Doorluchtigheit, en rieden haar, zich voor zoodaanighe oorblaazers te wachten, die niet zochten dan onrust en beroerten te verwekken, om in drabbigh waater te visschen. Eindtlyk riepen ze God tot getuigh, dat zy op geen ander doelwit mikten, dan op den waaren Godsdienst, samt het heil van den Staat; en hun altyds gegruwt had van vreede met de vyanden der vreede te maaken, welke zich oopentlyk uitgaaven voor de geenen, die nemmermeer andren Godsdienst dan den Roomschen zouden lyden.

Het onbenoeghen en achterdenken, gereezen uit dusdaane manieren van doen des Landtvooghds, werd niet weinigh verzwaart door schryven van Orrel, uit Engelandt, aan de Hollandsche Staaten: in 't welk hy deeze reedenen, uit den mondt der Kooninginne, verhaalde. *Zy twyfelde niet; zoo wel hier als daar, (1) ginge veel kallens om, van eenen vreedehandel met den Kooning van Spanje en den Hartoghe van Parma. En, zeeker, het ondertasten van 's vyands meening, op deeze oft andre zaaken, was haar nocht verbooden nocht quaalyk af te neemen. Men had haar, van verscheide kanten, nu etlyke Jaaren, geraaden naa rust te trachten. Veele onwaardigheeden, zoo haar zelve, als haaren Stadthou-* — 1190.

* Advocaat Fiscaal.

(1) *Ginge veel kallens om*, werd veel gesproken, veel gewag gemaakt.

Bl. 1190. *houder, bejeeghent, en de onmaght der Landen, zouden haar daartoe geen' geringe oorzaak mooghen gegeeven hebben. Maar, dies alles onaangezien, begeerde zy, hy zoude zynen Meestren verzeekren, dat zy geenszins dacht van yet eindtlyx te handelen oft laaten handelen, dan by voorweeten en behaaghen der Staaten, en in teeghenwoordigheit hunner gemaghtighden. Groote beloften had men haar gedaan, maar de zelve quaalyk volbraght: haar vroedt gemaakt dat de Landen by de twintighduizent mann' in dienst hielden, van welke, nochtans, om 't beklaghlyk verlies van Sluis te beletten, naauwlyx eenighe waaren te bekoomen geweest; mits 't misdryf en de quaadwilligheit (zoo zeer waarschynlyk te vermoeden viel) van zommighe bezondre luiden. Min voldeed men haaren onderzaaten, die in der Landen soldy waaren: maar liet noch daaghelyx hunne betaaling uit haare penningen geschieden. Hierenbooven droegh men haaren Stadthoudere zeer weinigh ontzighs toe: zoo dat haar, van alle zyden, genoeghzaame stof tot misnoeghen gegeeven werd, indien haar 't Algemein niet bet dan 't eighen ter harte ginge. Van deeze haare gezintheit wilde zy dat hy de Algemeine Staaten, en, in 't bezonder, die van Hollandt, verwittighde; en hen vermaande zich gerust en buiten arghewaan te houden: te meer, dewyl zoodaanighe handelingen niet werden aangevangen zonder behoorlyke * pleghtigheeden, schorsing van wapenen, weederzydighe vryeleizbrieven: waartoe het, voor althans, noch niet geschaapen scheen haast te koomen.* Deeze, en gelyke kundschappen, uit andre oorden, joeghen den Staaten, die allen paishandel overschadelyk oordeelden, maghtighe angst aan: maar, yet, onlanx hiernaa voorgevallen, baarde wel grooter ontsteltenis. De zelve Ortel, behendelyk geraakt aan eenighe punten uit Leicesters heimelyk berichtschrift,

* Ceremonien.

schrift, zond ze den Heere van Oldenbarneveldt toe, met ernstigh aanbevel van de zelve in duister te houden; immers geenszins te melden dat ze van hem quaamen. Dit was'er 't verstandt af. *Zich te doen herstellen in zyn voorigh gezagh, ook breeder daarin vestighen: en, zoo de Staaten scheenen yet van dien te willen mindren oft krimpen, zulx bekent te maaken aan eenighe steeden in 't bezonder, en de gemeinte daaraf te onderrichten, op dat zy zaaghe de Staaten tot beeter * gelykzinnigheit te beweeghen.* Bl. 1190.

Te bezorghen dat hy gemaghtight wierde, om, teeghens 't voeren van eetwaaren naa vyandtlyke Landen, keuren en plakkaaten te maaken, en d'overtreeders strengelyk te straffen: en, zoo men hem dit weigherde, bystandt van de gemeente te verzoeken, met verklaaring dat haare Majesteit anders haare hulptroepen herroepen zoude: welk gezagh, hem toegestaan zynde, hy aanveirden moghte; doch niet dan by manier van voorraadt, en geduurende de hulp van haare Majesteit.

Voorstel te doen van paishandel met Spanje, en den Staaten te vertoonen, hoe ondraghlyk het hun vallen wilde met eighe middelen het oorlogh t'achtervolghen: en hoe het haarer Majesteit verdrieten moeste haar' onderzaaten in zoo zwaare lasten te brengen en te houden, tot verarming van haaren eighen Staat; om welk onheil t'ontgaan, zy benoodight zoude zyn, voor zich zelve, en zonder de Staaten, in onderhandeling te treeden, dewyl de Hartogh van Parma, volmaghtight van den Kooning om den pais te sluiten, haar zeer eerlyke voorwaarden aanbood.

Indien de Staaten, om hunn' eighene † aangeleeghenis, oft anderszins, dien voorstel bestreeden, alsdan het zelve der gemeinte te vertoonen, en tefsens, ter eene zyde de gevaarlykheeden, haar naakende

* Conformiteit.

† Interes.

Bl. 1190. de: door 't vertles van de hulpe haarer Majesteit, de maght des Koonings van Spanje, en de geringheit van der Landen middelen; ter andre, de verlichting van schattingen by den pais: tot uitwerking
— 1191. van 't welke hy eenighe bezondre en bequaame persoonen te gebruiken hadde, dien 't volk het meeste geloof gaf.

Den Graaven, Maurits van Nassau en Philips van Hoohenlo, zoo zy, als geschaapen 't meeste naadeel by den pais te lyden, 't sluiten van dien pooghden te beletten, hadd' hy, door eenighe bequaame luiden, te verzeekeren, dat, in de handeling, op hunne * aangelaeghenis ten volle zoum acht genoomen worden.

Orde te doen stellen op de betaaling van de gewoonlyke schattingen der gewesten, ende dat de penningen wierden uitgegeeven door zoekren bequaamen persoon, daartoe gemaghtight by hem Leicester, ende op zyn' † ordening: doch de persoon zoude een inboorling zyn, en geenerley betaaling geschieden, zonder verlof en voorweeten der Staaten.

Van de dertighduizent ponden sterlinx, met hem oovergebraght, hadde hy de helft in te houden, tot betaaling der vyfduizent knechten en duizent ruiteren; aangezien dat de Landen niet zouden bezwaart worden met den buitenordlyken bystandt, booven drie oft vier maanden, gelyk men met den Baroen Bukkenhorst oovereekoomen was.

Naardien, om wightighe oorzaaken, moghte noodigh vallen, eenighe welervaare vendels, uit de pandtplaatsen den Briel en Vlissinge, te velde te brengen, en weeder andre in hunne plaatsen te leggen omme meede geoeffent te worden; zoo had haare Majesteit den Ooversten van beide die steeden aangeschreeven, dat hy Leicester, ziende de geleeghen-

* Interes,

† Ordonnantie.

ghenheit zulx vereischen, 't zelve zouw mooghen doen; doch den Oversten stond zorgh te draaghen voor weeder inkryghen van vendels, (1) waarmeê zy getroost waaren van de plaatsen te verantwoorden. Bl. 1591.

De Landtvooghdt, haast (2) loof des beidens naa antwoordt der Gewesten en steeden op zyn schryven van den neeghenden, en daarneevens gezonden voorstel, deed op den vyftienden, aan d'Algemeine Staaten, door Valk en Teelink, eenen andren doen, die voorneemlyk op deeze punten sloegh; Gezagh; Geldt; Het besteeden van dien door hem en zynen Raadt van Staate. 'T besluit, welk zy hem hierop behandighden, gedroegh, dat zy verstonden zyn' Doorluchtigheit in 't opgedraaghen gezagh te handthaaven: dat de Gewesten geen' eenpaarighe inwilghing van schattingen, voor 't loopende jaar, hadden kunnen doen; gelyk uit een bygevoeght schrift bleek: dat zyn' Doorluchtigheit de Raadsluiden van Staate zoude mooghen kiezen, volghends de opdraght der Landtvooghdye en de besluitsels der Algemeinschappe op dit stuk. Het pit des bygevoeghden schrifts was 't geen hiernaa volght. *Die van Gelderlandt, uit naame des Zutvenschen en Arnhemschen oords, en van de Ridderschap des Nieuwmeeghschen, bewillighden in 't vervolgh der (3) sleure van de loopende middelen binnen de steeden, en de brandtschattingen ten platten lande, tot gelyke somme toe als de vyandt daaraf genoot: en, belangende de steeden Tiel en Bommel, van welke zy niet gelast waaren, moghten wel lyden*

(1) *Waarmeê zy getroost waaren van de plaatsen te verantwoorden*, dat is: waarmeê zij zich sterk genoeg meenden, om de plaatsen te kunnen bewaren.

(2) *Loof des beidens*, vermoeid van wachten.

(3) *Sleure*, gang. *Sleure van de loopende middelen* geeft, bij overdragt, te kennen den voortgang der in zwang zijnde opbrengst van middelen.

Bl. 1191. *den dat men aldaar gelyke middelen, door gezagh zyner Doorluchtigheit, liete verzaamelen en in sleur brengen. De Hollanders betoonden, dat het geen zy reeds hadden uitgekeert en voorts verstonden noch noodilyk by hen te moeten betaalt worden, hoogher liep dan hun verlof. De reekening der Zeeuwen quam vast op 't zelfste uit. De Staaten van Utrecht gaaven hoog op van 's Landtvooghds gezagh staande te houden, willende dat helpen verdaadighen teeghens alle Gewesten, Leeden der zelve, ende wie zich vervordren zoude hem daarin eenigh hinder te doen. Wyders baaden zy hem, uit twee persoonen by hen te noemen, eenen tot Raadsheer van Staate te kiezen: stonden hem maght toe, om den Lidtmaaten van dien Raade lastbrief te geeven, en berichtschrift voor hun (viele het noodigh)*
— 1192. *te maaken, volghends 't Engelsche verding en de gerechtigheeden der Landen, ende dat by goeddunken der Algemeine Staaten. In de kosten der oorloghe waaren zy ooverboodigh althans het twintighste deel, van 't geen by Hollandt werd opgebraght, te draaghen, en het tiende, gelyk van ouds, wanneer d'andre gewesten hun hunne schaaden, geleeden by noodelooze inleegheringen en doortoghten van ruiters en knechten, zouden vergoedt hebben, op uitspraak van zyn' Doorluchtigheit en andre onpartydighe * zegsluiden. De Algemeine middelen van † slecte verstonden ze dat men hadde in zyn' handen te laaten koomen, onder zeekere bepaalingen. De Vriezen waaren te vreede, voor dit jaar vyftienhondertzeevenentachtigh, hun aandeel in de maantlyke twee tonnen gouds op te brengen: jaa in vyftighduizent gulden meer ter maant, zoo 't vereischt wierde: daarenbooven in vyf tonnen schats, ingewilligt by die van Hollandt: alles op eenighe voorwaarden; en onder deeze, dat uit hunnen gewes-*

* Arbiters.
† Consumtie.

weste, zonder verwyling, twee persoonen tot Raadtsluiden van Staate beroepen wierden. Eintlyk verklaarden ze, dat zy, door een geschrift, het welke, weeder gemaakt in Den Haaghe, op naame der Algemeine Staaten, 't gezagh zyner Doorluchtigheit betrof, niet verstonden, dienbelangende, yet wyders in te ruimen, dan in hunn' eerste beraading gedaan was. Bl. 1 1582.

Leicester, hebbende dit bescheidt ontfangen op den achtienden, nam (zoo zyn schriftelyk antwoordt van den drieëntwintighsten uitwees) kleen genoeghen aan de verklaaringen van Hollandt en Zeelandt. Die van Gelderlandt, Uitrecht, en Vrieslandt, bedankte hy: verzoekende nochtans, dat men by hen het heffen der middelen van * fleete op den voet braghte, die in Hollandt en Zeelandt gehouden word: dat ook Vrieslandt aan hem de zelve middelen liete volghen, gelyk Uitrecht aanbood te doen: ende dat dit gewest zich voeghen wilde tot draaghen zynes aandeels in de buitenordesche schattingen. Op d'Algemeine Staaten begeerd' hy, dat zy eendraghtelyk zouden besluit neemen op verschaffing van eenighszins genoeghzaame middelen tot richting en handthaaving der zaaken; ende aan hem samt den Raadt van Staate de bediening en besteeding der penningen toestaan; ook, op het stuk der schattingen, zoo wel voor het volghende jaar als voor de vier maanden oovenschietende van 't jeeghenwoordighe, orde stellen. De Hollandsche Staaten, gezien hebbende den aanstoot gevonden by den Landtvooghdt in hunne verklaaringe, volstonden nochtans daarby, ende, *Konnen* (zeiden ze) *niet anders oordeelen, dan dat hunne penningen quaamen ter bestieringe van zyn' Doorluchtigheit; dewyl zy, op † ordening en quytschelding van haar en den Raadt van Staate, zouden betaalen; 't en waa-*

* Consumtie.

† Ordonnantien en descharges.

Bl. 1192. *waare, dat aan 't verleenen van ordeningen en quytscheldingen gebrek viele: in welken gevalle zy verstonden zelve de betaalingen te doen ter behoorlyke tydt. Hunne middelen van 't heele jaar zesentachtigh hadden zy aan zyn' Doorluchtigheit toegestaan, op vertrouwen dat d'andre gewesten, volghends hunne beloften, naar den voet in Hollandt genoomen hunne middelen zouden innen, en de zelve aan zyn' Doorluchtigheit overgeeven. Maar, aangezien dat nocht het eene nocht het andre deezer punten by hun was naagekoomen, zoo verstonden die van Hollandt met het inruimen hunner middelen aan zyn' Doorluchtigheit te toeven, tot dat d'andre gewesten eenpaarighe orde, met hun, op 't lichten der schattingen zouden gestelt hebben, om de zelve gelykelyk aan zyn' Doorluchtigheit toe te staan. Waarmeede zy hoopten dat zyn' Doorluchtigheit zich zoude vernoeght houden, zonder dien van Hollandt eenigh grooter bezwaar, dan andren Landtschappen, te willen verghen.* Booven is aangeroert, hoe Leicester zynen brief van den neeghenden in Herfstmaant, met zyn vertoogh van den zeevenden, ook den Hoove van Hollandt had toegestuurt. Het Hof, (1) wiens eighentlyk
1193. werk in Rechtspleeghing ende niet in beleidt van landtzaaken bestaat, twyfelde een' wyl oft het beeter heel zwyghen zoude, oft kortelyk in 't gros antwoorden. Dan, naa beeter beraading met eenighe

(1) *Het Hof, wiens eighentlyk werk in Rechtspleeghing* enz. Het *Hof van Holland* was, bij zijne eerste instelling onder de Graven, niet enkel een Hof of Raad van *Justitie*, maar ook van *Politie*. Van daar, dat het nog in lateren tijd somwijlen ook in burgerlijke zaken geraadpleegd werd, en daarin eenig gezag oefende. Langzamerhand echter werd hetzelve van allen invloed op het burgerlijk bestuur verstoken, en alleen tot de Regtspleging bepaald. Zie de *Historie der Holl. Staatsreg.* door den Hoogleeraar KLUIT, III D., bl. 48 en volgg.

ghe andre persoonen, vond het dienstigh, by goeddunken der Heeren van den Hooghen Raade en van de Reekeninge der Graaflykheit, eenen brief in te stellen, die, hoewel zeer wydluftigh, voorneemelyk hierop uitquam. *Die van den Hoove bedroefden zich ten hooghste in de lasteringen, uitgestrooyt teeghens de eere haarder Majesteit en zyner Doorluchtigheit; ende waaren* (1) *volboodigh, omme, naar eisch van hunnen plicht, de saamrooyers, wen men ze hun leeverde, te straffen. De weldaaden haarer Majesteit en de verdiensten zyner Doorluchtigheit zouden zy en alle vroome Landtzaaten, met onsterflyke dankbaarheit, erkennen. Zy hadden, met die van den Hooghen Raade en van de Reekeninge, zeekre persoonen gemaghtight om eendraght tussen hem en de Staaten te stichten, ende hen, zoo tot inruiming van 't gezagh opgedraaghen aan zyn' Doorluchtigheit, als tot opbrengen der schattingen haar toegezeidt, ernstelyk aan te porren. Waarop der Staaten antwoordt geweest was, dat zy hun besluit, noopende 't gezagh, ter Algemeinschappe zouden inbrengen; ende nooit verstaan hadden de middelen, beloofst aan zyn' Doorluchtigheit t'haarder aankoomste, te verminderen. Indien men echter met het een oft ander deezer punten, ten eerste niet door konde; zy maakten zich kloek zoo wel in de zaake te arbeiden, dat men zyne Doorluchtigheit op beide vernoeghen zoude, jaa verhooghing van schattingen te werven, zoo 's Lands geleeghenheit het lyden wilde. Maar, wen ook der Staaten uiterste vermooghen, gevoeght by den onderstandt der Kooninginne, geacht wierde, naar menschelyk begrip, niet te kunnen bestaan teeghens het Spaansche; zyn' Doorluchtigheit, baaden zy, zoude doch daarom naa de geenen niet luisteren, die haar tot vertrek oft pais rieden. Gewislyk, een Vorst, geneeghen om 't zyne te behau-*

(1) *Volboodigh*, ten volleu aanbiedende.

Bl. 1193. *houden, oft ooghende op uitbreiding zyner grenzen, oft toghtigh naa 't inslokken van de Heerschappy eenes andren; meest voorsightelyk zyn' maght meeten: en, zoo hy die te soober speurde, den wegh van verding ingaan. Dan 't had een ander inzien, daar men, gelyk als hier, niet om eenigh wereltsch Ryk, maar voor Gods eere en Kerke streed, die hy nemmer ongehandthaaft zouw laaten. Met dit geloof, had men alle kommer en weederspoedt standtvastelyk te verdraaghen, zonder zich te keeren aan de zwakheit des vleeschelyken arms, die, eintlyk, wat vroegher oft spaader, de zeeghe erlangen zouw, gestut en gesterkt door d'almooghende handt van den Heer der heirschaaren. Zich verlaatende op deezen bystandt des heemels, waaren Hollandt en Zeelandt, door grooter, dan de teeghenwoordighe, benautheit, geworstelt. Te mooghen, behoudends de oeffening van den gezuiverden Godsdienst, uit de bloedighe baaren des oorloghs, in den heilzaamen standt van eenen goeden pais koomen haavenen; dat was, voorwaar, wel op 't hooghste te wenschen. Als men schoon teeghens den vyandt op, jaa hem oover moghte; noch zoude de zaalighmaakende leer eenen Christen tot omhelzen der vreede verplichten, hield' hy ze veiligh te weezen. Maar de Spaansche quam met oolyftakken aan, daar scorpioenen onder schuilden, en dacht (1) Jeroboams roede te doen wanken, den waaren Godsdienst ten Land' uit te geesselen, thans d'omleggende volken met gelyke grouwzaamheit te plaaghen. De Kooning van Spanje had meermaals rondelyk verklaart, niet het allerminste tot afbrek des Roomschen Geloofs te zullen toestaan. En, wat*

(1) *Jeroboams roede te doen wanken.* De eigenlijke beteekenis van *wanken*, *in eene dreigende houding heen en weder bewogen worden*, is reeds meermalen gebleken. De overdragtelijke zin van de geheele uitdrukking wordt door hetgeen onmiddellijk volgt, opgehelderd.

wat wonder was het, van eenen, die in den tytel Bl. 1193.
Katholyk zyn' grootste glori zette; die daarmede, gelyk als in vermooghen, booven alle Vorsten van zyn' gezintheit uitstak; en, met den Paus stips in te volghen, het zoo verre gebraght had, dat al hunne onderzaaten van 't zelfste gevoelen hem, niet min dan hunn' eighene Heeren, ontzaaghen en eerden: 't welk hy voor den rechten wegh hield, om zich zelven tot * zeggman oover geheel — 1194.
Europe te stellen? Men moghte voorwenden, dat hy, aanmerkende de geleeghenis der tyden, 't beloop der dingen, en de langdurigheit des kryghs, misschien van zin zouw verandert zyn, en wel yet, waartoe men hem dus lang onwilligh gevonden had, tot voordeel van den Godsdienst inwillighen: ook zich samt al zyn' Stadthouders, tot onderhouding van 't zelve, by eede verplichten; jaa, de geveften van allerley soldaaty t'ontleedighen. Maar wat klem had een eedt, gedaan aan Onroomschen van Roomsgezinden, die hen voor ketters hielden; en voor een punt des geloofs dat men dien geen geloof houden moest? Als, voor omtrent twintigh jaaren, meenighten van menschen, hebbende den gezuiverden Godsdienst geoeffent, en vreezende voor vervolgh, te dier oorzaake, stonden om 't Landt te verlaaten, was, om zulx voor te koomen, overal, van 's Koonings weeghe, afgekundight, dat men zich op zyne goedertierenheit moeste vertrouwen, en die dat deeden, de zelve genieten zouden, d'andren dies onwaardigh geacht worden. Maar veele vroome luiden, hebbende op dien toeverlaat hun vertrek gestaakt, waaren, onlanx daarnaa, in persoon voor den Raadt van Beroerte gedaghvaardt, wreedelyk verweezen, en deerlyk om 't leeven gebraght. Dit spoor was gevolght by den Hartogh van Alva; en zyn roem, dat hy, in den tydt zy-
ner

* Arbiter.

Bl. 1194. ner Landtvooghdye, achttiendaizent menschen smaadelyk van beuls hand had doen sterven, wel God- en eervergeetel, maar niet ydel geweest. Dus was'er gewoedt toen de Kooning zich nauwlyx in yewes verkort kon rekenen; en slechts een kleen getal voor waapendraghts bewroeght werd, op de rest niet te zeggen viel, dan dat sommighen den Hervormden Godsdienst geoeffent hadden, sommighen zich maar ten gehoore der preeke vervoeght. Hoedaanigh een (1) kerfstok moest' hy dan althans denken af te doen, met de geenen, die, niet alleenlyk den gezuiverden Godsdienst aanveerdt, en den Pauzelyken gansch uitgerooyt, maar zich, zestien jaaren lang, met oopenbaar oorlogh, teeghens hem gekant hadden; hem afgezwooren; eenen andren Heer gehuldt; zynen naam uitgeschrabt; zyn' zeeghels verplet; en, in 't kort, alles gepleeght, waarmee een Oppervorst waanen konde van zyn' onderdaanen gehoont te weezen? Niet beeter, dan met het zweeren, zouw men zich met het verzeinden des krysvolx, teeghens dit gevaar verzeekert vinden. Want het meeste deel van elke stadt oft plaats droegh 't Pausdoom noch in 't hart; en zoude, wen de Spanjaardt weeder tot Landsheere waar' aangenoomen, terstondt t'zynen gebiede staan: desgelyx de geenen, die (2) leuterden in 't geloof. De uitwykelingen, voorts, zich onthoudende by den vyandt oft in onpartydighe oorden, zouden flux koomen aanstreeven, met de zelfste genegenheit. (3) By welken toeval, sterker veel dan de aanhang

(1) *Kerfstok*, voor rekening; eigenlijk een stok, waarop iedere kerf eene onbetaalde schuld uitdrukt.

(2) *Leuterden*, los, wankelbaar waren, nu naar de eene, dan naar de andere geloofsleer overhelden. Zie de aant. (1) op bl. 188 van het I, en de aant. (2) op bl. 60 van het D.

(3) *By welken toeval. Toeval* beteekent hier *de daad van*

hang van den Hervormden Godsdienst, de Kooning Bl. 1194.
zich, in volkoomener maght en achtbaarheit zoude gevestight vinden, dan hy, of't yemandt zyner voorzaaten ooit geweest was. De een, als verknocht door weldaadt van hem ontfangen, d'ander uit zorgh voor onderzoek op zyn voorgegangen bedryf, de derde uit haat gevat op die van 't rechtzinnigh geloof, zouden in alles hem pooghen te behaaghen. Als daarenbooven (t welk niet faalen konde) de yvrighste Hervormden ten Land' uit vlooden; wat verzeekering waar 'er dan, om den Kooning, wen hy ook geen uitheemsch krysvolk by der handt hadde, het wreeken van zyn leedt en 't verdelghen van den Godsdienst te beletten? En te spaade zouden, daarnaa, de Onroomsche Mooghentheeden peinzen hem, zoo hoogh en vast gezeeten, tot reede te vlyen: dewyl (gelyk bleek) de zwakste stadt, gestyft maar met een gering onderstandt, raadt wist om een geweldigh heir te verduuren. Oordeelende derhalven, dat geenerley verding met Spanje kon aangegaan worden, zonder den ondergang aller vroome luiden, en den val aller Christelyke kerken, in zich te vervangen; baaden zy zyn' Doorluchtigheit, met de middelen haar toegewydt t'haarder aankoomste, en 't geen, dat, naar 't vermooghen verleent van Gode aan de Lan- — 1195.
den, wyders opbrengelyk viele, of't schoon het aardsche vernuft de zelve te kleen keurde, in 't aangevangen werk te volharden: en 't beste te doen om 't hart der Kooninginne tot aanhouding in 't helpen der geenen te nyghen, die liever hadden, met een hecht betrouwen op de Godlyke goedertierenheit, alle verdriet en ellende geduldelyk te lyden, dan zich zelve en de kerken deezer Gewesten in een' grondeloozen poel van bederfenis te plonzen.

Dee-

van toevallen, iemands zijde kiezen. Van daar dat het, in onderscheiding van het gewone *toeyal*, dat onzijdig is, in het mannelijk geslacht gebruikt word.

Bl. 1195. Deezen brief, gedaghteekent den achtienden in Herfstmaant, leeverde de Raadshooftman Adriaan van der Myle, verzelschapt met twee andre Heeren van 't Hof, den Landtvooghde tot Dordrecht oover. Daar bestond Leicester den Heer van Oldenbarneveldt, Voorspraak van Hollandt, heftelyk te beschuldighen, oover zeggen in de Vergaadring der Staaten, dat zyn last, ontfangen van de Kooninginne, gedroegh, zich tot onbepaalde vooghdy te doen maghtighen, om, by weeghe van pais, gemaakt oft noch te maaken met den Hartoghe van Parma, de Landen weeder onder den Spanjaardt te brengen: jaa, dat Barneveldt zich vermeeten had het dubbelt van zyn Berichtschrift te kunnen toonen. De Raadsheeren verklaarden, van zoodaane reedenen nooit yet vernoomen te hebben: doch dat wel eenighe geruchten van vreedehandel om her zweefden, die, naa vlytigh onderzoek, bleeken uit vreemde Landen gekoomen te zyn. Daar de Graaf aan 't vloeken en zweeren, by zynen graauwen baardt, by de kroon der Kooninginne, by de zon dat hy tot zulx geen (1) onthiet had. En men behoorde (verstond hy) den Voorspraake te gebieden, dat hy 't gemelde dubbelt te voorschyn braghte, ontdekkende teffens den persoon, van wien 't hem behandigt was, en op wiens geloof hy zich vervordert had zaaken, strydende teeghens waarheit, en teeghens de eer van haare Majesteit en van hem, oover te draaghen. Voorts veirdight hy eenighe Engelsche vendels naa Maazlandtsluis en Delfshaaven af; doet zyn' pakkaadje, oover Rotterdam, naa Den Haagh scheepen, en komt zelf aldaar. Hierop wordt Oldenbarneveldt, in der nacht, gewaarschuwt, door de Raadsheeren, Geeraart van Wyngaarde, naamaals Raadshooftman, en Leonart Kaazenbroodt, dat de Graaf het op hem gemunt had, denkende hem te lichten en naa Engelandt te zeinden. Dies vervoeght hy zich,

voor

(1) *Onthiet*, bevel.

voor dagh, naa Delft. Hier verneemt hy, hoe in Bl. 1195.
Zeelandt de ſpraak ging, dat men Prins Maurits, en hem, en eenighe andren der Staaten, in verzeering geſtelt had, om ze naa Engelandt te voeren. Dusdaanighe geruchten, valſch in der tydt, plaghten met der tydt wel waar te worden: 't zy om dat ze gemeenlyk uit eenigh reeds genoomen beſluit ſpruiten, oft yemant yet ingeeven waaraan hy nooit te vooren dacht. Men ooverleit dan de zaak binnen Delft, en vindt raadzaam dat de gemelde Prins, zonder eenen dagh te vertoeven, uit Den Haaghe vertrekke. Die doet zoo, voorwendende dat hy ter yl verkundſchapt was van eenen aanſlagh des vyands op eenighe plaats van Zeelandt, waarteeghens hem, als Ammiraal, toeſtond in haaſte te voorzien. Hierop koomen Valk en Loozen, Raadsluiden van Staate, noch voor middagh, tot Delft, met Oldenbarneveldt ſpreeken, ten einde Prins Maurits weeder naa den Haagh moghte keeren: waartoe men niet verſtaan kon. Vreemdt klonk dit ſchielyk vertrek van Prinſe Maurits den volke in de ooren. Leiceſter liet zich verluiden; hy wiſt het beleidt wel. Verneemende daarnaa dat de zelve Prins en de Graaf van Hoohenlo eenighe krysbenden byeen braghten, wild' hy dat het daarmeê op verdryven der Engelſchen, van Maazlandtſluis en Delfshaaven, was aangezien.

In dit (1) dynen der dingen, ſtonden veelen van de hartlykſte beminners des vaaderlands, zoo regeerders als andere, verſuft, naaſpeurende, (2) zonder op te doen, wat 'er af waande te worden. De meeſte meenighte der geenen, die den Hervormden — 1196.
Godsdienſte aankleefden, zich vergaapende aan den ſchyn van Leiceſters yver daarin, gaaven hem groot ge-

(1) *Dynen*, op en nedergaan, gelyk een ſchip op de baren.

(2) *Zonder op te doen*, zonder iets te vinden.

Bl. 1196. gelyk, en spraaken vuur en vlam teeghens de Staaten. De war- en wreevelgeesten, al het gespuis, dat eenen roof dacht uit den brandt der tweedraght te haalen, draaghende pek en zwaavel aan, sloofden zich af met blaazen en stooken. En de muitzucht was by de doolers zoo verre aan 't zieden, by roervinken aan 't ooverloopen, dat de Majestraat t'Amsterdam, om ze onder te houden, aan 't beneedenste der Raadthuispuye, daar men jeeghenwoordelyk stads wisselbank houdt, een geschildert berd deed hechten, waarin my gedenkt, als ik in myn zeevende jaar ging, deeze veirsen geleezen te hebben.

Off'er verraadt, ofte oproer quaadt, wierde vernoomen;
Men zal, tot haat, geschut op straat, hier uit doen koomen.

Ook stonden'er eenighe meetaale stukken voor.

Hierentussen kreegh Leicester, van tydt tot tydt, antwoordt van de Landtschappen en steeden, waaraan hy zyn vertoogh, gedaan op den zeevenden van Herfstmaant, by schryven van den neeghenden gezonden had. Het mergh der brieven van 't meeste belang zullen wy hier laaten volghen. Stadt en steeden 's Lands van Uitrecht lasterden byster der Algemeine Staaten dikwyls gemelde afveirdighing van den vierden in Sprokkelmaant, en het uitstrooyen der geruchten van vreedehandel: zyn gezagh wilden ze handthaaven; jaa verbreeden, zoo 't hem te smal dochte: hun aandeel in de schattingen draaghen, en 't waardeeren hunner schaade aan hem stellen: boovenal, dat de ingewillighde sommen, in baaren gelde, aan zyne handen gebraght wierden, ende by niemandt besteedt, dan by hem en zynen Raadt; alzoo zy den geene, dien zy de behoeding van den ganschen Staat, huis, hof, vrouwen en kindren, toevertrouden, uit sterker reede behooren 't beleidt hunner penningen toe te

ver-

vertrouwen. Ende, hieraf, baaden zy, dat de Bl. 1196.
Koningin volkoomelyk bericht wierde, op dat haare Majesteit zich verzeekerde, hun geen ding meer teeghens 't hart te weezen, dan pais te maaken met eenen, die nocht wil, nocht maght had om den zelven te houden. Hierop volghde, uit naame van hunnen bezondren Landtvooght, Schout, Burghermeesters, en Scheepens, der stadt Uitrecht, een' afkundighing van dit inhoudt. *Zyn' Doorluchtigheit had meer ende laastmaals by haare brieven betuight, dat de Engelsche Kooningin aanbood, het oorlogh, neevens de Vereenighde Gewesten, t'achtervolghen, indien zich deeze maar behoorlyk queeten, naar de beloften, gedaan aan haare Majesteit: 't welk tot noch toe niet geschiedt was. Echter vervorderden zich eenighen valschelyk het teeghendeel onder 't volk te zaayen, om (zoo grootlyx te zorghen stondt) haare Majesteit te verbitteren, en, by mangel haarder hulpe, de Landen tot eenen pais te* (1) *benoodighen. Dies verbooden zy weederom eenen yghelyke, op onvergeeflyke straffe met der doodt, van vreede, met den Kooning van Spanje oft Hartoghe van Parma aan te gaan, eenigh gewagh te maaken, oft daarmee eenigh naabedenken teeghens haare Majesteit oft zyn' Doorluchtigheit te verwekken. Wie ook aan de Majestraat quaame t'ontdekken en te bewyzen, dat yemandt hadde uitgeslaaghen, zyn' Doorluchtigheit, naa sluiten van paishandel, herwaarts oovergekoomen te zyn, met last om zich in de Landtvooghdye te doen bevestighen, en by weeghe van dien de Gewesten aan den Spanjaardt te leeveren, oft diergelyke reedenen, zoude, t'eener vereeringe, hondert ponden Vlaamsch genieten.* Het antwoordt der Raadsluiden en (2) aangeweeste Ridderschappe van Gelderlandt quam met den brief der stadt en steeden van Uitrecht genoeghzaam oover een

(1) *Benoodighen*, noodzaken.

(2) *Aangeweeste*, aanwezig geweest zijnde.

1196 een. Hollandt marde met antwoordden, mits ver-
— 1197. schil van gevoelen. Want eenighe steeden meinden, 't behoorde, niet Staatscher wyze, maar uit elker naame in 't bezonder, te geschieden. De Regeerders van Dordrecht, voorbaarighst hierin, wraakten, by een' brief aan de Staaten, voor onheusch en aanstootlyk de gewightigste der punten, vertoont aan den Landtvooghdt op den dertighsten van Oestmaant; en begeerden op zich zelve te antwoorden; en, dat men, alzoo hun goedtdunken op deeze stoffe, waaraf nu weeder gehandelt werd, voorheen weinigh gegolden had, hun te goede hielde, dat zy geene Gemaghtighden ter daghvaart zonden. Met een schreeven ze, aan Leicester, 't geen hem anders best smaaken moghte: doch verworpen zeer ernstelyk het daadingen met Spanje.

Onder dit schokken des ingewants van den Staat, toogh de Graaf van Nieuwenaar op, met twaalfhondert mann' te paarde, en twaalf vendels te voete, om de Hooghduitsche tweeduizent ruiters, drieduizent knechten, en duizent delvers, verwacht van d'Algemeine Staaten tot oprechting van een heir, herwaarts te haalen. Zich gelaatende zynen wegh naa Linge te neemen, viel hy tot Westfaalen in, en ooverrompelde daar 't steedeken Meppe, zeer wel geleeghen om den toevoer te beletten, die uit Embde, Breeme, Oldenburgh, en andre plaatsen van dien oordt, aan die van Grooninge, Ooverysfel, en 't geen de Spanjaardt daarontrent meer inhield, gedaan werd. Doch men meende, dat het, met dit bedryf, voorneemelyk op vordering van den aantoght der Hooghduitschen was aangeleit, dewyl de Hartogh van Parma alle andre doorkoomens bezet had. Zommighen beeldden zich in dat het werk wyder zagh: te weeten op benauwen van Grooninge, bemaghtighen van de schans te Reide, en van andre plaatsen, dienstigh tot veilighing van Vrieslandt teeghens inbrek der Kooningschen. Nieuwenaar, laatende binnen Meppe al zyn voetvolk en tweehondert paarden, quam met de rest weeder by Zwol;

Zwol; en verwittighde flux van zyn' verrichting den Landtvooghdt, om eenighe hulp te bekoomen. Met een verzocht hy, aan d'Algemeine Staaten, schriftelyk bescheidt van goedtkenning op dit stuk; 't welk, om dat het heimelyk beleidt diende, op enkelen last van Leicester, zonder beraading met andren, was aangevangen, en, als bestaan op den Ryxboodem, (1) lydighen roep in dien hoek maakte. De Staaten hadden 'er niet teeghen: en men spoeide zich met verzorghen van geldt en krystuigh; als 'er tydingh quam, die, meldende 't verloopen der Hooghduitsche troepen, Meppe weeder ontruimen, en al deezen waasem van moede deed opdrooghen. Bl. 1197.

Maar Leicester, alzoo hy zyn klaghten en eisch, gedaan aan den Heere van der Myle en de twee Raadsluiden, oover en op Oldenbarneveldt, in de vergaadring der Staaten van Hollandt vernieuwt had, en geen antwoordt naar zynen zin bekoomen; verweet hun, by zeeker geschrift, onderteekent van hem, dat zy 't verdaadighen en ontschuldighen van hunnen Voorspraak bet behartighden dan de eer der Kooninginne, waaraan zy zoo zeer verplicht waaren. Voorts stond hy weederom aan, ten einde men Oldenbarneveldt het dubbelt der berichtspunten, dat hy zich verluiden liet onder hem te berusten, deede toonen, met uitdrukking van den naame des geenen, van wien hy 't verkreeghen had. Van paishandel bekend' hy, doch, wel yet met Valk en Menyn gesprooken te hebben; maar zyn' meening was (zeid' hy) ganschelyk niet gevat geweest, nochte dat zy 't aan die van Hollandt zouden bekent maaken, oft schriftelyk oovergeeven. Want zoodaanighe zaaken behoorden ter vergaadringe van d' Algemeine Staaten voorgestelt te worden, alwaar nu, van zynent weeghe, eenighe oopening gedaan was,

(1) *Lydighen*, hevigen, sterken.

Bl. 1197. was, op welke hy besluit verwachtte. Dit schrift,
— 1198. dat heet en koudt uit eenen mondt scheen te blaazen, lieten de Hollanders onbeantwoordt, en zich genoeghen aan 't licht, geschept, noopende deeze stof., eerst uit den Ambassadeur Bukkenhorst, daarnaa uit de aanmelding van Valk en Menyn, en eintlyk uit Leicesters eighen vertoogh, om gezonden uit Dordrecht. Hy, maalende op de zaamening van krysvolk onder Prinse Maurits en den Graave van Hoohenlo, verliet Den Haagh, en quam, op den neeghenentwintighsten van Herfstmaant, neevens den Graaf van Nieuwenaar, t'Uitrecht. Dapper deed dit daar zyn' partylingen de ooren opbeuren, en zich kittelen, met hoope dat hy nu eenen wissen slagh zouw slaan, hunne zaaken eensklaps vast zetten, en 't Raadthuis (want de dagh der verkiezinge naakte) naar zyn en hun welbehaaghen, (1) opheemelen. Maar Nieuwenaar stondt'er zoo quaalyk by de gemaghtighe Staaten en de Vroedschap, dat zy, steekende de hoofden tzaamen, wel spreeken dorden van hem 't Stadthouderschap op te zeggen, 't en waar' hy hun beeter genoeghen gaave. Zeeker, zyn ruiters hadden, in 't weederkeeren van Meppe, 't platte Landt schendigh geplukt en geplaaght; tot dat de huisluiden, vertwyfelt en tzaamgerot, hun 't hooft booden: 't welk zonder doodtslagh ter weederzyden niet afgeloopen was. Dan den meesten ondank, immers by de Regeerders der stadt, had hy begaan met styven van eenighe Eedelen in 't aanstaan by d'Algemeine Staaten om richting van 't geen, sint een' wyl herwaarts, tot naadeel der voorrechten gedaan bleek.

Leicester, naa mondtgemeenschap ter sluike gehouden met verscheide persoonen, toogh, op den derden in Wynmaant, van Uitrecht naa Amsterdam. Weinigh daaghen te vooren, was hier gekoomen Frederik Giambelli, vinder der vuurwerken teeghens Parmas brug

(1) *Opheemelen*, schoonmaken, zuiveren.

brug by Antwerpen, en althans * vernufteling der Engelfche Kooninginne. Zyn herbergh, genoomen daar de ftadt van Rochel uithing, had geen deur, dan achter op 't waater dat het Dammerrak heet, daar 't uit en ingaan ongeleeghen viel, en voor in de Warmoesftraat. En hy was zoo haaft in huis niet geweeft, oft men had ftrax daarteeghenoover eenen man op de ftoep doen zitten, om te befpieden wie met hem te woorde zouw koomen, en hem, ten zelfften einde, wen hy uitginge, te volghen. Want die van der Wet waaren gewaarfchuwt, dat de Graaf voor had, zich van de kerke, by welken naam, onder zyn' vertroutfte aanhangers, deeze ftadt beteekent werd, meefter te maaken. Jaa, naar 't uitgeeven van zommighen, zouden zy, al t'zyner eerfte ontfankenifse in 't jaar zesentachtigh, met dit vermoeden zyn belaaden geweeft; ende hy, dies gewaar, zich hebben laaten ontvallen teeghens de zynen, doch zoo dat het ook van eenighen omftander, dien hy waanen moghte d'Italiaanfche fpraak niet te verftaan, gehoort werd: *Quefti Signori mi fanno molte carezze; ma non viene d'animo: Deeze Heeren toonen my veel aanminnigheits; maar 't komt uit den harte niet.* Maar men zal 't mifschien niet vruchteloos achten, zoo ik 't gewighrighfte, dat my van dien tydt, hoewel uit vlottende geruchten en giffingen, is voorgekoomen, ende nu t'mynen gedachte, onder 't befpieghelen dier gefchiedenisfen, (1) indauwt, hier aanroer, laatende eenen ydre zyn vonnis vry oover de waarfchynlykheit der zaaken. Hem, dan, gekoomen, op dat pas, van Haarlem, oover het Y, tot voor den Boom, bejeeghende en bewelkoomde aldaar Jan Corneeliszoon Hooft, een der Burgherhopluiden, die meermaals Scheepen, veele jaaren Kornel der ftadt is geweeft, en teffens gemaghtight ten Raade der

* Ingenjeur.

(1) *Indauwt*, als een dauw indringt.

Bl. 1198. der Ammiraliteit; een man lang van lichaam, zwaar van leeden, sneedigh van geest, streng van moedt, kraftigh van taal, ontzighlyk van gelaat; met etlyke fraay bekleede schuiten, vol jonggezellen, die, geleezen uit de schutteryen, onder schyn van den
— 1199. Graaf te eeren 't jaght, dat hem voerde, omringden, en alzoo van zyn gevolg affneeden, om zynen persoon, oft d'Engelschen yet bysters bestonden, altyds in hun geweldt te hebben. Voort bleef gestaadelyk ontrent hem een deel deezer borsten, dienende, by beurte, quansuis t'zyner lyfwachte, en voorzien van toortsen, om zoo wel 's nachts als 's daaghs op hem te passen. Welke verzelschapping niet af te wyzen was, zonder te oopenbaaren dat hy yet oevels in zynen boezem brouwde. Tot herbergh voeghde men hem 't Prinsenhof toe: maar festeerd' hem op 't Raadthuis, met een (1) inkostelyk aavondmaal; van 't welke my voorstaat het suikerbanket, te vooren bereidt, gezien te hebben; en welx gelyk ik niet geloof dat in Amsterdam ooit gezien werd, (2) tot althans toe, dat de ooverdaadt, ingevoert van de uitheemsche volken, en gewossen met den rykdoom, (3) dan wel meer dan deez, tot allerley slagh van geldtspilling, voorneemelyk in (4) toeven van keel en buik, is uitgeborsten. Wyders, ten oorde genoemt het zeeghelhuis, om dat men daar plagh de laakenen te looden, werden de taafelen gestelt, en in voeghe dat Leicester quam te zitten teeghenoover een hanghkaamer, beschooten met hout ter halve verdiepinge toe, maar bekleedt met tapyten. Achter deeze leide

(1) *Inkostelyk*, zeer kostelijk. Zie de aant. op bl. 160 van het I D.

(2) *Tot althans toe*, tot dezen tijd toe.

(3) *Dan.* Wij zouden hiervoor thans liever *ja* zeggen.

(4) *Toeven*, onthalen, vergasten. Zie de aant. op bl. 236 van het III D.

de men een goedt getal ſchutteren, met hun geweer; om, indien het ſtuk aanginge, op hem vuur te geeven, en de vlam van den onraadt met het bloedt des belhaamels te bluſſen. Doch de burghers raakten vry met de vreez: en de Engelſchen met een' haatlyken roep, 's andren daaghs, oover hunne broodtdronkenſchap, en hoe zy, met ſmaadighe dartelheit, veel ſuikergebaks hadden onwaardelyk, ten venſtren uit, op den Dam, in 't ſlyk geworpen. Bl. 1199.

Maar van den juiſten tydt zyner tweede koomſte vernaamen de Regeerders niet voor dat hy op wegh ſloegh. Dies moeſt men alles ter yl en teffens beſchikken: ontbieden, aanſpreeken, hooren, (1) vroedt maaken, orde geeven. Jan Hooft vernoemt, toen Scheepen en Burgherhopman, heb ik naamaals hooren verhaalen, hoe men hem vergeefs t'zynent quam zoeken; en zyn' huisvrouw, weetende waar zyn (2) uithof was, om hem zond naa de kaatsbaan. 'T genaaken des Graaven braght den aavondt meê. Laurens Jakobszoon Reaal, Oudtſcheepen, toen Burgherhopman, ſeedert Kornel der ſtadt, eintlyk Raadsheer der Ammiraliteit in Zeelandt, ſtondt aan de Regelierspoort met zyn vendel, in groote bekommering, dewyl de duiſternis niet bekennen liet hoe ſterk Leiceſters gevolgh was, by wien zich ſchielyk eenigh krysvolk moghte gevoeght hebben. Zyn ſerjant, genaamt Willem van Buil, geboortigh uit den lande van Luik, ſprak een woordt van bewys dat de moedt, waarmeê hy eertyds den Prinſe voor ruiter gedient had, door de plattigheit van koophandel, ſint by hem aangevangen, niet verlaſt was. *Laat* (zeid' hy) *Hopman, my ter hameye uit, en ſluit ze achter me toe. Ik zal u, ſchuilt'er yet ſlinks, waarſchuwen met fluiten:*

(1) *Vroedt maaken*, bekend maken.

(2) *Uithof*, de plaats, waar hij zich tot verlustiging buiten's huis bevond.

Bl. 1199. *ten: my koom'er af wat het wille.* Men nam de braave erbieding dankelyk aan. En, als de Graaf, zonder dat van Buil eenigh teeken van zwaarigheit gaf, voor de poort quam, werd hy heuslyk bewelkoomt, in Latyn, door Scheepen Jan Verhée, persoon van bekoorlyk vernuft, en toen genoopt van naaryver die de reede te (1) ryzender maakte. Want Meester Marten Koster, arts en Oudburghermeester, aangezocht ten opmerke zyner geleertheit, had, uit krieghelheit om dat men zyn hooft niet volghde (en 't hing hem naa Leicester) het pleeghen deezes plichts geweighert, met waan dat niemant anders in Amsterdam bequaam was de eer hierin te bewaaren. De Landtvooght, getooghen door de Kalverstraat, by 't licht der lanteirnen die t'allen huizen uithingen, werd weeder in 't Prinsenhof geherberght. Teeghenoover de poort van dit,
— 1200. in de straat tussen den eenen en den anderen burghwal, had Meester Martens wooning, staande in de Doelestraat, een achterdeur: waaruit (naar 't verslagh van eenen, gelast acht op zyn doen te geeven) 's nachts een man van zyn' gestalte, met eenen tabbart, ten Hoove instreek, die een wyl daarnaa weederkeerde. 'S andren daaghs had Leicester de Kornellen, Hopluiden, en hunne Steedehouders, uit al welke te zaamen stads krysraadt bestaat, te gaste, en onthaalde ze mildelyk. Thans, naa 't omgaan van eenen styven dronk, (2) tinteld' hen zyn geheimschryver Burghgraaf, by aanspraak, waarmee (zoo Bartholt Kromhout, sint in de hooghste ampten der stadt gebruikt, toen daar gekoomen als Steedehouder oover een vendel, aan Henrik Laurenszoon Spieghel, en deez aan my verklaart heeft) het hun wel niet plat uit geverght werd; maar die aangeleit bleek om hen van zelfs te doen zeggen, dat zy bereidt waaren de Burghermees-

(1) *Ryzender*, verhevener, treffender.
(2) *Tindeld' hen*, zocht hen aan.

meesters by den halz te gaan vatten. Zyn rondt Bl. 1206.
verzoek was, dat zy, alles aavonds, door den Wachtmeester, zouden de leuz van den Landtvooghdt doen haalen, zoo lang als hy in stadt bleeve. Onder den krysraadt, had, zich, zynde nocht Lidt van dien, noch wettelyk daar bescheiden, Harman Roodenburgh Beesen, een man vol moeds zonder midlen naar gelang, en heet partyling van Leicester, gemengt; wellicht om 't eerste woordt, dat in zulke geleeghenheit, terwyl hoop, vreez, mooghelykheit, (1) mislykheit, den gedachte verschynen, noodst oover de lippen wil, aan de wereldt te brengen. En men stak nu de hoofden t'zaamen, met schroomte van den Landtvooghde een eer t'ontzeggen, die gemeinlyk allen Grooten, ter plaatse daar zy vernachten, wort toegedraaghen; wanneer Pieter Corneliszoon Boom, regeerend Burghermeester, hebbende, als Opperkornel, den deeghen op zyde gehangen, onvoorziens in de vergaadring quam; en, verneemende daar ook Roodenburgh, hem afvorderde, wat hy, die toen geen' plaats in den krysraadt bekleedde, daar te schaffen had. D'ander, beteutert, wist niet by te brengen, dan dat hy, als een getrouw beminner des vaaderlands, zich meede derwaarts vervoeght had. Boom (hoewel noch onzeeker van de gezintheit der andren) gebood hem te vertrekken. Waarop Harman, hoe fors hy ook was, zonder meer gewaghs te maaken, door droop: zwichtende voor den woordt, dat met (2) bestendigh gelaat en Burghermeesterlyke achtbaarheit werd uitgezet; (3) gelyk

(1) *Mislykheit*, van *mislyk*, voor hetgeen missen kan. Het woord staat hier blijkbaar tegen het voorgaande *mooghelykheit* over.

(2) *Bestendigh*, vast, dat geen enkelen trek van twijfel of onzekerheid vertoonde.

(3) *Gelyk des Franschen Koonincx Bewindsluiden*, enz. De hier vermelde bijzonderheid had in den jare 1494 plaats,

Bl. 1200. lyk des Franſchen Kooninx Bewindsluiden te Florenſe, daar z'een heel lieir in hadden, voor de ſtem van Pietro Capponi, als hy hun toedreef, *Dat, zoo zy tot geen' billyker voorwaarden van verdragh, dan de geëiſchte, verſtaan wilden, de ſteedelingen zouden hunne klokken, en zy hunne trommels roeren.* Boom, voorts, bericht van Burghgraafs voorſtel, liet de haatlyke reedenen onbeantwoordt, met welke, uitgeſchooten teeghens de Regeerders om hun den krysraadt op 't lyf te ſchennen, nochtans deeze meening niet volmondelyk was uitgedrukt. Noopende 't haalen der leuze, zeid' hy: *Mannen, hierin verandring te maaken? niemandt dan de Vroedſchap vermagh het. Daarom, ziet toe, wat ghy aangaat.* Dit deed yder achterwaarts denken, en al den toeleg verſtuiven.

Want,

plaats, toen KAREL VIII, Koning van *Frankrijk*, met zijn leger binnen *Florence* was getrokken, welks inwoners, geene kans ziende, hem met geweld te keeren, hunne poorten voor hem hadden opengeſteld. Zij hadden echter te voren een groot aantal krijgslieden heimelijk in de ſtad doen komen, en ook de burgers van wapenen voorzien, met last, om op de eerſte oproeping gereed te zijn. In dezen ſtand van zaken waren beide partijen met wantrouwen en vrees vervuld, en zochten tot een minnelijk vergelijk te komen; doch de Franſche Koning ſtelde daarbij voorwaarden, die den Florentijnen hard en onverdragelijk ſchenen. Inzonderheid was dit het oordeel van den hier genoemden PIETER CAPPONI; een man van groot aanzien onder de zijnen, en één der drie afgevaardigden uit de Burgerij, om met den Koning te onderhandelen. Deze had in eene bijeenkomst, waarbij KAREL zelf tegenwoordig was, de ſtoutheid, zijnen geheimſchrijver, die de voorwaarden, door den Koning geſteld, had voorgelezen, het papier uit de hand te rukken, hetzelve te verſcheuren, en daarop de woorden te doen volgen, bij onzen Geſchiedſchrijver vermeld: welke daad en bijgevoegde verklaring op den Koning een' zoo diepen indruk maakte, dat hij tot billijker voorwaarden zijne toeſtemming gaf.' Zie *la Istoria d'Italia* di M. FRANCISCO GUICCIARDINI, Libro I, T. I, pag. 98 en 99.

Want, verre van daar, dat de Wethouders, waaronder Meeſter Marten alleen met de Engelſchen heulde, den Graave, en eenen hoope vreemdelingen, die zyn' party hielden, middel verleenen zouden, om, met uitſpreeken der leuze, alle wachten weerloos te maaken, voorts de burghery te vermeeſteren, d'oude Regeerders te ſchuppen, en den Raadthuize een nieuw aanzight te geeven. (1) Op deeze moer, zeeker, jaa argher, lagh het: en men wiſt nu, dat hem veertien van de vroomſte voorſtanders der vryheit en getrouſte aankleevers van 't Huis Naſſau, onder welke ook de naam mynes zaalighên Vaaders geſpelt ſtond, op een' lyſte geleevert waaren, ende dat hy ze meinde ſmaadighe doodt te doen ſterven. Als hem nu alles hier buiten zyn' giſſing ging, keerd' hy, ten naaſten morghen, ſchielyk weeder naa Uitrecht; en verwittighde van daar den Ooverſte Sonoy, dat hy, op den dertienden oft veertienden der maant, de reiz naa Noorthollandt dacht aan te neemen.

Bl. 1200. — 1201.

Immiddels quaamen acht Eedelen, die men plagh ter Vergaaderinge van de Staaten te beſchryven, naamelyk Bernardt de Kooning, Willem van Ryzenburg, Bartholomeus van de Waal heer van Moersberghen, Dirk Bor van Aameronge, Geerardt van Soudenburg, Maximiliaan van Baaxe, Geerardt van Renes, en Frederik van Zuilen van Nieveldt, aan hem, by monde verzoeken, dat zyner Doorluchtigheit geliefde alles te beeteren, wat in den geweſte en de ſtadt Uitrecht, in het leſtleeden jaar, teeghens de voorrechten, ook teeghens de verdingen gemaakt zoo met de Kooninginne als met hem, was aangeſtelt. Hy begeerde dat ze hunne meening by onderteekent geſchrift zouden vertoonen. Zy, om hunne zaaken te vaſter te beleggen, vonden raadzaam, eerſt den ge-

(5) *Op deeze moer —— lagh het.* Dit was het bedekte oogmerk. Over den aard dezer uitdrukking is boven breedvoerig geſproken.

Bl. 1601. * gekoorelingen uit de Kapittelen, en zommighen Eedelen, die scheenen zich van hun te willen afscheiden, door eenen †. Beampten schryver en getuighen te doen afvraaghen, oft zy niet gezint waaren, volghends de Naader Vereeniging en de handelingen sint voltrokken, voornemlyk het besluit genoomen by de twee eerste Leeden der Staaten op den vyfden in Louwmaant deezes jaars, neevens hen, de vrydoomen, welhergebraghte gewoonten, en verdingen, voor te staan, en de nieuwigheeden, daarteeghens ingedrongen, te doen afschaffen. Adriaan van Zuilen, Sifrid van Grooveftein, en Johan Rengers, § gekoorelingen, antwoordden, dat zy begeerden de voorrechten te helpen verdaadighen. Rengers voeghd' 'er by; *Te meer, alzoo wy daarom de waapenen hebben aangenoomen.* Johan van der Meirthe van Abkoude gedroegh zich tot de verklaaring des Heeren van Braakel. Deez, maakende onderscheidt tussen voorrechten, zeide: ** *D'oopenbaare te willen handthaaven; maar niet de geene, die men, by mangel van bewys dat ze zoodaanigh waaren, met schande zouw moeten laaten leggen. Maar, 't was een' slimme manier van aangaan, dat zy zich den naam van de Ridderschap, als den tweeden staat, toeëighenden, dien zy niet hadden kunnen uitbeelden. Want, hoewel zy voor Leeden van dien gekent werden, het zouw nochtans niet blyken, dat de Ridderschap wettelyk was vergaadert oft beschreeven geweest op 't ooverleevren van 't verzoekschrift aan d'Algemeine Staaten: tot welke teeghenpartyen zyner Doorluchtighheit zy, haar verby gaande, hunne toevlught genoomen hadden. Alvoore, dan, dat zy 't gemelde verzoekschrift zouden weederroepen hebben, oft d'andre twee Staaten* uit-

* Geëligeerden.

† Notaris.

§ Geëligeerden.

** Publyke.

uitgewezen oft zy gehouden waaren zulx te doen Bl. 1201.
oft niet, begeerd' hy op hunne vraag geen naader
bescheidt te geeven. Lubbert van Parys van Zuid-
oordt braght de zelve reede van weighering by, in
teeghenwoordigheit van Moersberghen, Ryzenburgh,
en Nieveldt. Hieroover viel wat knibbelens; ende
zeide Moersberghen tot hem: *Ghy wilt dan de voor-*
rechten niet handthaaven: tot den * Schryver; *Tee-*
kent dat aan. Waar op Zuidoordt, (1) in arren
moede, hem toedreef: *ghy lieght het; dat zeg ik*
alsnoch niet. Dies raakten ze tzaamen aan 't wor-
stelen, en stiet Moersberghen, met het gevest van
den deeghen, hem op de borst: trok voorts zyn'
dag, en zoud' hem gegrieft hebben, waare 't van
de omstanders niet belet geweest. En Zuidoordt,
naa noch eenighe kyfwoorden, liep ter deur uit.
Meester Jan van den Berghe, Raadsheer in 't Hof
van Uitrecht, leid' het af, met voorwenden dat
hy door den boode bescheiden was in 't Kapittel-
huis van den Dom te verschynen, op 't verhande-
len van eenighe zaaken, die 't meeste deel der Rid-
derschappe betroffen. Van dit omvraaghen, en — 1202.
krakkeel daaruit gereezen, deed de Burghermeester
Prouninck, anders Deeventer, ten ooverstaan van
hem zelven en vyf Scheepenen der stadt, getuighe-
nis beleggen: op 't welk die van den zelven Ge-
rechte, den achtentwintighsten van Herfstmaant
naar styl der plaatse, stemden, dat men Moersber-
ghen, Ryzenburgh, en Nieveldt had in hechtenis
te neemen. Deeze en hunne meêgenooten, hieraf
niet weetende, behandighden, ten zelven daaghe,
in teeghenwoordigheit des Graaven van Nieuwe-
naar, een klaghschrift, onderteekent by hen ach-
ten, aan Leicester. Achter 't zelve stonden, met
verzoek om richting, de ingevoerde misbruiken,
die wy hier in 't korte laaten volghen, op 't breed-
ste

* Notaris.

(1) *In arren moede*, in grammen moede.

Bl. 1202. ste verhaalt. *Het stellen van veele onkiezbaare vreemdelingen in de regeeringe der stadt. Het verzetten van de Majestraat aldaar door zyn' Doorluchtigheit oft Nort, in afweezen van Nieuwenaar, wien, als bezondren Landtvooghde, zulx toequam. Het indringen van Trillo en Agileus, beide Brabanders, den eenen ten Schoutampte van Uitrecht, den andren ten Algemeinen Bezorgherschappe, zonder benoeming der Staaten, jaa teeghens hunnen wil; Trillo ook teeghens dank van de Wethouders der stadt. Het beroepen van Bellesier en van Jakob de Potter, den eenen tot Raadshooftman van den Hoove, den andren tot Ontfanger der * Landsheerlyke Inkoomsten, meede zonder benoeming. Het haatlyk af-en uitzetten van verscheiden' aanzienlyke luiden, en getrouwe voorstanders des vaaderlands, zonder hun reede oft gehoor te geeven. De verandring, gemaakt in den Eersten staat, met schuppen van twee eerlyke persoonen, en indringen van twee andre, die der steedsche Majestraat, waarin d'uitheemschen 't meeste vermoghten, naa den mondt zaaghen. Het oovertreeden der Ordeninge, gemaakt, oover veele jaaren, by de Staaten, door last van wylen den Prinse, ten opzien van de geestlyke † genootschappen, persoonen, ende goederen. Het morren der Predikanten en Kerkraaden, teeghens de bezitters der voorzeide goederen, met welke, als staande ter beschikkinge van de Staaten, zy zich niet, nocht met eenighe zaaken der wereltlyke regeeringe, maar met hun ampt, behoorden te bemoeyen. Het weigheren van onpartydighe rechters aan luiden die verdrukt werden. Het uitschieten van dreighementen, om de Leeden der Staaten teeghens hun gemoedt te doen stemmen. Het maaken van besluitsels, die tot scheuring, en tot afzondring van d'Al-*

* Domainen.

† Conventen.

d'Algemeinschap strekken; en het derwaarts zeinden van luiden niet gemaghtight als die van andre gewesten. Naa 't ooverleeveren deezes geschrifts, komt, 's aavonds tussen neeghenen en tienen, t'eener herberghe, daar de voornoemde Eedelen by een zaaten, Kaarel van Trillo, als Schout van Uitrecht, instryken; neemt'er zes mee, en sluit ze, uit den naame (zeid' hy) van zyn' Doorluchtigheit, op 't Huis Haazenbergh, gevankenis der stadt: te weeten; Moersberghen, Ryzenburgh, Bor van Aameronge, Baaxe, Renes, en Nieveldt. Doch, doende verslagh van zyn bedryf, werd hy door Deeventer bericht van de dooling, begaan in 't aantasten van Bor, Baaxe, en Renes, waartoe geen' orde van Scheepenen gegeeven was; en slaakte ze daatlyk. 'S morghens hieraan waaghde de gansche stadt van dit werk; en 't scheen meenighen wat vreemds te zeggen, dat Leicester (zoo ging de spraak in 't eerst) de achtbaarste leden des Lands, om eenen beedebrief ter gunste van de voorrechten, had doen vast zetten. Voorts, met een' veegh, rent het gerucht al de Vereenighde Landen deur. Hy, ziende zoo zwaar een' haat op zynen hals gehaalt, en de Wethouders voortgeslaaghen tot aanrechten van zulk een stuk, buiten kennis van hem, die zich nochtans ter plaatse vond, toonde geen goedt genoeghen daarooverop en, verklaarende dat het zonder zyn toedoen geschiedt was, beval terstondt de Heeren los te laaten, onder belofte van t'allen tyde, wen zy verdaaght wierden, aan Recht te verschynen. Maar, hoewel hy al dit den Raade van Staate aanschreef; de gemaghtighde Raadsluiden der Hollandsche Staaten lieten daarom niet de steeden te waarschuwen, met vermaan tot vlytighe verhoeding van muitery en tweedraght.

Bl. 1202.

— 1203.

Hierentussen quam de tydt van (1) 't verscheppen

(1) *'T verscheppen*, het veranderen.

Bl. 1203. pen der Uitrechtsche Majestraat: en, zoo wel Nieuwenaar als Leicester, zoekende, elk naar zynen zin, (1) het stadthuis te stoffeeren, vorderde den regeerenden Heeren hunne naamen af, en noch veertigh daartoe; uit welke te zaamen de nieuwe moesten gekooren worden. Maar de Duitsch lagh te laagh om teeghens den Engelsman op te mooghen. Ten derden daaghe van Wynmaant naar den ouden styl, verscheen Trillo in de Vroedschap, met de aankoomende Wethouders in een briefken, onderteekent by Leicester; van wien hy zeide gezonden te zyn om hen te vooren. Voorts ontbood hy ze booven, ende nam hun den eedt af. Tot Burghermeesters waaren gestelt Jonker Pieter van Ruisen, Jonker Geerart Proninink, anders van Deeventer: tot Scheepenen, Jonker Amelis van Aamstel van Minde, Jonker Arnout van Yselstein, Jonker Jakob van Aametonge, Hendrik van Riet, Cornelis van Duverde, Jan van Leemputten, Maillardt Kuiper, Harman van Westreene, Gerrit van Dompselaar, Kazyn Jakobszoon, Jakob de Ryk, Gerrit Willemszoon Plas: tot (2) Kaameraars twee, tot Raadsluiden vierentwintigh persoonen. De Burgherhopluiden werden ook ten deele verzet. Onlanx te vooren had men, buiten Uitrecht, de vaan ruiteren van Frederik Scholtis, die van zyn eighen volk voor Meppe doorschooten was, ontsloldight, veelen der welke zich weeder in dienst van Nieuwenaar begaaven.

Leicester, hebbende hier zyn' dingen dus bestelt, en hoopende, naardien 't hem met de Kerke gemist was, zich, ten minste, der Kapelle, met welken naame Enkhuizen gemeent werdt, maghtigh te maaken,

(1) *Het stadthuis te stoffeeren*, de leden der Regering te benoemen.

(2) *Kaameraars.* Dezen naam droegen te *Utrecht* die Overheidspersonen, die bijzonder met het toezigt over de stedelijke geldmiddelen belast waren., en elders *Thesauriers* heetten.

ken, quam, op den veertienden in Wynmaant naar Bl. 1203.
den nieuwen styl, tot Naarde. Staande op zyn vertrek van daar naa den Noorder oordt, ontfing hy schryven, waarby die van Enkhuizen, verwittight van zynen toeleg, hem baaden, tot verhoeding van alle misquaam, de reiz voor dat pas te staaken: dewyl hunne burghery zeer ontrust bleek, door 't loopen eener welwaarschynlyke maare, dat d'Ooverste Sonoy dacht, met het ontzagh van 't byweezen zyner Doorluchtigheit, Duivenvoordes vendel uit, en een oft twee der zyne in stadt te helpen, om zich alzoo van de zelve te verzeekeren, en in de Vooghdy van Westvrieslandt te vestighen, met verkorting van Prinse Maurits en 's Lands gerechtigheeden, tot handthaaving der welke zy zich verplicht kenden. Hy liet daaromme niet oover te scheepen op Hoorn; en werd'er eerlyk ontfangen. Van hier maand' hy, by schryven van den zestienden der maant, zeer driftelyk uit zynen naame, dreighlyk uit die van zyne Meestresse, d'Algemeine Staaten om spoedigh besluit op het stuk van den vreedehandel, 't welk hun weeder, door den Heer Killegrei, op den elfden was voorgedraaghen. Dien van Enkhuizen antwoordd' hy zachtelyk, met klaaghen oover 't wantrouwen, op hem gevat uit valsche geruchten, en met verschooning, jaa groot lof van Sonoy; niet zonder den Staaten (1) oover dwers een schrab te geeven. Eintlyk verzocht hy hen, alle arghewaan en misverstandt te rugge te zetten, ende hem dat genoeghen te gunnen. Van zyn' koomste repte hy niet: maar achtende, dat hun, ziende hem onverzettelyk in zyn voorneemen, 't hart niet raaden zouw zyn' spyt, met sluiten der poorte voor 't hooft, (2) onpaayelyk te maaken, sloegh voorts op wegh derwaarts aan. Dan de Enkhuizer Heeren, immers zoo volstandigh by 't hunne, stuurden

(1) *Oover dwers*, zijdelings.
(2) *Onpaayelyk*, onverzoenlijk.

Bl. 1203. den hem eenighe Gemaghtighden te gemoete: die, hoewel met ſmeekenden monde, hem den beſchoo-
— 1204. ren hoon, en den naadruk van dien, zulx deeden bezeffen, dat hy, vreezende al 't overſchot zyner achtbaarheit teffens te waaghen, zyn opzet liet glyen, en in de Streek bleef vernachten. Thans wendd' hy 't naa Meedenblik; alwaar hem Sonoy etlyke daaghen feſteerde, en veele reedenen tuſſchen hen beide omgingen. De Raadshooftman Aisma, en eenighe andren van zynen aanhang, hadden hem, tot Hoorn, zeer aanſtendighlyk gebeeden, dat hy, in Vrieslandt, zich maar eens van de Staatſche partye zien liete, en der zelve een gezight gaave: dat waare genoegh om haar te doen duiken. Nu beſloot hy, wellicht geſtyft door Sonoy, die reiz t'aanveirden; en ſchreef, gaande, teeghens 't oudt gebruik, den Stadthouder en de Staaten verby, aan al de Grietenyen en ſteeden van dien oordt, dat zy, teeghens den neeghenentwintighſten van Wynmaant, oudes ſtyls, een' daghvaart hadden te leggen tot Fraaneker, alwaar hy zelf, ten dienſte en beſte des Landſchaps, verſchynen wilde. Maar, eer zyn brief daar quam, zeiden de Gemaghtighde Staaten van 't Geweſt den Raadshooftman zyn ampt op, met verbodt van uit zyn huis te gaan zonder oorlof: veirdighden voorts, op den zeeventienden van Wynmaant naar ſtyl der plaatſe, den Graave eenen brief toe, die ook by hunnen Stadthouder Graaf Willem onderteekent was, en, naar den zin, aldus luidde. *Heere, vindende ons zeekerlyk bericht, dat uwe Doorluchtigheit beſlooten heeft de moeite te neemen van den ſtaat deezes Landtſchaps te koomen bezightighen, bedanken wy haar dies zeer ootmoedelyk: zynde dit al een' wyl onze wenſch en verlangen geweeſt. Want, wy twyfelden niet, oft uwe Doorluchtigheit, aanſchouwende de dingen van naaby, zoude lichtelyk afmeeten, hoe verre de laſteringen, waarmeede eenighe oproerighe geeſten, gedreeven van ſtaat- en baatzucht, haare ooren vervult hebben, van de waarheit verſcheiden zyn.*

Maar,

Maar, verneemende teffens dat uwe Doorluchtigheit voor heeft een ongewoonlyke vergaadering der Grietenyen en fteeden te houden; en vaftelyk geloovende dat die raadt uit de harfenen der voorzeide warhoofden herkomt; kunnen wy, eedshalven, niet leedigh ftaan van weleerbiedelyk aan uwe Doorluchtigheit te vertoonen, dat de geenen, die, zonder ander beroep, zich vervordren haar daartoe te beweeghen, niet anders zoeken dan uwe achtbaarheit te misbruiken, en, gedekt met dien mantel, de ruft des Lands te fteuren. En, wy bidden uwe Doorluchtigheit het ons te vergeeven, zoo wy haar ronduit zeggen, dat wy, wien het van amptsweeghe toekomt de Staaten te daghvaarden, althans geenszins in zoodaanigh een' zaamening mooghen bewilghen: alzoo wy fchuldigh zyn acht te ftaan op het* (1) *gewright van tyde, ende niet te gehengen dat de Staaten, ter lufte van een deel raazbollen, in quelling en moeite* (2) *behecht warden, het Landt in gevaar valle. Want (om andre reedenen van 't weigheren deezes Landtdaghs niet op te haalen) fint zeeven oft acht jaaren herwaarts, hebben deeze quanten, door verfcheide kromme weeghen, gepooght den wettighen ftadt van 't Geweft t'onderdelven; en zich, teeghens alle ordeningen, voorrechten, en oude gewoonten, teeghens dank van hunne Meefters, ter regeeringe in te dringen; doch (Gode lof) te vergeefs. Nu doet hen 't groot geduldt, waarmee wy hunne groove mishandelingen,* (3) *gelookens ooghs, hebben aangezien, tot zulk een ftoutheit ftyghen, dat zy, naa 't faalen van al hunne liften, zich, voor den laatften worp, wel darren onderwinden, ook uwe Doorluchtigheit te misleiden, trachtende de pleghtelyk genoome befluitfels van al de Vereenighde geweften, door bezondre van* 1604.

* Extraordinaire.

(1) *Gewright van tyde*, de gefteldheid, omftandigheden van den tijd.

(2) *Behecht*, vastgemaakt, ingewikkeld.

(3) *Gelookens ooghs*, met oogluiking.

Bl. 1204. *van Vrieslands, te verandren en te vernietighen; en verdienende alzoo voor vyanden van 't gemeene beste gehouden te worden. Uwer Doorluchtigheit, dan, gelieve te weeten, dat wy, om ons met zuiveren gemoede te mooghen verantwoorden voor Gode en de menschen, gedwongen zyn, ons, met alle wettelyke middelen, en de geene die de noodt ons*
— 1205. *wyzen zal, teeghens den snooden toeleg van dat gezelschap, te verzetten, tot verhoeding der onheilen, waarmeê wy, door zoodaanighe manieren van doen, het Landtschap gedreight zien. Wyders bidden wy weederom, gelyk wy by onsen laatsten deeden, uwe Doorluchtigheit, oover zaaken 't gewest betreffende te raadtslaan met de geenen, die wettighen last daartoe hebben; en zich niet onwaardelyk te laaten slingerooren, van luiden, die loopen zonder geroepen te worden. Eintlyk verzoeken wy, op 't neederighste, dat uwer Doorluchtigheit gelieve gedient te zyn met uitstellen der voorgenoome reize: alzoo het spel, onlanx tot Leide en elders gespeelt, ons t'eenen spieghele dient, en wel duidelyk aanwyst, dat ons, uit het bedryf der boovengemelde gasten, niets beeters te verwachten staat. T'allen anderen tyde zal ons uwe Doorluchtigheit ooverwelkoom weezen, en, met den meesten glans van eere en siere, naar onz uiterste vermooghen, bejeeghent en onthaalt worden.* De zelfste Heeren ook, aangezocht, door die van Oooveryssel, tot houden eener vergaadringe met hun, neevens die van Gelderlandt en Uitrecht, om oover den paishandel te raadtslaaghen, en wilden'er niet naa luisteren. Ditte; zoo braaf een brief, luchtende naar de geur der oude Vriesche vroomigheit; en het afzetten van Aisma, waarmeê zy, toonende een onvertsaaght hart, zyn' partylingen zulx verbluft hadden, dat yder de ooren liet hangen, zonder eenighe beroerte te maaken; sloegh den Engelschen Landtvooghde deeze reiz, die hy schynt voor 't plechtanker zyner hoope gehouden te hebben, plotselyk uit het hooft.

Maar, terwyl hy tot Uitrecht, Amsterdam, en in

in den Noorderhoek, deeze bysterheeden brouwde, Bl. 1205.
vonden zich in maghtighe bekommering de Hollandsche Staaten, duchtende voor 't afloopen der dingen aldaar, en aangevochten daaghelyx, met gewaapende woorden van onderzaaten oft gebuuren, onder een staadigh waaken teeghens het opvlammen der smeulende muiteryen. Op den eersten in Wynmaant, veirdighden hun die van Der Goude het dubbelt toe van zeekren oopenen brieve, ondertei- kent en bezeeghelt van Hopman Cosmo Pescarengi, verzoekende by den zelven, dat men doch de knechten, die hy door Der Goude zond, vlytelyk voort zoude helpen. En zynen schryvere was ontvallen, dat Sonoy eenen aanslagh in Vrieslandt voor had; zulx de soldaaten niet marren moghten. De Staaten (behalven de vreemdigheit, dat een enkel Hopman zich vervorderde oopene brieven op zyn' eighen' handt uit te geeven om krysvolk te verplaatsen) waaren omlanx, door Vriesche Gemaghtighden, bericht, van 't geen'er in de brieven stak, die Leicester, op vervolgh van Postella, derwaars gestuurt had. Zy deeden dan den Raade van Staate afvraaghen, oft die van den brief, uitgegeeven by Cosmo, yet wiste. Daar werd geantwoordt, neen; en dat men behoorde den Hopman te straffen; de knechten t'ontsoldighen, en te verstrooyen. Waarop de Staaten die van Amsterdam verzochten dit uit te werken, dewyl men giste dat de soldaaten daaroover hunnen wegh zouden neemen. Maar Cosmo, die een Piemontois was, en eertyds taafel van leeninge binnen Leide gehouden had, raakte aldaar in hechtenis. Op den tweeden der maant, quaamen, in de vergaadringe van Hollandt, vier Predikanten, uit naame der Zuid- en Noordthollandsche, ook der Walsche kerken van die oorden, by geschrift vertoonen: *Hoe zy, aan alle zyden, by de vroome Christenen en beminners des vaaderlands, groote droefheit speurden, ook zich zelve tot deerlyk treuren gepraamt voelden, ziende, sint eenen ruimen tydt herwaarts, niet alleenlyk den loop des gemeinen voordeels op den vy-*

Bl. 1205. *andt gestuit, maar de Landen schendigh beschaadight; jaa geschaapen in 't uiterste bederf te vallen; en het verbondt, gemaakt, met Engelandt, (1) ontknocht te worden; door tweedraght tussen regeerders en regeerders, gewesten en gewesten. Al-*
— 1206. *len oprechten Christenen, nu, veel meer hun, die zeindbooden Gods en regeerders in zynen huize waaren, stond het vry, (2) jaa toe, by de Oovrigheit te bevorderen 't geene, dat 's Lands welvaart raakte. Dies baaden zy, dat de Staaten, althans vergaadert om te raadtslaan oover antwoordt en genoeghen aan zyn' Doorluchtigheit te geeven, niet anders wilden in achting hebben, dan Gods gloori, samt des Lands en der kerken behoudenis. Zy vertrouden wel dat deeze den Heeren ten harte ging: maar, 't gebeurde somtyds, dat eenigh bezonder inzight het oogh des vernufts, van de rechte streek, die ten gemeinen beste loopt, afleidde. En derhalven baaden zy ook den Almaghtighen God, den Staaten de genaade te verleenen, dat zy, ontleedight van alle hinderlyke hartstoghten, zich tot een heilzaam besluit moghten spoeyen, om zwaarder misquam te verhoeden, en haare Majesteit, samt zyne Doorluchtigheit, niet bet te verwyderen. Eintlyk weezen ze hen op de woorden der gewisse waarheit: Alle Ryk, in zich zelf verdeeldt, moet verstoort worden: en tot de waarschuwing van den Apostel Paulus: zoo ghy elkandren byt, ziet toe, dat elk den andren niet verslinde.* Men zeid' hun eerst zoetelyk, en als oft het niet quaalyk genoomen wierde, dat de Staaten op het geschrift zouden letten. Maar, eenighe daaghen daarnaa, zeid' hun de Heer van Oldenbarneveldt, 's Lands Voorspraak, aan: *dat in hun vertoogh niet stond, oft de Heeren Staaten wisten 't, en noch wel meer daartoe. Dat de zelve Heeren 's Lands welvaart niet min dan zy behartighden: en daarin wel zouden*

(1) *Ontknocht*, losgemaakt.

(2) *Jaa toe*, dat is: betaamde het, behoorde het tot hunnen pligt. *Toestaan* kwam ons reeds meermalen in die beteekenis voor.

den voorzien zonder hun. De vertooners moghten wel t'huiswaarts keeren, en de Heeren met de zaake laaten begaan. Bl. 1206.

Op den derden der maant, leeverden, ter zelfste vergaadringe, zes Gemaghtighden der stadt Uitrecht eenen brief oover, van den eenentwinghsten in Herfstmaant naar den ouden styl, en verzochten'er goedt en onverwylt antwoordt op. Doch men nam'er wat daghs aan, om de zaak eerst in de Vroedschappen der steeden te laaten ooverweeghen. Het inhoudt, blaazende eenen aadem uit Prouninks geest geschept, voerd' hun, met oopervloedt van woorden, eighentlyk dit te gemoet. *Toen den Landen de troost, gehoopt uit Vrankryk, ontviel, hadden, zoo voor als naa de weederkoomst der gezanten van daar, de Hollandsche Staaten hun erinnert, dat 'er niet ooverschoot, dan zich ter Engelsche Kooninginne te keeren, en alle toeverlaat, buiten deezen, ganschydel bleek. Dit vermaan,* (1) *onderbouwt met tastelyke reedenen, hadden zy graatighlyk aangenoomen; zich naar 't zelve gevoeght: en, zoo wel den persoon zyner Doorluchtigheit, als de hulptroepen haarder Majesteit, met vuurighen yver ontfangen. Sint hadden duivel en Paus, met al hunnen aanhang, weldigh gewoedt en geraast: een zeeker teiken, dat zy, uit het verbondt, gemaakt tussen haare Majesteit en de Landen, de behoudenis van deeze en van den Christelyken Godsdienst speldden; en hunnen ondergang naaby speurden. Seedert, ook, hadden zy Regeerders van Uitrecht gepooght, zich getrouwlyk van hunne zyde te quyten; zonderling in 't geen de gehoorzaamheit en achtbaarheit raakte. Wat afbrek nu deeze, in een jaar herwaarts, geleeden hadden; wat valsche maaren te dien einde verbreidt werden; dat zaaghen, voelden,*

(1) *Onderbouwt*, onderschraagd, ondersteund, gevestigd op. Zoo leest men ook in het XXVII B., bl. 1215: „Om dan der Staaten Recht met bondigh bewys te onderbouwen, zullen wy den oorspronk van dien ontdekken."

Bl. 1206. den, beschreiden zy. 'T wit van al hunnen handel was, Gods aangeboode genaade waar te neemen, de weldaaden haarer Majesteit met blykende dankbaarheit te erkennen, zyn' Doorluchtigheit meer en meer in haare noodighe achtbaarheit te bevestighen, en gehoorzaamheit, niet alleenlyk in 't volghen haarder beveelen, maar ook in 't verschaffen van middelen, ten uiterste toe, met der daadt te bewyzen. Onaangezien 't bederf hunner Landen en luiden, waaren zy willigh tot opbrengen van hun aandeel in de twee tonnen gouds ter maant; jaa in twee en een' halve, tot oprechting van een heir. Die, van hun, andre geruchten uitstrooyden, deeden hun groot ongelyk. Doch dit quam hun her van de geenen, die klaaghden dat zy Regeer-
— 1207. ders, zonder reede, hun de stadt verbooden en Recht geweighert hadden; laatende zich, van persoonen, nocht gebooren nocht gegoedt aldaar, opruyen. Maar de klaaghers hadden hen, teeghenwoordighe Regeerders, nooit aangezocht om Recht, oft om reede hunner uitzettinge te erlangen. Met groote onbillykheit, dan gingen de zelve (1) hunnen moedt op hen uitstorten: met grooter op de geenen, die zy zeiden teeghens de voorrechten in de Majestraat gestelt te weezen; alzoo zy zelve, oover drie jaaren, by pleghtigh besluit des ganschen Landtschaps, goedt gevonden hadden gelyke luiden tot de treflykste ampten van 't gewest te beroepen. Ten tyde van Kaizar Kaarel en Kooning Philips, had men wel persoonen, gebooren buiten de Neederlanden, in 't bestier der stadt gebruikt. Etlyken der zelve, neevens Brabanders en andren geteelt buiten 't Sticht, waaren, by de grootste van deeze kryters zelf, seedert de Gentsche Vreede, tot Wethouders gekooren, en tot althans toe (2) staadelyk aangehouden, zonder eenighe wraaking. Ten opzighte van welk en wesgelyk bedryf de lestleede Regeerders zich

(1) *Hunnen moedt*, hunne gramschap.

(2) *Staadelyk*, bestendig.

zich moghten, in 't benoemen der zelve persoonen, Bl. 1207.
onbezwaart hebben gevonden. Zy Regeerders, dan, blykende hiermêe genoegh onschuldigh, twyfelden niet, oft die van Hollandt zouden met hun naa eenerley wit trachten, bedenkende, wen hun schoon vry stonde, tot mishaaghen der Koninginne, verkleening zyner Doorluchtigheit, en achterdeel der Bondtgenooten, yet oover zich te neemen, hoe groot en zwaar het zyn moeste, eer het meer quaame te weeghen dan het belang der gemeine behoudenisse. Tot houden van deezen voet hadden hen die van Hollandt zelf, in den lestleeden jaare, zeer ernstelyk, jaa driftelyk vermaant; zeggende, dat zy zyner Doorluchtigheit alleen liever toestaan wilden den heelen Raadt van Staate te kiezen, dan haar onvernoeght laaten; en verhaalende meermaals, in verschillende formen van spreeken, dat zy hier gekoomen was om wetten te stellen, niet om ze t'ontfangen. Indien men nu, met besnoeyen van 't voorighe gezagh zyner Doorluchtigheit, de hulp haarer Majesteit, in grooter noodt dan toen men daarom bad, genoeghzaam ginge verwerpen; wat zoude dat anders schynen, dan weetends in eighen bederf te willen loopen, oft pais met Spanje maaken? Niet als vreemdelingen, maar als broeders, en leeden van eenen lichaame, waaren de Vereenighde Landtschappen te zaamen verknocht: zoo dat de baat, schaade, eer, schand, behoudenis, ondergang van 't eene ook 't andre trof. Derhalven, indien (Ach neen doch!) die van Hollandt hunne booven verklaarde geneeghenheit verminderden, zoo zouden zy Regeerders van Uitrecht, voor den zelven God, dien zy, oover den eedt, gedaan aan zyn' Doorluchtigheit op 't stuk van 't gezagh der zelve, met (1) gestaafde vingeren hadden aangeroepen, moeten optuighen, hoe wee het hun in 't hart deede, hen daarmêe beschaamt, en zich, samt alle vroome Landtzaaten, verkort en bedrooghen te vinden. Zy baaden hen dan, om de liefde tot eer, eedt, geloof,

en

(1) *Gestaafde vingeren*, opgestoken vingeren.

Bl. 1207. *en trouw; om de zaak Gods en zyner arme gemeinten; om de weldaaden haarder Majesteit, en de verdiensten zyner Doorluchtigheit; om de beschermenis des beminden vaderlands: waaren'er reedenen om hen te trekken, beeden om hen te beweeghen, traanen van ellendighen om hen te bemurwen: bezaaten zy Regeerders een' van de voorneemlykste plaatsen der Bondtgenooten: stonde, uit de behoudenis hunner stadt, die van Hollandt dienst, vrundschap, en eer te verwachten; schaade, verdriet, en schand uit het verlies: dat doch alle voorighe misverstandt, twist, en zucht verworpen wierde; en genoeghen gegeeven aan zyn' Doorluchtigheit, naar schuldighen plicht, tot eighe welvaart der Bondtgenooten. Zoo zoude, buiten twyfel, de Majesteit der Koninginne haare gunst en hulp vermeerderen; zyn' Doorluchtigheit blydelyk volharden in den voorighen dienst; de goede onderdaanen eenen vroolyken moedt grypen; den vyandt de zyne inzinken; en God Almaghtigh de rechtvaardighe*
— 1208. *zaak zeeghenen met een' gelukzaalighe uitkoomst.* Al in 't midde van Hooimaant, was, ter vergaadringe van Hollandt, een vertoogh op 't papier gebraght, waarby het Recht van die Staaten, vry breeder dan in de weederlegging der klaghten van den Heere Wilkes, ontfouwen werd. Dit besllooten zy oover en uit te geeven tot Haarlem op den zestienden van Wynmaant; en teffens twee andre schriften, geraamt in den Haaghe op den vierden der zelve: naamlyk, Naader Verklaaring, noopende de punten, vertoont aan Leicester, van hunnent weeghe, op den naastleesten van Oestmaant, die, met byteekeningen, van hem, op den eersten van Herfstmaant beantwoordt waaren; en Antwoordt op zyn vertoogh, omgezonden uit Dordrecht op den neeghenden daaraan. Te weeten; het onweeder der tyden, en 's Graaven reiz in Noordthollandt rieden hun een' besloote stadt, ende die op de grenzen van deezen oordt, tot houden hunner daghvaart te kiezen.

